

Bene Zoltán

Fekete föld

**Az egyiptomi Amenemhát története
a Krisztus előtti 592-520. közötti évekből,
ahogyan azt ő maga előadja**

© Bene Zoltán

**SZEGED
2001**

**Bába és Társai Kiadó
A Tisza Hangja No. 98.**

Nagyapámnak

TARTALOM

ELSŐ KÖNYV

Kia és Rauszer

MÁSODIK KÖNYV

Hotepheré

HARMADIK KÖNYV

Uahibré

NEGYEDIK KÖNYV

Tentamon

ÖTÖDIK KÖNYV

Jahmesz

HATODIK KÖNYV

Pszammetik

HETEDIK KÖNYV

Fekete föld

FÜGGELÉKEK

*Az egykor hatalmas, nagy tiszteletű királyi kísérő,
ki a fáraó jobbján állhatott,
a Mindenség Ura, Ré és az Igazság Ura, Thot kegyeltje,
a nagy tekintélyű, kegyes barát,
Montemhát fia Amenemhát,
aki Maatnak kedves,
írja mindezeket, hogy fenékig ürítse
a bánat és a keserűség poharát éppúgy,
ahogyan az öröm és boldogság serlegét,
és megkönnyebbülve, megtisztulva léphessen
Ozirisz mezeire,
ahol végre nyugalmat lelhet, ha szíve és cselekedeteinek súlya
nem taláztatik nehezebbnek az istennő szobránál.
Aki jól tölt, se nem csonkítja, színültig se tölti az igazságot!*

Ma is felfrissítette arcomat a hűs, reggeli szellő, mikor Ámon aranyos hajója felé fordítottam. De szívem szomorúságán mit sem enyhített, igaz, nincs semmi, ami segítene ezen. A világ összes istene és istennője, hatalmasak és kevésbé hatalmasak, ellenem, és nyomorult hazám ellen fordult, s a nép ellen, amelyből származom. Szívem helyén egy érdes, súlyos követ hordozok, szemeim égnek, kezem reszket - ez lett belőlem, kit egykoron a fáraó, minden uralkodó közt a legbölcsebb, a barátjának nevezett, kivel megosztotta titkait, és akit tisztelet és megbecsülés övezett mind a két birodalomban, s a vörös föld országaiban egyaránt; csakúgy, mint a tenger szigetein, és a görögök földjén, amit ők Hellásznak neveznek, s ahol mostanában tengetem nyomorúságos életem.

Maathoz fohászkodom, s Thothoz, hogy vezessék kezemet, midőn nádtollal írok papiruszra, ősi szokás szerint. Leírom mindazt, amit megéltem, hogy az utánam következők elolvashassák, ha kedvük tartja, és megismerhessék belőle az én igazságomat, amely nem egyetlen igazság, nem megfellebbezhetetlen igazság, de azért igazság, és az enyém. Mert Perzsia egyszer el fog bukni, Kemet országa azonban örökké élni fog, mert a legrégebb és a legtöbb tudást felhalmozó ország a világon. De írom mindezeket barátomnak, Anakreónnak is, aki különös énekeivel vidít fel a nyomasztó, sötét estéken, s természetesen bőkezű vendéglátóimnak, Hippiasznak és Hipparkhosznak, a nagy Peisizisztratosz fiainak, Athén türannoszainak, akik éljenek örökké! S végül írom mindezeket azért is, hogy ne érezzem magam oly idegenül e különös világban, ahová szerencsétlen sorsom vetett, mert bár Naukratisz városában megismertem és megszerettem a görögöket, szokásaik, gondolkodásuk és nyugtalanságuk oly szokatlan nekem, mint a Hápi csatornáit gondozó parasztnak a jól ismert sör helyett a bor élvezete.

Belefogok hát, hogy írjak arról, amit túlságosan hosszúra nyúlt életem során láttam és tapasztaltam, hogy gondolataim újra szülőföldemen, a Hápi zöld hullámaiban visszatükröződő fekete föld országában érezhessék magukat; kám újra a kedves tájakon járhasson, s ily módon ah-lelkem, mint fény, ismét Kemet földjének illatát szívja magába, erőt és reményt nyújtva szívemnek. Ha bevégezem az írást, lefekszem és meghalok, s barátom, Anakreón, ígéretéhez híven, visszajuttatja testem Egyiptomba, miután bármi áron megőrzi az örökkévalóságnak, s ah-lelkem nem fog szégyenkezni, midőn egy faágon ülve figyel balzsamozásomat, mert abban nem lesz hiba, s így odaát, Ozirisz mezein újra találkozhatom mindazokkal, akik kedvesek voltak szívemnek.

ELSŐ KÖNYV

Kia és Rauszer

Én, Amenemhát, írom mindezeket Athén városában, egy évvel azután, hogy Kambüszész, a perzsák királya megölette Egyiptom napját, III. Pszammetik fáraót, az én uramat, akinek még alig serkent a szakálla, s akit egykor, gyermekkorában kézen fogva vezetgettem a palota kertjében, s kíváncsi kérdéseire próbáltam megfelelni legjobb tudásom szerint. Én írom mindezeket, Amenemhát, Montemhát fia, miközben könnyeimmel küszködöm, hisz az emlékezés fáj, mert tudom, hogy minden, amiről írok, elmúlt, és többé soha nem tér vissza.

Magamról fogok írni, s arról, amit láttam, éreztem és tettem, meg arról, amit mások tettek, de én jelen lehettem, amikor cselekedték.

Sok évvel ezelőtt, mikor a dicső II. Pszammetik fáraó ült Egyiptom trónján, Szau városában születtem, amit a görögök Szaisznak neveznek. Akkor már közel két emberöltő óta ez a város volt Kemet földjének a központja, a két birodalomnak a szíve. Születésem előtt több mint hetven esztendővel ugyanis Egyiptomban több fejedelem uralkodott: a Felső Birodalomban a sötét bőrű kúsi királyok szedtek adót, az Alsó Birodalomban pedig az asszírok és tizenkét király, kik közül egy volt Szau ura, Nékó, s annak fia, Pszammetik, aki Hathariba városában is parancsolt. Miután Nékó elesett a kúsi fáraó, Taharka ellen az asszírok oldalán vívott háborúban, fia, Pszammetik vált Alsó-Egyiptom legtekintélyesebb urává, s ő tíz év alatt ügyesen, a bölcsességet és a ravaszságot híva segítségül, lerázta az asszír igát, s közben megnyervén Uászet városát és Ámon papjait, egyesítette az országot, mint egykor az isteni Meni, vagy később Mentuhotep, még később pedig a félelmet nem ismerő Jahmesz. Mert Kemet országa már több alkalommal látszott elveszni, ám mindig megmenekült és talpra állott, mert az egyetlen ország a világon, amely örök.

Én tizennyolc esztendővel Pszammetik és három évvel utódja, Nékó fáraó halála után érkeztem a szülőkunyhó meleg tégláira, s állítólag csak igen későn sírtam fel, mert a köldökszínő a nyakam köré tekeredett, s kis híján megfulladtam. Ezért atyám, Montemhát és anyám, Kavit gazdag áldozatot mutattak be Néith istennőnek, Alsó-Egyiptom és Szau védelmezőjének, a harcias, ősi istenségnek, akinek temploma a leghatalmasabb szülővárosomban.

Családom eredete az idők homályába vész. Annyit azonban elmondhatok, hogy apám ősei mindenkor jelentős hivatalokat viseltek Szau városában, s nem egy közülük a menferi, vagy korábban az uászeti udvarba is eljutott. Anyám ősei között pedig egyiptomiak és hős líbiaiak egyaránt voltak, miként Pszammetik fáraó ereiben is líbiai vér csörgedezett. Családom jó módban élt, atyám tiszteletben állt az udvarnál, a nagy hatalmú Potaszimtó mellett volt legyezőhordozó, s a katonai írnokokat felügyelte a zsoldosok hadtestében. Ily módon alig egy esztendővel születésem előtt tért vissza Kús országából, ahová a fáraó nagy bölcsességében elküldte káriai és görög zsoldosait és egyiptomi csapatait, hogy a pöffeszkedő, elődei hatalmára, hajdani erejére bátor kúsi királyokat elriassza a Birodalom határaitól. E hadjárat során atyám láthatta Ámon szent városát, Uászetet, amit a görögök Thébának neveznek, s gazdag zsákmánnyal tért haza. Ugyanakkor szíve megtelt bölcsességgel, mivel az út alatt hordszékében régi papiruszokat tanulmányozott, álmai a régi korokba repítették. Ezért kaptam én az Amenemhát nevet, a régi fáraó nyomán, aki halotti templomául felépítette a félelmet ébresztő, titokzatos Labirintust.

Ha Thot a téglákra, melyekre születésem pillanatában érkeztem, valóban felírta a sorsom, mint azt az ostoba köznép hiszi, bizony, mélyen sóhajtozhatott írás közben, hiszen mind az én

életem, mind Egyiptom sorsa inkább bánattal, mint örömmel töltötte el isteni szívét. Erről azonban mit sem tudtam értelmetlen gyermeki eszemmel, ám ha ezerszer okosabb lettem volna, sem ismerhetem a jövőt, mert a világ tökéletes elrendezésének egyik alapja, hogy halandó soha nem hatolhat igazán mélyére a halhatatlan istenek titkainak. Így aztán nyugodtan és boldogan éltem szüleim házában, amely olyan szépséges kert mélyén állott, amilyen még az előkelők negyedében is különlegesnek számított. Három nővérem, Noferet, Szitamon és Kia úgy játszadozott velem, mint fából faragott apró babával, s úgy kényeztetett-becézgetett, miként a messzi délről hozott majmokat szokták a serdületlen lányok. Én pedig eltértem minden kedveskedésüket és gonoszságukat, mert olyan különösek és furcsák voltak, én pedig nem értettem őket. Már csak azért sem érthettem őket - eltekintve attól, hogy egy fiú (csakúgy, mint egy férfi) soha nem értheti meg a nőnemű lényeket -, mert sokkal idősebbek voltak nálam. Ráadásul Noferet és Szitamon egyazon napon születtek, s oly egyformák voltak, hogy anyámon kívül mindenki más folyton folyvást összekeverte őket, ami az istenek ritka tréfája az emberekkel. Ők ketten tíz évvel voltak öregebbek, mint én, Kia, a kedves kis Kia pedig hat esztendővel. Mint később megtudtam, volt egy bátyám is, ki nyolc évvel előttem látta meg a Napot, ám őt rejtélyes betegség támadta meg egy évvel azt követően, hogy elkezdett iskolába járni, s néhány hét múlva meghalt. Én voltam hát az egyetlen fiú a családban, aki majd követheti apámat a hivatalban. Atyám ugyanis úgy tartotta, a legészszerűbb dolog, ha a fiú apja foglalkozását folytatja, a parókakészítő gyermeke parókakészítő, a hajósé hajós, az ajtónállóé ajtónálló, a királyi munkásé királyi munkás, az írnoké írnok lesz - ez a leghelyesebb és az isteneknek leginkább tetsző.

El kell még itt mondanom, hogy három éves koromban II. Pszammetik fáraó - Élet, Üdv, Egészség neki! - túl fárasztónak találta a földi lét terheit, s mivel nagyon vágyakozott már isteni őseinek társaságára, elhajózott a Nyugatiak Honába, s trónját fiára hagyta, akit a görögök Apriész néven ismertek, de eredeti neve Uahibré volt. Uahibré pedig katonai győzelmekre áhítozott, számtalan levágott kezét akart megszámlálni, ezért az ellenség szívében rettegést keltő seregeit elküldte keletre, Júda királyának megsegítésére, aki a nagy hatalmú babiloni király, Nabukudurriuszur ellen hadakozott. Tette ezt azért is, mert Júda népe mindig is Egyiptom alattvalója volt, sőt, valaha, még a mindenkor dicsőséges II. Ramszesz fáraó idején is a mi földünkön élt; s csak a győzhetetlen fáraó halálát követően, Merneptah idején szöktek arra a vidékre, ahol máig is laknak. Oda pedig egy Mózes nevezetű istentelen ember vezette őket, akit alsóbb pappá szenteltek, így megismerhetett néhány alacsonyabb emeletet mérhetetlen tudásunk égig érő épületében, s ezek birtokában, ám értelmetlen ésszel, megalkotta azt a nevetséges, korcs valamit, amit a zsidók vallásuknak vallanak. Ez, persze, az ő bajuk, az azonban szomorúsággal tölti el minden bölcs egyiptomi szívét, hogy ez a Mózes szent szövegeinket is felhasználta istentől elrugaszkodott élete folyamán, s ezek a mély értelmű szövegek most igazi lényegüktől megfosztva közszájon forognak mindenütt, ahol zsidók élnek. Mindezt csak azért írom le, hogy megértessem az ellenszenvet, amelyet népem táplál a zsidók irányában, amely azonban nem akadályoz meg bennünket abban, hogy mint kitűnő kereskedőket felhasználjuk Izráel fiait.

Visszatérve Uahibré háborújára, családom számára ez azt jelentette, hogy újra el kellett válnunk apánktól, aki a haddal útra kelt a sivatagon át az ostromlott Jeruzsálem városa felé. A fáraó seregei elijesztették a babiloniakat a falak alól, bevonultak az erős városba, kíméletesen kifosztották, majd őrseget és helytartót hagyva hátra, hazatértek. Atyám egy fél esztendeig még ott maradt, mint a helytartó tanácsadója, majd hazautazott ő is, egy gazdagon megrakott karavánnal. Minden bizonnyal a hatalmas istenek óvták, ők intézték úgy, hogy nem kellett tovább maradnia, ugyanis távozása után nem sokkal Nabukudurriuszur megint megtámadta, s most el is foglalta Jeruzsálemet, ami így ismét a babiloniak martalékává vált. Ezúttal babiloni

helytartó, Gedalja került a város és egész Júda élére, aki egészen addig kormányzott, míg a zsidók meg nem gyilkolták. A babiloniak erre irgalmatlan dühre gerjedtek, és elhurcolták a zsidókat saját országukba, kivéve azokat, akiknek sikerült megszökni előlük, és Uahibré védelme alá helyezni magukat, aki Felső-Egyiptomban adott nekik otthont, ellátva őket mindennel, amire szükségük lehetett, annak ellenére, hogy közöttük volt az a Jeremiás nevezetű fanatikus, aki korábban erősen uszított az egyiptomiak és maga a fáraó ellen. Cserébe mindössze hűséget kívánt Egyiptom ura önmaga és népe iránt, de nem követelte meg isteneink elismerését, aminek a jámbor egyiptomiak nemigen örvendeztek.

Amikor apám visszatért, nem ismertem rá, s heteknek kellett eltelnie, míg újra megszoktam jelenlétét, s már nem féltem tőle. Időközben felcseperedtem, s apám elvitt a templomba, ahol könnyű kezű papok megfelelő ajándék ellenében egy éles kőkéssel elvégezték azt a fájdalmas műveletet, amit minden egyiptomi fiúgyermeken végrehajtanak öt és tíz éves kora között. A kőkés okozta seb nehezen gyógyult, és sokat szenvedtem, sokáig kínlódtam, különösen, amikor szükségemet végeztem, ám amikor végre elmúltak a kellemetlenségek, újabb megpróbáltatás várt rám: apám közölte, itt az ideje, hogy iskolába menjek. Szavaitól erősen megijedtem, hiszen nővéreimtől tudtam, hogy az iskolában főleg fiúkkal fogok találkozni, akiktől módfelett féltem, mivel nők és lányok között növekedvén nem ismertem egyet sem eladdig. Apám ugyanakkor elmondta, hogy a legszebb mesterség az írnoké, akinek nem kell naphosszat izzadnia nyomorúságos bérért, mert neki beszélnek a szent szobrok és templomok feliratai, s a papiruszok, ezért tisztelik őt az emberek. Ráadásul az írnok a bölcsesség mézén nevelkedik, ezért felnéznek rá az egyszerű kézművesek és az erős, de faragatlan katonák. Ha pedig ügyes, magas méltóságokba emelkedhet, aminőkről a tudatlan emberek nem is álmodhatnak. Ezzel szemben én elpanaszoltam neki, hogy igen félek az iskolában rám váró erős markú, és bizonyosan rossz szándékú fiúktól, s hogy jobban szeretnék továbbra is fababáimmal játszodozni otthon, és nővéreimmel maradni, noha ők egyre jobban hanyagolnak és mindenféle értelmetlen dolgokról fecsegnek, mit sem törődve velem. Apám erre nevetett és megcsóválta a fejét:

- Nem, Amenemhát, nem maradhatsz örökké itthon. Bizony, bármennyire is kedved ellen való, elviszlek Thot temploma mellé, a nagy tudású Peteésze iskolájába, ahol megtanulod majd a régi és az új írást, meg egy kis férfiasságot is nevelnek beléd a társaid, mert úgy látom, anyád és nővéreid úgy elkényeztettek, mint egy hercegnőt, s szíved szerint inkább vagy nyafka leány, mint fiú. Ám amennyiben leány lennél, az sem menekítene meg az iskolától, ugyanis akkor is elvinnélek Peteészéhez, mert nem hiszem, hogy gyerekem születne ezután, az istenek előtt azonban az a kedves, ha valamelyik utódod folytatja mesterségemet.

E szavakra lelkesen azt javasoltam, vigye hát Kiát az iskolába, ám apám hajthatatlan maradt:

- Kia már öreg a tanuláshoz. Neki, Szitamonnak és Noferetnek elég az, hogy anyáddal megtaníttuk őket olvasni, s úgy-ahogy írni a legújabb, egyszerű írással, hiszen ők jómódú férfiak feleségei lesznek, vezetik a háztartást, és gyermekeket szülnek, mint anyád, s mint az előkelő nők mindenkoron. Nincs ugyan kifogásom az ellen, hogy egy lányból írnok váljék, hiszen példákat is tudok erre, úgy gondolom viszont, úgy helyes, hogyha fiam van, abból neveljek hivatalnokot! Ezért további vitának nincs helye, Amenemhát! Holnap reggel elvezetlek a kegyes Peteésze iskolájába!

Így aztán másnap reggel megkaptam életem első igazi ruháját (egy ágyékkötőt és egy kis, szépen hímzett köténykét), apám kézen fogott és elvezetett Peteésze tágas házához a Thot-templom mellé, egy hatalmas udvarba, ahol már számos hozzám hasonló, megszeppent fiú várakozott mosolygós, tiszteletre méltó férfiak kezét szorongatva. Csupa jómódú hivatalnok hozta el Peteészéhez a gyermekét. Ez látszott is az idős mesteren: drága, választékos ruhában

jelent meg előttünk, karján vastag aranyperecek csilingeltek, kövér, vaskos nyakában aranylánc csüngött, illatozott a különféle olajoktól, s parókája is remekmívű volt, széles gallérját pedig ezüsttel hímezte ki. Minden jelentkezőt külön-külön fogadott egy parányi szobában, ahol először az apával állapodott meg az ajándékokban, majd szólt néhány nyájas szót a fiúhoz, leendő tanítványához. Mindent egybevetve kedves, barátságos öregember benyomását keltette, s enyhítette szorongásomat megnyerő arca és cinkos mosolya. Megegyeztünk abban, hogy a következő napon, reggel a szükséges felszereléssel megjelenek a házában és a többi, alkalmasnak ítélt fiúval együtt elkezdem a tanulást. Leendő tanárom ugyanis csak egy kis, az előkelők gyermekeinek fenntartott iskolát üzemeltetett. Amikor elkezdett foglalkozni huszonegynéhány gyerekkel, azokat mindvégig ő oktatta, s mikor mindenre megtanította őket, s mindnyájan elhelyezkedtek az írónoki pályán, csak akkor fogadott maga mellé új nebulókat. Így aztán az ő iskolájába bekerülni kétszeresen szerencsés dolog volt: amellet, hogy nem csekély vagyonnal és befolyással kellett a szülőnek bírnia, a gyereknek ráadásul jó időben kellett születnie. Éppen ezért a szülők, akiknek sikerült bejuttatni csemetéjüket hozzá, nem lehettek szűkmarkúak.

A következő napon atyám ismét elkísért Peteésze házához, s csak onnan ment hivatalába. Lelkemre kötötte, hogy jól jegyezzem meg az utat, mert ezután csak egy rabszolgát ad mellém, hogy biztonságomra ügyeljen. Nádtollat és osztrakont vittem magammal, egy kis korsó meleg, gyenge sört és némi kenyeret. Így kezdtem a tudást magamba gyűjteni.

Tizenkilenc fiú és egy lány jelentette rajtam kívül Peteésze tanítványait, összesen tehát huszonegyen voltunk. Mindahányan nagyjából egykorúak, s valamennyien előkelő családok sarjai, egyik-másik társam a fáraó közvetlen közelében élő méltóság házából származott. Az egyetlen leány, Tentamon pedig magának a mesternek az unokája volt. Bizalmatlanul, félénken telepedtünk le a tanításra szolgáló levegős, félig nyitott terem padlójára, a szívünk a torkunkban dobogott. Síri csendben vonult be közénk Peteésze.

- Gyermekeim - szólt hozzánk. - A mai napon kezdjük a legnagyobb isteni adomány, az írás tudományának elsajátítását. Nehéz, rögös út áll előttetek, hiszen háromféle írásmódot kell tökéletesen megtanulnotok: az ősi, szent írást, amelyhez az ősi nyelvet is meg kell ismernetek, mely ékeesebb és csodálatra méltóbb a mai beszédnél; azt a fajta írást, amelyet az uászeti dinasztia idejében alakítottak ki; s az új írást, amelyet én ugyan semmire se becsülök, sőt, mélyen lenézek, ám egyre nagyobb tért hódít, s ismerete nélkül lassan senki nem válhat jó írónkká. Ha pedig már biztosan eligazodtok a betűk, szavak és mondatok országában, be foglak vezetni titeket mindazon mérhetetlen bölcsesség birodalmába, ami egy hivatalnoknak mindennapi munkájához elengedhetetlenül szükséges. Bizony, nem ígérek nektek felhőtlen szórakozást! Gyermeki fürtjeiteket már levágták, s velük együtt búcsút kell intenetek a gyermeki hiábavalóságoknak is. Mostantól fogva keményen kell dolgoznotok, s több dorgálásra, mint dicséretre számíhattok, mert az írás tudománya nem könnyű tudomány, ráadásul tudom jól, hogy a fiatalnak a füle a hátán van, akkor hall ő, amikor verik, ezért egyikőtök se gondolja, hogy befolyásos szüleinek gazdag ajándékai miatt kímélni fogom gyenge bőrét, mert ha erre számít, jobban teszi, ha szedelőzködik és elmegy. Bizony, gyermekeim, nehéz, de csodálatos munkát fogunk végezni, s ebből a munkából kezdetben több bánatotok, mint örömetök származik majd. Később azonban az életre kelő bölcsesség mindenért kárpótol benneteket! Ezért azt javaslom, tanuljatok szorgalmasan, tiszteljétek ősz tanítókat, és engedelmeskedjétek mindenkor! Vessétek jól az eszetekbe az ősi intelmet: Ne szidalmazd azt, aki idősebb nálad, előbb látta meg a Napot, mint te, mert be fog vádolni a Korong előtt, amikor az felragyog! Azt fogja mondani: egy bizonyos fiatal szidalmazott egy időset! Jegyezzétek meg jól szavaimat, s igyekezzetek megfelelni a követelményeknek!

Szavait ma is betéve tudom, hiszen az évek során, amiket keze alatt eltöltöttem, számtalanszor elismételte ezt a kis beszédet, s gyakran bebizonyította azt is, hogy nem a levegőbe beszél: botja fürgén járt hátunkon, s mindannyian (még saját unokája, Tentamon is) sok-sok ütleget kaptunk, ami miatt kezdetben el-elpityeredtünk, később azonban hozzászoktunk, természetesnek vettük. Ma már tudom, hogy a jótékony nádpálca mellett, hogy nyomán fájó hurkák és kék-zöld foltok keletkeznek az ember testén, az ifjak szívébe plántálja a bölcsesség isteni szépségű fájának magvait, amelyből hosszú idő alatt sudár fa növekedik.

Attól a naptól fogva hosszú éveken keresztül abból állt életem, hogy reggel felkeltem, megmosakodtam, felöltöztem, hónom alá csaptam az osztrakonomat és az íróvesszőt, s a vén Apuit, a fogatlan háziszolga kíséretében, aki tarisznýában hozta utánam elemózsiámat és italomat, elindultam Peteésze Thot temploma mellett álló házához. Itt késő délutánig a bölcsességnek szenteltem minden figyelmemet. Amikor kimerülten hazatértem, nyomban nekiláttam az otthonra feladott feladatok elvégzéséhez. Csupán minden tizedik napon pihenhettem, amikor Peteésze bezárta iskolájának kapuját, hogy egész napját Néith, Átum, Thot vagy Ré templomában töltsen. Néhanap felkereste Zesát, az írás istennőjének kicsiny kápolnáját is, mert istenfélő férfiú volt. S mert az volt, minket is így, ilyen szellemben nevelt, s mivel ráadásul kényes természettel áldották meg az istenek, nagy gonddal ügyelt arra is, hogy a népi hiedelmeket kiverje a fejünkből, csak a tiszta, hivatalos, igaz vallást ismertesse meg alapos részletességgel. Ennek érdekében sokat diktált szent szövegeket, olykor olyanokat is, amelyeket igazság szerint nem lett volna szabad diktálnia, hiszen nem voltunk beavatott, felszentelt papok, s így nem ismerhettük meg a szent írások, magyarázatok, események és vélemények oroszlánrészét. Mi azonban tudtuk, hogy buzgalma hasznunkra válik, ezért eszünk ágában sem volt beárulni őt szüleinknek. Azon kívül mindezzel nem követett el megbocsáthatatlan bűnt, hiszen valamennyiünket, mikor letettük utolsó vizsgáinkat, s teljes jogú írnokká lettünk, hosszas kérdezősködés és vizsgálódás után pappá szenteltek, mint minden írnokot. Az írnok ugyanis Thot papja, az írás emberi istene, a tudás birtokosa, szent személy, akit vallásos tisztelet övez.

Bizony, nagyon lassan teltek azok az évek, amíg megtanultam a háromféle írást. Amikor azonban már biztosan ismertem a szent jeleket csakúgy, mint az egyszerűsített, könnyebb írásformát, hihetetlen könnyedséggel sajátítottam el az új betűvetési módot, ami nem sokkal azelőtt nyerte el végleges formáját, de akkoriban már nagyon elterjedt és nagy népszerűsége tett szert Kemet földjén, kezdte kiszorítani a mindennapokból idősebb testvérét, s a mai időkre ki is szorította teljesen. Mikor pedig olyan biztonsággal mozogtam a háromféle írás jelei között, mint a görög és föníciai hajósok a végeláthatatlan tengereken, kezdtem megérteni, miféle örömről beszélt atyám és Peteésze, melyeket a tudás, és csakis a tudás nyújthat az embereknek. Egyik iskolatársam és barátom, Rauszer apja a fáraó levéltárában viselt magas hivatalt, s különleges alkalmakkor fiával együtt engem is beengedett rövid időre az áporodott papiruszszagú, rejtelmes épületbe, ahol csodálatosabbnál csodálatosabb történetekre találtunk a sok ezer tekercs között, s néha egy-egy történetet, melyet mesterünk első hallás után íratott le velünk, mi már ismertünk, mert találkoztunk vele a titokzatos házban. Így gyarapodott tudásom, s nyiladozott értelmem a bölcsességre.

Évek teltek egyformán. Atyám nem vonult többé háborúba, jóllehet, Uahibré seregeit több hadjáratra is elküldte, mert szerette a vér szagát és füle örvendezett, ha csatákról és halálról meséltek neki. Atyám viszont már nem volt ifjú ember, s miként fejről a haj, úgy tűnt el lelkéből a kalandvágy; bőre megráncosodott, s bár délcegen és fiatalosan járt, háta és dereka sűrűn szaggatott. Abba a korba jutott, mikor a férfi már jobban szereti otthona nyugalma, mint a tengernyi veszélyességgel és súlyos veszélyekkel járó háborút. Ezért megkérte magas pártfogóit, lépjenek az érdekében, említsék meg nevét a legelőkelőbbek előtt, mint olyan

férfiút, aki megérett arra, hogy kipihenje élete fáradalmait, s meg is érdemli ezt. A pártfogók pedig nem felejtkeztek el kéréséről, így atyám hamarosan nyugalomba vonulhatott, s a fáraó egy Hathariba mellett álló szobor viszonylag magas jövedelmeit ruházta rá élete végéig, ahogyan régtől fogva cselekedték az uralkodók Egyiptomban tisztes öregkort megért hivatalnokokkal. Ez az esemény pedig változást hozott az én életemben is. Apám ugyanis elhatározta, hogy megtanít görögül, s megismertet a görögök írásával. Nagyon bölcsen úgy gondolta, hogy a fáraó seregében mindig is lesznek görög zsoldosok, bármennyire is népszerűtlenek az egyiptomiak körében, mert ők a világon a legkiválóbb katonák; aztán meg nem árt szót érteni a görög hajósokkal és kereskedőkkel sem, miként abból is csak haszna származik az embernek, ha a kiváltságos városban, a Hápi partján emelkedő gazdag Naukratiszban nem kell tolmácsot fogadnia. Kevéske szabad időmben így módon láttam neki a görög nyelv és írás megismeréséhez.

Két idősebb nővérem, Noferet és Szitamón időközben szép, fiatal nővé serdült, s mindketten abban az évben mentek férjhez, amikor én betöltöttem a tizenkettedik esztendőmet, s már hetedik éve éltem a bölcsesség mézén Peteésze iskolájában, így jól tudtam, hogy a családalapítás az élet rendje, ezért nem búslakodtam, amiért testvéreim elköltöztek közelemből. Azt azonban nem értettem, s nem értem mind a mai napig, hogy a két ifjú, Kaniniszut és Debehen, akik házukba vitték nővéreimet, miképpen tudták megkülönböztetni őket egymástól, amikor még mi, akik velük nőttünk fel, Kia és én is többnyire összekevertük őket. Csak anyánk tudta mindig, melyikük melyik, ő soha nem tévedett. Akkor azonban, amikor két lánya az esküvő után elhagyta a házat, keservesen sírt (csakúgy, mint Kia), s az sem vigasztalta, hogy, mint apánk mondogatta, nagyon előnyös házassági szerződést kötött lányai nevében a férjekkel és azok családjával. Néhány nap múltán aztán megnyugodott, újra mosolygott, és szerénykedve bár, de elismerte, hogy a szerződések és a feltételek, melyeket ősi szokás szerint, lányai beleegyezésével és tudtával ő rendezett el, valóban jól sikerültek, Szitamón és Noferet előkelő családhoz tartoznak ezután is, és biztonságban vannak. Ezekre a szavakra Kia könnyei is felszáradtak, anyám pedig elnéző mosollyal vonta ölébe egyetlen otthon maradt leánya fejét. Akkor igazán fel sem tűnt nekem ez a különös mosoly, ám csakhamar nagyon is megértettem jelentését: Kia, nővéreivel ellentétben, nem volt szép. Orra túlságosan nagyra nőtt, fülei, egész arca nélkülözték a finomságot, nőiességet, keble fiús maradt, lábai formátlanok, kezei vaskosak és túlságosan nagyok - híján volt minden kellemnek és könnyedségnek. Néhány év múltán arra is rá kellett döbennem, hogy engem sem láthat szépnek az emberek szeme, mert orrom, jóllehet nem túlságosan nagyra nőtt, annál csúnyább vonalú, füleim erősen elállóak, szemeim szokatlanul nagyok, a szám ezzel szemben vértelen, keskeny, és fogaim sem tetszetős rendben nőttek. Igen elszomorodtam emiatt, miközben hosszasan vizsgálgattam arcom rútságát egy réztálca sima lapján. Összeráncoltam homlokom és le-föl vonogattam bozontos szemöldököm. Úgy gondoltam, füleim éktelenségét parókával elfedhetem - igaz, ezáltal le kell mondanom a mives fülbevalók divatjáról, ellenben kihasználhatom a vendéghaj évezredes népszerűségét. Azzal viszont tisztában kellett lennem, hogy többi hibámmal mit sem kezdhetek: nem kurtíthatom meg hihetetlen hosszúra nyúlt karjaimat, melyek majomhoz tettek hasonlatossá; és alakom szabálytalanságán sem változtathatok. Azokban az esztendőkből, melyek felismerésemet követték, gyakran sírtam végig az éjjeleket, s hallottam, hogy Kia ugyanezt teszi szobájában, s mindkettőnket elkerül az álom.

Mert bizony évről évre jobban kínzott arcom csúfsága, irigylésre nem méltó alakom, s külsőm számos egyéb szabálytalansága. Életemet mindez megkeserítette, mert már nem voltam gyermek, ifjúvá értem, s gondolataim gyakran kalandoztak a szépség, különösképpen a női szépség körül. Az utcákon jártamban-keltemben gyakran láttam előkelő hölgyeket nyitott gyaloghintóban, fiatal lányokat vizet hordani, s néha láttam kifestett görög és föníciai nőket, s

látványuk felkavart. Atyám sűrűn meg is dorgált figyelmetlenségemért, melyet a görög nyelv terén tanúsítottam, s Peteésze sem fukarkodott a büntetéssel, mikor nem kellő odaadással végeztem a munkámat. De én úgy éreztem, eleget tanultam a tizenkét év során, amíg egyfolytában Peteésze oktató beszédeit hallgattam, a rám kirótt végeérhetetlen feladatokat körmöltem nádtollal osztrakonra, magoltam és magoltam nap nap után. Elegem lett az egyhangúságból. Amikor egy különösen keserű pillanatomban ezt apámnak is elmondtam, ő hosszas, már-már bántó hallgatás után így válaszolt:

- Amenemhát, megértem lázadozásod, hiszen magam is átéltem ezt a korszakot. Átélté az apám és az ő apja is. Ám tudod jól, tudnod kell, hogy egy jó írnok, tizenöt, sőt, akár húsz évig is tanul, hogy minden szükséges tudást szívébe zárjon, oda, ahol az értelem és az emlékezet székel. Mert a tudás olyan, mint hűvös éjszakán a meleg ruha: óvja, védi az embert. Igaz, alsóbbrendű írnoknak már most is elmehetnél valamelyik kisebb templomba, a királyi munkások egyik telepére, a kikötők bármelyikének vámhivatalába, vagy a gabonaraktárak felügyelőségére. De akkor miért járattalak a legkiválóbb száui mester iskolájába? Miért áldoztam rád a temérdek ezüstöt, s olykor az aranyat sem sajnálva, miért egyengettem előrelátóan, minden atyai szeretetemmel és gondossággommal utadat? Nem, Amenemhát, nem hátrálhatsz meg! Szállj magadba, s képzeld el jövődet, ha abbahagyod a tanulást, s ezzel együtt elveszted atyai jóindulatodat, s képzeld el úgy, hogy befolyásos, módos személy vagy, agg szüleid napja és támasza! Te választasz, fiam. Két-három év múlva a legképzettebb írnokokkal vetekedhetsz, s nyitva áll majd előtted akármelyik fényes hivatal kapuja, élvezed szüleid szeretetét és támogatását; vagy pedig elmész alacsonyrangú írnoknak, s leveszem rólad a kezemet. Kérlek, tedd félre türelmetlenségedet!

Szavai elborzasztottak, bár sejtettem, hogy túloz. Egyrészt jóval többet tudtam már annál, hogy alsóbbrendű írnoknak legyek csak jó, másrészt nem hiszem, hogy el tudott volna távolodni tőlem, már csak anyám miatt sem. De abban kétségkívül igazat szólt, hogy a valóban komoly állásokra, jól jövedelmező hivatalokra nem pályázhattam volna akkori képzettségemmel. Nem ellenkeztem hát, mert az apám volt, és úgy helyes, ha egy fiú hallgat az apja szavára és engedelmeskedik akaratának, még ha nehezebbre esik is. Meg aztán mit is kezddhettem volna magammal, ha szüleim mégis megvonják tőlem gondoskodásukat és leveszik rólam kezüket? Ezért nem panaszkodtam tovább, hanem elégedetlenségemet magamba fojtva dolgoztam, mint addig, vagy még keményebben, ha lehet. Csakhamar ráébredtem arra is, hogy a munka, az összpontosítás - ha nem is mindig - elvonja figyelmemet nyugtalanító, bántó gondolataimtól. Megkettőztem hát erőmet, s minden bánatomat a bölcsesség keresésébe fojtottam.

Kia azonban nem segíthetett így magán. Huszonhárom esztendő volt, mindkét nővére férjhez ment, Szitamon már két gyermeket szült, Noferet pedig bármelyik pillanatban elvonulhatott a bábaasszonyokkal a csinos szülőkunyhóba, amelyet szerető férje épített számára kertjük mélyén, távol a világ zajától. Mindez, mint almát a kukac, úgy rágtá belül szegény nővéremet. Hiába próbálta titkolni fájdalmát, láttam rajta, mennyire szenved. Egyiptomban szégyen, ha egy nő nem saját akaratából marad lány, noha ezért senki nem kárhoztatja, háta mögött kinevetik. Ez okozta a legnagyobb szomorúságot büszke testvéremnek; sem én, sem anyám nem vigasztalhattuk meg. Aggódtam érte. Már-már azt hittem, elemészti magát, mikor komoly titok tudója lettem.

Az áradás évszakában jártunk, s tanítás után Rauszerrel, a barátommal kísértáltunk a Hápi partjára, hogy megnézzük a hatalmas, hömpölygő, duzzadó folyót, Kemet földjének megtermékenyítőjét, amit a görögök Neilosznak neveznek, ki tudja, miért. Figyeltük a fáraó buzgó írnokait, ahogy fontosságuk tudatában, baljós szavak kíséretében méricskélik az ár szintjét,

hogy megállapítsák, vajon kellőképpen és kellő mértékben teszi-e termővé a szent folyam a fekete földet. A Hápi habjai áhítattal töltöttek el bennünket, szívünk könnyűvé vált, arcunk kipirult és ragyogott, tagjainkat oly könnyűnek éreztük, mintha tollpihéből, vagy levegőből lettek volna, nem pedig csontból, húsból és inakból. Olyanok lettünk, mint azok a férfiak, akik sok sört és egyéb erjesztett italt isznak, nevettünk mindenben, lábunk önkéntelen táncot járt a feltámadó Ozirisz tiszteletére. Sokáig bolondoztunk, az idő gyorsan illant el mellettünk, amíg Rauszer egyszerre el nem komorodott, és sötét arccal így szólt:

- Minek örülünk, Amenemhát?

- Nem tudom - feleltem mosolyogva. - Talán Hápi isten varázsolt el minket, ő készítetett kacagásra és táncra.

- Pedig semmi okunk a vigasságra - szögezte le fájdalmas tekintetét vetve rám. - Ha hazaérünk, dorgálás lesz a jutalmunk, amiért gyönyörködni szerettünk volna a csodában, ahogyan a Hápi életet ad a halott földnek, miként Ízisz életet adott a meggyilkolt Ozirisznak. Hogy ezt lássuk, sokat gyalogoltunk és elfáradtunk, tanulmányainkat pedig elhanyagoltuk. De ha nem jövünk ma ide, nem nézzük meg, amire kíváncsiak vagyunk, hanem szépen, rendben hazatérünk a szokott időben, akkor esetleg most elmarad a szidalom, de megkapjuk később, másért. Dicsérő szó nem jár nekünk, nem vagyunk a magunk urai, annak ellenére, hogy más korunkbeli ifjak már régen otthont alapítottak maguknak!

- Ez igaz, de azok az ifjak nem is lesznek magas tisztségek viselői, Rauszer! - próbáltam vigasztalni. - Ez így van rendjén. De ha nem is így van rendjén, akkor sem tehetünk ellene semmit.

- Semmi ellen nem tehetünk semmit! - fakadt ki barátom, majd izzó szemmel folytatta panaszait:

- Az ellen talán tehetünk, ha olyasmit szeretnénk megkapni, ami a bevett szokások szerint nem lehet a miénk? Vagy azt szeretnénk tenni, amit nem tehetünk? Mondhatod erre, hogy elég magasra kell csupán emelkedni, egy bizonyos magasság fölött már semmi sem lehetetlen. De ki győzheti le az Időt?

- Az időt, Rauszer? - kérdeztem elképedve. - Az Időt? Hisz fiatalok vagyunk, egyebünk sincs, mint az Idő!

- Neked lehet, ám nekem semmi esetre sem. Bármit megtennék azért, hogy idősebb legyek!

Szavai megdöbbenetettek. Nem hittem, hogy Rauszert akármilyen bánthatja, hiszen gazdag, jó családból származott, tanulmányaiban messze felülmúlt valamennyiünket, fényes jövő előtt állott, s - nem utolsósorban - csinos fiatalembernek tartotta mindenki, minden tekintetben a legkiválóbbnak Peteésze mester tanulóinak között. Azt pedig végképp képtelen voltam felfogni, hogy miért szeretne öregebb lenni, ez a gondolat egyáltalán nem illett korunkhoz, hiszen félig-meddig gyerekek voltunk még. Igaz, a halál gyakran foglalkoztatott engem is, elképzelhetlenségével, bizonytalanságával és felfoghatatlan mindenütt-jelenvalóságával elkerülhetetlen volt, s azt hiszem, hogy csak a tudatlan rabszolgák és az ostoba csöcselék nem érti életünk minden részletére kiterjedő, titokzatos jelentőségét. A halál misztériuma a legnagyobb és legcsodálatosabb misztérium valamennyi népnél, hiszen a halál a legvéglegesebb dolog, ami történhet az emberrel, s a halál az, ami élesen megkülönbözteti az embert az istentől. Véglegesebb, mint a születés, mert örök időkre szól, s végérvényessége, változtathatatlansága folytán egyike a kihagyhatatlan tárgyakká, melyek az ember szívét foglalkoztatják. Rauszer mégsem erről beszélt. Ha erről beszélt volna, megértem. Amit az ő szavaiban éreztem, közelebb állt az élethez, mint a halálhoz: az élet idejéről, nem pedig a halál idejéről szólt.

- Éjszaka gyakran fohászkodom Honszuhoz - folytatta -, elvégre ő a Vándorló Hold, aki uralja az Időt, mégis olyan fiatal, mint mi, s ha valakinek, neki hatalmában áll megváltoztatni az időtől függő dolgokat, vagyis idősebbé tenni engem. De Honszu nem hallgat meg. Talán mert Uászetet kedveli, s Szau gyermekének imája nem kedves az ő fülének. Nem tudom. Szívem fáj, és úgy érzem, eszemet veszttem!

Elhallgatott, s hallgattam én is. Ültünk a porban, lábunk előtt hangyák rohangáltak leveleket, döglött bogarakat, s ki tudja még, mit cipelve. A hatalmas Hápi lustán nyújtózkodott végéig a zsíros, fekete földön. Sokáig ültünk szótlanul, a mérhetetlen víztömeget és a hangyákat figyelve; egészen addig, míg nem bírtam tovább, és megszólaltam, mert nem értettem Rauszer beszédét, sőt: zavaros, ostoba fecsegésnek tartottam.

- Miért, Rauszer? Miért akarsz öregebb lenni?

Barátom hosszan hallgatott továbbra is, bámulta a vizet.

- Éppen neked mondjam el, Amenemhát? - sóhajtott végül. - Hiszen éppen te vagy az, akinek nem mondhatom el semmi szín alatt!

Ezekén a szavakon igen megsértődtem, s már nyelvem hegyén ült a csípős válasz, mikor Rauszer mégis kimondta, ami a szívét nyomta:

- A nővéred, Kia az oka.

Hangosan felnevettem.

- Kia? Ugyan, mi köze lehet neki ahhoz, hogy te milyen idős akarsz lenni?! Megbolondultál? Megártott a sok körmölés meg a papiruszok böngészése...

- Dehogy! Tudd meg: számomra Kia jelent mindent. Szeretnék elé állni, és elmondani neki, mennyire szépnek találom, mennyire sokra tartom, s hogy azt szeretném, ha egy házba költöznék, és gyerekeket nemzenék! Ne nézz így rám, Amenemhát! Tudom, mit gondolsz nővéred szépségéről, tudom, mit gondol róla mindenki más. Én viszont azt gondolom, hogy nem érdekel a véleményetek, ostobák vagytok, vakok, és fogalmatok sincs semmiről. Számomra Kia szebb, mint a kifestett görög nők, szebb, mint Bástet, vagy maga a tündöklő Ízisz! Csukd be a szádat, fivérem, mert belerepülnek a legyek. Most már tudod, mi a titkom, s láthatod, hogy fájó titok ez. Hiszen hogyan állhatnék anyád elé így? S mire megtehetem, már biztosan más felesége lesz.

- No, azt nem hinném - feleltem, mikor felocsúdtam első meglepetésemből. - Kia elbújik az emberek elől, mert szégyelli azt, hogy nem olyan, mint testvéreink (mellesleg én is szégyellem). Nem is értem, mikor láhattad, hiszen valahányszor hozzánk jössz, ő elvonul, s tulajdonképpen nekem is ezt kellene tennem, mert ábrázatom rút és tagjaim esetlenek. Leskelődtél? Akkor vetted észre, mikor anyámmal ment valahová? Most már értem azt is, miért nézel rám olyan furcsán néha! Emlékeztetlek Kiára, az ő arcát látod az én fizimiskámban! Igazán furcsa ízlésed van, Hóruszra mondom! Ha én olyan csinos volnék, mint te, csak a leggyönyörűbb, irigyelt szépségek közül válogatnék! De a barátom vagy, Kiát meg jobban szeretem, mint bárki mást a világon, és úgy gondolom, boldoggá teheted, s igazán nem lenne ellenemre az se, ha te lennél a harmadik sógorom. Az első kettő amúgy is savanyú alak, szerintem buták is ráadásul, de ezt most hagyjuk. Azt hiszem, az lesz a legokosabb, ha hazamegyek és elrendezek mindent, hogy amikor legközelebb meglátogatsz, akár holnap is például, már ne kelljen epekedned. Megszervezem, hogy beszélhess Kiával, és hidd el, nyugodt lehetsz, úgy rendezem a dolgokat, hogy nyugodtan beszélgethessetek, bár nem lesz könnyű dolgom!

- S mi történik, ha ő nem akar velem beszélni, ha nem talál olyannak engem, amilyennek én őt?
- kérdezte Rauszer aggodalmaskodva.

Alaposan szemügyre vettem barátomat, finom vonásait, élénk szemeit, szép ívű száját, karcsú, nyúlánk alakját, izmos, hosszú lábait. Újra elnevettem magam. Újra feltámadó széles jókedvemben alig fértem a bőrömbe, és kijelentettem:

- Nem lehetséges, hogy a Hápi a tenger felől Felső-Egyiptom irányába folyjon, mert az az istenek rendje ellen való lenne!

Hatalmas erőt éreztem magamban, olyan tetterőt, amit soha ilyen mértékben azelőtt, s azóta sem sokszor. Rauszer is érezhette a belőlem áradó elszántságot, mindenesetre őt is magával ragadta szokatlan magabiztosságom és az eredménybe vetett szilárd hitem.

- Amenemhát! - kiáltott fel hevesen, megragadta a karom, s úgy megszorította, hogy az már fájt. - Mindent megteszek, amit csak akarsz, ha segítesz nekem, de megőrzöd a titkot! De vajon ha Kia vonzódik is hozzám, mit szól majd hozzá apád, Montemhát?

- Nem tudom, mit szól, de a mi családunk sokat ad a régi erkölcsökre, ezért hát ez az anyám, Kavit dolga, s apám maradéktalanul megbízik benne, s fenntartás nélkül elfogadja döntését ebben az ügyben. Anyám pedig jól látja, miként emésztí magát nap mint nap a nővérem, s nem fog gátat szabni a boldogságának. Néithre mondom, Rauszer, éppen olyan boldog lesz, mint Kia! Hanem ezzel még várnunk kell. Előbb le kell tenned a vizsgákat, el kell végezned az iskolát. Utána, mint a fáraó levéltárának írnoka, hiszen atyád révén nem lesz nehéz bekerülnöd oda, nyugodtan feleségül kérheted Kiát anyámtól. Az pedig, hogy idősebb nálad, nem érdekes. Semmiféle jó szokással nem ellenkezik, ha a férj fiatalabb a feleségénél, s atyám bizonyos példát tud felhozni erre.

Ily módon megegyeztünk. Nem merültünk további részletekbe, nem szőttünk újabb terveket, hanem sietve hazaindultunk. Egyrészt, hogy mihamarabb valóra válthassuk elképzeléseinket, másrészt, mert erősen féltünk a szidalomtól, amellyel szüleink fogadnak bennünket csavargásunkért.

Iparkodtam minél előbb elérni házunk kapuját, s azt forgattam a fejemben, miként tudnék észrevétlenül beosonni a szobámba. Amikor azonban hazaértem, minden reményem szertefoszlott, mert apám és anyám a kapuban várt rám. Anyám szigorú tekintettel végigmért, aztán sarkon fordult és szó nélkül elvonult egyik belső szobánkba. Apám nem követte, hanem fejét csóválva így beszélt hozzám:

- Amenemhát, azt hittem, megjött már az eszed, de látnom kell, hogy a henyélést többre tartod a dolognál, a semmittevést a munkánál, a hiábavalóságot az értelmes cselekvésnél! Amikor Apuit évekkkel ezelőtt meghalt, nem adtam melléd más rabszolgát, mert úgy gondoltam, elég okos és erős vagy már. Most látom, hogy az erőddel nincs is semmi baj, hanem annál kérdésesebb az okosságod! Mondd el, merre jártál!

- Rauszerrel megnéztük a Hápi áradását - válaszoltam sértődötten, de szememet lesütve.

Atyám megkönnyebbülten sóhajtott.

- Hiszek neked. Az igazság az, hogy már azt hittük, valamelyik italmérésben, vagy örömtanyán múltad az időt, mert tudjuk, hogy az ilyen idős fiúkat vonzzák az efféle helyek. Ám te ne feledd, hogy a sör, a bor, nem is beszélve a rosszvérű nőkről csak tönkreteszik, és romlásba döntik a meggondolatlan ifjút, s pillanatnyi örömért cserében csak vesződéséget és gondot okoznak! Ezt mindig tartsd szem előtt, fiam. Most pedig menj a szobádba és foglalkozz azzal, amivel foglalkoznod kell! S akár tanulmányozhatnád Ani Intelmeit is, a te korodban az igen épületes és helyénvaló! - Majd, amikor meghajoltam előtte és szobám felé indultam, hozzáfűzte:

- Mint mondtam, hiszek neked, mert a szemed igazat mond, de óvakodj attól, hogy egyszer majd hazugságon kapjam!

Most, öregkorom kopár hegyéről visszatekintve ifjúságom szépséges, gazdag völgyére, sajog a szívem azért a fiatalemberért, aki akkor voltam. Úgy érzem, le kell tennem a nádtollat, hátra kell dőlnöm, és Anakreón barátom dalait idézve emlékezetembe (melyeknél szebbeket még távoli hazámban sem hallottam), meg kell pihennem kissé. Aludni szeretnék leginkább, de ma sem jön álom a szememre, ahogyan azon a messi éjjelen sem tudtam elaludni. Felkavarodott bennem minden. Rauszer vallomása, a titok, amelyet rám bízott égetett, mint a tűz. Fontosnak éreztem magam, fontosságom tudatában az egész körülöttem lévő világot másnak láttam, nem szebbnek, nem csúnyábbnak, csak másnak, mint amikor az ember a szent templomok szobrai, vagy festményei után találkozik a görögök szobraival és festményeivel. Vagy úgy, ahogy Anakreón versei másak, mint az egyiptomiak. Ez is, az is gyönyörű, mégis mintha közük se lenne egymáshoz. Nem tudom, van-e egyáltalán valami közös bennük. Azt sem tudom, van-e közös bennünk és a görögökben, vagy bennünk és a perzsákban, s ha van, kihez hasonlítunk jobban, a görögökhöz vagy a perzsákhoz? A miénk a legöregebb nép a világon, isteneink olyan vének, akár maga a Hápi. De a férfi és a nő egyesüléséből születünk, két lábunk és két kezünk van, szemünk, amivel látunk, orrunk, amivel a szagokat és illatokat érzékeljük, fülünk, amivel a hangokat halljuk, szomjasak vagyunk és éhesek, ha belénk döfnek, vörös vér folyik fájó sebünkből, s mindannyian meghalunk egyszer, csak nagyon kevés van közöttünk, aki legyőzi a halált, mint Imhotep, a bölcs (bár lehet, hogy ő istenként ereszkedett közénk), vagy a görögök által tisztelt Héraklész. Látszólag ugyanolyanok vagyunk, bár a bőrünk színe, a hajunk, a szemünk, az arcunk más és más. Valójában nem tudom, mi a közös bennünk igazán, s miben térünk el egymástól. Más-más isteneket tisztelünk, különbözőek a szokásaink, nem értjük egymás beszédét, gondolatait. Nagy titkok tudója, aki minderre tudja a választ. Én azonban csak egy tudatlan, vén egyiptomi írnok vagyok, aki emlékezéseivel csalja önmagát, pedig talán soha nem is volt fiatal, s mindazon dolgok, melyeket lejegyez, lehet, hogy meg sem történtek a valóságban.

Azon az éjszakán, midőn súlyos tudásom terhe nem hagyott aludni, boldog voltam, ha létezik olyan egyáltalán, hogy boldogság, s nem az égiek csalfa játéka csupán (ha csakugyan létezik ez az érzés, leginkább az izgalomhoz hasonlítható). Bárhogy próbálkoztam, képtelen voltam elaludni, ezért úgy határoztam, nem halasztom holnapra fontos beszédemet Kiával. Az éjszaka közepén óvatosan feltápáskodtam fekhelyemről, vállamra terítettem köpenyemet, és csendben, vigyázva kiosontam a szobából. Nővérem a bejárathoz legközelebb eső két helyiség egyikében aludt, odalopakodtam hát, s mivel csak egy súlyos föníciai függöny takarta az ajtónyílást, könnyedén besurrantam hozzá. Nehezebb feladatnak ígérkezett Kia felébresztése anélkül, hogy megijedjen, és kiabálásával felverje az egész házat. Ezért egy darabig csak figyeltem a sötétben az alig kivehető körvonalakat, amiket a testvéremnek véltem, majd úgy döntöttem, a nevét suttogva próbálom felébresztetni, készen állva arra is, hogy tenyeremmel betapasszam a száját, ha hangoskodni próbálna. Hosszas próbálkozás után igyekezetemet végre siker koronázta, bár Kia olyan hirtelen riadt fel, hogy alig maradt időm az elgondolt

óvintézkedéseket megtenni. Rémült szemekkel meredt rám, s jó időbe telt, mire felismert. Akkor levettem a kezemet a szájáról, s roppant türelemmel tűrtem a fojtott hangon fejemre zúduló kemény szavakat. Kia kíméletlenül szapult, otromba káriai zsoldosokhoz hasonlított, akik éjszakánként előszeretettel keresik fel a jómódú családok házait, s nemegyszer az értékes tárgyak mellett a nők (főként a fiatal nők) tisztességét is magukkal viszik. Végül abbahagyta ezt az ostoba beszédet, amellyel csak ijedelmét próbálta palástolni, s én hosszas mentegetőzésbe és magyarázkodásba kezdhettem. Eleinte csak a Hápi-parti kirándulásról fecsegttem, leírtam a széles folyamat, a csatornákat gondozó inas férfiakat, a vízmerítőket és vízfordókat, a kecses hajókat, a krokodilok itt-ott fel-felbukkanó, borzongató hátát, s csak e kitérőt követően tértem rá a lényegre. Kia láthatóan elálmosodott, fél füllel figyelt csak rám, s csak akkor kezdett érdeklődést mutatni, mikor megjegyeztem, hogy Rauszer barátom őt emlegette.

- Ez nem illő, Amenemhát! - vágott ekkor szavamba felfortyanva. - Ti már nem vagytok gyerekek, még ha igen gyakran úgy is viselkedtek, mint az éretlen kölykök. Tiszteletet kell tanúsítanotok a tisztességes nők iránt, azok iránt is, akiknek nincs férjük, aki védelmébe vehetné őket! Ezt bizony tudnod kellene már, majdnem-írnok uram! Aztán meg azt sem értem, miért meséled el ezt nekem. Túlságosan bő lére eresztetted a mondandódat, unalmas vagy és nem hagysz aludni. Azt hiszem, mégis betértetek valami italmérésbe, azért eredt meg így a nyelved. Nem tudom, és nem is akarom tudni, miként vezetted félre a szüleinket, de ajánlom, máskor ilyet ne csinálj, ha jót akarsz!

Boldogságom odalett, úgy foszlott szerte, mint a forróság évszakában az északról idetévedt zivatarfelhők a Nap sugaraitól. Hevesen tiltakoztam, kikértem magamnak gyanúsítgatását, de ő újra a szavamba vágott:

- Untatsz, fivérem, nagyon untatsz! Túlságosan szóbő vagy és semmitmondó. Térj a lényegre, vagy menj vissza a szobádba és aludd ki magad! Talán valami sértőt mondott rám a barátod?

Újra csak tiltakoztam minden erőmmel, noha egyre kevesebb meggyőződéssel, míg végre sikerült maradék bátorságomat összeszedve kinyögni mindazt, amit Rauszer megvallott nekem. Nyomasztó csönd követte zavart, dadogó beszédemet, s én beleburkolóztam ebbe a csöndbe, a világ minden kincséért sem szegtem volna meg. Kia is sokáig hallgatott. Már-már azt gondoltam, újra elaludt, nem is jutott el hozzá mindaz, amit elárultam, vagy ha el is jutott, nem fogta fel, mikor meghallottam elcsukló hangját:

- Gonosz tréfát űztök velem, Amenemhát, nagyon gonosz tréfát... Nem baj, nem haragszom a barátodra, rád sem igazán. Csak mélyen elszomorít, hogy ilyenre vetemedtek, főleg az, hogy te ilyenre vetemedsz. Habár lehet, hogy mindkettőnket becsapott az a rosszindulatú fiú, mert nem tudom elhinni, hogy te rosszat akarnál nekem. Ha így van, kérlek, hogy ne barátkozz vele többé, sem a hozzá hasonló léha ifjakkal!

- Botorságokat beszélsz! - csattantam fel ingerülten, kis híján elfeledkezve arról, hogy az éj kellős közepén járunk, amikor nem illik hangoskodni. - De jó - csillapítottam le magam, ismét suttogóra váltva. - Hát ne higgy nekem! Vagy tarts bolondnak, ha tetszik, nem érdekel. De holnap eljön ide Rauszer, nem hozzám, hanem hozzád, és a saját szájából hallhatod majd az igazságot, s akár magát Maat istennőt hívhatod tanúul, ő sem fog hamisságot találni a szavaiban! Ha pedig azt forgatod abban a konok fejedben, hogy nem fogod meghallgatni, netán találkozni sem fogsz vele, hát én soha többé szóba nem állok veled, annyit mondhatok!

Alighogy befejeztem, felálltam és távoztam a szobából, Kia pedig nem szólt utánam, ami meglepett, mert tisztában voltam nyelve élességével. Azt hiszem, az egész história felkavarta. Megriadt, nem tudott eligazodni az új értesülések között, s azt sem tudta, kinek higgyen,

magának vagy nekem, saját tapasztalatainak vagy az én, zavaromban is érzékelhető lelkesedésemnek. Persze, sejthettem volna, hogy így fogja fogadni a vallomást, amelyet Rauszer nevében tettem, nem is kellett volna meglepődnöm nagyon a viselkedésén, mégis azt éreztem, hogy belegabalyodok valamibe, s már nem tudok szabadulni. Elemi erővel tört rám a fáradtság, végtelen kimerültséget és hatalmas szorongást éreztem. Pedig biztosra vettem, hogy Kia odafordítja majd fülét barátomhoz, és hamarosan boldog lesz. Tökéletesen bíztam Rauszerben is. De még ha semmi alapja nem lett volna elképzeléseimnek és reményeimnek, akkor is szilárdan hittem volna bennük, mert fiatal voltam és romlatlan. Nem ismertem még semmit, ami valóságos, nem láttam túl a papiruszokon, amikről azt hittem, mindenkor, mindenhol utat mutatnak. Valójában nem igazodtam el abban az útvesztőben, amiben vakon botorkáltam, de még a létezését sem vettem észre, s így azt sem, természetesen, hogy ez maga a világ, a maga ilyen-olyan valóságában (igaz, azóta tudom, a világnak még ez az ilyen-olyan-amolyan valósága is kérdéses). Hiszen az én világom akkoriban az otthonom, az iskola és az írásokban olvasott történetek világa volt. Többet tudtam a múltról, mint a jelenről, amiben éltem, többet ismertem az istenek világából, mint az emberekéből. Tájékozatlan és tapasztalatlan voltam minden téren. Igaz, most sem tudok sokkal többet, jóllehet ezt hittem sokszor, mikor összekevertem a tudást az ismerettel, a tapasztalattal, holott a tudás ott kezdődik, ahol ez a másik kettő véget ér. - Azt hiszem, belebonyolódok a szavakba, amelyek nem engedelmeskednek nekem, ha folytatom ezt a kilátástalan elmélkedést. Meg aztán nem is elmélkedni akarok én, csupán emlékezni, nem magyarázni, csak bemutatni. Folytatom hát, s ezentúl igyekszem elkerülni a fölösleges és ostoba bölcsekedést.

Nagyon nehezen telt el az éjszaka hátralévő része. Úgy éreztem, száz éj kell a hajnalhoz. Mikor végre elaludtam, álomom keserves volt, s reggelre úgy szaggatott a fejem, mintha előző nap valóban túl sok sört ittam volna. Egészen addig rosszul éreztem magam, míg el nem érkeztem Peteésze házának kapujáig. Akkorra túl voltam anyám feddő szónoklatán, és sikeresen elkerültem Kia zavart, már-már rémült, néha könnyörgő pillantásait, amelyek elárulták, hogy alaposan összekuszáltam benne mindent. Peteésze iskolájában azonban, amint megpillantottam társaimat, s köztük Rauszert, elillantak gondjaim, a fejem kitisztult, s ugyanazt a magabiztosságot éreztem, mint a Hápi partján. Nem mondható el ugyanez az éjszakát hozzám hasonlóan nyugtalanul, kétségek közt átkínlódozó Rauszerről, aki búskomorságba merülve, alvajáróként ténferegte át az egész délelőttöt, s láthatóan szorongott, érezhetően tartott a számára kulcsfontosságú eseményektől, amelyek rá várnak a nap folyamán. Hiába próbáltam a néhány szünetben lelket önteni belé, hiába bizonygattam neki, hogy mindent kiválóan el-igazítottam (noha ebben egyáltalán nem voltam olyan bizonyos), igyekezetemmel semmit nem értem el, még csak egy fél mosolyt vagy valami effélét sem. Képtelen voltam megérteni, miért aggódik. Ma sem értem. Teljesen természetes, ha egy magamfajta fickó hihetetlen izgalomban van, ha választ vár a nőtől, akinek megvallotta szerelmét, fel nem foghatom azonban, hogy egy minden tekintetben kiváló férfi mitől tarthat? Persze, őt is visszautasíthatják egyszer, esetleg kétszer, de soha nem lebeg ott a feje fölött a veszély - mint abban a görög történetben Damoklész feje fölött hajszálon egy kard -, hogy mindörökké egyedül marad. S ez az, amitől igazán lehet rettegni, s nem az egyszeri-kétszeri visszautasítás. Lehet, hogy Rauszer annyira szerelmes volt Kiába, amennyire én soha senkibe, s ezért nem érthetem ezt. Rauszer megengedhette magának, én nem.

Mindenesetre, bármennyire magamhoz tértem és lehiggadtam is, erősen vártam, hogy végre szabaduljunk az iskolából, s lezárjuk azt, amit elkezdtünk. Amikor véget ért a tanítás, legszívesebben rohantam volna haza, de Rauszert úgy kellett vonszolni magammal, s mondhatom, úgy remegett a térde, mint a kúsi király katonáinak a fáraó rettegett seregei láttán. Alig vártam, hogy minél előbb hazaérjünk, s akkor még egy saroknyira a házunktól késhegyig

menő vitát kellett folytatnom barátommal, hogy most már ne hátráljon meg, s csak úgy tudtam meggyőzni, hogy szemére hánytam: engem hagy rútol cserben, ha nem teljesíti Kiának tett ígéretemet. Ez hatott, mert becsületes és jólelkű ifjú volt, s nem akart ártani nekem, meg, azt hiszem csak a biztatásra volt szüksége, arra, hogy valaki erőt adjon neki, hiszen valójában elhatározta már, hogy megteszi az utolsó lépést. Úgyhogy nagy levegőt véve belépett hozzánk, ama nagy elhatározással, hogy ugyanolyan őszintén bevall mindent személyesen a nővéremnek, ahogyan nekem tette.

Mielőtt erre sor kerülhetett volna, módját kellett ejtenem, hogy négy szemközt maradhassanak. Rauszer jelenléte senkinek sem szűrt szemet, többször volt már nálunk, nem volt abban semmi különös, hogy ezúttal is eljött. Arról viszont igazából fogalmam sem volt, hogyan tudom Kiával egyedül hagyni. Miután ettünk valamit, a szobámba mentünk, mintha sürgős tanulnivalókat kellene megbeszélünk. Szerencsére senkinek nem tűnt fel szokatlan idegességünk, sem anyám, sem Neszi, öreg szakácsnőnk nem vett észre rajtunk semmit. Rauszer várakozással telve nézett rám, amint szobámba léptünk, de egyetlen hang nem hagyta el ajkát, én meg csak zavartan ötöltem-hatoltam. Kia oldotta meg a helyzetet azzal, hogy utánunk jött, és halk, de fölényes hangon közölte velem, hogy a szobájában találom azt a tekercset, amit keresek, de igazán nem bánná, ha ezúttal nem kellene kiszolgálnia, s magatehetetlenségemet megcáfolva elmennék érte, hiszen majdnem felnőtt ember vagyok, s ő nem a cselédem. Én dohogtam, hogy nem érdemlem meg ezt a hangot, és különben is, miféle tekercset keresek vajon, s csak kis idő elteltével jöttem rá, mi is az igazi oka elküldésemnek, s hirtelen majdnem felnevettem saját butaságomon. Átmentem nővérem szobájába, lekuporodtam a sarkamra, és türelmesen vártam.

Hosszan kellett várnom. Annyira hosszan, hogy nyugtalankodni kezdtem. Attól tartottam, hogy lebukunk, valaki felfedezi, hogy én itt gubbasztok, ahol semmi keresnivalóm, Kia pedig félreérthető helyzetbe kerül, ha megtudják, hogy egyedül maradt titokban egy fiatalemberrel. Reszketett a kezem, a szívem hevesen vert, úgy éreztem, nem bírom sokáig ezt a várakozást. Nem is bírtam volna, ha tehettem volna mást. Mivel azonban választásom nem volt, hát egyre türelmetlenebbül lestem a föníciai függöny minden rezdülését. Végre megmozdult a függöny, s mögüle Kia kipirult arca bukkant elő:

- Hát nem találd? - kérdezte fennhangon, de még tőle is szokatlan gyöngédséggel, aminek hallatán azonnal tisztában voltam ügyünk teljes sikerével. - Sok bajom van veled, kedves Amenemhát! Menj, ne várasd tovább a barátodat, majd egy más alkalommal megmutatod neki, amit meg akartál mutatni.

Félszegen álltam előtte, azt hiszem, vigyorogtam, de szavakat nem találtam, pedig nagyon szerettem volna, ő pedig egyetlen szóval sem mondott többet, csak kituszkolt a szobából, miközben hosszan megszorította a kezemet. Igen mulatságos látványt nyújthattam. Még szerencse, hogy senki sem látott. Siettem Rauszerhez.

Rauszer, amint beléptem, azzal fogadott, hogy azonnal mennie kell, nem tud most a négy fal között maradni. Nagyon örülne ugyan, ha vele tarthatnék, ám tisztában van azzal, hogy ez nem lehetséges. Annyit még elárult, hogy nagyon hálás nekem, hogy ezt a csodát nekem köszönheti, de most ne faggassam, s bármennyire hálátlannak is tűnik, el kell mennie. Én semmit nem értettem az egészből, csak azt, hogy úgy történt minden, ahogy történnie kellett; nem akadékoskodtam tehát, hanem kikísértem Rauszert, akivel amúgy is lehetetlen lett volna szót érteni, mert nem hallott és nem látott, vakká és süketté vált minden iránt.

Kiával is csak jóval később sikerült beszélnem, sötétedés után. Ezúttal ő lopakodott át hozzám, leült mellém az ágyamra és sokáig egyetlen szót se szólt. Én sem mondtam, nem kérdeztem semmit, pedig majd szétvetett a kíváncsiság. Végre Kia elmesélt mindent. Elmondta, hogy Rauszer mindazt megerősítette, amit tőlem már tudott, és szörnyű esküvésekkel fogadta, hogy minden egyes szó, amit kiejtett, igaz. Kia először tartózkodó volt vele szemben, de nemsokára beismerte, hogy nem közömbös számára Rauszer. Tulajdonképpen ennyiben maradtak, utána pedig megegyeztek abban, hogy hol és mikor találkoznak majd. Kia nem akarta otthon fogadni, nehogy alaptalan mendemondákat tápláljon, ezért semleges helyet kerestek, s oda várták egymást. Ehhez rám már nem volt semmi szükség, ami elszomorított. Újra jelentéktelennek és unalmasnak éreztem magam.

Mert jelentéktelen és unalmas is voltam. Nővérem és legjobb barátom gyakran találkozott a város különböző pontjain, templomokban, tereken, parkokban, olykor vendéglőkben is. Én csak zavartam volna őket. Ily módon életem még egyhangúbbá vált, mint amilyen korábban volt. Magányos lettem. Rauszert ugyanis senki nem pótolhatta igazán, neki viszont vajmi kevés ideje maradt velem törődni. Ugyanolyan egyformán, vagy, ha lehet, még egyformábban teltek a napok, mint amikor atyámnak panaszkodtam, hogy mennyire elegendem van mindenből; egybefolytak, hónapokká dagadtak, s elszívták minden erőmet.

Még többet olvastam, mint azelőtt, még szorgalmasabban tanultam. Görögül gyakorlatilag teljesen megtanultam, olyannyira, hogy folyékonyan tudtam beszélni azzal a néhány göröggel, aki néhanapján felkereste atyámat. Az ő révükön jutottam hozzá négy-öt görög nyelvű könyvhöz is, amelyek közül az egyik olyan szövegeket tartalmazott, amelyeket mítoszoknak neveznek, s többé-kevésbé (de inkább kevésbé, mint többé) szentnek tartanak, s amelyek voltaképpen az istenek és kiemelkedő, isteni származású emberek, a hőszok cselekedeteit írják le. Meg kell mondanom, nagyon hatottak rám ezek a történetek, talán szokatlanságuk folytán, talán másért, nem tudom. Azt, hogy annak ellenére szeretem a görögöket és sokat tudok róluk, hogy szinte egyáltalán nem tudom megérteni gondolkodásukat, javarészt ennek a kis könyvnek és a benne található történeteknek köszönhetem. A másik tekercs valami hosszú, vers-szerű írás volt egy háborúról, amit körülbelül az utolsó Ramszeszek idején vívott több görög királyság egyesült serege egy Trója nevű város ellen (erről a háborúról és erről a veresetről, amelyet állítólag egy vak férfiú, Homérosz szerzett, mostanában sűrűn beszélgetünk Anakreónnal). A másik két vagy három könyv úti beszámoló volt, izgalmas, de felejtető olvasmány. Atyám látta előrehaladásomat, s egy nap kijelentette, hogy nincs már mit mondania nekem, a görög órákat befejeztük. Így jelentősen megnövekedett a szabadidőm, amit én igyekeztem is kihasználni. Így hát egyszer-egyszer Rauszerrel és Kiával tartottam, akik már nem zárkóztak el olyan mereven a társaságomtól, azaz nem gondolták úgy, hogy feltétlenül és mindig kettesben kell lenniük, ha csak lehetséges; más alkalmakkor pedig néhány iskolatársammal, elsősorban Amenmesszével és Ipukival. De sok időmet töltöttem el a fáraó csodálatos könyvtárában is. Ahogy közeledett iskolai tanulmányaim vége, egyre többet.

Mert bizony közeledett a nap, amikor Peteésze szélnek ereszti utolsó tanítványait. Az évek során a mester nagyon megöregedett, nehezen lélegzett irtózatossá miatt, látása is megromlott, és nagyon hamar elfáradt. Tizenharmadik éve tanított már bennünket, amikor elhívatta szüleinket, s közölte velük, egy év múlva megtartja az utolsó vizsgákat, amelyeken a fáraó magas rangú, tudós írnokai is jelen lesznek, s akinek az is sikerül, leteheti papi fogadalmát. Mindannyian örültünk szavainak, s nem bánták szüleink sem, hogy nem kell majd több pénzt költeniük ránk, felnőtt gyermekeikre, hiszen tizenkilenc-húsz évesek leszünk, amikor elhagyjuk az iskolát, s ebben a korban legtöbbször már önállóak, még az írnokok közül is. Igaz, Peteésze korábban hosszabb ideig foglalkozott növendékeivel, ez azonban nem jelenti azt, hogy nekünk nem adott volna át mindent, amit át kellett adnia. Pusztán arról volt szó,

hogy gyorsabb ütemet diktált, hiszen tisztában volt azzal, nem bír még évekig szolgálatunkra állani, túlságosan megviselték az évek, túlságosan sok gond görbítette hátát, s pihenésre van végre szüksége.

Ez pedig azt jelentette, hogy elérkezett Rauszer és Kia ideje. Meg azt, hogy újra szükségük lett rám. Hármasban tanácskoztuk meg több soron alaposan a teendőket, s arra az eredményre jutottunk, hogy Rauszernek először atyjával kell tisztáznia a dolgokat (édesanyja hosszú évekkel azelőtt meghalt), el kell nyernie támogatását, ami zsíros állás ígéretével jár (minden valószínűség szerint) együtt. E támogatás és a biztos jövőre való kilátás birtokában állhat anyánk elé, akit addigra Kia és én ügyesen, óvatosan felkészítünk a nagy eseményre. Rauszer ugyanis hihetetlenül gyámoltalan volt, rettegett anyánk elutasításától, s az ezzel járó szégyentől és fájdalomtól, ezért segítségére akartunk lenni, hogy biztosra mehessen. Még mindig nem tartotta méltónak magát nővéremhez, és láthatóan mély tisztelettel és szeretettel csüngött rajta. Kia pedig úgy bánt vele, ahogy egykor velem, gyerekkoromban - sokszor mosolyognom kellett rajtuk.

És mosolyognom kellett azon is, milyen nagy feneket kerítettek a lánykérésnek. Ezerszer eltervezték az összes szót, mozdulatot, gesztust, arckifejezést, még a várható válaszokra adandó feleleteket is. Én voltam a közönség és a bíró. Tíz napig tartott ez a lehetetlen állapot, míg a tizedik napon Rauszer végre valahára elmondott mindent az apjának, aki öreg, beteg ember volt, és semmiféle akadályt nem gördített az útjába, sőt áldását adta szándékára. A következő szabad napon, amikor nem kellett iskolába mennünk, Rauszer beállított hozzánk, falfehéren, halálosan komoly arccal (nevetséges volt, amennyire félt; azzal próbáltam biztatni, hogy anyám már mindent tud, csak formáság az egész előtte álló tortúra - ez nem fedte ugyan a valóságot, de a célnak megfelelt: némi bátorságot öntött barátom szívébe). Én bejelentettem anyámnak, aki egyáltalán nem lepődött meg, hiszen jó ideje homályosan célzogtunk valamire Kiával, s szerintem amúgy is már régóta tudott mindenről. Hogy mi történt a helyiségben, ahol egyedül hagytam őket, nem tudom. Egész idő alatt az udvaron ácsorogtam atyám díszes faragású karosszéke mellett, Kia pedig fel s alá mászkált előttem. Apánk nyugodtan beszélgetett Kolónossal, egy naukratiszi kereskedővel valamiféle üzleti ügyekről, de gyakran sandított felénk, és biztosra veszem, hogy tudta, mi történik. Amikor anyám és Rauszer kiléptek a házból, nyomban elküldte Kolónoszt, felénk fordult és kérdőn tekintett rájuk. Ám egy cseppet sem lepődött meg, midőn anyám bejelentette, hogy Rauszer engedélyét kérte, hogy egy év múlva esedékes pappá szentelését követően haladéktalanul feleségül vehesse Kiát, s ehhez ő beleegyezését adja, mert tudja, hogy Kiának sincs ellenvetése. Ily módon minden a lehető legkedvezőbben alakult, s Rauszer meghívott, ünnepeljük meg, hogy rokonok leszünk. Szüleimnek semmilyen ellenvetése nem volt, anyám még meg is jegyezte, hogy nem árt, ha szórakozok egy kicsit, mert olyan vagyok már, mint egy mogorva vénember; atyám pedig kinevetett, amiért engedélyét várva néztem rá, s kijelentette, hogy felnőtt férfi vagyok, akiben megbízik.

El is mentünk a Básttet istennő temploma mellett lévő nagy vendéglőbe, és Rauszer azonnal zamatos küproszi bort rendelt. Azelőtt én sosem ittam bort. A gyenge sört jól ismertem kicsiny gyermekkoromtól fogva, mint a legtöbb egyiptomi, de bort még atyám is ritkán ivott (igaz, nem azért, mintha nem tehetne volna meg, hanem azért, mert szerette az egyszerű életet). A bor pedig jóval erősebb ital a sörnél, nem csoda hát, hogy az első kupától rúgtam be, a többi meg egyre fokozta részegségemet. Ezért azt sem tudom, miről beszélgettünk, de emelkedett volt a hangulat. Később idegenek is csatlakoztak hozzánk, akiknek Rauszer újabb és újabb kupa borokat fizetett, s végtére olyan csúful lerészegedtünk, hogy alig álltunk a lábunkon. Csak akkor hagytuk el a vendéglőt, amikor már nem tudtunk több bort fizetni, előtte azonban még Rauszer ritka szépségű, színezüst fülbevalóját is leeresztettük a torkunkon. Az utcákon

imbolyogva csámborogtunk, nem emlékszem, hol és mikor váltunk el, de hogy a meztelen utcagyerekek mocsokkal dobáltak meg, azt nem felejttem el soha. Hogy hogyan és mikor értem haza, arról nem lennék képes számot adni, sem arról, miként kerültem az ágyamba. Csak a hányás szaga és íze vésődött emlékezetembe igen mélyen.

A reggel borzalmas volt. A fejemben több kaptárnyi méh zsongott, a gyomrom állandóan görcsölt, de már nem tudtam mit üríteni belőle, csak holmi zöldes, förtelmesen keserű folyadékot, keveredve azzal a vízzel, amit állandóan ittam, hogy eloltsam a bensőmben égő óriás máglyát. Bizonytalan volt a léptem, a kezem is enyhén remegett. Ráadásul erősen féltem, mit fognak szólni a szüleim és Kia, meg attól, hogyan fogok így iskolába menni. De senkinek nem volt hozzám egyetlen rossz szava sem, jöllehet elégedetten figyelték szenvedésemet.

- Nagyon rosszul vagy? - kérdezte anyám.

Csak bólogattam, a beszéd nehezemre esett.

- Jó - szögezte le erre anyám. - Nagyon jó.

Természetesen senkinek eszébe sem jutott felajánlani, hogy maradjak otthon. Végtelen szenvedések vártak rám aznap. Kínjaimat semmi nem enyhítette. Rauszer, akinek szintén el kellett jönnie az iskolába, vezeklésül azért, mert elitta a fülbevalóját, hasonlóan rossz bőrben volt, ha nem is annyira, mint én. Egyetlen falat nem ment le a torkunkon, hiába tanácsolta Ipuki, hogy az majd segít. Társaink persze gúnyolódtak rajtunk, amiért ennyire lebetegedtünk, még a mester is rajtunk köszörülte a nyelvét. Akkor úgy határoztam, soha többé nem iszom bort, és sört is csak mértékkel. Persze, ilyesféle fogadalmakat mindenki tesz, hogy aztán a legtöbben - ezek közé kell sorolnom magamat is - ne tartsák be. Azt hiszem, ez így van rendjén, legalábbis tenni ellene nem lehet.

Még a következő napon is kutyául éreztem magamat, bár sokkalta jobban, mint korábban. Családomból senki nem tett nekem szemrehányást, csak Kia kért részletes beszámolót az egész ivásatról, amit legjobb tudásom szerint megadtam, de ő sem szidott meg. Rauszer azt mesélte, ő nem volt ilyen szerencsés, nővérem veszettül leteremtette, ám hamar megbékélt. Aztán visszatértünk a rendes kerékvágásba.

Az utolsó év, amelyet Peteésze keze alatt töltöttem nem hasonlítható a megelőző évekhez. Sokkal szabadabbak voltunk, több időnk jutott a tanulással nem nagyon összefüggő dolgokra, például jóval többet tudtunk meg egymásról, mint az addigi tizenhárom év alatt összesen. Elképedtem, hogy egyik-másik tanulótársam milyen otthonosan mozog a száui előkelők világában éppúgy, mint a mulatozásban. Ennek tudatában értettem meg a sok sértő tréfát, amit Rauszerral el kellett tűrnünk botrányos másnaposságunk idején, s megértettem azt is, mennyire nem vagyok én ezek közé az emberek közé való. Az ő világuk a fény, az enyém a félhomály. Nem vonzott mindaz, amiről meséltek, sem a lakomák, sem a nagyszabású összejövetelek, sem az éppen divatos ruhák, a felkapott illatszerek, a pletykák. Talán azért, mert idejekorán észrevettem külsőm előnytelenességét, s természetesnek vettem, hogy ilyen hátránnyal úgyszincs mit kezdenem abban a világban. Furcsa, hogy mégis én emelkedtem a legmagasabbra mindannyiunk közül - ámde én süllyedtem a legmélyebbre is. Akkoriban úgy véltem, nem osztozok majd soha a sorsukban, isten háta mögötti helyőrség katonai írnoke, görög tolmács vagy levéltáros lesz belőlem (voltam is mind a három), míg ők a fáraó legmagasabb rangú emberei közé emelkednek. Tévedtem. Ahogyan abban is tévedtem, amivel vigasztaltam magam, tudniillik, hogy nekem legalább nyugodt, csendes, békés életem lesz. Nem lett. Majdnem mindenben tévedtem. Mindenki az istenek játékszere csupán, úgy hiszem azonban, én ezerszeresen az vagyok.

Más volt ez az utolsó év abban is, hogy estéimet gyakorta töltöttem otthonomon kívül. Amenmessze és Ipuki társaságában különböző szerény italmérésekben üldögéltem, s máris megszegtem fogadalmamat, bort ittam, jóllehet nem részegedtem meg tőle. Hármunkhoz, ha csak tehettem, Rauszer is csatlakozott, kortyolta ő is a veszélyes nedűt, de igen vigyázva, mert ezüst fülbevalójának elherdálása erősen bántotta, s - bár nem merete bevallani - nagyon félt nővérem haragjától. Azért tehettem meg, hogy barátaimmal borozgassak, mert hébe-korba saját jövedelemhez jutottam: atyám egyik-másik ismerősének levelezését intéztem, elsősorban a naukratiszi görögökkel. Mint kiderült, egyetlen különös tehetségem, hogy játszi könnyedséggel tanulom meg az idegen nyelveket. Ez a tehetségem megnyilvánult abban is, hogy a szent nyelvet, amely igencsak eltávolodott már a mindennapi beszédétől, én használtam a legjobban a tanulók közül, talán még Peteésze mestert is felülmúltam ezen a téren. Görögül pedig sokkal jobban beszéltem apámnál, aki évtizedekig szolgált a zsoldosok hadtesténél, nap mint nap használta a nyelvet, én viszont alig-alig társaloghattam született göröggel. Amenmessze is igénybe vette szolgálataimat, hogy a görög rabszolgálynak, akit ágyasává tett, kedveskedhessem. Amenmessze Alsó-Egyiptom talán legtehetősebb családjának sarja volt, így busásan meghálálta fáradozásaimat. Egyébként nem csak ő, de más iskolatársaim is tartottak ágyast, ami a mi, régi erkölcsökre sokat adó családjunkban elő nem fordulhatott volna, s mondhatom, a mi családjunkhoz hasonló családból állt Egyiptom népének túlnyomó többsége - ezt csak azért teszem hozzá, nehogy azt gondolja valaki, akinek kezébe kerülnek ezek a tekercsek, hogy Kemet országában a bujaság uralkodott.

Amenmessze ajándéka volt az a remekbe szabott páróka is, amit abban az időben kezdtem hordani, ha este elmentünk valahová. Majdnem-kopaszra borotválták a fejünket, ezzel jelezve tanuló-állapotunkat, párókát még nem viselhettünk volna, s nem is mertük megtenni napközben, s voltaképpen este is kockázatos volt. Füleim azonban annyira elállóak, hogy megjelenésemtől általában derűtséget keltenek, ha nincs rajtam vendéghaj, ezért kényszerültem erre a kis kihágásra. A párókát úgy kellett kicsempésznem otthonról, ahol egy láda mélyén rejtegettem. Ha szüleim tudomására jutott volna, mit teszek hiúságomban, bizonyos kemény szavakra számíthattam volna. De ez a kis bűnöm titok maradt.

Amenmessze nézett a legnyugodtabban a jövő elé. Már megvolt a helye a fáraó kincstárának írnokai közt, s nyilvánvaló volt, hogy nem kell majd sokáig várakoznia az előléptetésre. Magával vitte az Ezüst Házba Ipukit is, s nekem is felajánlotta befolyását, de én visszautasítottam, mondván, már eléérkeztem máshová. Ez félig-meddig igaz is volt. Atyám valóban beszélt néhány emberrel sorsomról, és talált egy reményteljes hivatalt Jahmesz tábornok hadtestének egyik tisztje mellett. Felajánlotta, hogy meghívja hozzánk ezt a tisztet, Kamószét, aki a győzhetetlen Jahmesznek, a született egyiptomiakból álló hadsereg főparancsnokának közeli barátja és egyik legkiválóbb embere volt, hogy megismerkedhessünk. Ha megtetszik nekem a dolog, és ő is elégedett lesz velem, megegyezhetünk, s amint túl vagyok a záróvizsgákon, szolgálatába léphetek. Dolgom, ahogyan atyám ecsetelte, elsősorban afféle összekötő szerep lesz az idegen zsoldosokból álló seregek és Jahmesz hadai között. Egyelőre nem tudtam, mit feleljek erre az ajánlatra. Be kell vallanom, megrémültem attól a sok utazástól, amivel ez az állás együtt jár, tudniillik a zsoldosok a Két Ország több városában, elsősorban Daphnaiban állomásoztak, ezért gyakran kellett volna Szautól távol lennem. Ugyanakkor tudtam, hogy szüleimnek nagy örömet szerezne, ha Kamószé mellett, katonai pályán folytatnám atyám mesterségét. A katonai írnokok különálló csoportot alkottak a fáraó temérdek írnoka között, atyám is ebbe a csoportba tartozott, s ha nem is várta el, de nagyon szerette volna, ha engem is közéjük tartozónak tudhat. Azt hiszem, ez döntötte el a kérdést. Megkértem atyámat, hogy hívja el Kamószét.

Semu, azaz a forróság évszakában jártunk, annak is a második hónapjában, pauniban, amikor Kamósze ellátogatott hozzánk. Öt hónappal későbbre, ahét, az áradás évszaka harmadik hónapjának, athürnek az első napjára tűzte ki Peteésze az utolsó vizsgáinkat, amelyek után már csak a pappá szentelés van hátra.

Itt meg kell állnom egy pillanatra. Már többször említettem a pappá szentelést, amit, ha nem egyiptomi olvassa majd ezeket a sorokat, furcsállani fog, legalábbis ezt mondta nekem az én Anakreón barátom valamelyik este, amikor könyvemről beszélgettünk, s véleményét kérdeztem. S mivel néhány napja reggelenként görögre fordítom, amit már leírtam őseim nyelvén, hát valóban meg kell majd magyaráznom egy-két dolgot. Az idegenek azt mondják rólunk, mi vagyunk a legvallásosabb nép. Lehet, hogy igazuk van. Mindenesetre Egyiptomban senki nem lehet írnok, orvos vagy bármilyen olyan mesterség folytatója, amihez magasabb rendű tudás szükséges, anélkül, hogy legalább a legalacsonyabb fokon ne volna pappá szentelve. Hiszen, mint már említettem, minden írnok Thot papja, az orvosok Imhotep papjai, és így tovább. Ez bölcs és helyes dolog, így ugyanis a szent tudás, amely az istenektől ered, nem kerül ebek harmincadjára, mert csak az isteneknek szentelt, beavatott férfiak és nők élhetnek hatalmával. Aki pedig papi jóváhagyás és beavatási szertartás nélkül gyakorolja ezeket a mesterségeket, azt vagy az istenek maguk, vagy a fáraó szigorú törvényei súlyosan megbüntetik. Így volt ez mindaddig, míg a vad Kambüszész fel nem dülta a Hápi partjait, s így lesz ezután is, bármit tegyenek a perzsák.

Visszatérek azonban Kamósze látogatására, amely feltétlenül életem egyik nagy fordulópontja volt, talán a legnagyobb. Azon a már-már elviselhetetlenül forró napon dőlt el a további sorsom, amikor a délceg, magas katonatiszt kiszállt hordszékéből a kapunk előtt, s két fekete rabszolga kíséretében pompázatosan bevonult az udvarba. Elviselhetetlenül fennhéjázóan viselkedett kezdetben, erre azonban atyám előzőleg felkészített, nem ért hát meglepetésként, bár néha így is alig bírtam türtőztetni magam. Sokat evett, sokat is ivott és pergő nyelvvel mesélt mindenféle történeteket, amelyek lényege az volt, hogy ő milyen bátor és kiváló katona, milyen hódító férfi. Rám ügyet sem vetett. Eldicsekedett azzal is, hogy tud írni, mert öt évig járt iskolába Utó isten, a szent kobra városában, Peben, ahol született, s ahol szülei megbecsült emberek. (Később rájöttem, hogy erősen kétséges, amit írástudományáról állított, mert szerintem még olvasni sem tanult meg soha.) Hogy fitogtassa műveltségét, annak ürügyén, hogy tanultságomat ellenőrzi, egyszerű matematikai feladatot adott fel nekem:

- Számítsd ki nekem, Amenemhát, egy kilenc het átmérőjű, kör alakú földdarab területét! - ekkor szólt hozzám először, s láthatóan igen elégedett volt magával, s a feladat nehézségi fokával.

Legszívesebben nem is válaszoltam volna ennek a felfújt, tyúkeszű tökfilkónak, de nem akartam atyámat kellemetlen helyzetbe hozni, hát nyomban megfeleltem kérdésére:

- Hat ezerföld és négy szetat.

- És vajon miként jutottál erre az eredményre, ifjú barátom? - kérdezte elképedve gyors válaszom hallatán. Kifejezetten sértett ez a buta „ifjú barátom” megszólítás, elvégre mindössze három-négy évvel lehetett idősebb nálam, de uralkodtam magamon, és elmagyaráztam a módszert, amellyel a feladványt megoldottam:

- A terület átmérője kilenc het, ebből el kell venni az egy kilenced részt, azaz egyet, s így marad nyolc. A nyolcat vedd nyolcszor, s megkapod az eredményt: hatvannégyet. Ekkora a föld területe. Ez pedig köztudomásúlag hat ezerföld és négy szetat.

- Jó - egyezett bele nagy kegyesen. - Annyi, valóban, s a számolás is remek. Habár engem nem érdekelnek ezek a dolgok. Inkább igyunk! Tarts velünk te is, bölcs, fiatal Amenemhát! Ez a derék rabszolga bizonytal teletölti a te poharadat is ezzel a kitűnő borral. Üritsük poharunkat Ré fiára, a két ország urára, Uahibré fáraóra, Élet, Üdv, Egészség neki!

Atyám is, én is fenéig kiittuk az előttünk álló poharat.

- Most pedig igyunk a legyőzhetetlen Jahmeszre, a két úrnő támaszára, Kemet földjének hős védelmezőjére, és minden bátor katonájára, akiknek pusztá híre megfutamítja a Birodalom ellenségeit!

Ismét ittunk, majd újra és újra, sajnos nem emlékszem, kikre még. Így ment ez egészen estig, s atyám is, én is berúgtunk nagyon. Kamósze is alaposan felöntött a garatra, ellenben sokkal nagyobb gyakorlata lévén az ivászatban, ez kevésbé látszott meg rajta. A végére már ő is erősen ittas lett, viszont egymaga háromszor annyit ivott, mint atyám és jómagam együttvéve. Amikor a hangulat a tetőfokára hágott, atyám és Kamósze nagy hangon szemérmetlen katonanótákat énekeltek. Biztattak engem is, hogy szálljak be, de mivel nem ismertem a dalok szövegét, csak dúdoltam velük az egyszerű dallamokat. Arra emlékszem, hogy anyám és Kia befogták a fülüket és a ház legtávolabbi sarkába szaladtak, Neszi jajgatott, másik két rabszolgánk viszont hangosan röhögött. Kamósze két néger hordszékvívője tiszteletlenül gúnyolódott rajtunk. Azt hiszem, ők sem voltak józanok. Aztán, amint leszállt a szürkület, Kamósze felkerekedett, s miután legalább százszor biztosított arról, hogy a legmesszebbmenőig elégedett velem, s vagy tízszer a nyakamba borult drága barátjának, kenyeres pajtásának és hasonlóknak nevezve, atyámat pedig a legnemesebb házigazdának és minden írnok példaképének, végre nagy dérral-dúrral elvonult. Távozása után előmerészkedett anyám és Kia, hogy haragos arccal kezelésbe vegyenek bennünket. Hideg vízzel öntöttek nyakon, megmosdattak, majd ágyba dugtak. Mindeközben se vége, se hossza nem volt a szóáradatnak, atyámat vén bolondnak, engem elvetemült, borissza gazembernek neveztek, hogy csak a legszelídebb szidalmakat említsem, s kérték az isteneket, hogy iszonyú rosszuljéssel bosszulják meg otromba viselkedésünket. Mi nem tiltakoztunk, nem is védekeztünk, pedig megtehettük volna. Nem tettünk szemrehányást nekik másnap sem, amikor Kamósze elküldte a pecsétnyomójával hitelesített írást, amelyben kötelezi magát, hogy engem, a saui Montemhát fia Amenemhátot vesz maga mellé katonai írnoknak, amint a törvényes követelményeknek eleget teszek. Mindössze annyit jegyzett meg atyám, amikor a papiruszt anyámnak megmutatta, hogy nem helyes, ha az asszonyok a férfiak dolgába ütnek az orruk, de sietve el is hallgatott, mielőtt anyám éles, fülsértő hangon újabb prédikációba és esztelen veszekedésbe kezdett volna, ami igen megviselte volna hasogató fejünket.

Ily módon kerültem a katonai írnokok testületébe. Ahogyan a jó szokás kívánta, követtem atyámat pályáján, legalábbis úgy hittem, követni fogom. Amenmessze sem róhatott meg, amiért elutasítottam segítségét, s nem mondhatta, hogy becsaptam, mert valóban találtam hivatalt a hadseregben. Az, hogy atyámra és a hagyományokra való tekintettel katonai írnokká váltam, egyben azt is jelentette, elfogadtam, hogy elszakadok barátaimtól és családomtól, vagy legalábbis igen ritkán találkozom velük. Ez egyáltalán nem esett annyira nehezemre, mint eleinte gondoltam, hiszen Rauszerrel az utóbbi időkben amúgy sem valami sűrűn tudtam beszélgetni, Amenmessze és Ipuki, vagy más iskolatársaim pedig nem álltak különösebben közel hozzám, az önállóság viszont, ami a családomtól távol várt rám, ha félelemmel töltött is el, azért erősen vonzott.

Mielőtt azonban mindarról mesélnék, ami a hadseregben, a katonák között történt velem, még el kell mondanom egyet s mást, nem szaladhatok előre, s nem is akarok előre szaladni az időben, ki akarom élvezni elmúlt életem minden jó és rossz pillanatát, mindazt, amiből vagyok, mindazt, amiből lettem, vagy inkább: mindazt, ami voltam.

Az év végi öt napot, amelyeket valaha elődeink a pihenésnek szenteltek (ezekre azért van szükség, mert az esztendő háromszázhatvanöt napból áll, de a tizenkét harminc napos hónap csak háromszázhatvan napot tesz ki), mint vizsgáink előtt az utolsó hosszabb szünetünket nagy mulatságok közepette töltöttük. Elsősorban Amenmessze rendezte ezeket a kisebb tivornyába torkoló összejöveteleket, de többek között Rauszer és én is szerveztem egyet-egyet. Én, amennyire tehettem, tartózkodtam a mértéktelen borfogyasztástól, a többiek azonban nem nagyon fogták vissza magukat. Kéjnők hozatására viszont egyszer sem került sor, azok, akik igényelték ezt és meg is engedhették maguknak, inkább ellátogattak a bordélyba. Egyszer sem tartottam velük. Túl sok rosszat hallottam az ilyen nőkről és az ilyen házakról ahhoz, hogy kedvem kerekedett volna felkeresni őket, szívesebben tértem haza az éjszakának azon a pontján, mikor ez a kérdés felvetődött, s otthon örömmel számoltam be Kiának mindarról, ami történt, különös figyelmet szentelve Rauszer viselt dolgainak. Akkoriban már mindenki tudta, hová fog kerülni az iskola után, s bár féltünk tőle, tisztában voltunk azzal, hogy a vizsgák és a templomi megmérettetés csak formaság, úgy viselkedtünk hát, mintha leginkább már nem Peteésze padlóján kuporognánk osztrakonnal a térdünkön, de valamelyik magas tisztviselő jobb kezénél, vagy éppenséggel magunk volnánk magas tisztségek viselői, akik sokat megengedhetnek maguknak. Uahibré fáraó uralkodásának tizenhatodik évébe léptünk, tizennégy esztendő kemény tanulás állott a hátunk mögött, és végre valahára közelítettünk a cél felé. A cél pedig kinek-kinek más és más volt, de azt hiszem, az enyém volt a legkevésbé díszes és a legkevésbé kecsegtető. Mint katonai írnok, bár megbecsült és nélkülözhetetlen munkát folytathatok, mélyen alatta fogok állni mindazoknak, akik az állam irányításában közvetlenül részt vevő hivatalokba kerülnek, mint Amenmessze vagy Ipuki, nem is beszélve Rauszerről, akire a fáraó levéltárában várt egy írótabla. Mégsem bántódtam. Mint már említettem, nem éreztem volna jól magamat abban a világban, amibe belecsöppenhettem egy túlságosan magas hivatal birtokában. Akárhogy vizsgálom magam, azt kell mondanom, senkire sem voltam irigy, senkire sem voltam féltékeny, igaz, azt sem állíthatom, hogy nagyon elégedett lettem volna a helyzetemmel. Végeredményben játékszer voltam (s vagyok) csupán nálamnál magasabb erők markában, de ezt, azt hiszem, már említettem.

Kia egyre türelmetlenebb és idegesebb lett, ahogy közeledett az esküvője, néha szólni sem lehetett hozzá. Mindenki figyelmes volt vele, bár senki nem értette a viselkedését. Egyébként velem is figyelmesek voltak, Neszi a kedvenceimet főzte, a szüleim gyakran próbáltak ezzel-azzal a kedvemben járni. Én nem voltam ideges, sőt talán túlságosan higgadtan, nyugodtan éltem, mintha máris besavanyodtam volna a sivatagban. Persze, tulajdonképpen fogalmam sincs, miért jártak a gondolataim folyton a sivatag körül. Valami oknál fogva - talán a Kamósze iránt érzett ellenszenvem miatt - meggyőződésemm volt, hogy nem válok majd be mint összekötő, sem mint tolmács, s büntetésből valamelyik oázisba helyeznek, vagy a kúsi határra küldenek, hiszen katonai írnokként a katonai engedelmisségi esküt is le kell tennem. Azt hiszem, sokkal több okom lett volna a nyugtalanságra, mint nővéremnek, de úgy éreztem, túl vagyok az aggodalmaskodás korszakán. Inkább egyfajta belenyugvást éreztem, elfogadtam a sorsomat olyannak, amilyen, nem bölcsességből, nem okosságból, hanem azért, mert így volt kényelmes, így volt egyszerű, világos, átlátható. Tudtam a helyemet a létezők között, az istenek és emberek, a holtak és élők világában egyaránt biztos, jól meghatározható, élesen körvonalazott pozíciót foglaltam el, s voltaképpen ez alapozta meg nyugodt beletörődésemet, amivel a dolgok alakulását fogadtam. S végső soron ez a lélek nyugalomához mindenkor

legsükségesebb körülmény, s én, szegény fejem, akkor élveztem utoljára ezt a harmóniához, megelégedettséghez, talán valamiféle tartós boldogsághoz kellő, s lehet, nélkülözhetetlen szerencsét.

Elérkezett újra ahet, az áradás évszaka. A Hápi kiöntött a földekre, a csatornák vízzel teltek meg, s én tudtam, hogy minden úgy van, ahogyan lennie kell. Athür hava is eljött, s egy reggelén díszes öltözetben, egykedvűen baktattam Peteésze házához, ahol szigorú arcú, méltóságteljes férfiak és izgatott, sápadt ifjak fogadtak. Mint kiderült, nem az én botor nyugalmamnak, de a sápadt arcoknak volt igazuk: nagyon keményen megszorongattak valamennyiünket a fáraó írnokai, különösen a vizsgára kirendelt felügyelő, aki, mint utóbb megtudtam, haragosa volt Peteészenek. Ha viszont erősebben belegondolok, akkor azt kell mondanom, én jártam jobban, legalábbis kezdetben, mert nyugodtabban fogadtam a sokszor rosszindulatú kérdéseket, s nem is vettem észre mindig a bennük rejlő rosszindulatot, így aztán ügyesebb válaszokat sikerült adnom, mint a többieknek. A második, a harmadik és a negyedik napon aztán sokkal gyengébb feleletek teltek tőlem is, felfogtam ugyanis, hogy mit jelent ez a vizsga, s hogy egyáltalán nem annyira formáság, mint ahogy elképzeltem. Egy olyan típusú feladattal például, amelyet Kamósze kérésére könnyedén megoldottam, most vért izzadtam. Amikor pedig azt az egyszerű dolgot kérték tőlem, valószínűleg ezúttal jóindulattól vezérelve, segítő szándékkal, hogy szorozzak meg hetet tizenhárommal, először azt sem tudtam, miként fogjak hozzá.

- Tehát? - sürgetett egyik vallatóm.

Erre én megembereltem magam, felemeltem a nádtollat és nekifogtam a számolásnak úgy, ahogy ezer és ezer év óta cselekszik az írnokok a Hápi mindkét partján s még ezer és ezer évig fogják ezután is cselekedni. Remegő kézzel felírtam az osztrakon bal oldalára az egyes számot, majd addig dupláztam, míg a kapott számokból ki nem tudtam választani néhányat, amelyek összege tizenhárom: az egyet, a négyet és a nyolcat. A jobb oldalra felírtam egy hetest, hiszen ezzel kellett szoroznom, majd hasonlóan jártam el, mint az előbb, s az így kapott számok közül csak meg kellett keresnem a bal oldali oszlopnak megfelelőket: a hetet magát, mint a hét egyszerűsét, a huszonnyolcat, ami a négynek és az ötvenhatot, ami a nyolcnak felel meg. Ezeket összeadtam, s rekedt hangon közöltem az eredményt:

- Kilencvenegy, kegyes urak.

Ők pedig kurtán bólintottak, egy szempillantás múlva azonban újabb kérdést szegeztek nekem, ezúttal valami egészen más témakörből. Mikor a negyedik nap este megkaptam az írásos elismervényt, amely tanúsította, hogy az állami írnoki vizsgán megfeleltam, olyan borzalmas, hatalmas fáradtság tört rám, mint talán soha életemben. Pihenni azonban nem volt idő, mindannyiunknak azonnal el kellett menni Ámon-Ré templomába, hogy időpontot kérjünk a paptól, akihez irányítottak bennünket. Ő pedig csupán annyit engedélyezett, hogy hazaszaladjunk a megfelelő ajándékokért, de amint ezeket magunkhoz vettük, nyomban térjünk vissza és kezdjük meg a böjtöt és a virrasztást.

Amit Ámon, később Néith templomában tennünk kellett, s mindazt, ami e szent helyeken történt velem, nem írom le. Aki beavatott, tudja, min mentem keresztül, aki nem, az nem is kell, hogy megtudja. Annyit azonban elmondhatok, hogy miért Ámon-Ré és Néith templomában kellett bizonyos szertartások segítségével megtisztulnunk, s miért épp e két isten felügyelte pappá szentelésünket, jóllehet írnokként Thot hatáskörébe tartoztunk. Nos, Ré a legősibb időktől fogva Egyiptom leghatalmasabb istene. Így volt ez már a piramisépítő fáraók idején, akik szerény becslések és számítások szerint talán tízezer éve éltek a földön. Ré a Nap, akinek igazi neve még az istenek előtt sem ismert, hiszen még Ízisznek sem sikerült megtudnia; ő Ré-Harahti, a Fényhegyen lévő Hórusz, ő Heper, a szent szkarabeusz képében imádott

Hajnali Nap, s ő Átum, az Esti Nap. Ő a Mindenség Ura. Ám Ré, a Tündöklő azonos Ámonnal, az Elrejtett-tel, s mint Ámon-Ré oly kimondhatatlan hatalom birtokosa, mint egyetlen másik isten sem a világon. Egyes tudósok és papok szerint Ámon-Ré maga az ismeretlen és megismerhetetlen Egyetlen, a Nagy Isten, a Megnevezhetetlen, a Felfoghatatlan, aki mindenek fölött áll, akinek kisugárzása a minden, akinek megnyilvánulása valamennyi isten, dolog és lény és gondolat. - Máris többet árultam el, mint szabad lett volna! Legyen elég annyi, hogy Ámon, mint Ré és Ré, mint Ámon Kemet földjének legfőbb istene. Néith pedig Szau ősi istensége, aki Nehbet istennő mellett Alsó-Egyiptom védnöke is, de sokak szerint ő a Nagy Áradat, azaz Meret-Veret, az őstehén, Ré szülője. Néith a harc istennője, bár nem igazán nő, hiszen férfi is, s ő a királyok és királynők istensége, a fáraók istene. Ahogyan Nehbet és Utó a királyi név oltalmazói, úgy ő a királyi személyt óvja. Hát ezért, hallatlan jelentőségük folytán kellett ennek a két istennek a templomában kiérdemelnünk a beavatást. Igaz, Uászetben, Felső-Egyiptom központjában és számos más városban csak Ámon szertartása szerint folyik a papok első felszentelése, van azonban nem egy olyan város is, ahol Ámon mellett másik halhatatlan is részt vesz az eseményekben úgy, ahogyan Szauban Néith. Ilyen például Peben Utó vagy Juputban Bászdet, Junuban pedig, ahol Rét Átumként tisztelik, Ámon Átum megjelenési formájaként vezeti be az ifjakat a rejtélyek és a megvilágosodás, az eredeti, igaz tudás birodalmába. De most már tényleg legyen elég erről ennyi! Az istenek titkairól nem beszélhetek, bármilyen csábító is a lehetőség, és kérek, ne higgyetek túlságosan szavaimnak, ha a vallásról szólok, s kezeljétek okos kritikával minden egyes mondatomat, s kérek, bocsássatok meg, ha félrevezetek benneteket, de nem tehetek mást, ha nem akarom amúgy is szerencsétlen fejemre vonni az istenek szörnyű haragját!

Amikor elgyötörten, testileg-lelkileg a végső kimerülés határán hazaértem a több napos virrasztás és éhezés után, üres fejjel és közönyösen, de végtelenül nyugodtan, könnyen és tisztán, anyám gondosan megetetett főzelékkel, megitatott savanyú borral, aztán ágyba dugott, s én átaludtam egyfolytában két napot. Csodálatos álmokat láttam. Láttam Thotot, amint páviánként könyörög a vadmacska alakot öltött Tefnutnak, Ré leányának, hogy térjen vissza Kús földjéről Egyiptomba; láttam a csodálatos szépségű Íziszt, amint összegyűjti Ozirisz szétszórt tagjait, majd kisvártatva azt, ahogy Néithtel, Nebet-Huttal és Szelkettel őrzi a feltámadt isten fekhelyét; láttam Hóruszt, ahogy Széth ellen támad irgalmat nem ismerve; láttam Szobek isten hatalmas fejét, s vízben nyüzsgő ba-lélkeit: a krokodilokat. Megjelent előttem Apófin kígyó gonosz szeme, láttam a mérhetetlen elszántságot, amely benne izzik, s amire minden este szüksége van, hogy felvegye a harcot Rével; a következő képen pedig szemem elé tárult a Hápin lefelé úszó hajó, amelyen Ré trónusa állott, s a trónon mozdulatlanul ülő isten körül négy sakál, Ízisz, a Varázslat, a Felismerés és az Igazság szorgoskodik. Kavarogetak előttem a képek, de a többire nem emlékszem pontosan, csupán arra, hogy voltak.

Két teljes napot aludtam át, s mikor felébredtem, fejem kába volt, tagjaim erőtlenek, s mint hűvös éjjelen az északi szél, úgy borzongatott valami belső hidegség. De szívemben erő lakozott, és miután elmormoltam a szent imádságokat, újra éreztem, hogy élek, újra a régi lettem, aki mindig is voltam, mégis tudtam, hogy már nem vagyok ugyanaz az ember, mint néhány nappal azelőtt, s már nem is leszek soha.

Higgadtan számoltam be családomnak a vizsgákról, és azt hiszem, büszkék voltak rám, jóllehet semmiféle büszkeségre nem adtam okot. Atyám egy korsó mézédés, fűszeres küproszai bort hozatott, én törtem fel a pecsétjét, s miközben elfogyasztottuk, megbeszéltük a teendőket, amelyek ránk várnak, mielőtt Kamószéhoz indulnánk. Mindenekelőtt a Kia és Rauszer esküvőjével kapcsolatos tennivalókról tárgyaltunk, s mintegy végszóra megérkezett Rauszer is, nagyon csinosan és nagyon vidáman, ivott velünk a jóféle borból, evett velünk a mindenféle

édességekből, melyeket Neszi remekelt, sokat nevetett és mindenkit elbűvölt kedvességével. Kicsit féltékeny voltam rá, olyannyira, hogy szinte örültem, mikor elment.

Másnap írtam egy levelet Kamószénak, amelyben kértem, hogy csak tíz nap múlva fogadjon szolgálatába, hogy jelen lehessen nővérem házassági szertartásán. Kamósze beleegyezett kérésembbe, s Iputtal, a rabszolgával, aki elvitte hozzám kérelmemet, megüzente, hogy szívesen részt venne húgom nászünnepeén. Ez a nyílt kérés ugyan otrombaság volt, mégsem tehetünk mást, meghívtuk őt is az esküvőre. Ugyanaznap atyám szabályos szerződéssel nekem ajándékozta Iputot, legfiatalabb rabszolgáját (aki még így is jóval idősebb volt nálam, élete delén járhatott), valamint tíz deben aranyat és száz deben ezüstöt. Ezután el kellett mennem a fáraó palotája mellé, a tjati, vagyis a vezír hivatalába, hogy nevemet felvétessem a fáraó katonai írnokainak jegyzékébe. Ehhez persze először be kellett kerülnöm az Írnokok Könyvébe, ezt azonban a kegyes Peteésze személyesen intézte el minden tanítványának, s igazolást is küldött róla mindannyiunknak. Így hát nekem pusztán annyi dolgom maradt, hogy ezt az igazolást és Kamósze kötelezvényét bemutassam annak a buzgó férfiúnak, aki a katonai írnokok nyilvántartásának egyik felügyelője volt, s aki hosszas várakozás után fogadni méltóztatott engem. Miután bemutattam, megvártam, amíg gondosan bejegyzi nevemet a katonai írnokok könyvébe, majd aláírtam azt a papiruszt, amelyben titoktartást, hűséget és engedelmességet fogadtam a rangban fölöttem állóknak. Ezzel végérvényesen elköteleztem magam a hadsereg mellett.

A tjati székhelyéről egyenesen Peteésze mester házához mentem. Egy különlegesen szép művű aranyserleget vittem magammal, amelyet atyámtól kaptam a tíz deben arany és a száz deben ezüst mellett, s amelyre ő Jeruzsálemben tett szert. Tudtam, hogy Peteésze bolondul az ilyen tárgyakért. Mesterem egyedül volt otthon, éppen felébredt délutáni szunyókálásából, amelyet immár, hogy nem vett maga mellé tanítványokat, megengedhetett magának; jókedvű volt és szívélyesen fogadott. Én esetlen beszédet rögtönöztem, amelyben megpróbáltam köszönetet mondani neki mindazért, amit értem tett, reményemet fejeztem ki, hogy továbbra is megtart jóindulatú emlékezetében, s hálám csekély jeléül átnyújtottam az aranyserleget. Ő nagylelkűen elfogadta szerény ajándékomat, biztosított soha el nem múló barátságáról, majd kikérdezett a vizsgák felől, s mindarról, ami az azóta eltelt napokban történt velem. Én mindenről beszámoltam, nem titkolva el azt sem, hogy tíz nap múlva Jahmesz tábornok egyik tisztje, Kamósze mellett a fáraó hadseregének írnoka és tolmácsa leszek.

- Hallottam, hogy jól beszéled a görög nyelvet, Amenemhát - jegyezte meg erre jelentősegteljesen.

- Igen, kegyes uram, elég jól beszélek és olvasok-írok görögül. Atyám tanított meg rá - feleltem.

- Úgy tudom, ismered a görögök vallását és magukat a görögöket is.

- Valamelyest, kegyes uram, valamelyest.

- S mit tartasz felőlük?

- Nem tudom, mit tartsak felőlük, mester - válaszoltam elgondolkodva. - Annyira mások, mint mi. Nem értem őket, zavarba ejt a gondolkodásuk, a bátorságuk, a hitük, amely különös, egyáltalán nem fennkölt, sőt, néha tökéletesen útszéli, ostoba és túlságosan egyértelmű. Talán azért, mert ők fiatal nép, mi pedig a legrégebbi nép vagyunk a világon. Mintha mi volnánk a tegnap, az örök tegnap, ők pedig a talán soha el nem jövő, de mindig kecsegtető holnap.

- Nem tudom, Amenemhát, talán valóban ez a magyarázat a görögök és a köztünk lévő különbségekre. Évekkel ezelőtt egy Thálész nevű görög járt itt, akit hazájában nagyon nagy

bölcsnek tartanak, s azt hiszem, ma is él. Egy bot segítségével kiszámította Hufu piramisának magasságát, s nem is sokat tévedett. Ügyes fickó volt, megvárta, amíg a földbe szúrt bot árnyéka ugyanolyan hosszú lett, mint a bot maga, s akkor sebesen megmérte a piramis árnyékának hosszát, ami természetesen abban a pillanatban egyezett a piramis magasságával. Mondom, ügyes fickó volt, de mit tudhat azokról a módszerekről, amelyekkel tudós papjaink kiszámolják halálos pontossággal bármilyen tárgy magasságát? - s itt mintha sokatmondóan felvonta volna a szemöldökét, bár azt hiszem, csak egy homlokára telepedő legyet riasztott el ezzel a mozdulattal, majd így folytatta:

- Én csak annyit tudok, hogy a görögök a mozgás, míg mi az egy helyben maradás hívei vagyunk; a görögök azt gondolják, minden változik, míg mi úgy tudjuk, minden változatlan. De gondolj bele, fiam: nem változatlan-e valóban? A mindenség vajon miben változott évezredek alatt? Soha nem változott meg a sivatag, s a Hápi is az idők kezdete óta Felső-Egyiptom irányából folyik Alsó-Egyiptom felé, ahol a tengerbe ömlik, miután számtalan ágra szakadt, de soha, egyetlen egyszer sem fordult vissza, ahogyan az ég is mindig fenn volt, a fejünk felett, és egyetlen egyszer sem cserélt helyet a földdel, hogy lábunkkal tapodhassuk. És az ember is, a maga viszonyai között, változatlan, pontosan olyan most is, mint volt a kezdet kezdetén, s mint, vélhetően, lesz a világ halálakor. A szent jeleket, melyeket tízezer éve véstek a sírok falára, ma éppúgy el tudja olvasni az írnok, mint egykor, s éppen azt jelenti számára, amit elődjének jelentett, aki kőbe véste azokat. A Birodalmat mindig fáraók kormányozták a kerületi előjárókra és a hadseregre, valamint a tudós papi rendre támaszkodva, s mindig legfontosabb segítőik és hűséges szolgálói voltak az írkok, s mindig azok lesznek ezután is. Igaz, Kemet földjének egysége többször megszűnt, de mindig helyreállt, mint legutóbb, a nagy Nékó és Pszammetik idején. Ám amikor Egyiptomot több király uralta, vagy amidőn idegen uralom alá került, mint a pásztorkirályok, vagy az asszírok, vagy a Kús-béliek idején, nos ezekben az időkben is ugyanúgy hitt az egyiptomi nép az isteneiben, a paraszt ugyanúgy művelte földjét, ugyanúgy fizette adóját, a Hápi ugyanúgy megáradt és életre keltette a holt fekete földet, mint a világ létrejötte óta mindenkor. Ámon isten megtanított bennünket arra, hogyan használjuk ki a Hápi áradását, s mi hihetetlen régtől fogva pontosan ugyanúgy használjuk fel ezt a tudást minden esztendőben. Isteneink sem változtak ezer és ezer év óta, eltekintve attól a néhány idegen istentől, akiknek kultusza III. Thotmóze hadjáratai után és a líbiaiak betelepülésének idején terjedt el, ezek az istenek azonban nem jelentős istenek. S ne feledd az Egyetlent, mindennek forrását, az istenek igazi arcát, akit a zsidó Mózes eltulajdonított, félreértett és kizárólagossá tett a maga tökéletlen értelme szerint, gyermeké népe számára, nem is olyan régen, öt-hatszáz évvel ezelőtt. Ne feledd, hogy bölcsseink féltve őrzött titka volt ez mindig is, mióta a világ világ, s a zsidók, vagy a görögök legfeljebb sejtenek belőle valamit, de tudni nem tudnak semmit róla! Úgy hiszem, kedves fiam, Amenemhát, hogy a görögök ifjúságuk és kicsinységük miatt járnak tévutakon. Nincs változás a világban, nem is volt soha, nem is lesz soha, mert az igazán lényeges és fontos dolgok mindig ugyanolyanok, mert mindig ugyanazok, soha nem változnak, mert örökérvényűek és állandók!

Itt agg mesterem szemvillanásnyi időre megállt, nagy levegőt vett, majd így folytatta:

- Ezért kérek, Amenemhát, mindig legyenek eszedben ezek a szavaim. Ne bízz a görögökben, és ne higgy nekik, s tudd, hogy ki vagy, s kicsodák ők. Tudd, hogy te a világ legöregebb országának fia vagy, s ez az ország sok népet látott feltámadni, virágozni kicsiny ideig, majd eltűnni végleg, s ezek a népek mind egyformák voltak: fiatalok és hívei a változásnak és a mozgásnak. Azért mondom ezt neked, mert jelet kaptam, s ez a jel azt jövendőli, hogy a világ új korszakba lép, ám ez a korszak nem Egyiptom korszaka lesz, korszaka lesz viszont a görögöknek és egy keleti népnek, akikről mit sem tudunk még. Én pedig hiszek a jelekben, s hiszel bennük te is, tudom. Fogadd hát tőlem ezt az utolsó intelmet, mert jó okom van

feltételezni, hogy szükséged lesz rá! Most pedig beszéljünk másról, a komor dolgok nem valók sem az olyan ifjú embernek, amilyen te vagy, sem az olyan vénnek, amilyen én vagyok!

Bár én még szívesen időztem volna ennél a témánál, nagy nevetlenség lett volna, ha mesterem óhaját figyelmen kívül hagyva, továbbra is erről fecsegek. Így aztán másról kezdtünk beszélni, lényegében jelentéktelen dolgokról. Egészen alkonyatig nála maradtam, akkor elbúcsúztunk, s Peteésze annyira megtisztelt, hogy saját hordszékét ajánlotta fel nekem, én azonban természetesen visszautasítottam, és gyalog sétáltam haza, s egészen hazáig a mester szavai kavarogtak a fejemben. Görögökről vallott véleménye nem lepett meg, hiszen a legtöbb művelt egyiptomi így vélekedett, a műveletlen nép meg egyszerűen csak utálta az idegeneket; de az a pár kurta szó, amit a jövődölésről szólt, erősen foglalkoztatott. Miféle jóslatot kaphatott, amely kedvezőtlen a Birodalomra nézve, ám rám nézve annyiban feltétlenül hízelgő, hogy jelentőséget tulajdonít szerény személyemnek? Nem tudtam elképzelni, mi okból kellett hallanom ezeket a szavakat, mi, vagy ki leszek, hogy hasznosíthatom a figyelmeztetést? Ma már, persze, világos Peteésze beszéde: az idő újra bizonyította, hogy bolond az, aki nem ad a jövődölésekre és az előjelekre - bár, azt hiszem, nem mindegy, hogy mifélékre (például a görögök csontokból való jóslgatása valóban botorság). De megint előreszaladok! Arról beszélek, ami most van, amit most tudok, amit most gondolok, amikor beszámolok elmúlt életemről; pedig feltett szándékom, hogy csak azt írom le, amit akkor tudtam, akkor gondoltam - vagyis: azt, ami akkor volt -, abban az időben, amelyről írok! Ezzel szemben úgy tűnik, az Idő összekever, megzavar. Nem tudom, hányadán állok vele! Nem baj, az Időről sem írok, illetve nem okoskodok, nem bölcselekdek róla, mert úgyis csak belegabalyodok. Inkább folytatom, amit elkezdtem: akkor Peteésztől egyenesen hazamentem, nyugtalanul töltöttem az egész éjszakát, mindenféle ostobaság megfordult a fejemben, míg végre hajnaltájt elaludtam. (Nem tudom, jó-e így, én nem érzem annak. De így írtak elődeim is, s ha ők jónak látták, hogy így tegyenek, nekem is meg kell, hogy feleljen ez a módszer. Mert igaza van Peteészének: nincs változás a világban.)

A következő napokat azzal töltöttem, hogy Iputtal a sarkamban beszereztem mindent, amiről azt gondoltam, szükségem lesz rá a hadseregnél. Nevetséges igyekezettel gyűjtöttem be a nélkülözhetetlennek hitt felszerelési tárgyakat, amelyek javarészt tökéletesen fölöslegesnek bizonyultak. Néha Iputtól is tanácsot kértem, hiszen ő, mielőtt adósságai elől menekülve rabszolgának adta el magát, lábbeliket készített, s többek között a katonasággal is kereskedett; de nem sokra mentem tanácsaival. Egyáltalán, hamar rá kellett jönnöm, hogy Iput teljesen alkalmatlan bármiféle gyakorlati dologra, végtelenül lusta, s nincs azon mit csodálkozni, hogy, bár olyan kiváló mesterséget folytatott, mint a saruk készítése, mégis csődbe jutott és rabszolgaként végezte. Azt tapasztaltam egyébként, hogy Neszit kivéve atyám többi rabszolgája szintén ilyen: semmirevaló, de szemtelen, bőbeszédű emberek. Iput is rettentő sokat tudott csacsogni - többet, mint egy nő, többet, mint egy serdülő gyerek, többet, mint a délről hozott színes madarak. Eleinte nagyon idegesített szóbő természete, idővel aztán megszoktam, s végül hiányzott már, ha nem hallottam kellemes, lágy hangját. Egyébként Egyiptomban, ellentétben Görögországgal igen gyakori a rest rabszolga. A rabszolgának sokkal jobb élete van, mint a parasztnak, vagy a királyi munkásnak, hiszen míg azok kemény munka alatt görbítik a hátuk, a rabszolga ura háza táját, asszonya háztartását tartja rendben, ami mindig sokkalta kisebb fáradtsággal jár. Azok az iparosok is, akik, miként Iput, tönkre mennek, inkább vállalják a szégyenteljes, de biztos megélhetést adó rabszolgaságot, mint a nélkülözést. Nem egy csődbe jutó mesterember családotul adja el magát valamely jó hírű uraságnak. A templomoknak azonban senki sem adja el magát.

Végül atyám állította le nagy bevásárlásaimat, felvilágosított, hogy mire lehet szükségem, mire nem, bár egy szóval sem kritizálta mindazt, amit már megvettem. Egyik reggel aztán arra

ébredtem, hogy semmi dolgom nincs. Egészen furcsa, réges-rég elfeledett érzés volt ez: az unalom, amihez valamikor gyerekkoromban volt közöm utoljára. Csak tébláboltam otthon, mindenkinek az útjában voltam. Anyám unta meg leghamarabb vergődésemet, s szinte kituszkolt az utcára, hogy menjek el valahová, csináljak akármit, de rossz nézni kínlódásomat. Elmentem hát Amenmesszéhez, mivel Rauszert nem akartam zavarni, meg nem is lehetett volna vele másról beszélni, mint a hosszú évekről, amelyek rá és Kiára várnak békés boldogságban (Rauszernek az utóbbi időben rögeszméjévé vált ez a „békés boldogság”). Amenmesszét nem találtam otthon, de vén kapusa útba igazított a kocsmá felé, ahol ráakadhatok. Valóban ott is volt a mondott helyen, s igen részegen, de igen melegen üdvözölt, késelem nélkül bort hozatott nekem is, és szavamat vette, hogy soha életemben nem fogok kockajátékot játszani káriakkal vagy görögökkel, hanem megmaradok a tisztességes zenet meg tjau játéknál. Megígértem neki, hogy így lesz, ám ő tovább aggodalmaskodott; elpanaszolta, hogy két nappal azelőtt milyen rútul kifosztotta két káiai fickó, akiknek a fajtájától újra meg újra óva intett.

- Amenemhát - mondta -, te jó fiú vagy, de oroszlanok barlangjába tartasz, s ezért én féltetek, jó fivérem! Tudod, néhány éve ezek a káriak meg görögök Abuban fellázadtak, Kúsba akartak vándorolni, a nyomorult kusiták közé, s szegény öreg Neszuhór, aki gyerekkoromban a térdén lovagoltatott, alig bírta visszatartani őket, azt meg egyáltalán nem tudta megakadályozni, hogy néhány napig düljanak és fosztogassanak, és becsületes egyiptomiakat öljenek halomra! S mit tett a fáraó? Megbocsátott! - Itt egyet csuklott, egyet bőfögött, és szájából vékony pataokban csorogni kezdett gyomrának bűzös tartalma. - Te meg, szegény fejed, ezek közé keveredsz! Akik ezt tették! És akik engem is kifosztottak! - Így kiabált még sokáig, sokszor összefüggéstelenül, gyakran dadogva. Hiába magyaráztam neki, hogy azért nem egészen így áll a helyzet, elvégre én a dicsőséges, verhetetlen Jahmesz tábornoknak leszek az összekötője, s inkább az ő egyiptomi katonái, mint az idegen zsoldosok között teljesítek majd szolgálatot, ennek ellenére ő váltig ragaszkodott álláspontjához. Alig bírtam kicibálni az ivóból és hazavinni. Az utcagyerekek, mint ilyenkor szokás, most is kinevettek és mocsokkal dobáltak meg minket, mert azt hitték, én is úgy be vagyok rúgva, mint a barátom. Tehetetlen voltam ellenük, túrnöm kellett sértegetéseiket, el kellett viselnem a testemen, fejemen, végtagjaimon szétfröccsenő lógombócokat és számgargancsokat, hiszen minden erőmre szükségem volt, hogy elbíriam Amenmesszét. Mindenesetre hasonlóképpen bűzlöttem, mint ő, mert az ürülékbombák mellé, az úton még többször le is hányt. Kevéssel célunk előtt, szerencsére, Ipukiba botlottam, aki segített terhemet becipelni a házba, ahol a rabszolgák gondjaira bízhattuk. Baukisz pedig, az a görög lány, aki jó ideje Amenmessze ágyasa volt, könnyes szemekkel mondott nekünk köszönetet, s el nem eresztett mindaddig, míg meg nem fürödtem, s tiszta ruhát nem öltöttem Amenmessze gazdag ruhatárából. Ipuki ezalatt olyan ügyesen megvigasztalta a lányt, hogy nevetve köszönt el tőlünk.

- Erősen szép ez a görög lány - szögezte le Ipuki már kinn, az utcán. - Három nappal ezelőtt, botor módon, megkérdeztem Amenmesszét, hogy nekem adja-e, ha megunta. Válaszul a képeembe vágott, kikergetett a házból és másnap felszabadította. Azért jöttem most ide, mert bocsánatot szerettem volna kérni tőle. De - s itt hirtelen rám nézett, mintha most ébredt volna rá, hogy nem magában beszél -, ez ugye köztünk marad, Amenemhát?

Megnyugtattam, hogy számíthat rám, tőlem senki semmit nem tud meg, s példaként hoztam fel Rauszer és Kia esetét, mint olyat, amely bizonyítja, hogy jártas vagyok a titoktartásban.

- Valóban szép lány, egyébként - tettem még hozzá. Ipuki válaszul csak sóhajtott. Nagy bajban lehet, ha beleszeretett Baukiszba, gondoltam, arról nem is beszélve, hogy Amenmessze az

egyetlen barátja és patrónusa, tehát nem veszhet össze vele semmiképp. Ahogy végig-gondoltam ezt az egész lehetetlen helyzetet, megsajnálta szegényt, s így beszéltem hozzá:

- Annyira unatkoztam otthon, mint még soha életemben. Azért jöttem Amenmesszéhez, hogy elbeszélgezzünk valahol, gyenge sör mellett, kedélyesen. Tervem ugyan kútba esett, de ha nincs sürgős dolgod, szívesen meghívnálak valamelyik italmérésbe téged, Ipuki, mert veled beszélgetni éppoly nagy öröömre szolgál, mint Amenmesszével, sőt, jelen esetben sokkalta nagyobbra!

Ipuki boldogan elfogadta meghívásomat, érezhetően nagyon hálás volt figyelmességemért. Nem mentünk vissza abba az ivóba, ahonnan Amenmesszét nagy nehézségek árán hazavittem, hanem egy hasonló helyre ültünk be, hogy finom, langymeleg, mézzel kevert sört kortyol-gassunk és beszélgezzünk a világ dolgairól. Leginkább én beszéltem, mert Ipuki ezúttal, tőle szokatlanul, hallgatag volt, s inkább azzal törődött, hogy korsója mindig tele legyen, bármilyen gyorsan hörpöli is fel tartalmát. Kevés idő elteltével azt is észrevettem, hogy nem nagyon figyel rám, nyilván nem érdekli, amit mondok, de furcsa módon ezen egyáltalán nem sértődtem meg, rosszul sem esett, csak beszéltem tovább, s magam sem figyeltem magamra. Hányszor történt ez meg azóta! (Azt hiszem, le kell tennem arról, hogy olyan szépen, világosan, áttekinthetően írjak, mint őseim, ne ugráljak ide-oda, s ne bölcsekedjek fölöslegesen - ilyen szószátyár, magányos vénembernek, amilyen én vagyok, meghaladja az erejét ez a feladat. Hát legyen. Úgy írok ezentúl, ahogy tudok, s nem próbálom feltétlenül követni a hagyományokat. Íme: egy újabb elhatározás, amelyet nem tudtam megtartani, újabb próbálkozás, mely meghaladta erőmet!) Lassacskán zümmögéssé sülyyed a hangom, s mivel én sem méltattam figyelemre, hamarosan elhalt, beleveszett a kocsmai mormogásba.

Főként alsóbbrendű hivatalnokok látogatták ezt a kocsmát, s legtöbbször meglátszott, hogy igen gyakran. Ipuki és Amenmessze még iskolás korukban szerették meg az ilyen, és ehhez hasonló helyeket, megkedvelték a mogorva törzsvendégeket, mert soha semmire nem voltak kíváncsiak, éppen ezért tola-kodók sem. Én is mindig ilyen ivókba jártam, később is, amikor megengedhettem volna magamnak az előkelő helyeket is. Itt, Hellászban ez is teljesen más. A görög elsősorban kereskedő-nép - pedig a kereskedelemnél nincs alávalóbb és megvetendőbb foglalkozás -, s mint ilyen locsogó-fecsegő. Görögországban nincs meg az a meghittség a kocsmákban, ami Egyiptomban vonzóvá teszi ezeket az intézményeket még a józan életű emberek előtt is.

Egyszer csak azon kaptam magam, hogy Baukiszról mesélek, arról a Baukiszról, akiről egy görög könyvben olvastam, s akinek tiszteletére nevezhették el Amenmessze ágyasát is. Ipuki egészen feléledve, megélnkülve figyelt rám. Valahogy így beszéltem:

- Egyszer Zeusz, a görögök legfőbb istene, aki a villámokon ugyan uralkodik, de egyébként elég szárnalmas alak, a fiával, Hermésszel, aki a tolvajok és kereskedők védelmezője (nem lehet nehéz dolga a két feladat összehangolásával, hiszen tolvajlás és kereskedelem egy töről fakadnak) lenn járkált az emberek között. Szép vidékeken vezetett útjuk, ám idővel megéheztek, megszomjaztak, ezért úgy határoztak, bekéredzkednek valamelyik házba. De, mivel egyikükön sem látszott, hogy kicsodák, senki nem engedte be őket, és nem ajánlotta fel nekik vendégszeretetét. Végül a legszegényebb viskó ajtaja nyílt meg előttük. Itt lakott az agg Filémon és felesége, Baukisz. A két öreg abból a kevésből, amilyük volt, megvendégelte az isteneket, még az ünnepekre tartogatott húst is elővették. Kevés borukat is megosztották az idegenekkel, akik mohón csillapították vele szomjukat, a korsóban mégsem apadt a bor szintje. Ekkor jött rá a házaspár, hogy csakis istenek vetődhetek el kicsiny kunyhójukba, Görögországban ugyanis nyilván nincsenek olcsó varázslók és mágusok, mint nálunk, így nem szokhattak hozzá az efféle egyszerű mutatványokhoz. Zeusz és Hermész felfedték kilétüket, s

nagy jutalmat helyeztek kilátásba a jólelkű idős embereknek. Elindultak egy közeli magaslatra, felszólítván az öregeket, hogy kövessék őket. A házaspár velük is tartott, s mikor visszatekintettek, látták, hogy a vidéket mocsár keríti hatalmába, s szomszédaik, akik elutasították az isteneket, belefúlhatnak az undok lábba. Bár sajnálták ismerőseiket, örvendeztek szerencsájuknak, hogy életben maradtak. Örömük még nagyobb lett, mikor azt is észrevették, hogy parányi házikójuk egyre nő, falai kőfalakká válnak, padlója márvánnyá, és oszlopok nőnek ki a földből a bejárat elé, hogy csarnokot alkossanak: pár perc alatt templommá változott a házikó. Zeusz és Hermész ekkor azt kérdezte Filémontól és Baukisztól, hogyan, miként jutalmazzák meg őket jóságukért. Mire ők azt felelték: tegyék őket e templom papjaivá, hogy életük végéig szolgálhassák kegyes uraikat, s engedjék meg nekik, hogy egyazon pillanatban haljanak meg, mert hosszú éveken át éltek boldogan együtt, s egyetlen pillanatot sem szeretnének egymás nélkül tölteni ezen a világon. Az istenek teljesítették kívánságukat, s évek múltán, amikor eljött az idejük, Filémon és Baukisz egyszerre, egy időpontban, ugyanabban a szemvillanásnyi időben fává változott: Filémon tölgygé, amely arrafelé gyakori fajta, Baukisz pedig egy hárs nevezetű fává, mely szintén azon a tájon honos. Azóta Baukisz a hűség mintaképe a görögök szemében. Nem tudom, igaz-e a történet, vagy csak mese, de szép történet, ezért nem bántam meg, hogy neked is elmondtam.

Amint befejeztem, Ipuki mélyet sóhajtott, miközben szörcsögő orrát korsójába rejtette. Amikor újra előbukkant túlságosan hosszúra nyúlt képe, amely leginkább egy öszvér ábrázatához volt hasonlatos, különösen most, hogy a bánattól és az italtól még a szokásosnál is elnyújtottabbnak tűnt, egy könnycsepp csillogott a szeme sarkában, és panaszos hangon nyöszörgött:

- Amenemhát, el sem tudod képzelni, milyen nehéz Amenmesszére utaltan élni! Ő ugyan semmi rosszat nem akar nekem, de én csak rajta keresztül érhetek el bármit is! A tanulás nehezen ment, s ha nem segít Amenmessze befolyása, nem tudtam volna elvégezni az iskolát. Otthon persze mindent elvárnak, s most büszkéek, hogy ott vagyok, ahol vagyok, s ahová egyedül Amenmesszének köszönhetően keveredtem. De nekem meg kell felelnem az elvárásoknak, Amenemhát, mert nincs időm várni, s hidd el, arra sosincs idő. Amit elszalasztasz, végérvényesen el is tűnik, soha semmit be nem tudsz pótolni, soha semmit jóvá nem tudsz tenni! Ezért olyan nehéz, hogy annyira vágyakozom ennek a Baukisznak bizonyára meleg ölére! Hiszen, ha nem kapom meg most, örökre kicsúszott a kezemből, ha viszont elérem, elvesztem pártfogóm jóindulatát! Persze, tudom, hogy ez üres szószaporítás, hiszen nem érhetném el soha; csak úgy, ha pont Amenmessze parancsára lenne az enyém. Oziriszra, lassan mindenben tőle függök! De sebj, ne is figyelj rám, fivérem, ostobaság minden szavam, a puszta vágy beszél belőlem, míg Amenmessze, azt hiszem, ezúttal tényleg szerelmes. Arról nem is beszélve, hogy a sör diktálja szavaimat. Hát inkább engedd el a füled mellet, kérlek!

Beismerem, hogy zagyvaságnak hat ez a nyavalygás, de pontosan igazolta elképzeléseimet, ezért hát könnyű volt megértenem. S azt hiszem, azért is könnyű volt megértenem, mert valamelyest, ha nem is egészen, de ilyenformán álltam én is. Helyzetünk imitt-amott mindenesetre hasonlatos volt: amennyiben én is valami felsőbb hatás, erő, befolyás révén lettem azzá, amivé, még ha ez az erő nem is afféle volt, mint Ipuki esetében. Valamiféle homályos utalást tettem is erre, amit Ipuki nemigen érthetett, mert így felelt rá:

- Nem irigyellek, a görögök rusnya egy népség!

- Félreértesz, Ipuki - válaszoltam elkenődve. Aztán dacosan hozzáfűztem:

- Meg különben se a görögökhöz kerülök, hanem Jahmesz tábornok egyiptomi seregéhez, a görögökkel csak néha fogok érintkezni.

Erre Ipuki igen közönséges választ adott, amit mindazonáltal jellemzőnek és tulajdonképpen találónak is tartok, ezért hát le is jegyzem ide:

- Nézd, kedves fivérem, szerintem a lényegét tekintve alig van különbség a között, hogy az ember tyúkszarba lép és a között, hogy macskaszarba: ettől is, attól is büdös lesz a lába, bár kétségtelen, hogy a tyúkszar kevésbé orrfacsaró!

Lemondóan legyintettem ezekre a szavakra, és letettem arról, hogy a jövőmről, a rám váró hivatalról vitázzak bárkivel is ezután. Senkinek sem tetszik a hadsereg? Hát ne tessék! Ez az én utam, és többé-kevésbé azért mégis magam választottam.

- Mit szólnál, ha áttérnénk a borra, Amenemhát?

Nem bántam. Áttértünk a borra és abbahagytuk a fölösleges szócséplést. Ipuki néha felsőhajtott, és sóhajai egyre mélyebbek és füledtebbek lettek. Az én szememre lassan köd ereszkedett, kezdtem bánni, hogy elhívtam Ipukit ebbe az ivóba, kezdtem bánni azt is, hogy eljöttem ma otthonról, és arra gondoltam, hogy az unalom egyáltalán nem is olyan kellemetlen dolog. Egyes helyzetekben egyenesen kíváncsi és felemelő is lehet. Aztán Ipuki füledt sóhajai kiöltek belőlem minden gondolatot, csak a forróságot éreztem, s mintha minden tagom elzsibbadt volna, mégis tudtam, hogy felállok és megyek valahová, nem könnyíteni magamon, hanem ki, az utcára. Alkonyodik körülöttem, de a fojtó, nyomasztó meleg szorítása egyetlen pillanatra sem enged. Csak megyek, mint a holdkóros, Ipuki háta a mécsesem, nem érzem a testem, utcákon át, be egy sötét, szűk kapun egy félhomályos, rossz levegőjű helyiségbe, ahol mindenféle nők és férfiak elmosódó körvonalai vibrálnak, mint a sivatag csalóka ábrándképei, melyekkel később többször is találkoztam. Egyszerre valami nehéz, izzadságból, illatszerekből, s ki tudja még, miből összevegyült szag nyomul az orromba, finom anyagok suhogása, egy nedves érintés az ajkamon, lüktető vér a halántékomban, s a szorongató hőség átváltozik valami egészen mássá: bizsergető tüzzé, langy záporral terhes kánikulává. Elhalt tagjaimba visszatér az élet, de csak azért, hogy összes, péppé sűrűsödő nedvemet testem középpontja felé pumpálja, és egy leírhatatlan utazás végére olyanná tegyen, mint egy kifacsart rongy. Aztán hosszú, öntudatlan zuhanás, sötétség és félelem, méla undor (mintha egy meztelen csiga mászkált volna a bőrömnön), kellemetlen szagok - de valahol a mélyben egy megnyugvás, amolyan bágyadt elégedettség, lassú sodrású folyam ringatózása, madárdal és hús keleti szellő.

Még éjszaka volt, amikor egy bokor aljában magamhoz tértem, valahol a város peremén. Homályos emlékképeim és ernyedtségem egyaránt azt sejtették, hogy nem úgy ért véget ez a nap, ahogyan reggel, vagy délután, vagy egyáltalán szerettem volna. Szorongás kerített hatalmába, és sietős léptekkel, ám nehéz fejjel, botladozva indultam hazafelé. Jó hosszú időbe telt, míg megtaláltam a helyes irányt. Hála az isteneknek, otthon mindenki aludt, s én észrevétlenül lopózhattam be a szobámba. Megkönnyebbültem, hogy senki sem vett észre, senki sem volt tanúja megtérésemnek szokatlan kirándulásomból. Úgy hittem, ha valaki lát, bizonyos látja azt is, *honnan* jövök, ha másról nem, hát mozdulataim nehézségéről, vagy éppen könnyűségéről; esetleg bús, vagy épp ellenkezőleg, szikrázóan jókedvű tekintetemből olvassa ki, merre jártam, mi történt velem. Meghatározhatatlan, könnyed megnyugvással vettem tudomásul, hogy ezt, a lelepleződést elkerültem. Lefeküdtem az ágyamra, összekuporodtam, és figyeltem a sötétet és a sötétben lustán, petyhüdten elnyújtózó, tünnyen szétterülő, az át nem látható éjjeli feketeségben feloldódó önmagammat. Éreznem kellett, hogy mámorom teljesen eltűnt, s különös módon, kivételesen nem hagyott hátra maga után semmiféle rosszullétet, kellemetlen szájízt, hányingert, betegséget, inkább nagyon is kellemesen vonult el, jóságosan hagyott magamra. Igen, egy *olyan* házban voltam, állapítottam meg magamban immár tiszta fejjel, józan belátással, egy *olyan* nővel, akinek illatát egyébiránt most

is érzem, beleivódott a tenyerembe, vállamba, mellembé, mindenembe. Érintése, simogatása láthatatlan medreket hasított a testembe, s ezek a medrek jóleső melegséget árasztottak. Ilyen tehát a nő, gondoltam, s bár konkrétan semmire sem emlékeztem, valójában tudtam, hogy minden rendben van, minden jó. Szokatlanul nyugodtan aludtam azon az éjjelen.

Reggel, amint felébredtem, s kidörzsöltem az álmot a szememből, egy vers részlete jutott eszembe, melyet még Peteészétől tanultam, s melyet egy jó tollú és ügyes ujjú írnok szerzett, talán a Ramszeszek idején, talán még korábban. A költemény emlékezetemben őrzött sorai így hangzanak:

*Mikor átölelem,
mikor átölel engem,
akárha Puntban lennénk, éppolyan érzés,
akárha illattal kennének, éppolyan érzés.*

*Amikor megcsókolom őt,
amikor felnyílik az ajka,
részegen ujjongok
sör nélkül is én.¹*

Fennhangon többször elszavaltam e sorokat, várva újszerű, megrendítő hatásukat, de semmi ilyet nem vettem észre magamon. Nem vágyódtam a lány után, akivel az éjjel háltam, de még csak a vonásait sem tudtam felidézni, mindaz, ami megmaradt nekem belőle: egy illat (vagy inkább szag?), egy aroma, egy íz, és új keletű nyugalmam békessége. - Érzéketlen vagyok tehát, a lelkem sötét, állapítottam meg magamban magamról, minden keserűség nélkül, mert ugyanakkor megértettem, hogy az Aranyló Hathor, a szerelem istennője éppen úgy nem követeli meg a szerelmet a kielégüléshez, ahogyan a szerelem mellé sem feltétlenül rendel beteljesedést. A vágy a testet éppen úgy gyötörheti, mint a lelket, s a test gyötrelme nem mindenkor a lélek kínja is, ahogyan ritkán az is előfordul, hogy a lélek epekedése hidegen hagyja a testet. Új felfedezésem legalább annyira megörvendeztetett, mint a gyönyör megtapasztalása kis idővel korábban.

Jókedvűen léptem ki a szobámból, derűsen üdvözöltem Kiát és anyámat, akik vizsla pillantásokkal fürkészték az arcom, s nem tudták, mire véljék mosolygós hangulatomat, mivel adják magyarázatát vidámságomnak, ezért azt sem tudták, hogyan fogadják kedélyes szavaimat.

- Merre jártál az éjjel? - kérdezte anyám. - Elég későn értél haza.

- Csak beszélgettem egy-két barátommal. Nem kell, hogy aggódj értem! Néhány nap múlva lehet, hogy el kell utaznom Kamószéval, azt se tudom pontosan, hová! Elég lesz akkor aggodalmaskodnod! Persze, az is elképzelhető, hogy csak hónapok múlva kell útra kelnem, mert addig itt, Szauban várnak rám a fontos és halaszthatatlan teendők, ebben az esetben pedig aggályaidat még későbbre tartalékolhatod!

Szerencsémre anyám zagyva, idétlen beszédemet bolondozásnak vélte, és végre elnevette magát:

- Örülök, hogy jó a kedved, fiam! Az utóbbi időben olyan különösen viselkedtél, hogy valóban nagyon féltettelek.

¹ Részlet a Kairói Osztrakonon fennmaradt *Én istenem, én drága fivérem* című óegyiptomi versből. Kákosz László nyersfordítását felhasználva fordította: Molnár Imre.

Egyedül Iput fogadta mogorván köszöntésemet azon a csodálatos reggelen, mikor az udvaron belé botlottam, s olyasmit mormogott, hogy alig pár napja vagyok a gazdája, s máris ráuntam, mellőzöm, titkolózom előtte, és sehová sem viszem magammal. Csak nevettem rajta, amin, természetesen még inkább megsértődött.

Jókedvem tulajdonképpen inkább fakadt abból, hogy nem buktam le, meg abból, hogy nyakatekert okoskodások révén be tudtam bizonyítani magamnak, hogy nem vagyok egy érzéketlen, élvhajász fickó, mint magából az éjszakából. Ám lehetséges, hogy ezt csak most magyarázom így. Biztos csak abban lehetek, hogy sokkal felszabadultabb, fesztelenebb, oldottabb voltam azokban a napokban, mint előtte hosszú esztendőkön keresztül, vagy akár úgy is mondhatnám: akkor fesztelen voltam, felszabadult és oldott, előtte mindezeknek inkább az ellentéte. De nem, biztos azért ebben sem lehetek; így sem bizonyos, hogy helytálló, amit mondok. Túl sok időt töltöttem görögök között: lám, véremmé vált a kételkedés! - Végtére is történt velem valami, amitől újra kedvet éreztem mindenhez! Nem azért tettem a dolgomat, mert muszáj volt, hanem azért, mert jó volt, mert élveztem. Mint egykor, amikor Rauszerrel a fáraó csodálatos könyves házában bolyongtunk, elbódulva a tekercsek illatától!

Rauszer mindennapos vendég volt a házunknál, s mivel mindketten igen jó hangulatban voltunk, sokat beszélgettünk, s miként az öregek, akiknek már csak múltjuk van, állandóan azt idéztük fel, ami hosszúra nyúlt gyerekkorunkban történt velünk, mintha megéreztük volna, hogy előbb, mintsem gondolnánk, évekre el kell válnunk egymástól. Együtt vittük vissza a kölcsönruhát is Amenmesszéhez (sarkunkban az állandóan dohogó Iputtal), ahol Ipuhiba botlottunk. Ipuhi először kerülte a tekintetemet, tartott szemrehányásomtól, majd, miután nevetve megöleltem, mélyet sóhajtvá elvigyorodott. Amenmessze nem fogadta el a ruhát, mondván, mindig szörnyű részegségére és a fájó veszteségre emlékeztetné, amelyet a káriaiakkal folytatott kockajáték eredményezett neki, arról nem is beszélve, hogy így legalább kifejezheti háláját, és enyhítheti bizonynyal magas káromat (amelyet mellesleg züllött pártfogoltja, mindannyiunk barátja okozott nekem) azzal, hogy odaajándékozza ezt az értékes holmit. Hiába erősködtem, Amenmessze nem tágított, a ruha az enyém maradt. Nagy barátságban és egyetértésben váltunk el.

Hazafelé menet Rauszer még elmesélte, hogy Amenmesszének meggyúlt a baja az Ezüst Házban is, ugyanis már régen el kellett volna foglalnia hivatalát, ő azonban még mindig nem ment be. Persze, nem valószínű, hogy különösebb bántódása esnék, vagy büntetést kellene elszenvednie, tette hozzá, majd nyomban áttért Kiára, s egész nap másról sem beszélt. Néha határozottan idegesített.

Másnap reggel egy koszos férfiú állított be udvarunkba, aki a katonák jellegzetes ágyékkötőjét viselte. Engem keresett, és igen szigorú, fontoskodó képet vágott. Nemrég kecmeregtem ki az ágyból, félálomban botorkáltam ki a kapuhoz, hogy meghallgassam az üzenetet, amit Kamósztól hozott, mert természetesen ő küldte hozzám ezt a kellemetlen szagú hadfit. A férfi, földig hajolva, fülsértő fejhangon így beszélt:

- Szépajkú és éles tekintetű Amenemhát uram, fordítsd magas füledet nyomorúságos szolgád felé! Az igen tisztelt és dicső Kamósze úr adta számba a következő szavakat, hogy mikor hallod beszédemet, úgy tekintsd, mintha őt magát hallanád! Ő szól hozzád az én ajkaimon keresztül: Parancsolom neked, Amenemhát, a győzhetetlen Jahmesz tábornok nevében, hogy három nap múlva, amint Ré legelső aranyos sugaraival végigsimítja a földet, nyomban indulj útnak Szaut városának irányába! Egy szélesebb harci kocsi és egy megbízható kocsihajtó fog várni rád ezen a helyen, ahol most állunk. A legszükségesebb felszereléseid, pénzt és egy szolgát hozhatsz magaddal, semmi egyebet! Amint Szautba érsz, késedelem nélkül jelentkezz a győzhetetlen Jahmesz úr szállásán, én, Kamósze már ott leszek akkorra. Igen tisztelt, kegyes

szüleidtől pedig kérj elnézést, amiért nem tehetek eleget megtisztelő meghívásuknak, nem lehetek jelen nagyrabecsült leányuk, a te nővéred, Kia mennyegzőjén! Ezek voltak urunk, Kamósze szavai, köszönöm, hogy felém fordítottad a füledet, Amenemhát uram! Ozirisz kíséren utadon!

Még fel sem ocsúdtam, a katonának már híre-hamva sem volt. Amint belegondoltam az üzenetbe, be kellett látnom, hogy Kamósze rendkívül előzékeny volt velem, amikor megengedte, hogy részt vegyek Kia és Rauszer házasságkötési ünnepségén, annak ellenére, hogy a parancs minden valószínűség szerint azonnali, haladéktalan indulásról szólt. Ezt a véleményemet atyám is osztotta, miután elmondtam neki, mi járatban volt a katona. Atyám és anyám inkább büszkéek voltak arra, hogy megkezdem írno ki hivatásomat, mint megilletődöttek amiatt, hogy elhagyom házukat. Kia pedig úgy gondolta, könnyebb lesz neki megszokni új otthonát, ha tudja, hogy én sem maradok szüleinkkel, bár, véleményem szerint, ez semmiképp nem esett volna nehezére. Egyedül Iput kenődött el, amiért száui kényelmét kénytelen felcserélni a katonaélet bizonytalan körülményeivel. Én magam nem éreztem szomorúságot, inkább kellemes izgalmat, és hálát Kamósze nyájasságáért. Az előttem álló három napban körbejártam a barátaimat, elmentem Peteészéhez is újra, és elköszöntem mindenkitől. Azt hiszem, ezt mindannyian túlzásnak tartották és kinevettek a hátam mögött, ez azonban egy cseppet sem zavart, mert biztos voltam benne, hogy sok víz folyik le a széles hátú Hápin a végeláthatatlan tenger felé, amíg újra látjuk egymást. A harmadik nap reggelén úti málhám becsomagolva várta az indulást, mindentől és mindenkitől búcsút vettem, aki nem volt hivatalos az esküvőre: készen álltam utamra.

Kia és Rauszer egybekeléséről nincs mit mesélnem. Olyan volt, mint minden házasságkötés: egyszerűen aláírták a szerződést (természetesen az életre szóló megállapodás szerint kötötték egymáshoz az életüket, nem pedig a próbaházasság formulája alapján), s az azt követő lakoma sem különbözött más lakomáktól, kivéve az utolsó egy-két órát, ami az én búcsúztatásommal telt, vagy inkább, ha belegondolok, hogy lakodalomról van szó: azzá fajult. Noferet és Szitamon sírtak, egyrészt, mert húguk elvesztése miatt hagyományaink szerint sírniuk kellett, másrészt - és ez akkor nagyon-nagyon jólesett nekem -, mert a hadsereg szolgálatába állván én, Amenemhát, Montemhát fia, az öccsük, veszélyes, göröngyös útra léptem. Nem hittem volna, hogy nővéreim szívének még mindig ennyire kedves vagyok, hiszen az utóbbi években vajmi keveset törődtek velem. Persze, később nagyon is valószínűnek találtam, hogy ugyanazért sirattak meg, amiért Kiát - szó sem volt valódi fájdalomról. Legvégül Kia, Rauszer és a szüleim köszöntek el tőlem könnyes szemmel (ezek a könnyek, úgy hiszem, valódiak voltak), valamikor hajnal felé, aztán hosszan integettek utánam, miközben már a harci kocsin zötykölődtem, egyre távolodva tőlük és mindentől, amit szerettem.

A harci kocs alig elviselhető rázkódásával minden porcikámban, a kocsihajtó derekát szorongatva, Iput panaszos, nyálas jajgatásával a fülemben hagytam el életemben először Szaút, a várost, ahol megláttam a Napot. Eleinte a töménytelen por, amit lenyeltem, nem bántotta a torkomat, hiszen szépséges szülővárosom pora volt, Alsó-Egyiptom ékességének a pora, Szaué, a szeretetté; később az országút durva pora szúrta, kapart, csaknem megfojtott. Csak akkor jöttem rá, biztonságos, barátságos városomtól mind messzebb és messzebb száguldva, levegő után kapkodva, a kocs durva ugrálásának testi gyötrelmében, hogy nincs visszaút: valaminek vége van, s valami új vette kezdetét. Fuldokolva, szétrázott, agyonzsibbadt, szinte élettelen tagokkal, saját és két társam verejtékében fürödve, félájultan hagytam magam mögött a gyerekkoromat, az ifjúkoromat és eszeveszett sebességgel rohantam egyenesen a férfikorba.

MÁSODIK KÖNYV

Hotepheré

Az utcai zaj bántja a fületem. Rengeteg gyerek szaladgál mostanság erre, de nem ők, hanem a velük ordibáló felnőttek a túlságosan hangosak. Egyáltalán: Athén hangos város. A leghangosabb, ahol valaha is jártam, még a küproszi és föníciai városokon is túltesz. Nem panaszkodhatom egyébként. A görögök, akik közt több hónapja egyedül élek, elsősorban Hippiasz és Hipparkhosz, a nagy Peiszisztratosz két fia, Athén urai, s leginkább öreg barátom, a szintén az ő vendégszeretetüket élvező Anakreón igyekeznek enyhíteni emberfeletti vágyódásomat szülőhazám, a szépséges Kemet, a fekete föld után. Ám ezt a vágyódást, csakúgy, mint a Hápi vizét kívánó olthatatlan szomjamat, kizárólag az emlékezés keserédes bora képes csillapítani. Ezért kell mihamarabb visszatérnem a poros országútra, a rohanó harci kocsira, hogy égető nyomorúságomra enyhét találjak egy sok évvel korábbi másik nyomorúságban. Athén utcáinak zaja lassan Iput, a rabszolgám jajgatásának szaggatott dallamává kezd átalakulni. Áldassanak az istenek, amiért megadták nekünk, nyavalyás emberi lényeknek az emlékezés csodáját!

A harci kocsi hajtójába csimpaszkodva szánalmas látványt nyújthattam, bár talán kevésbé szánalmasat, mint Iput, a jajveszékelésével. Az áradás, ahet évszakában jártunk, athür havának kilencedik napja volt, s az évszakhoz képest kifejezetten nagy, kínzó forróság. Igaz, Szaút Szaútól nem messzire, csak mintegy ötvenezer meh, azaz rőf távolságra feküdt, ezért a sebes kocsival egykettőre odaértünk, nekem és Iputnak mégis úgy tűnt, ez volt a legtávolabbi tartó utazás, amelyre valaha is vállalkoztunk.

Szaút városába érkezve a kocsihajtó alig fogta vissza a lovakat, így azok, akik a korai órán az utcákat rótták, sikongva ugráltak félre utunkból. Csak egy hatalmas, kőből épült palota kapuja előtt fékeztünk, s álltunk meg, ahol fürge katonák támogattak le bennünket a harci szekérről, mások meg csomagjainkat hozták a nyomunkban. Iputot hamar elvesztettem a szemem elől. Engem egy tágas terembe kísértek, illetve inkább félájultan belöktek oda, néhány magas rangú, szigorú arcú katonatiszt közé. Fel sem fogtam igazán, hol vagyok, panaszosan nyöszörögtem, és gyomromban háborogni kezdett az út alatt felkavarodott mindenféle finomság és a módjával fogyasztott fűszeres bor, amit a lakodalmon ettem-ittam össze. Amikor végre magamhoz tértem, Kamósze karjába kapaszkodva álltam derekam mélyen meghajtván egy középkorúnál talán valamivel idősebb, alacsony, hízásra hajlamos, egyáltalán nem tiszteletet parancsoló külsejű, durva vonású férfiú előtt, s Kamósze hangját hallottam:

- Bocsáss meg szolgáltnak, kegyes Jahmesz! Nincs hozzászokva a harci kocsi fáradoimaihoz, mégis lóhalálában jött hozzád, amint parancsod szólította!

- Feleslegesen erőlteted magad, Kamósze - mordult fel a megszólított rekedt, borízú hangon. - Egyáltalán nem érdekel, mitől ilyen sápatag ez a legényke, s miért akar a lábam elé okádni. Az sem érdekel, milyen ékesszóló vagy, mert tudom, hogy nem a saját szavaiddal szólsz. Az érdekel csupán, vajon ez a kölyök valóban olyan ördögösen jól beszéli-e a barbárok nyelvét, mint állítottad, s olyan sebesen fogja-e megtanulni a többi beszédet, amit meg kell tanulnia, mint azt az a vén majom Peteésze ígérte bő lére eresztett, unalmas irkafirkájában. Hívjátok be azt a görögöt!

Parancsára kinyílt egy oldalajtó és egy nagy szakállú, kövér, göndör hajú fickó lépett be rajta. Az egyik tiszt súgott valamit a fülébe, mire ő egyenesen felém fordult és a legrondább piaci görög nyelven, rettenetesen hadarva e szavakat intézte hozzám:

- Miattad nem indulhattam vissza ma reggel Naukratiszba, és miattad kellett hajnalok hajnalán kikelnem jó meleg ágyamból a kemény húsú, sima bőrű hetéra mellől, aki megédesítette magányos éjjeletem! Remélem, megéred a fáradtságomat, te pernahajder, és legalább egy-két kukkot értesz abból, amit mondok, különben begurulok, és rajtad töltöm majd ki mérgemet, Zeusz a tanúm rá, s akkor majd kiderül, legény vagy-e a gáton!

- Nem hinném, hogy én lennék bajaid okozója, tiszteletre méltó férfiú! - feleltem neki pörgő nyelvvel, abban a stílusban, amiben ő szólított meg, s amit atyám hellén ismerőseitől lestem el. Úgy próbáltam beszélni, mint ő, mint egy született görög, mert valahogy megéreztem, hogy ezen múlik a további sorsom:

- És hidd el, én sem vagyok boldogabb nálad, hogy ilyen korai órán, ráadásul egy megerőltető kocsuiút után, ami alatt a lelkem majd kirázta a harci szekér, veled kell beszélgetnem! Oziriszra mondom, más alkalommal szívesen tenném, mondjuk langymeleg sör vagy tüzes bor mellett apám vendégszerető házának udvarán, de most, mikor alig bírok gátat szabni gyomrom tartalmának, inkább vagyok holt, mint élő, nem sok örömöm lelem társaságodban! Kérlek hát, ne tégy nekem szemrehányást, amiért elrontottam a napodat, nem rajtam múlt, mint te is nagyon jól tudod. Viszont aki felelős ezért, az mindkettőnkénél sokkal magasabban áll, s mindketten annyi vagyunk csupán számára, mint légyiszok a ruháján!

Az idegen elképedt szavaimon és éles nyelvemen:

- Hát te valóban érted, amit mondok? - kérdezte. - S meg is felelsz rá, becsülettel. Nem találkoztam még olyan egyiptomival, aki mindennapi beszédünket értette volna, sőt használta is! Az egyiptomiak általában képtelenek tisztességesen megtanulni bármilyen nyelvet, beleértve a miénket is. De engedd meg, hogy bemutakozzam, és bocsásd meg bántó szavaimat, amikkel netán megsértettelek! Gorasz vagyok, milétoszi születésű, jelenleg tisztességes, megbecsült kereskedő Naukratisz városában.

- Amenemhát vagyok, Montemhát fia - viszonoztam a bemutatkozást, tovább játszva szerepemet -, Szau városából, a Két Ország szívéből. Nagyon jól értem minden szavadat, s nem ajánlom, hogy durvaságokat mondj nekem, aki a tekintélyes Kamósze úr és a győzhetetlen Jahmesz, a nagy hadvezér írnoke vagyok! Mindazonáltal én is megkövetlek azon szavaimért, amelyek esetleg sértették önérzetedet!

- Mintha görög anya gyermeke lennél! - ámult Gorasz, miközben mindketten meghajoltunk egymás felé, majd a naukratiszi a győzhetetlen Jahmesz felé fordult, majdnem földig hajolt előtte, és akadozva, néhol görög szavakat keverve beszédébe, de ékes egyiptomi nyelven így beszélt:

- Hatalmas Amaszisz, Egyiptom reménye a bajban! Életed nyúljon oly hosszúra, amilyen hosszan a Neilosz hullámai ringatóznak urunknak, a fáraónak végtelen birodalmában! Eme ifjú, kit, midőn színed elé léptem, balga eszemmel először tudatlan, tapasztalatlan gyerkőcnek gondoltam, oly tökéletes jártassággal bír anyanyelvemben, mint jómagam! Ennyi beszéd éppen elegendő volt ahhoz, hogy megállapítsam: ritka kincsre leltél, kegyes uram! A hatalmas Pszammetikosz fáraó, midőn letelepítette görög és káriai zsoldosait, akik segítették az asszírok kiűzésében, Pe, a mi nyelvünkön Butó közelében, ahol ma Daphnai áll, a Tábor, gyermekeket is küldött oda, akik megtanulták beszédünket. Belőlük váltak a dicső fáraó tolmácsai. Utódai egyre kevesebb gyereket neveltek tolmáccsá, úgyhogy mára alig egy-két használható tolmács akad az egész birodalomban, ám azok mind Apriész fáraó körül vannak. Ez a fiatalember azonban bármelyikükkel felveszi a versenyt, kegyes uram - s jól tudod, én soha nem vezetnék félre, hisz tisztában vagyok azzal, mit köszönhetek neked!

- Jól van - bólintott Jahmesz. - Elmehetsz, Gorasz, megkapod a járandóságodat! - Majd, miután a görög hajbókolva távozott, hozzám lépett és így folytatta:

- Rendben van, Amenemhát. Nem bántam meg, hogy hallgattam a vén Potaszimtóra. Menj, aludd ki magad, délután tovább kell utaznod Daphnaiba. - Itt szünetet tartott, végigmért, éles tekintete az arcomat fürkészte, annyira közel hajolt hozzám, hogy megéreztem borszagú leheletét, a szemembe nézett sokáig, s én sután álltam a tekintetét. Kezét atyaian a vállamra tette, majd parókám láttán, mely borzalmas állapotban lehetett, elmosolyodott.

- Jól van - mondta halkán, lágy, szinte kedves hangon. Majd hozzátette erélyesebben: - Jól van, fiú. Eredj pihenni! Kamósze elkísér.

Kamósze már mellettem is termett, belém karolt, és kivezetett a teremből. Nem értettem semmit. Csillagokat láttam, a térdem remegett, a torkom olyan száraz volt, mint a tapló, maradék erőmet is felemésztette a színjáték Gorasszal.

- Mi történt, Kamósze? Mi volt ez? Vizsgáztatott a nagyúr? - kérdeztem, de választ nem kaptam.

Azt sem értettem, miért mondta azt Jahmesz, hogy jó, hogy hallgatott Potaszimtóra. Hát nem ő akart tolmácsot? És nem atyám intézte, hogy Kamósze mellé kerüljek? Vagy atyám Potaszimtón keresztül intézkedett? És a tábornok hogyhogy levelet kapott Peteészétől? Egyszerre úgy éreztem, valami ellenséges, idegen országba keveredtem, amelynek nem ismerem a szokásait. Elemi erővel tört rám a magány és az elhagyatottság, s csak az mentett meg a sírva fakadástól, hogy amint ágyba kerültem, nyomban elnyomott az álom.

Magasan járt a Nap, amikor Kamósze felébresztett. Úgy éreztem, sokkal fáradtabb vagyok, mint amikor lefeküdtem, kezem-lábam sajgott, a derekam szaggatott. De Kamósze nem kegyelmezett. Felrángatott, elkísért egy szobába, ahol Iput enni adott nekem. Szerencsétlen rabszolgám nagyon nyúzott volt, és szomorú, számonkérő tekintetet vetett rám. Amikor befejeztem az evést, Kamósze egy lezárt bőrtokot adott át nekem, lelkemre kötötte, hogy csak Daphnaiban nyissam ki, s adjam át azonnal Heti legyezőhordozónak, a város polgári előljárójának, aki atyám régi ismerőse, s akinél szállásom lesz. Hivatalosan, bárki kérdez, egyszerű baráti üzenetet viszek a nagy hangú Traszibüloszhoz, a görögök egyik parancsnokához.

- Traszibülosz jó barátom - folytatta Kamósze -, te pedig közvetlenül az én írnokom vagy, ez tehát természetes, nem feltűnő, nem kirívó dolog. Ne felejtse hát el őt is minél előbb felkeresni, s kérd meg, hogy kísérjen el Pa-Tumba, ahol a nagy csatorna kezdődik, s ahová khoiak ötödik napján érkezettek, én is akkorra leszek ott. Többet nem kell tudnod. Most nem. De Heti nyilván beavat a részletekbe és elmondja a közvetlen teendőket. Khoiak ötödik napján találkozunk! Addig is jó utat és sok sikert, Amenemhát, az istenek vigyázzák lépteid!

Nem kérdeztem semmit, túlságosan fáradt voltam és túlságosan valószínűtlennek tűnt ez az egész. Iput cipelte a csomagjainkat. Újra harci szekérre kapaszkodtunk, de ezúttal elviselhető tempóban utaztunk. Daphnai mintegy kétszázezer meh távolságra fekszik Szaút városától, de a számtalan ágra szakadó Hápin többször is át kellett kelniünk, nem is rohantunk, ezért az út több mint egy napot vett igénybe.

Daphnai nem igazán város. I. Pszammetik fáraó alapította katonai tábornak, ezért a legtöbben ma is csak a Tábornaként emlegetik. A katonai szállásokon kívül kocsmák és bordélyházak találhatók benne leginkább, meg a fáraó hivatalnokainak néhány háza. Nem volt nehéz hát megtalálnunk Heti házát, ahol a kocsihajtó - egy mogorva, szótlan katona - elkészönt tőlünk és íziben visszafordult Szaút irányába. Heti nagy tisztelettel fogadott. Életemben először érezhettem igazán, mit jelent írnoknak lenni, hiszen az írnokok, akárhol is szolgálnak,

mindenütt a fáraót képviselik, ezért mindenütt, ahová beteszik a lábukat, nagy tisztelettel bánnak velük, kivéve persze hivatali előjáróikat, akik csak a kötelező udvariassággal tartoznak nekik.

Első dolgom volt átnyújtani Hetinek a lepecsételt bőrtokot, elmondtam, honnan hoztam, és megkértem, hogy olvassa el azonnal. Házigazdám biztosított róla, hogy abban a pillanatban nekifog a levelek áttanulmányozásának, amint gondoskodott kényelemről és ellátásomról. Parancsára két fiatal rabszolga egy minden kényelemmel felszerelt szobába vezetett, Iputot pedig az én szobám mellett lévő helyiségben helyezték el. Megfürödhettem, átöltözhettem, finom ételekkel kínáltak, majd mikor tiszta voltam és csillapodott éhségem is, Heti dolgozószobájába vezettek.

- Remélem, elégedett vagy, Amenemhát uram - szólított meg beléptemkor vendéglátóm. - Házam szegényesnek tűnhet a fényes Szau után, itt azonban ennél többhöz nem lehet hozzájutni. Atyádnál, a nagyrabecsült Montemhátnál bizonyly jobb körülményekhez szoktál.

Biztosítottam róla, hogy mindennel messzemenően elégedett vagyok, de egyáltalán nem értem, mi történik velem, miért és hogyan kerültem ide tulajdonképpen, s miért nem mondja el senki világosan, mi folyik itt. Heti hosszan hallgatott szavaim hallatán. Türelmetlenségemért láthatólag neheztelt rám, a fejét is csóválta. Aztán egyik pillanatról a másikra lefoslott róla az udvarias házigazda, és arca a rangidős írrok arcává szigorodott. Előbb helyet kínált maga mellett, majd megkerülve a szokásos hivatali cikornyákat megfontoltan így beszélt:

- Talán te is tapasztaltad, ifjú Amenemhát, hogy Kemetnek földjén sokan elégedetlenek az idegenek, elsősorban a görögök és káriaiak túlzott befolyásával, noha úgy hallottam, a Felső Birodalomban, különösen Abu környékén a zsidókra is sok a panasz. Mikor a halhatatlan Pszammetik fáraó letelepítette idegen zsoldosait, még nem lakhattak máshol, csak itt, a Táborban. Azóta szerte az országban találhatsz idegen csapatokat. A nagyapám idején a görögök csak Naukratiszban kereskedhettek, ma mindenütt belébotolhatsz egy-kettőbe. Menferben egyre nő a főníciaiak száma, de a többi városba is betelepülnek jó néhány közülük. Tudom, hogy szükségünk van az idegenekre. Tudja ezt urad, a győzhetetlen Jahmesz is. Mégis úgy gondoljuk, nem kell ekkora hatalmat adni a kezükbe.

Újabb hosszú szünetet tartott, majd ekképpen folytatta:

- Mint tudod, az örök életű Pszammetik fáraó, csakúgy, mint atyja, Nékó, líbiai család sarja volt, így hát az minden leszármazottuk, ha mind kisebb mértékben is. A líbiaiak hosszú nemzedékek óta élnek Egyiptomban, réges-régen egyiptomivá váltak. Uahibré fáraó azonban nem felejt el, ősei honnan érkeztek. Az utóbbi években egyre gyakrabban veti fel annak a lehetőségét, hogy megsegíti a nyugati határszéleken élő barbár líbiai törzseket, akik görög városokat fosztogatnak, elsősorban a mérhetetlen kincsekkel ékes Kürénét. Azonban mindaddig visszatartotta az a józan megfontolás, hogy görög zsoldosait nem küldheti harcba testvéreik ellen, és fél haragjuktól, ha más csapatait veti be helyettük. Attól tart, hogy faképnél hagyják, ha görögök ellen harcol. Mindazonáltal nagyon szeretne részt venni egy ilyen hadjáratban a líbiaiak oldalán. Ezt szeretné a győzhetetlen Jahmesz tábornok is, hogy seregeit igazi háborúban eddze acélossá, s megbizonyosodjon erejükről. Ráadásul, ha győztesen térne haza, bebizonyítaná az egyiptomi katonák rátermettségét és megbízhatóságát, s akkor talán vissza lehetne szorítani az idegenek túlságosan nagyra duzzadt befolyását a birodalom területén. De tudnunk kell, mit tennének a görögök egy esetleges Küréné elleni hadjárat esetén. Úgy értd, Amenemhát - és itt mélyen a szemembe nézett -, hogy nekünk kell tudnunk: a győzhetetlen Jahmesz barátainak, s nem a fáraónak! A görögök szeretik a fáraót, aki bőkezű velük, ezért nem valószínű, hogy elhagynák. De nem használnák-e fel az egyiptomi haderő

távollétét arra, hogy még több előnyt csikarjanak ki, s ha netán a rendezetlen líbiai hordák vereségbe rántanák a győzhetetlen Jahmeszt, nem válnának-e egyedüli uraivá országainknak a görögök és a káriaiak?

Felemeltem a kezem és eltakartam az arcom.

- Ó, Heti! - kiáltottam. - Istenkáromló beszéded megrémiszt! A fáraó szent, döntése mindenkor helyes, s nekünk, halandóknak nincs beleszólásunk az ő dolgaiba!

- Ez igaz, Amenemhát. De vajon a fáraó - Élet, Üdv, Egészség! - nem fáradt-e túlságosan bele az uralkodás terheibe? Azt beszélük, az elmúlt néhány évben hirtelen megöregedett, keze reszketni kezdett, mintha vénember lenne, s nem javakorabeli, erőteljes férfi.

- Akkor is ő a fáraó - ellenkeztem továbbra is.

- Igen, ő a fáraó - ismerte be Heti. - Ám lehet, hogy ennek ellenére nem lát tisztán, lehet, hogy félrevezetik. Mert igaz, hogy a fáraó isten, de közöttünk él, éppen ezért ember is, legalább annyira, mint amennyire isten! Mi segíteni akarunk, Amenemhát, nem ártani. Még túlságosan fiatal vagy és túlságosan tájékozatlan. Meg fogod érteni szavaimat hamarosan, ebben biztos vagyok. Az elkövetkező hetekben megismerheted a görög zsoldosokat. Úgy tudom, Traszi-büloszhoz kell menned, a sokszavú és nagy hangú athénihoz. Holnap délután egy szolgám elkísér hozzá.

- De mit kell tennem? - kérdeztem a kétségbeesés határán.

- Átadsz egy üzenetet, mintha Kamósztól hoztad volna, de valójában majd tőlem tudod meg, mit kell mondanod. Voltaképpen, persze, Kamósze üzenete lesz az, ő írta meg nekem, s te hoztad el. Nem hazudunk tehát. Átadod az üzenetet, csevegsz vele, összebarátkoztok. Egyelőre semmi egyebet nem kell csinálnod - zárta le beszélgetésünk „hivatalos” részét Heti, és újra barátságossá enyhült hangon a Táborról kezdett mesélni, majd atyám iránt érdeklődött. Én alig figyeltem rá, mert nem értettem, mire volt jó ez a nagy titkolózás, miért nem mondta el nekem mindezt már Kamósze Szautban. Miközben Hetit hallgattam úgy-ahogy, és tessék-lássék felelgettem kérdéseire, váltig ezen járt az eszem. De nem tudtam mással magyarázni, mint azzal, hogy így akarták éreztetni velem küldetésem fontos és rendkívül bizalmas voltát, s talán ezzel a fokozatossággal a megijesztésemet is el akarták kerülni (hát, az nem igazán sikerült).

Később Heti bort hozatott, és arról mesélt, milyen volt a fiatalsága, amikor atyámat megismerte, elmondta, mennyivel kiválóbbak voltak akkoriban az emberek, s egyáltalán, minden sokkal-sokkal jobb volt. Úgy beszélt, mint akármelyik öregember, beleértve magamat is, aki e sorokat írom nádtollal a papiruszra. A világ ebben sem változik soha: az öregek mindenkor fitymálják a kort, amely látja öregségüket, s túlzottan dicsőítik a múltat, ifjúságuk deli idejét, holott a világgal együtt a korok sem nagyon változnak, attól függ csupán szépségük vagy rútságuk, hogy fiatal vagy idős korában él bennük az ember. Persze, ezzel sem újat, sem igazat nem mondtam. Leegyszerűsíttem a dolgokat. Talán, mert soha nem láttam mögéjük.

Hiszen, lám, még nem voltam húsz éves, és egyáltalán nem láttam szépnek az időt, a kort, ami élnem adatott. Elképzelhetetlen, rémisztő dolgok történtek velem, olyan szavakat hallottam, amikbe belesajdultak a füleim. S bár jócskán kortyolgattam Heti borából, cseppet sem éreztem hatását, jóllehet vendéglátóm már alig állt a lábán. Ezért hát udvariasan elköszöntem, elmondtam, hogy elcsigázott ez a nap, és megkértem, had pihenjek le a szobámban. Ő nagy kegyesen beleegyezését adta, majd hozzátette: azt teszek, amit akarok, az ő háza az enyém is, amíg Daphnaiban vagyok. Ugyanakkor arra kért, hogy másnap délelőtt ismerkedjek össze a feleségével és gyermekeivel, akik most Pe városában vannak, ám holnap idejekorán haza-

érkeznek. Megígértem neki, hogy így fogok cselekedni, megköszöntem újra nagylelkűségét, és magára hagytam.

De nem a szobámba mentem. Kimerültségem elmúlt, helyét egy alaktalan szörnyeteg vette át, amely tunyán nyújtózott bensőmben. A szorongás nyugtalansága kivezetett a kertbe, ahol hús fák alatt csendes padok álltak, madarak énekeltek, és a lemenő Nap áldott fénye megnyújtotta az árnyékokat. Leültem az egyik padra, homlokomat a tenyerembe hajtottam, hogy elrendezzem magamban mindazt, ami az elmúlt két napban megesett velem, de a félelmen kívül szinte semmit nem tudtam meghatározni. Bujkált ugyan valahol egy jóleső elégedettség bennem, ha Gorasz szavaira gondoltam; s valami miatt kellemes volt felidézni Jahmesz tábornokot is, ám az a titokzatosság, ami körülvette, meg a rohanás az ismeretlenbe, megérkezésem után pedig Heti szavai csak mély zűrzavarként és erős szorongásként csapódtak le, képtelen voltam rendszerezni, megnevezni, értelmezni őket. Azt hiszem, a kétségbeesés határán voltam. Kicsúszott a lábam alól a talaj. Nem volt mellettem senki, pedig addigi életem során megszoktam, hogy ismerősök, barátok és a családom közt élek. Magányt és bizonytalanságot éreztem, s ez csak fokozta riadalmamat. Azt is éreztem, hogy alkalmatlan vagyok: már az első akadály legyőzhetetlennek, áthághatatatlannak bizonyult, mert tehetetlen fajankó vagyok. Nyomorultul éreztem magam.

Léptekre riadtam fel. Felemeltem a fejemet, és egy olyan gyönyörű lánnyal találtam magam szemben, amilyet még sohasem láttam. Amint megpillantotta az arcomat, és észrevette, hogy észrevettem, elnevette magát. Fiatalabb lehetett nálam, talán két évvel, esetleg hárommal. Kedvesen nevetett, bár kissé talán bántóan. Erre ő is felfigyelhetett, mert hamarosan abbahagyta.

- Te Amenemhát vagy, ugye? - kérdezte, s megpróbált méltóságteljes lenni és barátságos egyszerre (sikerült neki).

- Igen. Montemhát és Kavít fia, Amenemhát vagyok, Szauból. A győzhetetlen Jahmesz tolmácsa és a kegyes Kamósze írónoka - mondtam, s megpróbáltam méltóságteljes lenni és barátságos egyszerre (nem sikerült).

- Az én nevem Meret, anyám után, aki már régen Ozirisz mezeire költözött. Ő pedig azért kapta a nevét, mert szülei, az én nagyszüleim bátor emberek voltak, s bíztak benne, hogy nem hívják ki a zene istennőjének, Hathor leányának haragját, ha nevét gyermeküknek adják, s úgy hitték, ezáltal anyám kiváló énekesnő lesz, de sajnos tévedtek. Uszerkafnak, Heti legyezőhordozó második írónokának vagyok a leánya - mondta. - Azért jöttem ide, hogy elücsörögjek valamelyik padon. A barátnőmmel, Maatkaréval, aki Heti legyezőhordozó úr lánya, minden este itt szoktunk üldögelni. Ő most Peben van. Zavarlak?

- Nem - válaszoltam mosolyogva -, nem zavarasz. Én is csak üldögelni szeretnék.

A lánynak folyton küzdenie kellett, nehogy kitörjön belőle a nevetés. Ez határozottan idegesített.

- Bocsáss meg - mondta -, amiért elnevettem magam, de úgy gubbasztottál itt, mint egy nagy, hosszú lábú madár. Nem akarlak megbántani ezzel, de tényleg úgy festettél. Még sosem láttam senkit, aki ilyen fiatalon önálló küldetésben járt volna nálunk - tette még hozzá. - Biztosan nagyon okos lehetsz.

- Inkább csak szerencsés. Vagy szerencsétlen, magam sem tudom már, micsoda.

- Szomorú vagy? - kérdezte.

- Nem - tiltakoztam. - Csak fáradt.

- Akkor békén hagylak, Amenemhát. Illetve, Amenemhát úr. Az én apám csak egyszerű írnok. Soha nem volt önálló küldetése, pedig sokkal öregebb nálad. De attól még nagyon bölcs ember. Van szíve. Ifjúkorában pedig részese volt annak az utazásnak, amit föníciai hajósok és egyiptomiak tettek Nékó fáraó rendeletére, bejárva a világ összes tengerét.

- Tiszteletreméltó férfiú lehet - bókoltam.

- Holnap biztosan megismered. De nem akarok a terhedre lenni, Amenemhát úr. Szau szép város?

- Szebb, mint Szaut. A Táborhoz nem is hasonlítható. Sokak szerint csak Menfer és Uászet veheti fel vele a versenyt. Szerintem a legjobb a világon. Igaz, én csak Szautban és itt jártam Szaun kívül.

- Én meg egyáltalán nem jártam sehol. Maatkaré szerint viszont Pe nagyon nagy és nagyon gyönyörű. Apám szerint Szau nagyobb Pe városánál.

- Nem tudom, nem jártam Peben, s nem ismerem a méreteit.

- Nem vagy valami beszédes. Valóban fáradt lehetsz. El is megyek. Úgyis találkozunk még, és majd mesélsz Szau meg Szaut városairól, ha már nem leszel fáradt. Az istenek óvjanak, uram!

- Óvjanak az istenek téged is, Meret! - köszöntem, és sokáig néztem távolodó alakját. Karcsú volt és kecses, ringatózva járt, kicsit talán túlságosan is. Ez a járás nem hiszem, hogy nekem magamnak szólt volna, mint inkább a rangomnak, amelyet Jahmesz és Kamósze mellett töltöttem be, hiszen engem csak kinevetett, még ha ezt palástolni és félremagyarázni próbálta is. De, mint említettem, nem voltak illúzióim a külsőmmel kapcsolatban, ezért más embereknél könnyebben tettem túl magamat az efféle dolgokon, jóllehet mindez nem volt fájdalomtól mentes számomra sem, csakúgy, mint bárki másnak. Olyan volt nekem arcom csúfsága, tagjaim esetlensége, s egész előnytelen külsőm, mint a bolondnak az ügyefogyottsága: kétségkívül kellemetlen, hátrányos dolog, de egyben erős pajzs is, ami elrejt, néha megvéd, ami mögé elbújhatok. Nehéz, de használható teher. Ezzel ugyan nem azt akarom mondani, hogy nem lettem volna szívesen daliás férfiú, akit körülrajonganak a nők, csupán annyit jelzek, hogy bölcsen felhasználva az előnytelenségek következményeit is lehet enyhíteni, mi több, akár előnyünkre fordítani, még ha az így nyert előnyök szerényebbek is azoknál, amiket akkor élvezhetnénk, ha nem lennének előnyteleniségeink. De megint csak mellébeszélék, összezavarom magamat, a szavak pedig cserbenhagynak. Amikor Meret elment a kerten át, s ringó csípőjét követtem mohó tekintetemmel, keserűen bántódtam, amiért csúnya férfinak születtem, igaz, bánatom csakhamar megenyhült, mert értelmes ember módjára beláttam, nincs értelme az után vágyakoznom, amit sosem érhetek el. De a szívem hosszan sajgott azon az éjszakán.

Reggelre Meret halvány álomkép maradt csupán, egy virág lenyomata a porban, nem úgy, mint a félelem, amely teljes erejével tombolt bennem, még azután is, hogy mosakodással és hús gyümölcslével frissítettem fel magam. Iput a szobám ajtajában várt egy magas, fiatal szolgálóval, hogy a kertbe kísérjenek, ahol Heti terített asztal mellett ülve nyögdécselt és ekképpen panaszkodott, amint megpillantott:

- Jaj, Amenemhát, azt hiszem, megártott a tegnap este szegény elpuhult testemnek, s félek, ezt hamarosan hazatérő feleségem és leányaim is észre fogják venni, ami igen szomorú következményeket vonhat maga után! De te ne törődj ezzel! Bizonytalán farkaséhes vagy, csillapítsd hát éhséged nyugodtan, s ne is halld meg sirámainkat! Feleségem, Noferu-Ré kegyetlenül perlekedik velem, ha túl sokat találok inni, mert rettenetes természettel verték meg az istenek, amit sajnos leányaink is örökölték, úgyhogy néha pokol az életem. De ne hagyd, hogy

elrontsam az étvágyadat, ne is vedd észre, mennyire szenvedek! Ó, bocsáss meg, hitvány házigazda vagyok, s ezért meg fognak büntetni az istenek, mégpedig, attól tartok, a feleségem által!

Vége-hossza nem volt siránozásának, úgyhogy végül azt javasoltam, igyon egy kevés sört, hogy bátorságot meríthessen belőle, s fejfájását kúrálja. Hosszas huzavona után elfogadta ajánlatomat, sört hozatott, de a magas, fiatal szolgának, akit Dávidnak hívtak, és zsidó volt, meghagyta, hogy éberem figyelje asszonya visszatértét, s ha megérkezik, lóhalálában értesítse őt erről. Az első korsó felbontása közben egy hajlott hátú, bizonytalan léptű férfi lépett elé, mélyen meghajolt mindkettőnk előtt, és engedélyt kért, hogy velünk tarthasson. Heti szívélyesen invitálta az asztalhoz, mert már a sör illatától meggyógyult, s ismét jókedvű lett.

- Ez a kiváló férfiú itt Uszerkaf, hivatalom második írnoka, megbízhatóság tekintetében pedig a legelső minden emberem között - mutatta be nekem az újonnan jöttet, majd elmondta neki, ki, mi vagyok, nem mintha az már rég nem tudta volna.

Uszerkaf furcsa, róka-szerű ember volt, elképzelni sem tudom, miként lehetett olyan szépséges leánya, amilyen Meret. Eleinte igen szószátyárnak bizonyult, módfelett sokat ivott, sőt, mint néhány nap alatt észrevettem, gyakorlatilag folyamatosan ittas volt. Amikor erre rájöttem, Meret szavai jutottak eszembe; azok, amiket anyjáról mondott - lám, az istenek újra bebizonyították, hogy megbosszulják a kevelységet: Meret nagyszülei egy istennő nevét adták gyermeküknek, hogy kiváló legyen azon a területen, amelyen ez az istennő a legkiválóbb, de nem lett az, ráadásul korai halállal fizetett apja és anyja ostobaságáért. Hathor, Meret istennő anyja (aki az ittasság úrnője is) pedig még most is büntet: elveszi Uszerkaf eszét a bor és a sör segítségével, állandó részegsége kárhoztatja, amiért feleségül merészelt venni egy olyan nőt, aki egy isten nevét viseli. Mindazonáltal szórakoztató kis figura volt Uszerkaf, amint megfelelő mennyiségű italt töltött magába, szívesen és sokat mesélt a híres utazásról, amit Nékó fáraó utolsó éveiben tettek meg föníciai hajósok és bátor egyiptomiak, köztük ő maga, hogy bejárják az összes tengereket.

- Nékó fáraó volt az, aki újra kiásatta a sivatagban a csatornát Pa-Tum és a tenger között, hogy hajóink egészen Alsó-Egyiptom központi részeiig hozhassák a Kús és Punt országából származó értékes árukat - mondta. Ezután ecsetelni kezdte mindazt a számtalan különös élményt, amelynek az évekig tartó tengeri utazás során részesévé válhatott, amikor az imént említett csatornán keletnek indulva, majd a tengerre érkezvén délnek fordítva hajóik orrát, nyugat felől érkeztek haza, megkerülve egy hatalmas, titokzatos, nagyjából lakatlan földdarabot, amelynek északkeleti sarkában terül el Kemetnek országa. Mesélt hatalmas, szőrös férfiakról, akik azokon a vidékeken élnek, ahol szinte elviselhetetlen a hőség, óriás halakról, amelyek sokkalta nagyobbra nőnek, mint a leghatalmasabb hajók, a déli tengerek alattomos áramlatairól, a keleti vizek szigeteiről, a messzi délen élő mezítelen négerekről, akik kőhegyű dárdákkal ejtik el az oroszlanokat, és annyi képtelenségről, hogy fel sem tudom idézni megkopott emlékezetemben. Dicsőítette a föníciaiak hajózási tudományát, az egyiptomi papiruszhajók tartósságát, és tengerállóságát, s elárulta, hogy úgy tudja, a föníciaiak nem csak dél felé indultak már neki a tengereknek, hanem nyugati irányban is attól a helytől, amit a görögök Héraklész oszlopainak neveznek (s amin hazafelé ők is áthajóztak), ám, hogy találtak-e arra valamit, arról mélyen hallgatnak. Én úgy véltem, azért nem beszélnek, mert nem találtak arrafelé semmit, s abban sem hiszek, hogy az a bizonyos megkerült földdarab valóban olyan hatalmas volna, mint mondja, mert ebben az esetben Egyiptomon kívül túl sok lenne az ismeretlen terület, ami badarság. Uszerkaf nem vitatkozott velem, csak sejtelmesen mosolygott. Bevallom, ez nagyon bosszantott. Mosolyában Meret nevetése bujkált, s ez felidézte bennem előző esti szégyenemet.

A sör rohamosan fogyott, már a negyedik korsó kezdett kiürülni, amikor Dávid jelentette, hogy Noferu-Ré asszony és Heti legyezőhordozó úr gyermekei megérkeztek. Heti pánikba esett, kapkodott, elsápadt, végül Uszerkaf vitette ki gyorsan az üres korsókat, ám az, amelyikben volt még némi sör, az asztalon maradt. Ezt Heti már nem láthatta, mert szaladt családja fogadására, így kettesben maradtam Uszerkaffal. Uszerkaf még mindig somolygott.

- Tölts még magadnak, uram - szólalt meg aztán. - Traszibülosz rengeteget iszik, s neked állnod kell a sarat. Jó, ha gyenge sörrel erősíted magad, mert az istentelen görög sokkal erősebb italokkal fog itatni, s nem szabad, hogy eláruld magad.

- Tehát legjobb volna, ha reszkető kezű részeges volnék - jegyeztem meg epésen. - De hát azt sem tudom, mit ne áruljak el, s mit áruljak el, mit ne halljak meg, s mit halljak meg, ha majd Traszibülosszal vagy bármely más göröggel beszélek!

- Azt hiszem, nem lennél itt, ha nem tudnád, hogy a megfelelő pillanatban mit kell tenned, uram - hízelgett Uszerkaf, s minden valószínűség szerint folytatta volna, ha Heti visszatérése meg nem akadályozza ebben.

Heti egy magas termetű, gyönyörű arcú nővel és három fiatal leánnyal tért vissza. A kezeit tördelte, hímezett-hámozott, láthatóan kapóra jöttünk neki, abbahagyhatta a magyarázkodást. Amint odaértek hozzánk így beszélt:

- Nézd, Noferu-Ré, ez a fiatalember Amenemhát, Montemhát fia, azé a Montemháté, aki a nagy Potaszintó mellett volt legyezőhordozó. Ő pedig most, a legnemesebben követve atyja nyomdokait, ifjú kora ellenére a győzhetetlen Jahmesz bizalmasa.

Noferu-Ré úrhölgy kedvesen bólintott felém.

- Örülök, hogy megismerhetlek, Amenemhát. Atyádat mélységesen tisztetem. De mit keresel ennek a söröskancsónak a társaságában? Csak nem esztelen, hazug meséit hallgatod? Elnézem neked, mert fiatal vagy még, de férjemnek nem bocsátom meg soha - villant a szeme Heti felé - , hogy kiszolgáltatott ennek a bohócnak!

- Ó, tiszteletre méltó Noferu-Ré úrhölgy, a bölcs sem veti meg a mesét, főleg, ha nem tanulság nélkül való, hogyan tehetném hát én, az oktalan ifjú? Uszerkaf pedig érdemes mesélő, s nem hinném, hogy igazságosan becsmérled őt, nem is beszélve mélyen tisztelt, kegyes férjedről, akinek bölcsessége és kiválósága messze földön is ismeretes!

- Ugyan! - csattant fel az asszony. - Sima a beszéded, mint valamennyi írónak! Bármilyen fiatal vagy, ezt már tökéletesen elsajátítottad! De nem akarok veszekedni veled, nagyrabecsült vendégünkkel, bocsánatodat is kérem. Tudod, a férjem nagyon feldühít, amikor ezzel a szálnalmas figurával italozik. Ne is vesztegessünk rá több szót! Inkább ismerd meg a lányaimat, nemes Amenemhát! Ő a legidősebb, Maatkaré, ő Szit-Hathor, a legfiatalabb pedig Nedzsemet - mutatott sorban három gyermekére, akik mint a mezőnek virágai, mint a kalászba szökkenő arany búza, mint kecses gazellák állottak oldalán, s mosolyogtak rám, elmondták az ilyenkor szokásos udvariassági formulákat, s mindent egybe vetve nagyon bájosan viselkedtek. Esetlennek és maflának éreztem magam a közelükben, valószínűleg azért, mert esetlen és mafla is voltam.

- Most pedig - folytatta Noferu-Ré, miközben gyermekeitől övezve leült, s szavaival elárulta, hogy nem híve a köntörfalazásnak, udvariaskodásnak, mellébeszélésnek és hajbókolásnak, sokkal inkább kedveli az egyenes beszédet, ami Egyiptomban mindig is ritkaságszámba ment. - Most pedig mesélj nekünk Szaúrról, az ottani vigasságokról, a nők ruháiról, meg a győzhetetlen Jahmeszről, s mindenről, ami érdekelhet olyan isten háta mögött élő, boldogtalan nőt, amilyenek mi vagyunk!

Nem tehettem mást, engedelmeskedtem kérésének, és mesélni kezdtem, bár nem hiszem, hogy sok örömmel telt elbeszélésemben. Nem voltam jártas azokban a dolgokban, amelyekre ők kíváncsiak voltak. Azt hiszem, erős csalódást okoztam, legalábbis ez látszott arcukon, amikor befejeztem, s beismertem, hogy bármily keveset is mondtam ez ideig, ennél többet nem tudok. Mindenesetre leplezni próbálták kiábrándultságukat, s mivel Heti arra célozgatott, hogy hiába-valóságok helyett inkább végre fontos dolgokkal kellene foglalkoznunk, elkészöntek tőlem, és visszavonultak a házba.

Ismét egyedül maradtam Hetivel és Uszerkaffal. Mindketten komoly képet vágtak, és ezerszer figyelmeztettek arra, hogy mostantól kezdve ne a saját, hanem uram érdekeit tartsam szemem előtt (mintha addig mást tettem volna). Végül Heti elárulta, hol találom Traszibüloszt, s mit kell neki mondanom, amikor ráakadok.

- Traszibülosszal nagyon vigyáznod kell! Ravasz ő is, mint az összes görög - mondta. - Viszont, ha közlöd vele, hogy Kamósze írnoka vagy, és Teje miatt keresed, bízni fog benned. Te azonban soha ne légy bizalommal iránta! Tudnod kell még, kicsoda Teje. Nos, ő Kamósze testvére, aki évek óta Traszibülosszal él együtt, mintha a felesége volna. Természetesen Kamósze szülei, és maga Kamósze sem örül ennek a házasságnak, ami ráadásul nem is igazi házasság. De a nemes Kamósze elfogadta nővére döntését, s ezzel elnyerte a görög barátságát. Tehát, elég annyit tenned, hogy Teje után érdeklődsz, látni akarsz, találkozol vele, és közben összebarátkozol Traszibülosszal, később, ha teheted más görögökkel is, s Tejével leginkább. Azt már tudod, mi után kell majd tapogatóznod, hiszen tegnap beszéltünk róla, mielőtt előkerültek a borostömlők. A többi a te dolgod, én csak annyit tanácsolhatok: légy türelmes, ne siesd el a dolgot! Előbb össze kell barátkoznod a görögökkel, csak utána tudhatsz meg valamit, akkor is módjával! Talán Kamósze egyéb feladatot is bízott rád, amit nem kötsz, nagyon helyesen, az orrunkra. Ez is a te dolgod.

- Látom rajtad, hogy megijedtél, mint a gyerek, akit vízbe dobnak, jóllehet nem tud úszni. De a győzhetetlen Jahmesz nem hajított volna a mély vízbe, ha nem lenne biztos abban, hogy nem fulladsz meg! És ne feledd: a győzhetetlen Jahmesz füle messzire hall, s keze hosszú, messzire elér!

- Peteészével, a mesteremmel is értekezett - jegyeztem meg jelentősegteljesen.

- Erről van szó, Amenemhát - helyeselt Heti. - A tábornok többet tud, mint azt képzelni lehet, s előrelátóbb, mint bárki gondolná. Mindennel számol. Ezért ne félj. Te vagy a kéz, az akarat a győzhetetlen Jahmeszé. Még csak egyet! Kamósze azt üzeni Traszibülosznak: a naukratiszi Gorasz üzlete megköttetett. Csupán ennyit. Semmi többet. Nem kell, hogy értsd. Én sem értem, hogy őszinte legyek, de az egyik papiruszon, amelyet te hoztál, ez áll. Délután meg kell keresned a görögöt. Most pedig vidítsuk fel szívünket még egy kis sörrel!

Délutánig ettünk és ittunk, Heti és Uszerkaf meg is részegedett. Azt hiszem, ők is izgatottak voltak, legalábbis Heti bizonyosan azért ivott. Minden azon múlt, sikerül-e Traszibülosz bizalmába férkőznöm. Én annyira izgultam és féltem, hogy szinte egyáltalán nem hatott rám a sör, könnyedén meg tudtam őrizni fejem tisztaságát.

Aztán, amikor a Nap az utolsó negyedbe ért, Dávid elkísért a *Krokodil*hoz címzett kocsmába, ahol a napnak éppen a szakában mindig meg lehetett találni a görög Traszibüloszt, jóllehet ez volt az egyetlen ivó a Táborban, amit nem kizárólag idegen zsoldosok, sokkal inkább egyiptomiak látogattak. Traszibülosz nagydarab, erős férfi volt. Dús, göndör haja már néhol őszült, pedig nem volt idős ember, negyvenöt éves lehetett. Szép vonású arca volt, s egész lényén látszott, hogy a most sem csúnya férfit egykor pazar szépségű ifjúként ünnepelhatték. Mély zengésű hangja túlharsogta a kocsmá zsivaját, nevetése pedig úgy gurult végig a

helyiségen, mint egy hatalmas fatörzs a lankás domboldalon, mindent letarolva, ami az útjába kerül. Valahogy így képzeltem én el Héraklész, az istenné lett hőst, akiről atyám házában hallottam és olvastam hihetetlen történeteket, ilyen óriásnak, ilyen lenyűgöző külsejűnek.

Dávid eliszkolt mellőlem, miután beléptünk a vendéglőbe, s megmutatta, melyik vendég Traszibülosz, de a következő pillanatban észrevettem, hogy nem vagyok egyedül, mert Iput furakodott mellém, és azt mormogta sárga fogai között, hogy bár én elhanyagolom őt, mi több, levegőnek nézem, azért ő a nyomomban van, hogy bármikor rendelkezhessek vele. Bevallom, meghatottak szavai, bár jól tudom, nem a hűség, hanem a sör szeretete hajtotta utánam a kocsmába. Odaléptünk Traszibülosz asztalához, ahol ifjaktól körülvéve ült. Összegyűjtöttem minden bátorságomat, s már bele akartam kezdeni üdvözlésébe, amikor Iput megérintette a vállamat, s felhívta a figyelmemet, hogy még nem alkalmas a pillanat arra, hogy belefogjak a mondókámba. A görög Traszibülosz ugyanis, alig érezhető görögös kiejtéssel éppen így beszélt a körülötte lebzselő fiatalemberekhez, de erős hangja végett tulajdonképpen az egész italmérés hallotta szavait:

- Azt szeretnék, hogy a háborúról beszéljek. Meséljek nektek a hőstettekről, amelyeknek részese voltam? Csakhogy, az igazság az, hogy a háborúban, jóllehet legtöbbször hasznos és szükséges dolog, nem sok szépség akad, hőstett különösen nem, azaz én még soha egyetlen hősies cselekedettel sem találkoztam. Azt kívánjátok tőlem, osszam meg veletek mindazt, amit a csatákban átéltem és láttam. Nem tudjátok, mit kértek! Igaz, hogy a Párkák, akiket ugyan az egyiptomiak az istenek játékszerének tekintenek, de én, mint igaz görög ember tudom, hogy az istenektől függetlenek, és bizonyos értelemben magasabban állanak náluk, szóval a Párkák gonosz módon sorsomat a zsoldos katona sanyarú sorsává alakították, de, higgyétek el, szívem mélyén én a bölcsesség barátja vagyok. Ezért tanultam meg nagy nehézségek árán az olvasás művészetét, olyannyira, hogy bármilyen, az anyanyelvemen, hellén betűkkel leírt szöveget el tudok olvasni, sőt, leírni is képes vagyok sok mindent a nevemen kívül! S én, mint a bölcsesség barátja, aki ugyanakkor sokat látott zsoldos a fáraó hatalmas hadseregében, teljesen tisztában vagyok azzal, hogy az emberi nemet az állati nemtől elválasztó magasnak és vastagnak, roppant erősnek és szilárdnak tűnő fal két dolog miatt megdőbbséggel leomlik, s maga alá temeti mindazt, ami az emberben nemes, fennkölt és csodálatra méltó. Ez a két dolog a vér szaga és a testi szükséglet. A háborúval pedig mindkettő együtt jár, legalábbis én még nem vettem részt olyan hadjáratban, ahol ne lett volna halál, kiömlő, piros vér és kiloccsanó, gyenge, gőzölögő agyvelő, sem olyanban, ahol mindent megkaptam, amit megkívántam, és semmiben sem szenvedtem hiányt.

- Láttam és éreztem - folytatta Traszibülosz -, ahogy a vér szaga vérengző fenevaddá változtatja a jóindulatú férfiakat, láttam és éreztem, ahogy a has üressége mocskos, gátlástalan, érzéketlen, gondolkodni képtelen disznóvá aljasítja az embert, s láttam, mit tesz, ha a férfiú hosszú ideig nélkülözni kénytelen a forró asszonyi ölelést! Jeruzsálemben ott álltam, és mozdulni sem bírtam az iszonyattól, amikor anyák a gyerekeik elől falták fel a moslékot, pedig mint katonának kerges a szívem, higgyétek el; ott voltam, amikor férfiak egy darab nyers húsért eladták gyermekeiket és asszonyaikat Kús országában, és az istenek mocsanatlanul eltűrték ezt! Ezért hát ne kérjétek, hogy a háborúról beszéljek, mert nem tehetem. Nem akarok emlékezni egyetlen hadjáratra sem, amiben kardommal és karom erejével dicsőséget szereztem nevemnek, és nem akarok gondolni egyetlen elkövetkezendő csatára sem, amiben bizonyára harcolni fogok még életem során, s attól tartok, többet, mint szeretném. Mindezek a témák utálatosak számomra. Inkább igyuk le magunkat öntudatlan részegre, mert a részegnek nincs múltja és nincs jövője, csak jelene van, ezért a részegség jótékony takaró az olyan férfiú számára, akinek, mint nekem, több borzalmas emléke van, mint kellemes! Fejem zúg a

sikolyoktól, és szívem megszakad, ha a rengeteg szörnyűségre gondolok, amit tettem, vagy láttam!

A léha fiatalok, akik mint legyenek a trágyadobot, úgy vették körül Traszibüloszt, nem mertek több kérdéssel előhozakodni, így előreléphettem és megszólíthattam a görögöt, akinek szavai megrendítettek, alakja és ereje pedig elbűvölt. De zavarban voltam, mert teljesen a hatása alá kerültem, ezért dadogtam és hebegtem-habogtam csupán, nem tudtam elmondani szépen elgondolt beszédecskémet. Zagyván és nehézkesen végül is elgagyogtam, ki vagyok és ki küldött, s Traszibülosz ennek hallatára felugrott, egyetlen mozdulattal elriasztotta asztalától a semmirekellőket, akik úgy rebbenték szét, mint halászó gólyák, amikor krokodil bukkan fel az iszapos vízből; majd hatalmas keblére ölelt és drága fivérének nevezett.

- Kamósze barátja az én barátom is - mondta -, s te, Amenemhát, ha jól értettem a neved, nem csupán írnoka, de barátja is lehetsz az én Tejém testvérének, ha rád bízta a titkot, a saját és az én Tejém titkát, vagyis engem! Ül le az asztalomhoz, s ne tarts attól, hogy ezek a dögkeselyűk visszatérnek és zavarni fognak bennünket, mert ahhoz túlságosan gyávák!

- Örömmel ülök veled egy asztalhoz, nemes Traszibülosz - feleltem neki görögül.

Szavaimnak leírhatatlan hatása volt: Traszibülosz elképedt, egy ideig szóhoz se jutott, aztán felnevetett és szintén görögül válaszolt:

- Kedves tőled, hogy bemagoltad ezt a pár szót görögül, ifjú ember!

- Nem - vettem ellen, továbbra is görög nyelven. - Szó sincs ilyesmiről. Én valóban beszélem a nyelvedet.

- Hát mégsem Kamósze, hanem a fáraó szolgálatában állsz? - csodálkozott.

- Végző soron valamennyien a fáraó szolgálatában állunk - jegyeztem meg.

- De ne érts félre, én tényleg Kamósze megbízásából vagyok itt, ő kért meg arra, hogy felkeresselek. Nem a fáraó parancsára és akaratából szereztem nyelvtudásom, csupán atyám és a magam kedvéért. Azért tudok görögül, nemes Traszibülosz, mert atyám Potaszimtó mellett volt legyezőhordozó, sokat forgolódott hát görögök között, megtanulta a nyelveteket, és úgy gondolta, tudását át kell adnia nekem.

- Hogy hívják az apádat? - kérdezte bizalmatlanul Traszibülosz.

- Montemhát a neve és Szauban él. Talán ismered is, hiszen úgy értettem iménti szavaidból, hogy te is ott voltál a jeruzsálemi hadjáratban, amelyben atyám is részt vett.

Erre ismét fülig szaladt a szája.

- Bocsásd meg gyanakvásom - mentegetőzött. - A fáraó sok kémet küld közénk. Az istenek tudják, miért, de mostanában mintha nem bízna bennünk. Ez mélyen sért valamennyiünket, de mit tehetünk? Azt gondoljuk inkább, valójában nem is a fáraó lehet a dolgok mögött, hanem a papok, akik az egyiptomi jámborságot féltik tőlünk. Bolondok! Már megbocsáss, de mi mások lehetnek, ha pont tőlünk tartanak? Hiszen az összes egyiptomi utál minket, mint a trágyarakás bűzét!

- Én nem! - vágtam sietve szavába. - Engem atyám gyerekkoromtól kezdve a tiszteletetekre nevelt. És uram, Kamósze, meg az ő ura, Jahmesz is nagyra tart benneteket. Ők egyébként arra is megkértek, mondjam meg neked, bár fogalmam sincs, ez mit jelenthet, hogy a naukratiszi Gorasz üzlete megköttetett. Nem tudom, ez miért érdekel téged, persze, nem is firtatom, jóllehet magam is találkoztam néhány napja ezzel a Gorasszal, aki nem a legjobb modorú férfi, annyit mondhatok. - (Be kell vallanom, nagyon nehezemre esett, hogy ne feszegessem ennek az

üzenetnek az értelmét, jelentését, ám, talán mert annyira izgultam, mégis sikerült megállnom; s mivel később sem kérdezősködtem senkitől, nehogy még nagyobb számárnak tartsanak, ily módon mind a mai napig fogalmam sincs arról, miért kellett mindezt Traszibülosz tudomására hoznom.)

- Nem vitatom, hogy akad kivétel - hagyta rám Traszibülosz, mintha nem is hallotta volna az utolsó két mondatomat. - De olyan ritka, mint a forróság évszakában a fecskemadár! De minek beszélünk ilyen fölösleges dolgokról, barátom, kedves Amenemhát uram? Inkább igyunk még egy keveset, aztán látogass el szerény otthonomba, és ismerd meg Tejét, hogy jó hírekkel térhess vissza Kamószehez!

De csak meglehetősen sokára jutottunk el hozzá. Aligha gondolta véresen komolyan az elkövetkező ivás mennyiségéről tett kijelentését, mert egyáltalán nem keveset, mondhatni inkább túlságosan sokat ivott még azon az estébe hajló délutánon. S ahogy egyre részegebb lett, úgy beszélt mind összefüggéstelenebbül és egyre mosdatlanabb szájjal, úgyhogy lassan alig értettem, amit mond, hiszen nem nagyon ismertem a görög káromkodásokat és alpári kifejezéseket. Tartottam tőle, hogy nem fogunk eljutni sehová, ráadásul Iput is jócskán felöntött a garatra. Amikor azonban Traszibülosz végre indulásra szánta el magát, felállt, s magabiztos, egyenes léptekkel vonult ki a kocsmából, keresztül a fél városon, egészen egy szerény, ám vastag deszkafalakból rótt házig. Ebben a házban lakott Tejével, Kamósze nővérével.

Maga Teje nyitott ajtót. Nagydarab, tenyeres-talpas nő volt, olyan, mint a középkorú paraszt-asszonyok, az arca viszont finom vonású, a szeme szép metszésű, tiszta - összességében nem volt csúnya nő, bár azt hiszem, akkoriban én minden nőt szépnek találtam. Szemlátomást nem lepődött meg, és nem vette zokon Traszibülosztól sem a részegségét, sem azt, hogy hivatlan vendégekként állít haza, úgy tűnt, teljesen természetesnek veszi mind a két eseményt. Kedvesen beljebb tessélt, és minden jóval kínált bennünket, még mielőtt megtudta volna, hogy kifélemifélék, hogy a fivére barátai vagyunk. Amikor aztán erre is fény derült, könnyekig meghatódott és valahonnan egy öblös hasú korsót kerített elő, fakupákat koppantott elé az asztalra, s megtöltötte mindenkiét langyos, gyöngyöző-habzó, gyenge söritallal. Miközben lassan leereszkedett közénk a sötétség, Teje Kamószeről kérdezgetett, mit sem a törődve a férjével és Iputtal, akik duhaj nótákat énekeltek. Én legjobb tudásom szerint meséltem a testvéréről, bár nem sokat tudtam róla. Amikor ezt észrevette, rólam kezdett érdeklődni. Elmondtam, ki vagyok, s kik a szüleim.

- Tehát édesanyád is jó családból származik - szögezte le. - Ez nagyon fontos, hiszen, annak ellenére, hogy egy görög férfival élek együtt, igaz egyiptomi asszony vagyok, s tudom, hogy az anya az igazán meghatározó a származás tekintetében, nem pedig az apa, akinek kiléte, mellel, gyakorta bizonytalan is. Ezért nem féltem én sem gyermekeket szülni Traszibülosznak, s ezeknek a gyermekeknek egyiptomi voltát még a papok sem vitathatják. Sajnos, csak négy él közülük, hármát elvesztettem. Majd megismerkedhetsz velük egyszer, ha nem ilyen ittasan látogatsz meg bennünket, Amenemhát. Ne érts félre, semmi bajom veled, nem is kárhoztalak! Semmi kifogásom az ellen sem, hogy egy férfi bort, sört és egyéb erjesztett italokat igyon, megrészegeadjék, és úgy viselkedjen, mint egy állat, lehányja magát és bevizeljen, néha még maga alá is rondítson, mint egy csecsemő. Ez így volt mindig, s mindig így is lesz. De nem hiszem, hogy zsenge gyermekek közé kellene eresztenem az ilyen férfiakat!

Teljes mértékben egyetértettem vele, s ezt bőszen bizonygattam is neki, magasztalva anyai gondosságát és asszonyi bölcsességét. Azt hiszem, ezzel végleg megnyertem a rokonszenvét és bizalmát, aminek többször hasznát láttam még hátralévő életem során. Hosszú és hányatott életem folyamán nem találkoztam soha annyira természetesen eszes, okos nővel, mint amilyen Teje volt. Sok, nagyon sok értelmes, a bölcsesség minden fegyverével felvértezett asszonyt és lányt ismertem meg Kemetnek földjén, Küproszon, Számoszon, Hellászban és egyéb tájain a világnak, de egyik sem volt Tejéhez fogható, ezt bátran állíthatom. Most, ahogy felidézem az emlékét, könny szökik kiszáradt szemembe.

És azt hiszem, most jövök rá, miért is fogtam bele ezeknek a (jól tudom, nem sokat érő, jóformán hasznavehetetlen) emlékiratoknak a megírásába. Jólesik a múltba menekülni a jelenből, még jobb a holnap, holnapután elől a tegnaphoz, tegnapelőtthöz szaladni, ahogyan gyermek fut az anyjához, hogy meleg, lágy, biztonságos ölébe fúrja az arcát. Ahogy írok, s a nádtoll nyomán új életet lehelek az elmúlt, az Idő ragacsos mocsarába merült esztendőnkbe, szívem megnyugvásra lel, mint anyja ölében a gyermek. Nem vagyok biztos abban, hogy nádtollamat vezető kezem ugyanazt az életet adja felélesztett életemnek, ami valóban az övé volt, de úgy hiszem, most tartósabb, erősebb kapcsokkal fűzöm magamat a földi világhoz, mint bármikor korábban. Honszu, az isteni gyermek, a Vándorló Hold a tudója, milyen nehéz ez. Nem bírok az Idővel, nem bírok a szavakkal, csak építgetek itt valamit, amire ráfogom: tessék, ez voltam én, ez volt az én életem, ezt cselekedtem, vagy, ha úgy tetszik: ez vagyok. Úgy építgetem a múltam, mintha Hufu piramisát kellene újraépítenem egy elképzelhetetlen vihar után, mely darabokra vetette szét, s ahogy haladnék lépésről lépésre, egyszer csak azt venném észre, már nem igazán Hufu piramisát építem, csak egy olyat, egy hozzá hasonlót teremtek. De akik ezer év múlva látnák az újjáteremtett piramist, ezt, az újat, az enyémet gondolnák valódinak, minthogy akkor az is lenne a valódi, az is lenne az igaz, s még én magam is így gondolnám, ha az istenek felfoghatatlan csodája folytán egy másik korban, ismét megszületvén, láthatnám.

Ám most, miközben írok, visszatekintek, és csakugyan látom, hogy az elsüllyedt, követhetetlené vált Időben, elmerült éveim ingoványba torkolt folyamában valahol ott állok én, aki mégsem én vagyok immár, sokkal inkább az a furcsa szerzet, az a másik, aki voltam - s aki mégis szintén én vagyok; s ama régi, ama másik mostanában is valamiképpen itt van velem, mellettem, bennem. És jó volna galambot küldeni, üzenettel a lábán, vissza, a múltba, mondjuk Daphnaiba, s tudatni azzal az ifjúval, aki voltam, hogy figyelem, de ne ijedjen meg. Figyelem, de vigyázok is rá. Figyelem, és mindent elsimítok, mint ahogy a viasztáblát törli tisztára az írnok-tanuló.

Ilyenek jutnak az eszembe. Ilyen zavaros gondolatok. Küzdök velük, lejegyzem őket, holott, érzem, hiába: vissza nem adhatom igazi ízüket. Szégyellem is magamat. Írogatnom kellene csendesen, nem nehéz dolgokon törni a fejemet. Ezek a könyvek az életem, nem ronthatom el.

Elkalandozom, ostobaságokat fecsegek, holott, lám, nem írtam még egyetlen sort sem Hotepheréről, pedig az ő nevét választottam eme könyv címéül! Lassan új tekercsbe kell kezdenem, de még nem szóltam róla. Hamarosan elérkezem hozzá.

Azon az éjszakán egyszerre azt vettem észre, hogy Traszibülosz és Iput egymás nyakába borulva hortyognak az asztalnál, Teje csöndesen engem figyel, én meg olyanokat csuklok, hogy belerendül az asztal is, amire támaszkodom. Nem tudom megmagyarázni, hogy ekkor miért emelkedtem föl a székről, és miért indultam neki az éjszakának, mit sem törődve Teje marasztalásával és aggodalmaival, mindenesetre megtettem.

A Tábor utcáin ténferegtem, botorkáltam, azt hiszem, órák hosszat. Nincs mentségem erre az otromba, nyomorult viselkedésre, hacsak mámorom és zavarodottságom nem az. Nagy szerencsém volt, hogy senki nem kötött belém, nem akart kirabolni, pedig számos részeg katona lődörgött arrafelé. Aztán, az éj kellős közepén Uszerkafba botlottam, vagy inkább Uszerkaf botlott belém, karon ragadott, és abba a házba vonszolt, amely Heti palotája után a legnagyobb volt Daphnai házai között, bár az is lehet, hogy ezt csak a fáraó tisztviselője iránti tisztelet mondatta az emberekkel.

A ház Hapué, Heti első írnokáé volt, akinek családja a legrégebben élt Daphnaiban. Ősei már akkor is itt éltek, amikor Pszammetik fáraó még nem telepítette ide a zsoldosokat, ezért a polgári előljáró, vagy annak első embere a hagyomány szerint mindig ebből a családból került ki. Hapu, mint csakhamar megtudtam, majdnem minden este mulatságokat rendezett, hivatali kötelezettségeit erősen elhanyagolta, de származására való tekintettel Heti nem akarta elmozdítani beosztásából, és eltúrte léha életmódját. Amikor Uszerkaf beráncigált az épületbe, ott éppen a szokásos multság folyt. Uszerkafot harsányan üdvözölték, velem senki sem törődött. Egy szép, drága szőnyegekkel borított teremben voltam, körülöttem vagy egy tucat férfi és valamivel több nő, akik a dáridónak már a végső szakaszába jutottak. Mindannyian gyalázatosan felöntöttek a garatra, és aki nem szemérmetlenkedett, az vagy a rossz sorsát szidta, ami ide vetette, ebbe az átkozott városba, vagy a zsoldosokat pocskondiázta, néhányan pedig daloltak.

Zsongott a fejem, térdeim remegtek, olyannyira elerőtlenedtem, hogy egy pamlagra rogytam, pihenni kissé. Azt hiszem, el is szundíthattam. Arra riadtam fel, hogy valaki a nevemen szólít. Felnéztem, és Meretet pillantottam meg egy másik lány társaságában. Ott álltak előttem, míg magamhoz tértem, aztán leültek mellém.

- Hogy kerültél ide, nemes Amenemhát? - kérdezte Meret.

- Az utcán bolyongtam - motyogtam. - Magam sem tudom, de mintha az apád, Uszerkaf cibált volna ide, pedig én csak a részegség mibenlétéről szerettem volna elmélkedni a csillagos ég alatt.

- Szerintem most ne próbálj elmélkedni semmiről, Amenemhát - nevetett Meret. - Azt hiszem, ebben a pillanatban teljesen alkalmatlan vagy ilyesmikre. Inkább ismerd meg Hotepherét, a barátnőmet.

A lány, aki mellette ült még nála is sokkal szebb volt - ma már tudom, hogy számomra a legszebb nő, akit valaha is láttam. Nem viselt parókát, de természetes, fekete haját bájos fürtökbe rendezte, s ezzel kiemelte szeme zöld fényét és bőre makulátlan fehérségét. Tagjai nem voltak olyan karcsúk, alakja nem volt olyan nyúlánk, mint Mereté, ám, vagy éppen ezért valahogy egészében sokkal vonzóbb, kellemesebb benyomást keltett.

- Amenemhát vagyok - mondtam -, Montemhát és Kavit fia, jelenleg a győzhetetlen Jahmesz tolmácsa és a kegyes Kamósze úr írnoka.

- Hiába, egy írnok holtrészezen is írnok - nevetett újra Meret, ezúttal barátnőjéhez intézve szavait, majd újra felém fordulva hozzátette: - Már megbocsáss, uram, ha megsértettelek.

- Nem, nem sértettél meg, Meret - feleltem kevésbé meggyőzően. - De nektek sem válik becsületetekre, hogy itt találkozunk.

- Hotepheré Hapu birtokigazgatójának a lánya, és évek óta itt lakik - világosított fel Meret. - Én pedig az apámért jöttem, aki bizonyosan olyannyira tökrészezen itta magát, hogy senki más nem lenne képes hazavinni, csak én. Most megyek és megkeresem. Ha gondolod, velünk jöhetsz.

Csak a fejemet ráztam, hogy nem megyek, s valami olyat morogtam, hogy egyedül is hazatalálok, jöllehet nem ismerem ezt a várost, hiszen idegen vagyok itt, s csak tegnap érkeztem.

- Szóval idegen vagy - szólalt meg Hotepheré, miután Meret magunkra hagyott minket. Hangja megbizsergette az egész testemet (legalábbis most így gondolom).

- Csak ezért nem tartasz a többiekkel hát - folytatta, s hangja rosszallóan csengett.

- Egyébként sem kedvelem az efféle mulatságokat - bizonygattam. - Nem tartozom azok közé az emberek közé, akik csak az élvezeteknek élnek. Nézz végig rajtam, s megláthatod, miért.

- Nem látok rajtad semmit, ami miatt azt kellene gondolnom rólad, hogy nem vagy léha és élvhajhász - szögezte le, miután tetőtől talpig hosszasan megvizsgált. - De ha az is lennél, engem nem érdekel. Csak jól esik, hogy találkozok egy olyan emberrel is ebben a házban, aki nem akar nekem esni, nem csipked meg, nem lehel bele az arcomba, hogy felforduljon a gyomrom, és semmi kellemetlenséget nem okoz nekem. Persze, lehet, hogy csupán Meret miatt nem teszed mindezt.

- Nem - tiltakoztam hevesen. - Egyáltalán nem csak Meret miatt nem viselkedem úgy, mint egy zsoldos vagy kikötői rakodómunkás, vagy egy faragatlan paraszt!

- Az én apám is egy faragatlan paraszt csupán, Amenemhát.

- Nem úgy gondoltam...

- Dehogynem. Úgy gondoltad. Másképp nem is lehet. Ám az arcod olyan, mint egy kisfiúé, s a szemeid mintha gyermeki tekintetek volnának! Ezért nem tudok rád haragudni. Fáradt vagyok, melletted pedig jó lehet pihenni.

Nem tudom, beszéltünk-e még, azt sem tudom, meddig ültünk egymás mellett. Csak arra emlékszem, hogy Hotepheré megkérdezte, a vállamra hajthatja-e a fejét, és én persze megengedtem neki. Aztán nem tudom, mi történt velem, de ellenállhatatlan vágy kerített hatalmába, hogy megcsókoljam őt, és habozás nélkül meg is tettem. Nem taszított el magától, nem menekült előlem, hagyta, hogy megcsókoljam. Bármely más alkalommal ez meglepett volna, akkor, talán az ital hatására, talán másért, nem tudhatom, akkor természetesnek vettem. Erősnek és szépnek éreztem magam, olyannak, mint a többiek.

Nem jól mesélem. Nem így történt. Azazhogy így, ilyesféleképpen, de valahogy mégis máshogyan. Furcsa, hogy mostanáig alig gondoltam arra az éjszakára, amikor megismertem Hotepherét. Nem telt el nap, hogy Hotepheré eszembe ne jutott volna, olykor fájdalmas, máskor jóleső érzéssel szívemben, de az az első találkozás szinte soha nem merült fel emlékezetem tengeréből, csak most, gazdag, szépséges sziget gyanánt, mely hívogatóan integet palmaágaival. Csakhogy én már öreg vagyok, vénségesen vén. Nem vagyok képes a sziget partjára úszni, már nem érhetem el a lány fövenyt, az árnyas ligetet. És attól tartok, soha nem is értem el igazán azt a partot, és olyan keserű ízt érzek a számban, mintha epét nyeltem volna, és várom a halált, hogy jótékonyan eljöjjön értem, és odaát, Ozirisz mezein végre nyugalmat találjak, ha van ír és van enyhülés a számomra egyáltalán.

Különös dolog történt velem azon az éjjelen. Megérkeztem egy városba, hogy cselt szőjek, vagy kémkedjek egy hatalmas férfiú parancsára, noha járatlan voltam a kémkedésben és a cselszövésben éppúgy, mint az élet egyéb dolgaiban. Elváltam szeretteimtől és idegenül lézengtem egy idegen világban, gyerek a felnőttek ostoba játékai között, elveszettnek éreztem magam és szerencsétlennek. S egyszerre hazataláltam, amint egy lány a vállamra hajtotta a fejét, s én megcsókoltam gyenge ajkát. Bizonytal sokan átérték már ezt a történetet, mégis, úgy érzem, egyszeri és megismételhetetlen az, ahogy velem történt. Azt írtam, én valószínűleg

soha nem voltam annyira szerelmes, mint Rauszer. Talán azt kellett volna írnom: én sohasem voltam úgy szerelmes, mint Rauszer. Mert nekem Hotepheré, azt gondolom, a szerelmet jelentette, s jelenti mind a mai napig. Teljesen és felfoghatatlanul. Összerakhatatlanul bonyolult módon. Rauszer és Kia szerelme ehhez képest a szememben egyszerű. Abban a pillanatban, ahogy tisztába jöttek egymás érzéseivel, egyszerűvé vált a számukra is. Az én esetem Hotepherével egészen más. Ezt, persze, azon az éjszakán még nem tudhattam, s talán ezért nem gondoltam oly hosszú évekig megismerkedésünkre. Így hiszem. S minden úgy van, ahogy most hiszem.

Sokáig ültünk azon a pamlagon, Hotepheré meg én. Néha váltottunk egy-egy csókot, olykor egy-két jelentéktelen szót. Valamikor hajnalban váltunk el, nem is emlékszem, miként. Azt hiszem, addig semmit sem csináltunk, csak ültünk egymás mellett, egymás kezét szorongattuk, többnyire hallgattunk, végül a ház elcsitultával megbeszéltük, hogy a délelőtti órákban felkeresem őt. Aztán elindultam Heti otthona felé, híven követve Hotepheré utasításait, hogy el ne tévedjek. Még halványan ragyogtak a csillagok, és Jah isten, a Hold sápadt orcája figyelte tétova lépteim. A kihalt utcákon hamar elértem szállásomig. Dávid mogorván és álmossággal nyitotta ki óvatos dörömbölésemre a kaput, és a szobámba kísért. Iput, mint megtudtam, nem tért haza. Nem törődtem vele. Csak arra gondoltam, hogy néhány óra múlva újra láthatom Hotepherét, aztán mély álomba merültem.

Délben ébredtem. Arra tértem magamhoz, hogy a fejem kezd széthasadni. Kitámolyogtam a szobámból, de Dávid és az időközben előkerült Iput visszatuszkoltak, hideg vizet kerítettek, és minden tiltakozásom ellenére nyakon öntöttek vele. Jajveszékelésemre előkerült Heti is, aki kárörvendően röhögött rajtam, de megdicsért, amiért olyannyira ügyesen összeismerkedtem Traszibülosszal. Azt is közölte velem, hogy a felesége kérésére ne próbálja a lányai közelébe kerülni, sőt, a legjobb az lesz, ha egyáltalán nem mutatkozom az ő tisztességes házában.

- De ne vedd komolyan a szavait! - nyugtatott nagy hangon. - Asszonyi beszéd! Orrol rád, amiért hajnalban tértél haza és végigokádtad a folyosót meg a kapualjat. Azt hitte, olyan vagy, mint az apád, aki mindig is megvetette a részegeskedést. Mellesleg én is ezt hittem, s már-már kétségbe vontam a győzhetetlen tábornok ítélőképességét. Be kell látnom, hogy tévedtem!

- Hagyd abba, kérlek, Heti! - könyörögtem. - A gyomromban valamiféle apró állatok szaporodhattak el, és belülről marcangolnak éles fogaikkal; a fejem azt hiszem, kettérepedt, és gyanítom, hogy csorog az agyvelőm az így keletkezett hasadékon! S mindezeket túl te szemrehányásokkal halmozol el, és gonoszul szembesítesz hitványságommal, hogy a bennem tanyát verő parányi állatok mellett ezután a lelkiismeretem is mardosson!

Ő azonban csak nevetett rajtam. Azzal sem törődött, hogy kijelentettem, azonnal el kell mennem, inkább azt bizonygatta, jobb volna, ha pihennék még, és mindenáron vissza akart dugni az ágyba. Pedig csakugyan indulni készültem, hiszen már így is elkéstem a Hotepherével megbeszélt találkáról, s minden esélyem megvolt arra, hogy szószegőnek és felelőtlen ígéretőnek tartson. Végül azt találtam ki, hogy Traszibüloszt kell felkeresnem, erre Heti megenyhült, abbahagyta a nevetést, és megparancsolta Dávidnak, hogy készítsen sebesen egy fürdőt nekem.

Megfürödtem, felöltöztem, tiszta ruhát öltöttem, s miután Iput elrendezte a parókámat, rohanvást indultam Hapu házának irányába. Útközben, hogy kedélyemet felvidítsam, és kissé javítsak silány állapotomon, betértem egy ivóba, ahol egy mérő keveretlen, fűszeres borral segitettem bajomon. Miután felhajtottam az italt, sokkal jobban éreztem magam, és újult erővel loholtam tovább Hotepheréhez.

Hapu házának kapuja nyitva állt, senki nem állt az utamba, senki nem kérdezte, kit vagy mit keresek. Mindenütt kosz és rendetlenség emlékeztetett az elmúlt éjszakára. Végre egy agg szolga került az utamba, aki emlékezett rám hajnalból, és kérésemre elmagyarázta, merre találom Hotepherét. Hamarosan rá is akadtam, egy kisebb teremben, ahol Meret és egy másik nő társaságában üldögélt. Hozzájuk siettem, lehajtottam a fejem és bocsánatért esedeztem.

- Semmi baj, Amenemhát úr - vigasztalt hozzám lépve Meret. - Hotepheré megbocsájt, biztos lehetsz benne, bár otrombaságod vérlázító!

Elismertem, hogy ízléstelenül viselkedtem, és nem kerestem okokat, kibúvókat, amikkel takarózhatnék. Csak Hotepheré hangját szerettem volna hallani, bár akkor döbbentem rá rémülten, hogy a két előttem ülő nő közül nem tudnám tökéletes biztonsággal megmondani, melyikükkel találkoztam az előző éjszakán.

- Felejtsük el, Amenemhát - emelkedett fel egyikük, majd a még mindig ülve maradó másikra mutatva folytatta: - Ismerd meg Hapu úr feleségét, Neszi-Honszu úrnőt, akinek kényelmes életem mellett azt is köszönhetem, hogy téged megismerhettelek.

- Üdvözöllek, Amenemhát úr - bólintott felém kecsesen Neszi-Honszu, és hangján hallottam, hogy jócskán öregebb lehet nálam, s idősebb annál is, amennyinek látszik. - Ma délelőtt nem sok jót hallottam felőled, de természetesen tisztelem magas állásodat, és most, hogy látlak, már nem hiszem, hogy elvetemült, alattomos gazember lennél. Inkább azt gondolom, hogy meggondolatlan és felelőtlen ifjonc vagy. Vagy, esetleg, megjátszod, hogy az! Ez legyen a te titkod.

Szavai sértettek, s már válaszolni készültem, de nem hagyott szóhoz jutni.

- Szeretném, ha nem rontanád házunk amúgy sem kifogástalan hírét, inkább emelnéd azáltal, hogy mint a nagyrabecsült és mélyen tisztelt Jahmesz nem kevésbé megbecsült és tiszteletre méltó hivatalnok a valamelyik nap hivatalos látogatást tennél a férjemnél. A Tábor kicsi város. A hírek gyorsan terjednek. Egy magas rangú, ám még nagyon fiatal írnokról nem üdvös, ha mindenki azt gondolja, hogy Básztet bolondja! Az ellenben mindenkit meglelégedéssel tölt el, ha egy szépreményű, jó állásban lévő ifjú ember felkeresi a város legrégebbi, legnemesebb és legnagyobb befolyással bíró családjának a fejét. Most pedig búcsúzom, báránytekintetű Amenemhát! Meret, gyere velem!

Neszi-Honszu méltóságteljesen elvonult, Meret pedig kelletlenül követte. Fennhéjázó szavai sajgó sebet ejtettek bensőmben, így még kevésbé tudtam bármit is mondani, jöllehet egyedül maradtam Hotepherével. Hotepheré is hallgatott egy ideig, de végül ő törte meg a csendet.

- Tényleg azt hittem, nem fogsz eljönni, Amenemhát. És ez erősen rosszul esett. Nagyon sértett. De most már minden rendben van, nem haragszom rád.

- Nem bírok már eligazodni semmin! - fakadtam ki. - Olyan dolgokat kell tennem, amikhez semmi kedvem, s amikhez nem is értek! Akaratlanul bántottalak meg téged, Hotepheré, bocsáss meg nekem! - De azt nem tettem hozzá, mennyire elkeserít, hogy csak az önérzete miatt bántja a késésem. - Most is úgy vagyok itt, mintha máshol lennék - folytattam -, de erről nem beszélhetek.

- Akkor ne beszélj! - csattant fel. - Fontos ember vagy, s ezért kell holtrészegre innod magad, ezért késhetsz bátran bárhol, s nyilván ezért kell hazudnod is ott, ahol nem mondhatod meg, hogy velem töltöd az idődet! Jobb lenne, ha másról beszélénk, Amenemhát, s nem olyan dolgokról, amikben úgysem mondhatod el nekem mindent, és titkolóznod kell! Vagy inkább láss hozzá azokhoz a nagy horderejű dolgokhoz, amikről én nem tudhatok!

- Jó, beszéljünk másról - egyeztem bele. - Zavarodott vagyok, és ne hidd, hogy azért nem mondok el neked mindent, mert nem bízom benned.

- Kérlek! - szakított félbe. - Ismét kérlek, ne beszélj olyasmiről, amiről nem beszélhetsz! Nem akarom, hogy elhanyagold miattam a kötelességed, de azt sem szeretném állandóan érezni, milyen fontos ember vagy. Inkább arra lennék kíváncsi, ami azelőtt történt veled, hogy idekerültél.

- Nem történt velem igazán semmi különös. Szauban születtem, Peteésze mester írnokiskolájában tanultam, s alig két hete tettem le az utolsó vizsgákat. Atyám, Montemhát annak idején a kegyes és hatalmas Potaszintó mellett volt legyezőhordozó, az ő nyomdokait követve lettem én is katonai írnok, mert így a leghelyesebb. A fiúknak, ha tehetik, követniük kell atyáikat, hogy a világban ne bomolják meg az egyensúly. Az istenek és emberek előtt is tiszteletre méltó szokás ez, és én nem bántam meg, hogy így cselekedtem, bár néha nagyon elhagyatottnak és magányosnak éreztem magam az elmúlt napokban.

- Daphnai nem a legjobb hely a világon, az bizonyos. De bizonyos az is, hogy te nem fogsz sokáig itt maradni - jegyezte meg Hotepheré halkán.

- Valóban nem - ismertem be szomorúan. - De már egyáltalán nem vágyom arra, hogy elmenjek innen.

- Ne beszéljünk erről - kérte ő, és megfogta a kezemet. - Inkább mesélj Szauról, az iskoláról, a fáraó palotáiról, a családdról, vagy amiről csak akarsz!

És én mesélni kezdtem. Egyszerre megváltozott minden, mint amikor a sötét, nyirkos folyosóról a meleg napsütésbe lép ki az ember. És én meséltem. Most valahogy könnyedebben és nagyobb kedvvel, mint előző nap Noferu-Ré úrhölgy és lányai kívánságára. Szavaim életre keltek, magukkal ragadtak, legyőztek minden rossz érzést a szívemben, és könnyűvé tettek, mint a suhanó fecskék. Áradoztam Kiáról és meséltem Rauszerről, elmondtam Amenmessze és a görög lány történetét és kirándulásaimat Rauszerrel a fáraó könyvtárába, beszéltem az áradó, lenyűgözően, irdatlanul óriási Hápiról, és utánoztam Peteészét és adomáztam atyám görög vendégeiről - csapongtam össze-vissza. Amíg beszéltem, boldog voltam, s mikor abbahagytam, boldogan hallgattam Hotepherét, aki a birtokról mesélt, ahol felcseperedett, s ahol Neszi-Honszu asszony néhány évvel ezelőtt felfigyelt rá és magához vette, mivel neki nem volt gyermeke. Felszabadultan, jókedvűen beszélt, feledve minden mást, csak a jelennel törődve. Nevettünk és csókolóztunk, és úgy éreztük, örökké tart ez a pillanat.

Boldogságunknak Iput érkezése vetett véget. Rabszolgám mogorva volt és haragos, ha pillantásával meg tudott volna ölni, megteszi.

- Uram! - kiáltott fel. - Már mindenütt kerestelek! Azt hittem, Traszibülosznál vagy, de ott Teje asszony azt mondta, ma még színedet se látta, így elmentem a *Krokodil*hoz címzett italmérésbe, ahol meg is találtam a görögöt, de téged ő sem látott még ma, Szerencsére találkoztam Uszerkaf lányával, miközben a kétségbeesés határán bolyongtam, s ő igazított útba hozzád. Kérlek, uram, menjünk a göröghöz, mert Heti úr mérges lesz, nem is beszélve a nemes Kamószeről, ha elhanyagolod kötelességeidet, és szép hölgyekkel enyelegsz!

- Minek jöttél utánam, te ostoba fajankó! - ripakodtam rá felpattanva, hogy leplezzem szégyenkezésemet. - És ha már itt vagy, miért nem üdvözlöd először a hölgyet? És miért beszélsz olyan dolgokról, amikről fogalmad sincsen?

- Bocsáss meg, uram, igaz ugyan, hogy csak egy értelem nélküli rabszolga vagyok, de azt azért tudom, hogy valami miatt neked a lármás Traszibülosszal kellene lenned, nem pedig ezzel a kétségtelenül tiszteletre méltó és bájos leánnyal beszélgetned! - felelt Iput, s bármennyire is feldühített, be kellett látnom, hogy igaza van.

- Menj nyugodtan, Amenemhát - szólalt meg Hotepheré. - Ne haragudj erre az emberre, és legközelebb ne hazudj miattam, ha lehet. Bármikor jöhetsz, engem mindig itt találsz, de nem akarom, hogy miattam mulaszd el a feladataid teljesítését, mert holnap úgylis a szememre hánynád ezt.

Annyira bölcsen beszélt, hogy teljesen meggyőzött és lefegyverzett. Egyetlen hangot sem tudtam szólni okos szavaira, csak álltam, mint akit villám sújtott. Ő odalépett hozzám, megcsókolt, és elbúcsúzott tőlem, majd Iputtól, aztán magunkra hagyott bennünket.

- Most pedig menjünk, uram - hallottam Iput hangját -, mert a görög Traszibülosz nyilván hiányol minket.

Nem világosítottam fel, hogy amennyiben hiányol valakit a görög, az legfeljebb én lehetek, hanem sebes léptekkel elindultam a *Krokodil*hoz címzett kocsmába. Útközben megparancsoltam Iputnak, hogy keresse elő Meretet, és vegye rá, hogy egy szót se szóljon arról, amit hollétemről tud. Iput, persze, nagyon morgott, de nem tehetett mást, teljesítette a parancsomat.

A kocsmá megint tele volt Traszibülosszal. Hangja, nevetése, egész lénye betöltötte, szinte szétfeszítette a helyiséget. Amikor megpillantott, harsányan üdvözölt, és mindenkinek eldicsekedett, hogy milyen nagy urak szolgálatában is állok, s mégsem vetem meg az egyszerű zsoldosokat. Aztán megint elriasztott mindenkit az asztalától, hogy kettesben beszélgethessünk.

- Az éjjel rútol magamra hagytál engem, ifjú Amenemhát, és nem figyelmeztetted arra sem, hogy egy rabszolgát ölelgetek, s ezáltal veszélybe sodrom a tekintélyemet - panaszkodott, amikor egyedül maradtunk. - De nem orrolok rád, mert hihetetlenül gyanútlan vagy és túlságosan fiatal, ráadásul senki nem volt tanúja számárságomnak. Azonkívül jólesik egy olyan egyiptomival beszélgetnem anyanyelvemen, akit nem a tjáti küldött a nyakamra, hogy bizalmas értesüléseket szerezzen kedélyemről és arról, hogy miként vélekedem a fáraóról és Kürénéről meg a líbiaiakról.

- Hát ilyenek után érdeklődnek tőled? - csodálkoztam, és csodálkozásom őszinte volt, mert álmomban sem gondoltam volna, hogy nem én vagyok az egyetlen, aki ezek után a dolgok után szimatol. Bizony, ennyire tapasztalatlan és jóhiszemű voltam még, ennyire járatlan a világ dolgaiban.

- Ostobaság, nem? Zsoldos vagyok, az ellen vonulok hadba, aki ellen küldenek, kivéve Athént, a szülőföldemet. Így gondolkodik valamennyi görög, akik Apriész fáraó kenyerét eszik, borát isszák, és háborúi folytán vagyonos emberek lehetnének, ha nem lennének rabjai az itálnak és a könnyűvérű nőknek. Én bölcs férfiú vagyok, szigorú házasságban élek, és mértékletesen fogyasztom a gyenge sört és a zamatos bort, ezért nevelhetem fel tisztességesen a porontyaimat, és mindent megadhatok az én kedves Tejémnek. Néha ugyan többet iszok a kelletténél, hogy elcsitítsam a halálhörgést és a sikolyokat, amelyek gyakorta gyötörnek, mint Héraklészt meggyilkolt gyermekeinek sírása, de alapvetően józan és előrelátó vagyok. Nem olyasmiről iszom, mint rettenthetetlen bajtársam, a milétoszi Kimón, aki fiatalságát azzal töltötte, hogy Anaximandroszt, a bölcsét hallgatta naphosszat, de belezavarodott abba, hogy a sokféleség az egységből keletkezik és abba tér vissza, és képtelen volt felfogni az apeironnak nevezett meghatározhatatlant, amiből Anaximandrosz szerint a világ kialakult. Azóta részegen bizonygatja mindenkinek, hogy Anaximandrosz örült, és a világ céltalan, és nincsenek istenek. Én becsülöm őt, mert bátor harcos, és, mint tudod, magam is kedvelem a bölcselkedést, de

csak az ésszerűség határain belül. Azért nem válhatok végérvényesen borisszává, mert ura vagyok gondolataimnak, lelkemnek és testemnek, nem lépem át azt a határt, amit Kimón átlépett. A gondolat hatalmas erő, legyőzhetetlen fegyver, ám éppoly veszélyes a gazdájára, mint ellenfeleire. De ezt egy egyiptominak fölösleges magyaráznom. És egyáltalán nem tudom, miért beszélek ilyesmikről, miért untatlak téged, Amenemhát, de valahogy búskomorság költözött belém, és jólesik haszon nélkül való dolgokról beszélgetni a barátommal.

Nem tudtam mit felelni neki. Elképesztett, hogy egyszerű katona létére mi minden foglalkoztatja, mi mindenről tud. Egy egyiptomi hadfi a gyilkolászáson kívül enni-inni-mulatni tud mindössze, a tisztek sem sokkal műveltebbek, ezek a görög zsoldosok meg ilyesmikről beszélgetnek, vagy legalábbis van közöttük olyan, akit magasabb rendű dolgok is foglalkoztatnak, mint amire egy közönséges katonának szüksége van. Az is megdöbbenett, hogy az az Anaximandrosz nevű milétoszi bölcs milyen nagy igazságokat sejtett meg, noha olcsó vászonba csomagolva próbálja őket eladni. Traszibülosz félreértette a hallgatásomat, és így folytatta beszédét:

- Te, mint tanult férfiú, aki jártas vagy a magas igazságokban, bizonyosan lenézed az én együgyű szavaimat. De nem is akarok igazán ilyenekről beszélgetni, mert csak összezavarnak az efféle eszmecserék.

Biztosítottam arról, hogy eszem ágában sincs lenézni őt, és szívesen beszélgetek vele bármiről, amiről csak kedve tartja. Aztán sűrű bocsánatkérések közepette bevallottam, hogy elfelejtettem elmondani előző este egy nagyon fontos dolgot: miszerint Kamósze huszonnégy nap múlva, khoiak ötödik napján Pa-Tumba érkezik, hogy ott velem találkozzon, és nagyon boldoggá tenné, ha Traszibülosz elkísérne engem oda, mert így viszontláthatnák egymást. Én egyébiránt egészen addig itt maradok, a Táborban, mert voltaképpen azért érkeztem, hogy Heti legyezőhordozó mellett tanulmányozzak bizonyos hivatali ügymeneteket, amelyeket csak elméletben ismerek, a gyakorlatban azonban nem. Elmondtam azt is, mennyire szeretném, ha ez alatt az idő alatt gyakran láthatnám őt, és hogy én is nagyon örülnék, ha eljönne velem Pa-Tumba, mert nagyon megkedveltem őt, arról nem is beszélve, mennyire szeretném jobban megismerni a helléneket, a szokásaikat, a gondolkodásukat - mert úgy érzem, csak akkor fogom tökéletesen bírni a nyelvüket, amikor őket magukat is maradéktalanul megismerem és megértem.

- Szíves örömet elkísérlek Pa-Tumba, kedves barátom - mondta erre Traszibülosz -, mert én is megkedveltelek, és mert boldog leszek, ha láthatom Kamószét. Házam ajtaja is mindig nyitva áll előtted, bármikor eljöhetsz, mindig barátsággal várunk. Te nem olyan vagy, mint a többi egyiptomi. Nem gyűlölsz, nem vetsz meg minket, idegeneket, s már azt is elhiszem, hogy a nyelvünket is pusztán kedvtelésből sajátítottad el. Ezért nagyra tartalak és a szívembe zártalak. Itt, Daphnaiban, valahány egyiptomit csak ismerek, mind utál bennünket, és az egész Birodalomban sem ismerek Kamószén, Tején és rajtad kívül olyan embert, aki jóindulatú lenne velünk, pedig mi vagyunk Egyiptom biztonságának a záloga, a Két Ország legfőbb támasza és a barbárok réme. Köszönöm Athénének, hogy ilyen emberekkel találkozhattam, mint ti, s így nem vagyok annyira vigasztalanul számkivetett ebben a vénségesen vén országban! - Annyira elérzékenyült, hogy kibuggyantak a könnyei, és azokat nyelve mondta még el, milyen nehéz sorsa is volna, ha csak a durva zsoldosok közt élne nap mint nap, s nem aranyoznák be életét Teje és a gyermekei, meg az olyan férfiak barátsága, mint Kamósze és jómagam.

Rövid ideig még a vendéglőben maradtunk, aztán Traszibülosz hazakísért, hogy útközben meghívjon másnapra magához, a házába, hogy ebédeljek vele és a családjával. Én örömmel elfogadtam a meghívást. Szállásom kapujában búcsút vettünk egymástól, s én, ahogy átléptem

a kapun, azonnal Hetihez siettem, izgatottan elmeséltem neki, amit elértem, és amit megtudtam a kürénéi hadjáratra vonatkozóan. Ő szavaim hallatán a fejét ingatta és így beszélt:

- Lehet, hogy csakugyan így van, mégsem hiszem, hogy valóban nyugodt lélekkel törnének Küréné ellen. De ezt ki fogod még deríteni, ebben biztos vagyok. Holnap levelet küldök a győzhetetlen Jahmesznek, és meg fogom benne említeni ügyességedet és eszességedet, s hogy milyen gyorsan Traszibülosz bizalmába férköztél. De nem fogom elhallgatni előtte azt sem, hogy egy alacsonyrendű leányhoz mentél, pedig nekem azt mondtad, urad dolgában jársz el. Most pedig az lesz a legjobb, ha pihenni térsz.

Meghajtottam előtte a hátam és égő arccal a szobámba vonultam.

Iput a küszöbön ülve várt rám, és fancsali képpel bámult maga elé. Mikor meglátott, felugrott, és bocsánatomért esedezett, de, mint mondta, az az ostoba leány, Meret, már azelőtt elárult, hogy ő beszélhetett volna vele. Nem haragudtam rá, inkább jóindulatom jeleként néhány főníciai rézpénzt csúszttattam a markába, hogy elmelessen egy olcsó sörmérésbe. Fülíg szaladt a szája, erősen hálálkodott, és rögvest nagyon segítőkésszé vált, de én elküldtem magamtól, mert elmélkedni akartam, tisztába akartam jönni magammal. Hosszasan töprengtem az elmúlt három napról, de nem jutottam semmire. Beláttam, hogy küldetésem, bár bizalmas és titkos jellegű, nem válik túl nagy dicsőségemre. Ez egyáltalán nem szomorított el. Kezdtém érezni, mi is a valódi világ, hányadán is állunk. Sejtettem, hogy a magamfajta ember nem számíthat másra, csak sivár magányosságra, állandó tépelődésre és sok fejfájásra. Rájöttem arra is, hogy miért kellett lóhalálában elhagynom Szaút, amikor tulajdonképpen semmi nem indokolta a sietséget: nyilván taktika volt ez is, a mély vízbe-dobás taktikája. Aztán eszembe jutott Hotepheré, és kedélyem felderült, mint amikor a nyomasztó, félelmetes, koromsötét éjszakában eltévedt vándor kunyhóból kiszűrődő fényt pillant meg az út mentén.

Másnap, Iputtal a sarkamban elmentem ebédelni barátomhoz, a görög Traszibüloszhoz, megismerkedtem és játszottam a gyerekeivel, ettem az ételét, ittam a sörét, és jól éreztem magam családjának körében. Ámon-Ré aranyos szekere még magasan járt az égen, amikor elköszöntem tőlük, hogy Hapu házába menjek, és az őket megillető tisztelettel járuljak Neszi-Honszu úrnő és kegyes férje elé, akik nagy megelégedéssel fogadták látogatásomat, és megengedték, hogy bármikor felkeressem Hotepherét, akit édes gyermekükként szerettek.

A következő napokban csendesesen, egyhangúan telt az életem. Napközben általában Hotepherével töltöttem az időt, és boldog voltam, olykor-olykor Hetivel és Uszerkaffal társalogtam, és unatkoztam, esténként viszont Traszibüloszhoz csatlakoztam, és a rám bízott feladatot teljesítettem legjobb tudásom szerint, s közben tökéletesítettem nyelvtudásomat. Csakhamar összeismerkedtem több göröggel, akiket korántsem sikerült annyira megkedvelnem, mint Traszibüloszt, mert faragatlanabbak és barátságatlanabbak voltak nála. Rövidesen a beszéde, a kiejtése, a szóhasználata alapján meg tudtam különböztetni az athéni születésű görögöt a milétoszitól vagy a korinthosztól a rhodoszitól, és ezzel a képességgemmel lenyűgöztem Traszibüloszt és honfitársait, akik egyre nagyobb bizalommal viseltettek irántam. Néhány nap elteltével megnyíltak előttem, megosztották velem rossz és jó érzéseiket, gondolataikat. Kihámozhattam szavaikból, hogy, nem szívesen ugyan, de harcolnának Küréné ellen, ha a fáraó mindenképpen ezt várná el tőlük, igazán azonban annak örülnének, ha Uahibré megtisztelné őket azzal, hogy egyiptomi seregeit küldi a líbiaiak támogatására, s így nekik nem kellene testvérvért ontani. Arra is rájöttem, hogy ezt éreztették a fáraó kémeivel is, jóllehet előttük nem beszéltek olyan nyíltan, mint előttem, akit a maguk módján a barátságukba fogadtak. Heti elégedett volt a munkámmal, és mindenről híven tájékoztatta a győzhetetlen Jahmeszt és Kamósztét. Én csak két rövid jelentést küldtem Kamószténak, a tábornokot meg egyáltalán nem mertem zavarni, hiszen, úgy gondoltam, Heti beszámolóit úgylis olvassa. Noferu-Ré úrnő is

megbékélt velem, igaz, mindvégig érezte neheztelését, és soha nem hagyott egyedül a lányaival, s beszélgetni sem próbált a kötelező udvariasságon túl.

Hotepheréhez egyre erősebb szálak kötöttek, és ahogy nőttön nőtt szívemben a szerelem, úgy borult el mind jobban a kedvem. Akármennyire tapasztalatlan és az élet dolgaiban járatlan voltam is, néhány nap elteltével észre kellett vennem, hogy Hotepheré nem úgy vonzódik hozzám, ahogyan én őhozzá. Szeretett engem, ezt nem tagadhatom, úgy hiszem, jól is érezte magát velem, de vonzalma nem volt szerelem. Ha együtt voltunk, örült, de ha nem találkozhattunk valami miatt, akkor sem bántódott. Amikor nem voltam vele, nem vágyódott úgy utánam, ahogyan én kívántam látni őt távollétében. Mindez nagyon elszomorított, kedvetlenné, mélabússá változtatott, teljesen elrontotta amúgy sem túl rózsás hangulatomat. Amikor vele lehettem, továbbra is boldognak éreztem magam, ám abban a pillanatban, ahogy elváltunk egymástól, úgy párologott el minden boldogságom, mint köre fröccsent vízcsepp a forráság évszakában, és elemi erővel tört rám az elhagyatottság és a félelem. Ilyenkor komor gondolatok fészkeltek be magukat a lelkembe. Saját nyomorúságomat az egész világ nyomorúságával éreztem rokonnak, s naphosszat bölcselkedtem a korról, amelyben élek, Kemet országának múltjáról és jövőjéről, mely olyannyira elválaszthatatlan az én múltamtól és jövőmtől.

Aztán egy éjszakán, midőn Traszibülosszal, Kimónnal és még néhány görög zsoldossal mulattam az időt az egyik vendéglőben, ijesztő felismerés hasított belém. Ahogy fülemben morajként zúgott a görög beszéd, ahogy szememben összefolytak a szakállas, bortól hevült férfiarcok, úgy éreztem, új időknek új embereit hallom és látom, és úgy éreztem, Peteésze tévedett, a világ igenis változik, méghozzá nem jó, hanem rossz irányba, s ebben a kialakuló új világban nekünk már nem lesz helyünk. Eszembe jutott, hogy a nagy Pszammetik és utódai (Élet, Üdv, Egészség mindannyiuknak!) hány és hány rég elfeledett hivatalt keltettek életre, hogy magukat a piramisépítő fáraókhoz hasonlóvá tegyék, és milyen gondosan ügyeltek a hagyományok őrzésére, hogy minden olyan legyen, mint amikor a világ még ifjú volt. Én akkor úgy éreztem, a világ vénségesen vén: a mi világunk, az én világom olyan borzalmasan és végérvényesen elaggott, hogy semmi esélye az új, törtető, erőszakos korral szemben. Most, ahogy felidézem ifjúságom ama koravén éjszakáját, belátom, hogy talán igazam volt, túl minden elkeseredésen és túl minden kétségbeesésen; igazam volt, bár még most sem akarom hinni, ahogyan akkor is minden erőmmel igyekeztem elhessegetni ezt a szörnyű sejtelmet, mert tudtam és tudom, tudni akarom, hogy Kemet országa örök. Inkább azt akarom hinni, hogy csak egy korszak zárult le, amiként lezárult a piramisépítő fáraók kora, vagy véget ért az a kor, amelyben Amenemhát fáraó uralkodott, és Itj-Taui erős falai rommá omlottak, vagy ahogyan nem tartott örökké a dicsőséges uászeti dinasztia és a Ramszeszek uralma sem - de nem akarom azt hinni, hogy a világ, az én világom elérte a véget. Igen, hinnem kell abban, hogy Kemet országa újra föltámad, miként a fönixmadár saját hamvaiból, s tudom jól, hogy amíg elérkezik ez az idő, ugyanúgy telnek a hétköznapiak a Hápi partjain, mint évezredek óta minden nap. Addig viszont a perzsák, de talán náluk is inkább a görögök idejét éljük, ezeket az erős, izgága, kalandor-természetű embereket, akik mindenre kíváncsiak, de nincs türelmük semminek a végére járni. Siratom a fekete földet, siratom a Hápi hullámain, amelyet saját testvéreim és a görög zsoldosok vére festett vörösre, siratom a szikomorfa törzsét és siratom mindazokat, akik kedvesek voltak szívemnek. Siratom azt az életet, amelyet magányosan, gyakran nehezen, elhagyatottan és siváran, de sokszor könnyedén, felszabadultan és néha talán boldogan leéltem ezen a földön, mert ez volt az én életem, nincs másik, és eszerint ítélnék meg odaát, a túlvilágon, Ozirisz mezein is.

Azon az éjszakán, mikor a görögök szemében égő szokatlan tűz elvakított, és a feje tetejére állt minden, azon az éjszakán úgy zokogtam Traszibülosz vállán, mint egy kisgyermek. És nem láttam más kiutat mélységes elkeseredésemből, mint azt, amivel Traszibülosz gyógyítja a fülében visszhangzó sikolyokat, és olyan csúnyán lerészegedtem, hogy két napig nem tértem magamhoz.

Amikor egy verőfényes délelőttön felébredtem, Heti állott az ágyamnál, erősen korholt, és nem titkolta el, hogy nem lesz bánatos, amikor elhagyom az otthonát, a mögötte álldogáló Uszerkaf pedig úgy vigyorgott rajtam, mintha valami bolond mutatványos volnék. Szememet erősen bántotta a napfény, ezért könyörögtem nekik, hogy tegyenek valamit az ablak elé, de ők csak legyintettek, és magamra hagytak. Feltápáskodtam hát és nekiveselkedtem, hogy eltakarjam a fényt, bár olyan gyengének éreztem magam, mintha három napig egyfolytában, megállás nélkül száguldottam volna egy harci szekéren. Kerítettem egy méretes takarót és az ablak elé függesztettem. Miközben ezzel foglalatostkodtam, Hotepheré lépett a szobába, Merettel az oldalán, és köszönés helyett azonnal nekem támadt:

- Nálad felelőtlenebb, esztelenebb és szerencsétlenebb embert még életemben nem láttam! Vedelsz, mint egy állat az alantas barbárokkal, és eszedbe se jut, hogy esetleg üzenj nekem, aki várok rád! Olyan vagy, mint egy nagyra nőtt, elkényeztetett gyerek! Nem is értem, minek idegeskedem miattad!

Én erre csak hebegtem-habogtam, esetlenül magyarázkodni próbáltam. Bevallottam, hogy nem gondoltam, vagy inkább: nem hittem, hogy valóban vár reám; meséltem neki vigasztalanságomról és vigasztalhatatlan magányosságomról, elesettségemről és szívem-lelkem szárnalmas nyomorúságáról, amelyben egyedül a részegség nyújtott enyhülést, ahogyan (az egyébként korántsem oly nagymértékben barbár és alávaló, hanem igenis nemes és tiszteletre méltó) Traszibülosz fejében tomboló állandó sikítózást is csak a mámor képes elcsitítani. Ám ő gúnyosan nevetett szavaimon és elégedetten nézte borfoltos, pecsétetes ruháimat, nyúzott képemet és reszkető kezeimet.

- Gyerekes ostobaságokat fecsegsz, és a bor meg a sör kábulata nélkül is olyanok a szavaid, mint azoknak a férfiaknak, akiknek az ital elvette az eszét! Azt pedig tudnod kell, hogy soha, senki nem sértett meg annyira, mint te most, amikor azt merted állítani, nem vagy biztos abban, hogy én vártalak, s ezzel azt állítottad, hogy ledér, könnyelmű nő vagyok, aki képtelen szeretni!

- Ó, Hotepheré! - vágtam a szavába. - Hát vak vagy? Nézz végig göcsörtös tagjaimon, vedd szemügyre rút ábrázatomat, beesett mellkasomat, bumfordi, elálló füleimet, és magyarázd meg, az olyan férfiú, mint én, hogyan hihetné el, hogy létezik nő, aki vár rá és szereti!

Láttam, hogy mondani akar valamit, de én nem hagytam szóhoz jutni, hanem így folytattam:

- Hát még azt miként hihetném el, hogy egy olyan csodaszép nő, mindenkinél gyönyörűbb, amilyen te vagy, akinek orcája tüzes újesztendei csillag, sűrű haja valódi lazúrkő, nyaka hosszú, keble vakító, hogy egy ilyen nő éppen reám, a rútság mintaképére pazarolná drága idejét! Hiszen neked, drága nővérem, sehol nem lelni párodat! Nincs még egy ilyen ékes erényű, vakító bőrű, fenséges leány, akinek versenyre kel arannyal a karja, lótnak kelyhe az öt ujj, csípője nehéz, dereka karcsú, méz pereg ajkairól, ha beszél, mert hiábavaló szava nincsen, tekintete pedig szép a szemnek!

- Minden írnok ilyen, Hotepheré, ne higgy neki! Nyelvük sima, de szavuk hazug! - szólt közbe Meret, noha senki sem kérdezte. De Hotepheré nem hallgatott rá, hanem megenyhült arccal lépett hozzám és azt kérdezte:

- Valóban így gondolod, Amenemhát?

Csak bólogattam, ő pedig elmosolyodott.

- Valóban egy nagyra nőtt, értelmetlen gyerek vagy! Meret, te meg felérsz egy kígyóval, csak úgy fröcsög a méreg a szavaidból! Legjobb lenne, ha most elmennél, nem téblábolnál itt tovább, és nem hingenél közénk a gyűlölet és a széthúzás magvait. Hagyd, kérlek, hogy nyugodtan beszéljünk!

Meret dülva-fúlva távozott. Hotepheré pedig nagyon kedves volt velem, úgy tűnt, teljesen elpárolgott a haragja. Szavaim olyannyira ellágyították, hogy arra kért, akasszam be a kampót az ajtómon, nehogy bárki zavarhasson bennünket. Én ártatlanul engedelmessé lettem. Miután bezárkóztunk, Hotepheré mindenféleképpen csevegett, ám közben egyre közelebb húzódott hozzám, és úgy simogatott, hogy testem erőtlensége egy csapásra tovaillant, s egész mivoltomban üstben fortyogó, s éppen kifutni készülő vízhez váltam hasonlatossá. Közben ő is mind nehezebben szedte a levegőt, szava elakadt, aztán már csak arra emlékszem, hogy magamhoz vontam, és együtt zuhantunk valami mély szakadékba, ahonnan csak órák múltán keveredtünk újra elő, csatakosan, kimerülten és a verejték mellett boldogságban úszva. Meztelenül hevertünk egymás mellett a homályos szobában, és azon szomorkodtam, hogy nem tarthat örökké ez a pillanat. Kisvártatva önkéntelenül szavalni kezdtem egy régi költeményt, a *Mehmeh virágok* címűt, mert nem bírtam magamban tartani mindazt, ami elárasztott. Ezeket a sorokat szavaltam:

*Meghallgattam a szívem.
Úgy bánok véled ezentúl,
ahogy ő diktálja, midőn ölelésbe fonódunk.
Ragyogó festéke szememnek a vágy,
ha reád röpítem a tekintetemet.
Szemem világossága te vagy;
csak azért törekszem közeledbe,
hogy érezzem lobogásod!²*

És Hotepheré újra megindult szavaimtól - bár ezúttal csak annyiban voltak az én szavaim, amennyiben az én ajkam által szólaltak meg -, és ismét felgerjedt benne a vágy, s még egyszer az ölébe zárt engem. Utána megint ernyedten nyúltunk el egymás mellett, egészen addig, míg Hotepherében fel nem ébredt a szemérem érzése. Ekkor felpattant mellőlem, gondosan és körültekintően tisztálkodott a sarokban lévő víztartályból, majd magára kapkodta a ruháit, megeskett, hogy senkinek sem beszélek arról, ami kettőnk között történt, és sebbel-lobbal elment.

Amint magamra maradtam, én is megijedtem egy kicsit, hogy újabb gyalázásoknak leszek kitéve, de azért kikecmeregtem az ágyból, sebesen megmosakodtam, magamra kapkodtam a ruháim, és gondosan ügyelve arra, nehogy összefussak a háziakkal, kilopakodtam az utcára. Egyenesen a *Krokodil*hoz címzett vendéglőbe mentem, ahol, ahogy sejtettem, megtaláltam Traszibüloszt. Olyan boldog voltam, hogy legszívesebben mindent elmeséltem volna neki. Ezt azonban, Hotepherére való tekintettel, nem tehettem. Ezért hát csupa közömbös témáról beszélgettünk. Végül megegyeztünk abban, hogy két nap múlva korán reggel indulunk Pa-Tumba, hogy találkozzunk Kamószéval, aztán elváltunk, s ki-ki ment a maga dolgára, útjára. Az én utam Heti elé vezetett, bár reszkettem a félelemtől, hogy házigazdám tud a Hotepheré

² Részlet a Harris Papiruszon fennmaradt, a *Gyönyörűség dalainak kezdete* című óegyiptomi versből. Kákosz László nyersfordítását felhasználva fordította: Molnár Imre.

látogatásakor történeteikről, de beszélnem kellett vele, mert egyedül ő segíthetett abban, hogy megvalósítsam az elhatározásomat. Szerencsémre Heti semmiről sem tudott.

- Ó, hát magadhoz tértél, Amenemhát! - fogadott nagy hangon, gúnyos vigyorba torzult arccal.
- De remélem, ez volt az utolsó eset! Most már én is azt mondom, túlzásba viszed a dorbézolást ezekkel a pogányokkal!

- Nem lesz több panaszod, rám, Heti uram - feleltem csendes, szerény hangon. - Holnapután hajnalban elhagyom a Táborn. Traszibülosszal Pa-Tumba megyünk gyors járású harci szekéren, oda, ahol az a nagy csatorna kezdetét veszi, amelyről tiszteletet nem ismerő beosztottad, Uszerkaf oly előszeretettel mesél.

- Valóban! - csapott a homlokára Heti meglepetést színelve. - Elérkezik khoiak ötödik napja, s neked találkoznod kell Kamósze úrral.

- Így igaz, kegyes uram - hagytam rá. - És szeretném bocsánatodat és megértésedet kérni. Tudom, szégyent hoztam tisztességes házadra, szégyent hoztam minden biztonnyal uramra is, s mentséget csak fiatalságom és tapasztalatlanságom jelenthet. E kettőn kívül nem hozhatok fel mást a védelmemre, csupán azt, hogy mélyen bánt, ha elszomorítottalak.

- Ó, Amenemhát! - nevetett fel ő. - Dehogy szomorítottál el! Szigorom és haragom nem volt soha valódi! Csak míméltem a keményszívűséget, hogy megbékítsem a feleségemet, aki nem ért a magas politikához, sem az írnok sokszor nem túlságosan kellemes kötelességeihez, ezért félreismered téged, engem pedig szemrehányásaival halmozott el, amiért nem fékezlek meg, nem térítelek a szerinte helyes útra. Én viszont a legmesszebbmenőkig elégedett vagyok veled, mert tudom, hogy az erény és a mértékletesség útján maradtál, amennyire csak ebben a helyzetben tehetted, s amennyire egyáltalán ismerhetem a küldetésed célját, úgy gondolom, előjáróid sem találnak majd kivetnivalót működésedben. Mindent megtettél, amit ember megtehetett, atyád és a győzhetetlen Jahmesz is büszke lehet rád!

Mindaz, amit elmondott, megdöbbsentett, hiszen egyáltalán nem éreztem, hogy bármit is teljesítettem volna. Megtudtam ugyan valamit abból, amivel megbíztak, de úgy gondoltam, ez kevés lesz majd az elszámoláskor.

- Nem értem szavaid, kegyes uram - hebegtem, de Heti leintett, hozzám lépett és megveregette a vállamat.

- Igaza volt Uszerkafnak, fiam, amikor azt mondta, csak egy ilyen ifjú férközhet a görögök bizalmába. Aki ennyire gyermeteg és jóhiszemű, mint te vagy. Nem is kell, hogy lásd, mit tettél, ha tudatában lettél volna a cselekedeteidnek, most is ugyanott tartanánk, ugyanannyit tudnánk, mint régebben. De ne is beszéljünk erről többet. Inkább mondd, tehetek-e érted valamit?

- Ami azt illeti, uram, egyet talán igen - kezdtem bele abba, amiért tulajdonképpen jöttem. - Tudod, uram, megismerkedtem én itt egy lánnyal. A Hapu úr házában élő Hotepherével, aki ugyan alacsony sorból származik, de lánggra lobbantotta a szívemet. Ha meg nem sértelek, uram, úgy is, mint atyám régi barátja, segítségemre lehetnél, hogy elnyerjem a lány szüleinek beleegyezését ahhoz, hogy feleségül vegyem.

Hetinek e szavak hallatára leesett az álla, Uszerkaf pedig hangosan felvihogott.

- Van jövedelem, uram - melegektem bele a beszédbe -, ezt te is jól tudod. Méltányos összeget keresek havonta, mint katonai írnok. Bőven el tudnám tartani Hotepherét. Nem származom nemesi családból, pusztán neves hivatalnokok leszármazottja vagyok, ezért semmiféle jó szokással nem ellenkezik az elhatározásom. De ha úgy gondolod, annyival magasabban

állok, mint Hotepheré, hogy az megütközést keltene a jóérzésű emberekben, emlékeztetnélek, milyen sok alkalommal fordult elő Kemet földjének évezreidei alatt, hogy nálamnál sokkalta magasabb származású emberek léptek frigyre Hotepherénél mélyebbről jövő nőkkel.

- Elég, elég, Amenemhát! - fojtotta belém a szót Heti. - Nem kell győzködnöd engem ilyen hülyeségekről! Én sem bele nem egyezhetem ebbe a házasságba, sem segítséget nem nyújthatok hozzá, mint azt neked is nagyon jól tudnod kellene, ha nem vakítanának el annak a lánynak a kíváncsi domborulatai! Felnőtt férfi vagy, jóllehet egyfolytában úgy viselkedsz, mint egy éretlen, idétlen gyerek, aminek ugyan megvannak az előnyei, de most látható, hogy az árnyoldalai is. Fölösleges hozzám fordulnod, hiszen azt a nőt veszed el, amelyiket akarsz, meg amelyik hozzád megy, ugye; atyád és anyád felügyelete alól már kikerültél, ezért hát önállóan dönthetsz mindenben, ami téged érint, ők legfeljebb tanácsaikkal és anyagi juttatásokkal támogathatnak, vagy rossz esetben rosszallhatják a szándékodat. Én még ennyit sem tehetek. Legfeljebb a véleményemet mondhatom el, ha meghallgatod. Egyetlen ember szólhat bele ebbe: Kamósze, illetőleg rajta keresztül a győzhetetlen Jahmesz. És ezt, azt hiszem, te is tudod, éppen olyan jól, mint én, ezért nem is értem, mire jó ez a szócséplés!

Semmit sem feleltem neki, hiszen valóban tudtam jól, hogy igazat beszél. Valójában csak a felelősség alól akartam kibújni, és a kellemetlenségeket rá áthárítani, amikor ezzel az esztelen kéréssel fordultam hozzá. Ezért fennhangon, derekamat mélyen meghajtván bocsánatát kértem, és megígértem, hogy, amennyiben nincs rám szüksége tovább, indulásomig zavartalanul, senkitől sem háborgatva alaposan mérlegelem, meghányom-vetem ezt a dolgot magamban, szem előtt tartva mindazon érdekeket és szempontokat, amelyeket egy józan gondolkodású ifjú hivatalnoknak szem előtt kell tartania. Ő örült alázatos beszédemnek, okos, jó fiúnak nevezett, de azért újra hosszú prédikációt intézett hozzám a felelősségről és a megfontoltság szükséges voltáról, majd elbocsátott, s én úgy vettem tőle búcsút, mint akit nagyon komolyan elgondolkoztattak bölcs, mély értelmű szavai - de tervemről egyáltalán nem tettem le, inkább minden addiginál erősebben kívántam, akartam megvalósulását.

Abban a rémes, szörnyű zűrzavarban, amibe Szau elhagyásával csöppentem, Hotepheré volt az egyetlen kapaszkodó, az egyetlen biztos pont, a ködből fölsejlő szárazföld a reményvesztett, elcsigázott hajósnak. Szauban nagyon jól tudtam a helyemet, és tisztában voltam a játékszabályokkal, Szaun kívül azonban elveszett ember voltam. Úgy jártam, mint az a játékos, aki a jól ismert, okos szabályok szerint működő zenet játék után áttér a vakszerencse és egyéb ismeretlen erők irányította kockázásra. Hotepheré a békét és a nyugalmat jelentette a számomra, azt, hogy minden újra visszatérhet a régi mederbe - de súlyosan tévedtem, amikor azt reméltem, valaha is újfent rátalálhatok testem és lelkem nyugalma, mert az örökre elveszett, amikor elhagytam Szaút, vagy amikor Kamósze ellátogatott hozzánk, vagy nem is tudom már, mikor. Hanem most, ahogy hallgatom az athéni éjszakát, azt hiszem, tudom, mi volt az én bajom: tudom, hogy igaza volt mindenkinek, amikor gyerekesnek és hiszékenynek és gyanútlanoknak és elkényeztetettnek tartott, mert tényleg az voltam, de nem is akartam soha megváltozni, s nem akarok most se. Minden, amit cselekedtem, s amely tettek közt túlnyomó többségben van a rossz cselekedet, alapjában véve egy vásott kölyök csínytevése volt csupán. De hiába szomorkodom ezen. Hiába emésztetem magam, hiába tépelődöm azon, ami elmúlt. Odaát, Ozirisz mezein, ha az istennő szobra nehezebbnek találtatik szívemnél és cselekedeteim súlyánál, amitől erősen rettegek, senki sem siet majd a segítségemre, senki sem szól egyetlen jó szót sem az érdekemben, hiszen az istenek megvesztegethetetlenek, s még ott, a Holtak Országában sem találhatok rá elvesztett, elherdált nyugalmamra - legalábbis így gondolom keserű és reménytelen és komor pillanataimban.

Kegyetlen szorongás kínozta, amikor elhagyta Heti dolgozószobáját, és azon töprengtem, hogyan fogjak hozzá álom valóra váltásához. Úgy véltem, Kamósze engedélyét elég lesz azt követően kérnem, hogy Hotepherével beszéltem, s ha majd Kamósze a beleegyezését adta, akkor járulhatok Hotepheré szülei elé. Mégsem tudtam, hogyan fogjak hozzá. Annyira más volt minden, mint amikor Kiával kellett beszélnem Rauszer érdekében. Sokáig tépelődtem, de nem tudtam jobbat kitalálni, mint hogy egyszerűen odaállok Hotepheré elé és nekiszegezem a kérdést: akar-e a feleségem lenni. Ez azonban, amikor jobban belegondoltam, mégsem tűnt olyan egyszerűnek. Ezért betértem az egyik vendéglőbe, hogy friss sörrel serkentsem szívemet jobb ötletekre, vagy legalább némi bátorságot öntsek belé, melynek birtokában oda merek állni Hotepheré elé. De semmi jobb nem jutott az eszembe, mint az egyenes út, így aztán, noha nem igazán éreztem kellő elszántságot magamban, elindultam Hapuékhoz.

Hotepherét otthon találtam. Miközben a szobája felé tartottam, úgy éreztem, mindenki furcsán néz, valósággal vizslat engem, holott tulajdonképpen ügyet sem vetettek rám, annyira megszokta Hapu háznépe a jelenlétemet. Először Hotepheré sem vett észre rajtam semmit, úgy csevegett, ahogyan mindig is szokott, talán csak egy árnyalatnyival kedvesebb hangon, mint máskor. Hosszú szótlanságom azonban hamarosan feltűnt neki, és faggatni kezdett, hogy mi bajom van.

- Csak nem Heti úrral különböztél össze? - kérdezte, s kérdéséből kiérezhettem, hogy azért aggódik, vajon nem derült-e ki, mi történt kettőnk közt, amikor délelőtt nálam járt.

- Nem, nem - ingattam a fejemet. - Legalábbis nem úgy, ahogy te gondolod. Voltaképpen nem történt semmi rossz, csak beszéltem neki valamiről, aminek kapcsán ő megleckéztetett engem.

- Biztosan valami ostobasággal untattad! - vélekedett ő, mire én rögvest felfortyantam, és így kiáltottam fel:

- Ha tudni akarod, egyáltalán nem volt az ostobaság! Éppen hogy arra szerettem volna megkérni, legyen a segítségemre, amikor a szüleidtől feleségül kérlek!

Nem tudom, végül mi adta a merszet ahhoz, hogy kimondjam ezeket a szavakat, nem tudom, mi segített abban, hogy bevalljam, amit érzek, s ezzel kiszolgáltatassam magam neki, tegyen velem, amit akar, kényére-kedvére. Talán a sör is közrejátszott, mégis azt gondolom, leginkább abból merítettem erőt, hogy bíztam magamban és bíztam benne, bíztam mind a kettőnkben. Talán itt követtem el a hibát.

Mert szavaim hallatára Hotepheré elmosolyodott, de mosolyában nem láttam semmi örömet, semmi biztatást, semmi kellemeset, semmi szépet - inkább Meret mosolyával találtam magam szemben, s rögtön tudtam, hogy veszítettem, azonnal tisztában voltam mindennel, még mielőtt meghallottam volna a válaszát:

- Elég nagy bolondság volt ez, Amenemhát, és jobban tetted volna, ha előbb velem beszélsz, engem kérdezel, s így megtakaríthattad volna magadnak a bosszúságot, és a gúnyolódást, amiben részed lesz, ha Heti nem tartja a száját. És Heti, ahogy ismerem, nem fogja tartani a száját.

- Tehát - kezdtem, de a torkom olyan száraz volt, mint a hatalmas sivatag a forróság évszakában, a szememre sűrű, nedves köd ereszkedett, és valami kimondhatatlan nyomás nehezedett a mellemre, belém szorítva a szuszt, belém fojtva a hangokat.

- Tehát - vette át a szót újra Hotepheré -, ha nem lennél olyan megindítóan együgyű, és mielőtt világga kürtölöd a szándékaid, előbb tisztázod, hogy én mit gondolok minderről, most nem kellene tartanod az alamuszi, rosszindulatú pusmogásoktól és a kaján, megalázó megjegyzésektől, mert én, kedves Amenemhát, akkor idejekorán közlöm veled, hogy nem leszek a

feleséged. Bocsáss meg nekem, és ne érts félre. Te jó fiú vagy, bár bekötött szemmel járkálsz a világban. És ne haragudj rám, nem akartalak megbántani. Voltaképpen határozottan dühös vagyok rád, amiért nevetségessé teszed magadat, pedig elkerülhetted volna az egészet! De semmiféleképpen nem lehetek a feleséged, ezt meg kell értened, és kérek, ne faggass arról, hogy miért, mert nem akarlak még többet bántani.

Amikor Hotepheré elhallgatott, úgy éreztem, szavaival felépítette a sírhelyemet. Felépítette a testemből az én ormótlan, elnagyolt síromat. Felépített egy ronda, nevetnivaló, szánalmas sírt; a húsból és a vérből, az inakból és a csontokból és a belső részekből építette fel, bevonta bőrrel, ruhába bújtatta, és beletemette mindazt, aki voltam. Amikor Hotepheré elhallgatott, úgy éreztem, meghalt bennem minden. Olyan elképzelhetetlen fájdalom nyilallt belém, ami azonnal megbénított mindent, csak egy ösztönös parancs ordított a fejemben, vagy inkább a tagjaimban, egy parancs, hogy meneküljek, mielőtt összedől a világ. És én menekültem, mert összedől a világ.

Órák teltek el, amiket nem tudok felidézni. Órák, amelyek nem illeszkednek az életembe, s az Időbe sem. Órák, amelyek fölött talán még az isteneknek sincs hatalma. Órák teltek el, mire értelmes gondolat bukkant fel újra a feneketlen mélységből, amelynek szélére sodródtam, lerázta magáról a sötétség súlyát, és elébem állt, mint egy útonálló, kevélyen, ijesztően és követelőzőn: *Miért? Miért?* Felelni nem tudtam neki, talán nem is akartam. Inkább azon merengtem, vajon a görögöknek van-e igazuk, akik úgy vélik, halála után a lélek nyomorúságos lényként él a föld alatti világban, és a haldoklók kiömlő vérével táplálkozik, vagy azoknak a hitetlen, istentelen egyiptomiaknak, akik szerint a Nyugatiak Hona olyan ház, amelyen nincsen ajtó és nincsen ablak, vagy az én hitem igaz, s halálom után láthatom a Napot. De bármelyik legyen is igaz, gondoltam, bizonyly jobb nem élni, mint ezzel a fájdalommal, ezzel a kinnal élni együtt, amely itt lüktet bennem mindenütt, és kényszerít, hogy értelmemet meghaladó kérdésekre keressem a teljesen felesleges, semmin nem változtató választ. Azt hiszem, vágytam a halált.

Aztán elmúlt ez is. Csak az üresség, a reménytelenség és a végtelen magány maradt. Úgy éreztem, olyan vagyok, mint az égi fémet hordozó kődarabok, amelyek földbe csapódásuk előtt ki tudja, meddig hasítják egyes egyedül, magukra hagyottan a hideg, rémisztő, kiúttalan sötétséget.

Aztán minden megszűnt. Gondolat, érzélem - minden belesimult valami határtalan, vége-láthatatlan, leírhatatlan közönybe. A pompásan ragyogó csillagok alatt ültem, és a szikrázó csillagvilág fénye kiszorította belőlem a maradék világosságot, és olyan mély sötétséggel töltött meg, amilyen mély sötétségről addig elképzelni sem tudtam, hogy létezik. Úgy emlékszem, sírtam. Egyedül voltam, utolsó ember a világon, hajótörött egy távoli szigeten, sivatagi oázis elfásult, elfeledett, kilátástalan foglya. Könnyeim hidegek voltak, és sósak, mint a tenger vize. Fáztam.

Iput talált rám. Felnyalábolt és hazavitt, mint eltévedt kisfiút az apja, gondosan lefektetett az ágyamba, és virrasztott mellettem az ajtónál kuporogva - legalábbis így mesélte hosszú idő múltán, és nekem semmiféle okom nincs arra, hogy kétségbe vonjam elbeszélése igazságát, hacsak az nem, hogy én már mindennemű igazságot kétségbe vonok. A világban túl sok a megfellebbezhetetlen tétel, a bölcs, megkérdőjelezhetetlen szabály, félreértelmezhetetlen magyarázat - a világ tehát, ezek szerint, tökéletes. Azonban én mégsem hiszek az elfogadott, kikezdhetetlen tételek, tanok, elméletek, gondolatok igazságában, s úgy vélem, nincs semmi, amiről kimondhatom: ez így, ahogy van igaz, való, mert egy másik embernek ugyanaz a dolog úgy, ahogy van valótlan, hamis, és neki éppen úgy igaza van, mint nekem. Ez az egyetlen, amit megtanultam túlságosan hosszúra nyúlt, bűnös életem során, bár olyan keserű felismerés ez,

ami megmérgezi az ember napjait, feketére marja a szívét és megöli utolsó, maradék, bujdosó reményét is.

Mégis jóságosak voltak hozzám az istenek, hiszen amint rabszolgám lefektetett, hamarosan álmot küldtek a szememre, s így ideig-óráig megszabadítottak a kínjaimtól. Amikor pedig felébredtem, Iput forgolódott, sürgölődött körülöttem, gyengéden kényszerített, hogy segítsek neki összepakolni a holmimat, mondván, nehogy aztán rajta keressek valamit, mert ő bizony nem tud rendben tartani semmit, mert ahhoz túlságosan tudatlan és egyszerű ember. Zsörtölődött, amiért annyi dolga van, mint égen a csillag, míg én csak henyélek és szórakozok, és megjegyezte, hogy számos rabszolgával találkozott, akiknek sokkal jobban megy a soruk, mint neki, pedig egyik-másik görög, némelyik pedig főníciai gazdánál szolgál. Hagytam, had füstölögjön, had morogjon. Valahogy jólesett hallani a hangját, távolabbra űzte fájdalmas, sajgó emlékeimet. Ő meg egyfolytában zsémbelt, abba nem hagyta volna a világért sem, és folyvást noszogatót, holott nem sok hasznomat vette. Hálás voltam neki, éreztem, hogy jót akar, ezért segítettem a pakolásban, jöllehet egyáltalán nem kellett volna megtennem ezt, Iputra ugyanis nagyon ráfért már egy kis munka, mert rendkívül rest, tunya és mihaszna ember volt.

Miután összecsomagoltunk, úgy éreztem, szédülök, forog velem a szoba. Tekintetem elborult, és le kellett ülnöm az ágy szélére, nehogy elájuljak. Iput azonnal elém térdepelt, és halkán, bizalmasan suttogni kezdett a fülemben, hogy mit képzelek én, hogy a csudába lehetek olyan illetlen, mint egy tanulatlan bugris, miért nem szedem össze magam sebesen, és megyek nyomban elbúcsúzni vendéglátóimtól, és köszönetet mondani, hogy oly hosszú ideig oly nagy kényelmet biztosítottak a számomra; s miként lehet az, hogy ami neki, a mamlasz rabszolgának is eszébe jut, arról én, a tudós írnok megfélemlésem. Tökéletesen igaza volt, ezért meg sem fedtem elképesztő pimaszságáért, hanem megfésültem vele a parókámat, s közben nagy gonddal kifestettem a szememet, és a legdíszesebb, ezüstoffonállal kivarrott gallért kanyarítottam a nyakamba. Amikor megvizsgáltam magam egy bronztálca sima lapján, meg kellett állapítanom, hogy annak ellenére, hogy ugyanolyan rút vagyok, amilyen mindig is voltam, legalább nagyon előkelően festek. Ez némi elégedettséggel töltött el.

Mélységes tisztelettel és a legszigorúbban betartva a kötelező udvariassági szabályokat vettem búcsút házigazdáimtól és köszöntem meg mindazt, amit értem tettek. Hetinek díszes írószertartó tokot, feleségének és lányainak kenőcs- és illatszertartókat ajándékoztam, amelyeket még Szauból hoztam magammal erre a célra. Ajándékaim és tisztelettudó viselkedésem láttán Noferu-Ré úrhölgy megenyhült irányomban, és talán túlságosan is kedvesen szólt hozzám, ami felkeltette gyanúmat, és nem kerülte el figyelmemet három lányának visszafojtott kuncogása sem. Bizonyos vagyok benne, hogy már tudtak kudarcomról, ezért viselkedtek így. Heti viszont leplezetlenül beszélt velem, és minden eszközzel őszintén vigasztalni próbált - ezért nagyon hálás voltam neki. Uszerkafot akkor sikerült elkerülnöm, s így nem szereztem meg neki azt az örömet, hogy nyíltan a képembe röhögjön. Este azonban csak belébotlottam, Heti ugyanis pazar lakomát rendezett búcsúztatásomra, amelyen nem csupán Uszerkaf, de Hapu és valamennyi daphnai-i hivatalnok megjelent feleségével-családjával. Minden szempár csillogóan arról árulkodott, gazdája tudja, mi történt, tisztában van vele, hogy jártam, mennyire megalázott egy alacsony sorból származó lány. Bár korábban azt hittem, a kikoszorúzás fájdalma minden egyéb érzést eltompít lelkemben, mégis roppant kínosan éreztem magam. Nálam talán csak Heti feszengett jobban, aki nem akart semmi rosszat, nem akart kellemetlenségeket okozni nekem, de a szokások ellen mit sem tehetett. Én legalább leihattam magam a sárga földig, hogy elhomályosult tekintetemet ne bántsák a sandán gúnyolódó pillantások, neki ellenben még ez a könnyebbség sem adatott meg, hiszen felesége árgus szemekkel figyelte minden mozdulatát.

Azután ez is véget ért, mint a világon minden. Kialudtam mámorom és korán reggel már a megbeszélthelyen voltam, hogy felkapaszkodjak Traszibülosz mögé a harci szekérre, és szédítő iramban induljak Pa-Tumba, uramhoz, Kamószéhoz.

A börtökban, amelyet annak idején Hetinek hoztam, ott lapult egy rövid, alig olvasható levélke is, ami nekem szólt, s amit valamiféle alsórendű katonai írnok vethetett papírra, aki vajmi keveset sajátított el az írás isteni adományából. Ebben a levélben mindössze annyi foglaltatott, hogy megérkezvén Pa-Tumba, hová kell mennem, hogy uramra, a nemes Kamószéra akadjak. Ez a hely pedig Menna kereskedő háza volt, amely a nagy csatorna rakpartjától mindössze százötven lépésnyire emelkedett. Ide érkeztünk hát meg Traszibülosszal és Iputtal egyszerűen, szerényen, gyalogosan, mint a nincstelen vándorok, mert a harci szekeret az egyik város széli vendégház istállójában hagytuk, nehogy balesetet okozzunk a forgalmas, mindenféle népségtől nyüzsgő városban.

Pa-Tum hosszú-hosszú ideig nem volt jelentős település, egyike volt csupán a számtalan ágra szakadó Hápi partján kialakult folyami kikötőknek. Ám a dicsőséges Hatsepszut (Élet, Üdv, Egészség!), minden asszonyok között a legkiválóbb, aki fejére tehette a kettős koronát, ezer esztendővel ezelőtt megépíttette királyi munkásaival a hatalmas, hosszan kigyózó csatornát a tengerhez, és ezzel Pa-Tum napja felvirradt, hiszen innen indultak a nagy hajók Punt országába, hogy kincsekkel megrakodva térjenek haza. Hanem a félelmetes Széth, a sivatag ura megirigyelte Egyiptomot, amely immár olyan hatalmassá nőtt, hogy szolgájává tette a büszke természetet is, ezért háborút hirdetett a mesterséges vízi út ellen, s homokviharaival elpusztította azt - így Pa-Tum egy évszázad elteltével újra jelentéktelenné, sivárrá és unalmassá lett. De II. Nékó fáraó, az istenek kedveltje újra kiásatta a csatornát, amely ugyan a mai napig sem tökéletes, és egyes szakaszokon ösvérek segítségét kell igénybe venniük a hajósoknak, mindenesetre éppen eléggé lerövidíti az utat a tengerig ahhoz, hogy Pa-Tum városa újra viragozzék. Éppen ezért sok nyelvet beszélő, különböző népekből származó, bár elsősorban görög és föníciai hajótulajdonos kereskedők tömege él itt, hatalmas palotákat emelnek fából, sőt némelyikük kőből is, fitogtatják gazdagságukat, és szívesen látnak minden vendéget.

Menna egyike volt a leggazdagabb kereskedőknek, de azon kevés igen jómódú kalmárnak is, akik nem idegen országokból jöttek s telepedtek le a Hápi partján, nem is csupán atyáik vagy nagyatyáik óta élt családjuk a fekete föld országában, hanem már az idők homályába vesző ősei is mind Egyiptomban születtek, s itt is fektették őket szépmívű kősírokba. Szívélyesen fogadott valamennyiünket, noha erősen megütközött azon, hogy egy görög zsoldos beteszi a lábát a házába, ugyanis, mint nemsokára kiderült, szenvedélyesen gyűlölt mindent, ami idegen, különösen, ha görög vagy föníciai. Azt hiszem, a görögök és a föníciaiak jelentették rá nézve a legnagyobb veszélyt, ők voltak legjelentősebb vetélytársai, és gyanítom, gyakran előzték meg hajóik az ő flottáját, nem egyszer adtak tovább ügyesebben, nagyobb haszonnal áruikon, mint ő, innen eredhetett ellenszenve e két nép iránt. Persze, ez természetes jelenség, hiszen mind a görög, mind a föníciai alávaló kereskedőnépség, vérében van ez az alantas, utálatos, bár nagy haszonnal járó foglalkozás, ezzel szemben egyiptomi soha nem képes olyan kiválóan üzni ezt a szakmát, hogy megelőzzön egy görögöt vagy egy föníciait, mardosó irigység költözik hát szívébe, és gyűlölni kezd mindent, ami idegen.

Menna leplezni próbálta gyűlöletét, s talán Traszibülosz és Iput előtt ez sikerült is, én azonban keresztülláttam rajta. Láttam a sötét, vészterhes, baljóslatú fenevadat, a még Bész istennél is ijesztőbb pofájú, vérben forgó szemű bestiát, ahogy ugrásra készen lapult a lelkében, és tudtam, hogy amennyiben ez a démon olyan sok egyiptomi lelkébe fészkelte bele magát, amint sejtettem, akkor Kemet földjéhez nagy bajok, rettentő veszedelmek közelítenek, melyeknek csak valami egészen határozott cselekedet szabhat gátat. Végtelenül levertnek, fáradtnak és

kiábrándultnak, iszonyúan fásultnak és elkeseredettnek éreztem magam, mégis tisztábban láttam, mi történik körülöttem, mint bármikor. Éreztem a Menna mosolygós álarca mögül kicsapó gyűlölködést, ami elsősorban Traszibüloszra, részben rám és Iputra irányult, de éreztem az erőfeszítést is, amivel titkolni próbálta. Mindezt láttam és éreztem, de szívem hideg maradt, mint sekély pocsolóvíz a sarjadás évszakában, vagy mint a krokodil bőre.

Kamósze érkezéséig Traszibülosz alaposan felöntött a garatra és bamba arccal dudorászott, ráadásul Menna a kereskedelem mind nehezebbé válásáról, már-már válságba fordulásáról kesergett szakadatlan, úgyhogy rendkívül megörültem, amikor az egésznek véget vetett uram, Kamósze jövelete. Amint belépett, Menna nyomban elhallgatott, Traszibülosz pedig felugrott, és, szokásához híven, nagy hangon üdvözölte, megropogtatta a csontjait, miközben hülyén, idétlenül nevetett. Kamósze is meglapogatta a görögöt, majd hozzám fordult, mosolyogva köszöntött, és meglepő, szokatlan tisztelettel szólt Mennához is, minden jót kívánva és mindent köszönve neki. Aztán leült körünkbe és utunkról érdeklődött, tőlem meg azt kérdezgette, megtanultam-e mindent Heti mellett, amit meg kellett tanulnom, majd hosszadalmas mesélgetésbe és múltidézésbe fogtak Traszibülosszal, amit Menna csillogó szemmel, érdeklődve figyelt, ezzel szemben én kegyetlenül unatkoztam. De nem tehettem semmit, ezzel telt el az egész nap, s a beszélgetés, az adomázás egyhangúságát csak a különleges ételek és tüzes italok bőséges fogyasztása törte meg olykor. Olyan volt fülemben Traszibülosz mély hangja, mint távoli oroszlánbömbölés, Kamósze zengő hangját pompás paripa szilaj nyerítésének hallottam, Menna sipító hangja disznósivalkodássá változott - mintha valami állatsereglet kellős közepébe csöppentem volna. Meg sem próbáltam követni beszédüket, egészen máshol járt az eszem. Szemeim Hotepherét látták újra és újra, bár majd belevakultak ebbe a látványba, kezem az ő kezét érintette, bár kis híján elszáradt, elüszkösödött eközben, szívem oly hevesen vert, mintha a közelében lennék, bár távol voltam tőle, s ebbe majd beleszakadt. Hidegen hagyott, mi folyik mellettem, körülöttem. Az igazi valóságnak Hotepherét éreztem, bár belebetegedtem abba, hogy nem lehetek része ennek a valóságnak. Nem voltam eszemnél és nem voltam örült. Nem haltam meg, de igazán nem is éltem.

Olyan volt az a nap, mint egy végenincs, sehová sem vezető utazás. Már egyáltalán nem számítottam arra, hogy valaha is bevégeződik, amikor mégis leszállt az est, az égen felragyogtak a csillagok, Menna nagyot sóhajtva felemelkedett, hogy elgémberegett tagjait megmozgassa, Kamósze és Traszibülosz abbahagyta a múltidézést, s a görögöt menten elnyomta az álom. Én is felriadtam, szertefoszlottak a zavaros képek, amelyek fogva tartottak, s Kamósze hívó szavára utána indultam a gazdag, lélegzetelállító kertbe, ahová Menna fáradtságot nem kímélve messzi tájakon honos, különös növényeket telepíttetett. Menna nem tartott velünk, bár reszketett a kíváncsiságtól, így kettesben maradtunk.

- Heti beszámolt mindenről, Amenemhát - szólt Kamósze. - Urunk szíve örvendezik, hogy ilyen remek munkát végeztél.

- Semmit sem tettem, kegyes Kamósze - vettem ellene, s komolyan így is gondoltam.

- Igen, tudom, hogy így érzed - hagyta rám. - De két olyan kincs birtokában vagy, ami a győzhetetlen Jahmesznek bármit megér: egyik kincsed a nyelvtudásod, másik a gyermeked, jóhiszemű tájékozatlanságod, ami bizalmat ébreszt még a legszívtelenebb férfiúban, vagy a leginkább kiégett, velejéig romlott nőben is. Éppen ezért, e két tulajdonság birtokában tudtad elvégezni mindazt, amit sokan mások, nálad tapasztaltabb, úgy hiszem, bölcsőbb férfiak képtelenek voltak véghezvinni.

- Balgaságom hát az egyedüli erőnyem - jegyeztem meg keserűen.

- Ne légy ostoba, Amenemhát! - emelte fel a hangját Kamósze. - Elnyerted a nagyúr kegyét, ne panaszkodj, ne sajnáld magad! Légy férfi, vagy legalább próbálj az lenni, bár nagyon jól tudom, milyen nehéz most neked. Heti írt arról a lányról. Tudok mindent, mert az az írnok, aki a helyedbe lépett, szorgalmasan elolvasta a leveleket és tájékoztattott mindenről.

- A helyembe lépett? - képedtem el. - Hát már nem vagyok az írnokod, nemes Kamósze? Elhagytak az istenek!

- Ne sírj, mint egy ostoba kölyök, Ámonra és az összes istenekre kérlek! Miként lehetnél továbbra is az én írnokom, amikor ettől a pillanattól fogva közvetlenül a győzhetetlen Jahmeszt szolgálod?

Erre már válaszolni sem tudtam. Örülöm kellett volna, ugrándozni és énekelni, hogy ekkorra megtiszteltetés ért nevetnivalóan fiatal korom ellenére, mégsem éreztem semmit. A szívemre települt hideg, kegyetlen szorítás nem engedett, tovább gyötört, történhetett bármi, mi sem változott.

- Egyfelől nem örülök ennek, nemes Amenemhát - folytatta Kamósze -, hiszen amit hallottam rólad, engem is meggyőzött arról, mennyire használható ember vagy, de uram akaratával nem szegülhetek szembe, és, hidd el, másfelől boldog vagyok, amiért ilyen magas méltóságra emelkedtél. Kérlek, ne feledd, hogy, ha rövid ideig is, de közel álltunk egymáshoz, s bocsáss meg, ha durván viselkedtem veled, ám ne feledd, hogy én csak egy egyszerű katona vagyok, híján minden műveltségnek és tudásnak. Ettől a pillanattól kezdve nem tartozol nekem engedelmességgel, csupán a hatalmas Jahmesz parancsainak vagy köteles alávetni magadat. Ő pedig az én számmal azt parancsolja neked, hogy holnap velem együtt indulj hozzá Pe városába, hogy örömét lelje látásodban!

Igazából ekkor értettem meg, mennyire nagyot változott egyik pillanatról a másikra a helyzetem, s mintha valami sanda, lappangó félelem lopózott volna zilált lelkembe, s kibillentett volna nyomorúságos közönyöm holtpontjáról. Eszembe jutott, mennyire ellenszenvesnek találtam Kamósztét, amikor eljött atyám házába, hogy megismerjen engem, s lám, most mégis sajnálom, hogy ilyen rövid ideig szolgálhattam csupán. De csak felvillanása volt ez értelmemnek, nyomban utána visszasüllyedtem a fásult egykedvűségbe.

- Én is bánkódom, amiért nem szolgálhatlak tovább, Kamósze - mondtam. - De mindig a barátod maradok, mindig szívesen látlak, és szívesen beszélgetek veled.

Kamósze örült beszédemnek, s én tényleg őszintén beszéltem, legalábbis azt gondolom, nem volt hamisság abban, amit mondtam. S mivel az ő örömeiben sem volt mesterkéeltség, nem volt csalárdság, vagy talán valami egészen más okból, mindenestre beszélni kezdtem Hotepheréről, hosszan és követhetetlenül, fájdalommal és mégis valahogy boldogan. Kamósze pedig meghallgatott engem, nem szakított félbe, nem tett fel ostoba kérdéseket, s mikor befejeztem, nem nyilvánított véleményt. S ez így volt jó.

Másnap reggel búcsút vettem a fejfájással küszködő Traszibülosztól, és elhagytam Pa-Tumot. Ezúttal Pe irányába száguldottam egy istentelen harci szekéren, ahogyan huszonegynéhány nappal azelőtt Szaut, majd a Tábor felé rohantam, de ez az utazás nem csak annyiban különbözött attól a másiktól, hogy ezúttal más cél felé közeledtünk, hanem felsorolhatatlanul sok egyéb különbséget, változást is cipeltem magammal, hogy majdnem beleszakadtam. Akkor, közel egy hónappal korábban frissen vizsgázott írnokként kíváncsian vágtam neki a bizonytalan jövőnek, bár szorongtam és szomorú voltam, amiért el kell hagynom a szülővárosomat és szeretteimet. Most egy fiatal kora ellenére példátlanul magasra kapaszkodott, de végtelenül csalódott és kiábrándult ember rohant a holnapba, aki nem várt semmit, nem akart semmit, s nem érzett mást, csak űrt és néha a gyötrelmet.

HARMADIK KÖNYV

Uahibré

Három évig voltam Jahmesz tábornok írnoka. Három évig éltem magamba roskadtan, szótlantul, élettelen, akarattalan árnyék gyanánt követve uramat, bárhová is ment. Három évig majdnem minden napom komor volt és gyalázatos. Három évig nem láttam viszont Szau városát és a szeretteimet. Ez a legtöbb, amit mondhatok erről a három évről.

Mégis kell mást is mondanom, mert ez alatt a három esztendő alatt a győzhetetlen Jahmesz, a keleti határvidék legfőbb parancsnoka legközvetlenebb közelében tengettem napjaim, s ez a különös, csodálatos ember megosztotta velem gondjait, bajait és örömeit, s közben rám is sugározta azt a (ma már tudom) isteni eredetű fényt, amely áradt belőle, amely átítatta egész lényét, és nem maradt hatástalan azokra sem, akik mellette, körülötte éltek. Bár én akkor nem láttam, nem vettem észre, nem fogtam fel, milyen nagy jelentősége van ennek, ma már tudom, ez tartott életben, ez mentett meg attól, hogy teljesen szétessek és a lábam alól végleg kicsússzon a talaj. Uram és parancsolóm nyomában lépkedve bejártam Pet, Juputot, Junut, Hatharibát, Hmunut és a Birodalom számos egyéb városát; kóboroltam a rendíthetetlen sivatagban a gyakorlatozó hadsereg élén; ettem az egyszerű katonák keserű kenyerét, ittam pocsék sörét a sivatag néhány elhanyagolt, távoli helyőrségében, máskor a világ legízletesebb ételeiből falatoztam, és kortyolgattam a legfinomabb italokat a pazar lakomákon a városok kőépületeiben: megismertem a nélkülözést és a dúskálást; néztem a harcosok durva, kifejezéstelen arcát és a szegények aszott, töpörödött ábrázatát, figyeltem a gazdagok zsírtól csillogó fizimiskáját - de a szemeim nem nyíltak látásra, süketté vált füleim nem kezdtek ismét hallani, magam ugyanolyan haszontalan játékos maradtam az életnek, amilyen addig voltam. A győzhetetlen tábornok, a hatalmas úr ennek ellenére örömét lelte a társaságomban, nem rótt meg esetlenségemért, gyermekdedségemért, csak állandó búslakodásomat kárhoztatta. Végtelen hálát éreztem iránta, s ez az érzés napról napra növekedett a szívemben. Második atyámként tiszteltem őt, s talán ő is fiaként kezelte, hiszen nem volt egyetlen törvényes gyermeke sem, mert addig az ideig, amíg én megismertem, nem házasodott meg (jóllehet meglett ember volt már, abban a korban, amikor egyik-másik férfiúnak unokája is van), azonban népes háremet tartott, mint néhányan mások is a legelőkelőbbek soraiból, vagy mint maga a fáraó.

Hogy pontosabban fejezzem ki magam, azt kell mondanom, hogy Uahibré fáraó uralkodásának tizenhatodik évében, amikor a Sziuph városában született, s a későbbi évek folyamán a fáraó hadainak legbátrabb, legrátermettebb vezérévé emelkedő Jahmesz írnoka lettem, uram, a győzhetetlen tábornok már közel negyven esztendősen lehetett. Hogy kereken mennyi, azt maga sem tudta igazán, mert egyszerű sorból származott és nem ismerte születésének pontos idejét. Ezen néha erősen kesergett, olyankor leginkább, amikor többet ivott a kelleténél. Ez pedig gyakorta megtörtént vele, mert szerette a sört, és nem vetette meg a jóféle, kevert borok élvezetét sem. Viszont soha nem ivott, ha komoly dolgokkal, a hadsereggel, vagy egyéb feladataival kellett foglalkoznia, ilyenkor, amíg mindent el nem rendezett, józan volt és megfontolt. Amikor azonban nem akadt semmi dolga, szívesen tréfálkozott, iddógált és bolondozott. Ilyenkor sokszor küldött értem, hogy hallgassam, amit mesél, vagy figyeljem, ahogyan hangosan gondolkodik, és megparancsolta, hogy bármikor, félelem nélkül vágjak a szavába, ha úgy vélem, kiegészíthetem, amit mond, vagy nem értek vele egyet, s vitába szállnék azzal, amit beszél. Amikor pedig így cselekedtem, nem felejtette el, mit ígért, nem gerjedt haragra ellenem, ha ellenvetésem volt, nem zavart el magától, ha vitatkozni merészelttem,

hanem figyelmesen végighallgatott, és elmerengett azon, amit mondtam. Mivel ő maga nem rendelkezett széles műveltséggel, sokat adott a bölcsesség mézén nevelkedett férfiak és nők véleményére. Igaz, nem volt tanult férfiú, azért jól ismerte Amenemope művét, az *„Instrukció, amely bölccsé tesz, és a tudatlant megtanítja, hogyan lehet megismerni minden létezőt”* című könyvet, amelyet erős marhabőrtokban mindig magánál hordott, és szabad idejében sűrűn böngészgetett, annak ellenére, hogy nehézkesen és lassan olvasott, mert csak érett, felnőtt fejjel tanulta meg az írás és az olvasás művészetét, amikor már nem könnyű az effajta alapvető ismeretek elsajátítása. Mindazonáltal nagy örömét lelta a papiruszra nagy gonddal leírt betűk, szavak, mondatok izgalmas világában, mert kielégíthetetlenül kíváncsi, nyughatatlan, tanulni vágyó ember volt. Nem csupán a tudomány, de minden érdekelte, amiből okulni, gyarapodni lehet. Gyakran idézte Ptahhotep egyik intelmét, miszerint: *„Ne légy gőgös, ne légy elbizakodott amiatt, hogy tudós vagy, kérj tanácsot tudatlantól éppúgy, mint tudóstól, mert nem lehet elérni a művészet határát, s egy művész sincs varázserővel felruházva. Elrejtettebb a szép beszéd a smaragdnál, ám megtalálható a szolgálóleánynál a malomkő mellett.”* Talán azért is kedvelte ezt a bölcsességet, mert saját magára ismert benne.

Nagyritkán, amikor a gondok mély barázdákat szántottak homlokára, engem kért meg, hogy olvassak fel neki, s ilyenkor mindenkit elküldött maga mellől, végignyúlt a kereveten, s miközben én olvastam, ő csendesén a semmibe révedt. Eleinte azt gondoltam, nem is figyel rám, tapasztalataim azonban hamarosan meggyőztek ennek az ellenkezőjéről: mindig emlékezett arra, amit citáltam.

A munkám egyébként, amelyet mellette végeztem, cseppet sem volt megerőltető. Hébe-hóba meg kellett írnom néhány levelet, időnként jelentéseket körmölttem, néhanapján segítettem az alacsonyabb rangú írnokoknak mindennemű elszámolások készítésében, de leginkább csak ott lebzseltem uram közelében, meghallgattam őt, és amikor megengedte, elmondtam a magam véleményét. Csak olyankor szaporodtak meg teendőim, amikor görögökkel kellett tárgyalnom, vagy görög nyelven írt leveleket fordítanom, megválaszolni, s egyre többször olyankor is, amikor hasonlókat kellett cselekednem káriaiakkal, tudniillik lassacskán egészen tűrhetően beszéltem a káriai nyelvet is.

Meglehetősen sok szabad időm maradt tehát, s olyankor megállíthatatlanul rám tört és a hatalmába kerített a komor, kíméletlen kétségbeesés. Egyszer egy sivatagi oázisban, ahová elkísértem uramat, olyan kegyetlen erővel rontott nekem, hogy kis híján összeroppantam. Tétova szándékkal menekültem előle, s kába bolyongásom végén az oázis szélére jutottam, egy csendes, lankás hantra, amelyen néhány lépés hosszú vízer futott. Letérdeltem a partjára, s mint az antilopok a Hápiból, úgy kortyoltam hűsítő, tiszta vizét. Mezítelen térdemmel éreztem az áldott fekete földből sarjadó fűszálak gyenge testét, miközben tagjaimban szétterjedt az üde, hűvös forrásvíz, mintha az istenek életet adó lehelete volna. Felfrissülve és ellazult izmokkal végighengeredtem a zsenge fűvön, beszívtam a föld és a víz és a zöld növények illatát, a hatalmas, káprázatos Ré tüzes sugarai jótékony, simogató kezekké változtak, és lelkembe költözött az istenek békéje. Magamhoz öleltem a földet, végigsimítottam az aprócska csermely üdítő vizét, megcsókoltam a törékeny, védtelen fűszálakat, és éreztem, hogy élek, s minden él körülöttem. Éreztem a csodát, a végsőt, az egyetlen, és meggyötört lelkem olyanná vált, mint a csendes patak, mint a nyugodt, háborítatlan víztükör, s ebben a tükörben megpillantottam a halhatatlan istenek arcát, és tudtam, hogy minden jó, minden tökéletes.

És attól a naptól fogva a kétségbeesés, a reménytelenség, a búskomorság nem gyötört annyira, mint korábban. Olyanná váltam, mint a csatában mély sebet szerzett katona, midőn végre hegedni kezd fájdalmas, gennyes, üszkösödő sebe, s már képes mozgatni beteg, legyengült, elsorvadt izmait, s hinni kezd abban, hogy egyszer mégis elérkezik a gyógyulás.

És amikor a sivatagból visszatértünk a biztonságos, jól ismert városok valamelyikébe, talán éppen Juputba, papiruszt terítettem magam elé, kihegyeztem egy nádtollat, és levelek írásába fogtam. Öt levelet írtam. Egyet Rauszernek és Kiának, egyet a szüleimnek, mindkettőt Szauba címezve, egyet, jóval rövidebbet ezeknél Kamószénak, aki akkoriban Menferben volt, egyet a Táborba, Hetinek, és végül ugyanoda egy hosszadalmas, görög nyelvű Traszibülosznak, hellén barátomnak. Mind az öt levél rólam szólt, arról, ami velem történt, amit megéltem, amit gondoltam, amit láttam és éreztem. Mégis meglepő különbségeket fedeztem fel bennük, amikor utólag átolvastam valamennyit, egyiket a másik után. Ugyanarról írtam az összes levélben, s a levelek mégsem voltak egyformák. Nemcsak hogy másképpen fogalmaztam, más-más szavakat használtam mindegyikben, de valamiképpen ezek a más-más szavak, más-más kifejezések, más-más szófordulatok egyben más-más jelentéseket is hordoztak, holott ugyanazok a tények, ugyanazok az eseménysorok, ugyanazok a gondolatok, ugyanazok az érzések és ugyanaz a szándék szolgált alapjául mindahánynak. Rájöttem, milyen sok múlik azon, hogyan, miként fogalmazok meg valamit. Észre kellettennem, hogy nem csupán azon áll vagy bukik egy beszéd, vagy leírt szöveg tartalma, hogy mit mondok, mit mondanak benne, de legalább annyira azon is, ahogyan, amiként mondom, vagy ahogyan, amilyen módon mondják. Ugyanazt az eseményt rendkívül sokféleképpen el lehet mesélni, anélkül, hogy megváltoztatnánk a tényeket, vagy hazudnánk, esetleg elhallgatnánk valamit. Ez különös felismerés volt, hiszen írnok voltam, s mint írnok a betűk, szavak, mondatok nagy tisztelője.

Ám azzal, hogy saját leveleim olvasása közben tudatára ébredtem ennek a voltaképpen egyszerű igazságnak, azaz ráeszméltem a nyelv, az írott szó esetlegességére és kényes, veszélyes, ezerféle módon értelmezhető voltára, azzal azt is megértettem, hogy talán még az évezredek feliratok sem megbízhatóak, s amennyiben azok sem azok, hát semmi sem az ezen a világon. Megijedtem ettől a felfedezéstől. Megijedtem a hatalomtól, amit eme könnyen belátható igazság felismerése által az írástudók kezében összpontosulni láttam. S ma is félek ettől a hatalomtól, mert érzem, hogy bármit írhatok, de az igazságot soha nem közelíthetem meg.

Ha most itt, mérhetetlenül távol a szülőföldemtől, a csodálatos Kemet, a fekete föld országától, és felfoghatatlanul távol az ifjúságomtól elgondolkodom ezen, úgy vélem, hogy valamikor, amikor a fiatal világban élő fiatal teremtményekben még élt az aranykor emlékezete, abban a korban, amikor Imhotep, vagy Ptahhotep leírta Intelmeit, azokban az időkben, amikor az istenek még el-ellátogattak az emberek közé, biztosan könnyebb volt az írástudók dolga is, csakúgy, mint mindenki másé, és könnyebben megtalálták a helyes utat, könnyebben ráakadtak az egyetlen helyénvaló igazságra, s vissza is tudták azt adni könnyedén. De ma már távol van a boldog korszak, mikor az emberiség még ifjú volt és nyílt szívű, ma már az igazságnak is ezer és ezer és még egy orcája van, hogy megtévessze a keresőt, aki kincs gyanánt kutatja mindenfelé, amerre jár. Manapság az emberek alattomosak, alamuszik és csalárdak, és a világ vénségesen vén. Ám Ptahhotep azon intelme, amelyet kicsivel föntebb már említettem, s amelyet szeretett uram oly szívesen és gyakorta idézett, magam sem értem, miért, valahogy megvigasztal, s mikor elmormolom magamban, úgy érzem, nem a világgal, nem a szavakkal, nem az írással és a bölcsességgel van baj, pusztán velem: az én bölcsességem, az én tehetségem fogyatékos csupán. S bár nem kellemes gondolat ez, azért megnyugtató.

Mindenesetre leveleimre elég hamar megérkeztek a válaszok. Kia és Rauszer majdnem ugyanazokról a dolgokról írtak, mint a szüleim, de egyikük sem eresztette túl bő lére a mondanivalóját, Heti csak néhány hivatalos sort vetett papiruszra, Kamósze nemkülönben. Traszibülosz ellenben hosszú és első pillantásra olvashatatlanak tűnő levelet küldött, s ő örövendeztetett meg a legjobban, mert az ő szavaiban éreztem leginkább azt, hogy szívesen fáradt miattam, szívesen számolt be nekem magáról, a családjáról és a gondolatairól. Összességében mégis nagyon fáradtnak és elhagyatottnak éreztem magam, úgy éreztem, mindenki

elfelejtett, mindenki jól boldogul nélkülem, senkinek sem hiányzom. És ez nagyjában-egészében így is volt.

Abban az időben gyakran jártam le a Hápi partjára. Amikor csak a munkám engedte, és éppen olyan városban tartózkodtunk, amely a folyó partján feküdt, ott töltöttem az időmet. Úsztam a krokodilok elől elkerített vízben, hevertem a parton valamelyik bokor alatt, áhítattal figyeltem, ahogyan a szent bogarak fürgén és ügyesen hajtják a hatalmas agyaggolyóbisokat, meglestem a halászó íbiszeket és gólyákat, kihallgattam a fecskék fecsegését. Máskor a csatornákat gondozó parasztokat néztem órák hosszat. Izmosak voltak, csupa ín, csupa csont emberek, soványak, aprók, sötét bőrűek, fogatlanok. Koszos testükön mocskos ágyékkötőt viseltek, nem kenték magukat olajokkal és halántékukon félelmetesen kidagadtak az erek, amikor a nehéz vödörket emelgették, vagy a csatornába rakódott szennyet meregették. Látványuk erősen elszomorított. Sajnáltam őket, amiért ilyen nehéz, fáradtságos, gyötrelmes, kínkeserves munkát kell végezniük, pedig tudtam, hogy ez a világ rendje, mindig is így volt, s így is marad az idők végezetéig. S tudtam azt is, mert saját szememmel láttam, hogy bár nagyon kemény munkát végeznek, azt legalább nem üres hassal teszik, hiszen amikor leültek falatozni, a kosarakból előkerülő roppant kenyereket és a harsogó hagymákat öblös korsó sörökkel öblítették le: jutott mindannyiuknak elegendő. Ez megvigasztalt. Annál is inkább, mert tisztában voltam azzal, hogy nem mindig volt ez így Kemetnek földjén, és bizony voltak hosszúra nyúlt időszakok, amikor a parasztok olyan sokat éheztek, hogy belepusztultak a nélkülözésekbe. Ezek a parasztok, akiket kilestem, sokkal jobban éltek, mint azok a szerencsétlen elődeik tengődhettek, akikkel az éhhalál és a járványok, a háborúk és torzsalkodások végeztek - mégis bántott a látványuk; bántott, hogy nem láthatok rajtuk finom öltözetet, és nem látom gömbölyödni a pocakjukat, bár magam sem értettem, miért kerítették hatalmukba ilyen ostoba és hasznavehetetlen, hiábavaló gondolatok. Nagyon zavarodott és elkeseredett voltam akkoriban.

Most is zavarodott és elkeseredett vagyok, s még annyi vigaszom sincs, mint valaha, ifjúságom napjaiban volt. Persze, ezzel megint nem mondok igazat, megint összekeverek mindent, félrevezetem magamat. - Igenis van vigaszom: ez az emlékezés az, a múlt idézése, a rágódás az éveken, amelyek az életemmé álltak össze az istenek akaratából. Sőt: most még több vigaszom is van, mint egykoron volt, hiszen ma vigasz az is, ami keserűség forrása volt tegnap: vigasz azáltal, hogy egyáltalán volt, s így része lett az életemnek. Többször vetették a szememre görög ismerőseim, de főníciaiak, zsidók és egyéb nemzethez tartozók is, hogy én, és egész egyiptomi népem a halált többre értékeljük az életnél, s az egész életünket a halálra való készülődés tölti be, olyannyira, hogy élni nem is jut időnk. Ilyenkor mindig mosolyogtam magamban, de nem feleltem nekik. Mosolygok most is. Hogyan is érthetnék meg ezt idegenek? Hogyan érthetnék meg, hogy éppen ellenkezőleg: az egyiptomi emberek az életet tartják mindennek fölött fontosnak, s mindaz, ami a halálra való készülődésnek, a halál kultuszának hat, az valójában az élet szeretete, az élet feltétlen imádata és tisztelete! Mi, amikor a halálunkra készülünk, erős, biztonságos, tetszetős kősírt emeltetünk magunknak, felhalmozunk benne erőnkhez mérten minden jót, és tanulmányozzuk a Halottak Könyvét - és mindezt voltaképpen azért tesszük, hogy biztosítsuk magunknak a lehetőséget az örökkévalóságra, az örök életre, mert annyira szeretünk élni, hogy képtelenek vagyunk beletörödni az olyan nyomorúságos halálba, mint amilyennek azt a görögök vagy más népek képzelik azt. A döntés, természetesen, az istenek kezében van, mi azonban mindent elkövetünk, hogy a halál ne jelentse visszavonhatatlanul és megmásíthatatlanul az élet végét, hanem egy olyan kapu legyen, amelyen nincs visszatérés, amely ugyan lezárja a földi létezést, ám utat nyit egy másik, talán nem egészen ugyanolyan, ám bizonyosan hasonló, és pontosan ugyanúgy teljes és szépséges életnek. Érzem, hogy nem élek már soká. Érzem, hogy itt fogok meghalni, Athénban, idegenek

között. De tudom, hogy előtte befejezem, amibe belefogtam, bevégezem az emlékezéseket: leélem újra az életem. S tudom, hogy Anakreón barátom elvégezteti testem balzsamozását, és visszajuttatja múmiámat a szülőföldre, s ha az isteni ítélet valami csoda folytán kedvező lesz irányomban, talán véget érnek szenvedéseim a Nyugatiak Honában.

Megint túl sok hiábavalóságot fecsegek, mint a Hápi partjain cikázó, apró, szélesebb fecskemadarak, akik a sarjadás évszakának végén elhagyják a fekete földet, hogy északra vonuljanak, a világ más, alig ismert tájaira, s elvigyék oda is a hömpölygő Hápi és a gyönyörű Kemet illatát, zamatát, hírét. Visszatérek inkább uramhoz, Jahmeszhez (amint a fecskemadarak is mindig visszatérnek az áradás évszakában), mert a harmadik évben, amit mellette töltöttem, Uahibré fáraó uralkodásának tizenkilencedik, s egyben utolsó esztendejében nagy változások történtek mind az uram és az én, mind az egész Birodalom életében.

Minden azzal kezdődött, hogy Uahibré végre döntésre szánta el magát: megparancsolta egyiptomi katonákból álló seregei egy részének, hogy csatlakozzék a líbiai hordákhoz és dúlja fel Küréné földjét, mert a kürénéi görögök túlságosan elszemtelenedtek, megsértették a fáraót és az isteneket. Uramat mindez örömmel töltötte el, annak ellenére, hogy ő maga nem kapott utasítást, hogy hadaival a sivatagon át az ellenségre rontson, csak arra, hogy éberebben őrizze a Birodalom határait. Ezért én örömet egyáltalán nem értettem. És mivel megszoktam, hogy bármikor elmondhatom a véleményemet, vagy bármire rákérdezhetek, amit nem értek, a tjtati parancsát hozó követ távozása után így szóltam Jahmeszhez, a győzhetetlenhez, a bátrak bátrához:

- Miként lehet az, uram, hogy mosolyogsz, szívedbe vígság költözik, és orcád sugárzik, pedig a mi urunk, Élet, Üdv, Egészség neki, nem kívánja, hogy hős katonáiddal részt vegyél az oly régóta áhított háborúban?

- Nem az a lényeg, Amenemhát, hogy mi menjünk verekedni, hanem az, hogy a fáraó végre döntött - világosított fel ő. - És úgy döntött, ahogyan, neked is köszönhetően, előre láttam. Nem meri a görögöket Kürénére küldeni, mert attól tart, inkább elhagynák őt, mintsem hogy testvérháborúra kényszerüljenek, de nem meri az egész egyiptomi sereget sem odaküldeni, nehogy annak távollétében a zsoldosok átvegyék a Birodalom irányítását.

- De uram - vágtam közbe igen tiszteletlenül -, hiszen Traszibülosz éppen azt bizonygatta, hogy bármelyik zsoldos, ha nem is túl nagy lelkesedéssel, de bárki ellen harcba indul, saját fajtája ellen is, ha úgy adódik, csak a szülővárosát ne kelljen bántania. Márpedig kürénéi zsoldos nemigen szolgál Egyiptomban.

- Nagy mamlasz vagy te, Amenemhát! - nevetett fel Jahmesz. - Traszibülosz és a többi görög olyan nagyon hangoztatta ezt, hogy nyilvánvalóan saját magukat is meg akarták győzni! A fáraó pedig, veled ellentétben, nagyon is tisztában van ezzel, ezért cselekszik úgy, ahogyan cselekszik. Egy valamivel azonban nincs tisztában: így a biztos vereségbe küldi a katonáit.

Ezt aztán már végképp nem tudtam felfogni. Hogyan örülhet az én uram annak, ha egy egyiptomi sereg az elkerülhetetlen végzetébe indul?

- Ó, kegyes uram! - kiáltottam fel kétségbeesetten. - Az istenekre, Oziriszra és Íziszre, Néithre és a hatalmas Ámonra, attól félek, meg kell szaggatnom a ruhámat, és fel kell hasítanom a bőrömet, mert szörnyű veszedelem közeleg felénk, ha megháborodtál! Márpedig nem hihetem, hogy ép elmével ilyen borzalmas, fülsértő és szívszagató beszédre vetemedtél volna!

A tábornok ennek hallatán még jobban nevetett, annyira, hogy a könnye is kicsordult belé, majd megsimogatta a fejemet.

- Ne félj, Amenemhát - nyugtatott végül, amikor a nevetéstől végre szóhoz jutott újra. - Nem bolondultam meg, de azt hiszem, nálad együgyűbb fickót még nem hordott hátán a föld! Három éve élsz mellettem, három éve lehetne betekintésed a Birodalom nem egy fontos ügyébe, de neked nincs szemed a látásra, Amenemhát, nincs füled a hallásra, nem veszel észre semmit, ami rajtad kívül történik, és egyáltalán nem vagy képes beleérezni a nagy dolgok folyásába. Ha magad vagy, állandóan lógotod az orrod, ha kettesben vagy velem, úgy viselkedsz, mint egy hároméves gyermek az apja oldalán, ha pedig nagy társaságba kerülsz, csak a bölcsességről és hasonló hiábavalóságokról zagyválsz össze-vissza, amivel mindenkinek az idegeire mész, de közben soha semmit nem veszel észre abból, ami körülötted történik! S én mégis azt hiszem, ezért szeretlek: mert nálad élhetetlenebb alakkal még sohasem találkoztam, de nem is hiszem, hogy létezik. Mióta ismerlek, egyetlen egyszer nem kértél tőlem semmit tanácstól és vigasztalástól eltekintve. Soha nem kértél több járandóságot, mint amennyit kaptál, s mikor egyszer próbaképpen kevesebbet juttattam, azt hiszem, észre sem vetted; nem próbáltad áruba bocsátani a befolyásod, nem tettél semmit, amit az ilyen helyzetben lévő írkok általában tenni szoktak. S mivel ennyire nem a valóságos világban élsz, hanem csak a saját kis lelked birtokait igazgatod, ezért nem figyeltél fel arra sem, mi folyik hosszú esztendők óta a két országban. Bár érzékelted olykor a gondokat, nem jutott el a tudatodig, hogy Egyiptom milyen rossz irányban halad, s mennyire nehéz idők elé nézünk, ha nem teszünk végre valamit. Ha jobban figyelsz mindarra, amiben élsz, magad is észreveszed, hogy az idegengyűlölet mélységes katlana hamarosan megtelik, s nem kell sok idő ahhoz sem, hogy túlcsoorduljon, s akkor zavargások és ocsmány beharcok lesznek, a zavargások és undorító beháborúságok nyomában pedig éhínség és rusnya járványok ütnek fel a fejüket, és az istenek elfordítják fényességes orcájukat a fekete földtől. De mindezek a kétségtelen, nyilvánvaló igazságok előtted rejtve maradtak, mert világtalanabb vagy a vak koldusnál, Amenemhát.

- Minden bizonnyal úgy van minden, ahogyan leírtad, de én, szerencsétlen, málészájú tökfilkó még mindig nem értek semmit az egészből, kegyes uram! - türelmetlenkedtem, ő pedig előzékenyen elfojtva a kitörni készülő nevetést, türelmesen így folytatta:

- Ha csapataink és a líbiaiak véres fejjel rohannak vissza Küréné gazdag mezeiről, mindenki azt fogja gondolni, a fáraó készakarva küldte híveit a pusztulásba, mert titokban a görögöket akarja megtenni Egyiptom uraivá, őket akarja kinevezni kerületi előljárókká és a városok élére hati-akká, és nekik kívánja adni a gazdagok és a templomok birtokait, a született egyiptomiat viszont rabszolgasorba akarja dönteni.

- És miért gondolnának ilyen képtelenségeket? - értetlenkedtem.

- Mert ezt fogják hallani úton-útfélen, ifjú Amenemhát - válaszolt nagyon halk, mégis nagyon meggyőző és komoly hangon a tábornok, és előttem akkor egy csapásra megvilágosodott minden. Jahmesz azonban nem hagyta abba:

- Ily módon a nép forrongó, békétlen hangulatát, erős elégedetlenségét a magunk oldalára tudjuk állítani, vagyis ki tudjuk használni, meg tudjuk nyerni magunknak a parasztokat, a hivatalnokokat és a nemeseket egyaránt, a zavargást pedig okosan, ügyesen jó irányba, megfelelő mederbe tudjuk terelni.

- És mi lesz a fáraóval, ha valóban így alakulnak a dolgok? - kérdeztem remegő hangon, pedig magamtól is tudtam már a választ.

- Kétségtelenül így fognak a dolgok alakulni - jelentette ki Jahmesz, majd így válaszolt a kérdésemre: - Az uászeti Ámon-papság szerint Uahibré hamis fáraó, s nagyrészt így gondolják Néith papjai is Szauban, és így vélekednek a legkegyesebb papok az isteni kilencség városában, Junuban is, s amikor itt lesz az ideje, ezt mindannyian egyszerre közölni fogják a néppel. Meg

fognak szólalni a szent szobrok, mint egykor, a boldog, ártatlan időkben, amikor az istenek még nap mint nap törődtek az emberekkel. A görög zsoldosok egy része persze Uahibré oldalán marad, de az összes egyiptomi katona és az egész birodalom népe a mi oldalunkon áll majd. Ha pedig legyőztük Uahibrét és érdemtelen, méltatlan fejéről levettük a két koronát, méltó utódot keresünk majd Alsó- és Felső-Egyiptom isteni trónjára.

- És vajon ki lesz az? - tudakoltam, holott már sejtettem a választ.

- Ezt majd az istenek döntenek el - válaszolt Jahmesz mosolyogva. - Ám tudnod kell, hogy Ámon uászeti nagytemplomában és több más templomban a papok olyan félreérthetetlen jeleket kaptak az istenektől, elsősorban Ámon-Rétől, amelyek egyértelműen azt hozták a tudomásukra, hogy Egyiptom istenei engem, a szíuphi Jahmeszt látnának a legszívesebben az aranyos széken, homlokomon az Uadzset-kígyóval és fejemen a vörös és a fehér koronával.

Szavai már egyáltalán nem leptek meg, ezért higgadtan, nyugodtan tehettem fel neki utolsó, makacs kérdésemet:

- És mi fog történni Uahibrével és a görögökkel?

- Uahibré természetesen nem maradhat életben, s mivel hamis fáraó, megölése nem bűn, hanem kötelesség. A görögöket pedig ismét úgy kezeljük majd, mint a nagy Pszammetik idejében: a zsoldosok csak egyetlen helyen állomásozhatnak, a kereskedők meg kizárólag Naukratiszban tevékenykedhetnek. Cserébe jobb zsoldot, illetve Naukratisz városa még nagyobb kiváltságokat kap, hiszen tisztában vagyok azzal, hogy a görögökre szükségünk van.

- Elmondtam neked mindent, barátom, mert bizonyos vagyok hűségemben, s most, hogy már mindent tudsz, nem jajveszékelsz, és nem sápítozol, mint egy ostoba gyerek, következőképpen nem vagy egészen bolond, amint reméltem is, hogy nem vagy az. Ennek felettébb örülök, mert nem szívesen váltam volna meg tőled. Az, hogy feltártam előtted legféltettebb titkaimat, melyeket csak nagyon kevés ember ismer, immár mindennél erősebb szálakkal köt hozzám, s bátran remélheted, hogy miként most bevontalak legbensőbb barátaim körébe, azáltal, hogy barátomnak neveztelek, úgy nem foglak feledni, midőn magasabbra emelkedem, mint ember egyáltalán emelkedhet, s barátomnak foglak nevezni akkor is. Most pedig eredj, igyál egy kis bort az ijedtségre, majd térj vissza késedelem nélkül legfinomabb írószerszámaiddal felszerelve, mert hosszú, megerőltető munka vár ránk!

Úgy tettem, amint parancsolta.

Megvilágosodott előttem az én uram terve, életének értelme, célja, és a borzadályt, amelyet vakmerősége ébresztett satnya, csenevész szívemben, meglepően gyorsan váltotta fel a rendíthetetlen nyugalom. Szemeimre minden addiginál áthatolhatóbb, sűrűbb, az egyenes szarvú tehenek vagy a csavaros fejüket viselő kecskék tejéhez hasonlatos köd ereszkedett; olyan, mint a sarjadás évszakának párás, hűvös, fogvacogtató reggelein a Hápi-parti zöldülő mezőkre, lágy, szelíd rétekre. Az az egyszerű tudás, az a sekély ismeret, amelynek Jahmesz szájából birtokába jutottam, s amelynek segítségével végre el kellett volna igazodnom a való világban, ilyen tekintetben mit sem ért: egy fikarcnyival sem tettem többet azért, hogy befolyásoljam saját sorsomat. Csak sodródtam, mint könnyű nádcsónakban a Hápi gondjaira bízott gyámoltalan, magatehetetlen csecsemő, jóllehet sejtettem, mi több, tisztán láttam, merre sodorhat, merre vihet az ár: vagy a beláthatatlan dicsőség, vagy a fájdalmas, szálnalmas vég irányába. Nem latolgattam, nem mérlegeltem, melyik irány válik majd sorsommá, nem igyekeztem kezembe venni törékeny, borulékony nádcsónakom irányítását, s ha megteszem, sem ért volna egy fületlen, repedt agyagkorsót bárminémű erőlködésem, próbálkozásom, hiszen valamiféle kijátszhatatlan, nyálkás, nedves testű, zsíros potrohú, ám szelíd tekintetű és jóságos pók olyan szálakkal szötte nyamvadt életem vékonyka fonalát Jahmesz életének erőitől

duzzadó, elszakíthatatlan szövedékéhez, amely szálakat én elszakítani, ha akartam sem bírhattam volna.

Hetek teltek el, amíg a fáraó elhatározását tett követte, azaz, amíg a támadásra kijelölt egyiptomi hadsereg megindult Küréné ellen. Az én uram, a hatalmas tábornok azonban ez idő alatt sem tétlenkedett, hanem a keleti sereg parancsnokságát egy megbízható tisztjére, Antefre hagyta, majd velem az oldalán Hathariba városába utazott, hogy onnan, Szau közeléből fordítsa maga felé a fáraó fülét a tjamin keresztül, és terveinek megfelelő parancsokat csikarjon ki fondorlatos módon. Ezért a hadjárat kezdetére való várakozás hosszúra nyúló heteit Hatharibában töltöttük megfeszített munkával. Igyekezetünket váratlanul gyors siker koronázta, így ugyanabban a pillanatban, amikor a támadó had útra kelt, mi is elindultunk napnyugat irányába, hogy a nyugati oázisok legnyugatabbikaiba vonuljunk ötezer derék, megbízható harcossal, akiket Jahmesz hűséges, kipróbált határmenti ezredeiből válogatott össze nagy gonddal, s akik a keleti határról érkeztek erőltetett menetben hozzánk. Ennek a seregnek, a mi seregünknek kellett az új rendelkezés szerint biztosítani a nyugati határt, amelynek őrizői javarészt a háborúba vonultak; de a Kürénére támadó katonaság hátát is nekünk kellett fedezni (nem mintha azt bárminémű veszély fenyegette volna). Mindezt persze, mint már említettem, fárasztó munka, vagyis hosszadalmas, lázas levelezés előzte meg uram és a tjati között, a szóvirágokkal teli levelekben pedig megannyi köntörfalazás, mellébeszélés, gyözködés és csalárdság, úgyhogy nem volt se éjjelem, se nappalom, s mikor Kamósze megérkezett az ötezer válogatott ember élén, a kialvatlanságtól és a sok körmöléstől éppoly elcsigázott voltam, mint ő a hosszú úttól.

Pihenni azonban nem volt idő, mert a győzhetetlen Jahmesz minél előbb a nyugati végeken akart lenni. Az ötezer katona között azonban csak háromszáz volt harci szekerező, a többi gyalogos, ezért nem haladhattunk túlságosan gyorsan, s én, Jahmesz kegyéből, hordszéken tehettem meg a hosszú utat, mindig lemaradva kissé a seregtől. Iputnak, a rabszolgámnak, aki három éve szolgált már, s akit az utóbbi időkben erősen elhanyagoltam, tekintélyemmel mit sem törődve megengedtem, hogy betelepедjen mellém a kényelmes gyaloghintóba, és naphosszat hallgattam ostoba handabandázását és állandó szemrehányásait, amiért oly kevésre becsülöm, és alig törődöm vele. Hamar meguntam ezt a sok sopánkodást, kesergést és sirámot, és ráijesztettem, hogy amennyiben nem viselkedik tiszteletteljesebben, ahogyan illik, kizavarom a puha párnák közül, had nyelje a keserű, érdes port, és törje sebesre a lábát a hordszék mellett lépegetve. Attól fogva csak zagyva meséit kellett elviselnem, panaszra többé nem nyílt a szája.

Egészen egy távoli oázisig nyomultunk előre, mélyen be a barátságtalan, gyér növényzetű, nappal szinte elviselhetetlenül forró, éjjel rettenetesen, vérfagyasztóan hideg és ijesztő sivatag feneketlen gyomrába, amely oly sok karavánt nyelt már el, s emésztett meg nyomtalanul. Egy idős líbiai kalauzolt bennünket odáig, Jahmesz régi ismerőse, aki ifjúkorában állítólag a sivatag belsejében megbúvó gazdag oázis-királyságokkal kereskedett, amelyekben sokak szerint valaha, ezer évvel ezelőtt egyiptomi helyőrség állomásozott, mint Punt földjén vagy Kús országában. Nem tudom, valóban léteztek-e ezek a királyságok, azt sem, állnak-e még ma is, annyi azonban bizonyos, hogy mind a líbiaiak, mind a szent feliratok és a legbölcsebb papok tudnak a létezésükről. Azt beszélik, nagy tavak és gazdag völgyek rejtkeznek a sivatagban, és a tavak partján, valamint a völgyekben erős falú, gazdag városok emelkednek, amelyekben régi, civilizált nép él - de az odavezető utat vajmi kevesen ismerik, s akik ismerik, azok is inkább meghalnék, mintsem elárulják a titkot. Ám ha létezik is ilyen ország, s vezet is oda út, tisztában voltam azzal, hogy onnan, ahol mi letáboroztunk, még biztosan nagyon-nagyon messze van. Meg aztán túlságosan törődött is voltam ahhoz, hogy ilyesmikkel foglalkozzam, úgy tettem tehát, mint aki soha nem is hallott titokzatos országokról, hogy ne terheljem még ezzel is amúgy is túlságosan izgatott fantáziámat.

Táborunk egy nyomorúságos kis oázis-helyőrség volt, bővizű forrással és kedves, üde pálmaligettel, ami némiképp enyhítette a katonák szorongását, és valamelyest felderítette őket levertségükből. Azonkívül Jahmesz tábornok egyáltalán nem volt szűkmarkú sem az ételek, sem az italok tekintetében, úgyhogy hamarosan csupa elégedett, kikerekedett arcú, meglehetősen kapatos férfiúval találkoztam jártamban-keltemben. Egyébként roppant unalmasan teltek a napok. Aki járt már zsúfolt oázisban, jól tudja, miről beszélek: sehová nem lehet menni, állandóan, minden telis tele van porral, nyüzsögnek a férgek, őrijtő a meleg és áporodott szag terjeng mindenfelé - persze, nem sokan jártak még oázisban, ezért honnan is tudnák a legtöbben, milyen az? A sivatagtól mindenki visszariad, s aki nem kényszerül rá valamilyen módon, hogy betegye a lábát ebbe a visszataszító világba, az inkább elkerüli a forró homok, az égető kövek és a ritkás, satnya növényzet vidékét, Széth isten istentelen birodalmát.

Semu, a forróság évszakából csigalassúsággal hajóztunk át a közeli dombokon nap mint nap feltűnő, fejjel lefelé, azaz árbocain a mély sivatagi homokban egyenletesen, lagymatagon, álmosan sikló, szánalmas délibáb-hajónkkal ahét, az áradás évszakába, de a hőség mit sem enyhült. Ellenkezőleg, végképp elviselhetetlenné fokozódott. A katonák már egyre többet panaszkodtak, a bőséges élelem és a rengeteg sör meg bor ellenére is, amikor végre megérkezett a várva várt üzenet: a Küréné ellen támadó sereget és líbiai szövetségeseit a kürénéi görögök csúful megverték, sok hadfit lemészároltak, a többiek pedig inuk szakadtából egyenesen felénk rohannak, hátra sem mernek nézni.

Jahmesz abban a pillanatban, ahogy megkapta az üzenetet, teljesen megváltozott. Kedélye elborult, a szemében bujkáló mosoly meghalt egy időre és helyét a gondterheltség fellegetének engedte át. Ezt tüstént észrevettem rajta, amint előtte guggoltam és sebesen jegyeztem parancsait egy osztrakonra. Az osztrakont aztán Kamósze ragadta magához, harci szekérre kapott és elviharzott napnyugat irányába. Kamósze távozása után Jahmesz hét tisztjét és engem ebédre hívott, de ezen az ebéden nem volt felszolgálás, és mindenki csak egy kupa bort ihatott.

- Barátaim - szólt hozzánk a győzhetetlen, a bátrak bátra -, most kell cselekednünk, ha nem akarjuk, hogy őseink hite elenyésszen és tízezer éves birodalmunk idegenek martalékává legyen! Minden katonának meg kell tudnia, hogy a fáraó készakarva küldte hős bajnokait a kürénéi latrok mészárszékre, mert el akarja veszejteni Egyiptom leghatalmasabb támaszát, a hadsereget, hogy a görögöknek és a káriaiaknak vethesse oda koncul a Hápi népét, s ne legyen, aki megakadályozza ebben. Ámon és Ré, Néith és Ozirisz, Ízisz és Hórusz mind mellettünk állanak, mind biztatnak bennünket, hogy vessünk véget az esztelenségnek, állítsuk helyre az egyszerű egyiptomiak tekintélyét, akik fölött olyanok hatalmaskodnak, akik nem is beszélnek őseink nyelvét!

Ezután név szerint valamennyi jelen lévő tisztjének pontosan elmondta, mit vár el tőle, s mindegyik azonnal sietett teljesíteni, amit Jahmesz ezúttal nem parancsolt, hanem kért. Végül hozzám fordult és így szólt:

- Tőled, Amenemhát, mindössze annyit kérek, maradj mellettem. A nap minden percében és az éjszaka súlyos, lassan pergő óráiban is legyél itt, a közvetlen közelemben, és figyelj. Jegyezd meg, ha valamit rosszul csinállok, s amikor kettesben maradunk, kérd számon rajtam; jelezd, ha ostobaságot készülök tenni vagy mondani, ne hagyd szó nélkül, ha igazságtalan vagyok, és figyelmeztess mindig az istenek iránti kötelességeimre! Ennyit kérek csupán, Amenemhát, s ez a legnagyobb kérés, azt hiszem.

Akkor térdre vetettem magamat előtte és könnyeimet nyeldesve bizonygattam, hogy bármit megteszek érte, mert jó és emberséges úr volt mindeztidáig és bizonyjal az marad ezt követően is. Jahmesz pedig lehajolt hozzám, magához emelt és leültetett egy díszesen faragott székbe, s

maga is leereszkedett mellém egy másik hasonló alkalmatosságra, nehezen szedte a levegőt, és különböző istenekhez mormolt segítségkérő imákat. Én hallgattam, a térdem reszketett, a karjaim meg olyan erőtlenül csüngtek alá, mint a gyermekek ronggyal tömött babáinak suta, magatehetetlen végtagjai. Hosszú ideig ültünk így, mozdulatlanul, belemerevedve a fülledt, nyomasztó forróságba, és a kockázatos, kiszámíthatatlan jövő elől menekülve mind tovább és tovább és tovább nyújtottuk a pillanatot. Jahmesz végül hirtelen felpattant, talán ráébredt, hogy menekülni, időt húzni már nincs mód, nincs lehetőség, és felriasztott engem is bénaságomból, írószerszámaimért küldött, s mikor visszatértem, levelet írtunk Uászetbe, Ámon főpapjának, és Junuba, a nézők legnagyobbikának, hogy tudassuk velük ügyesen kétértelművé szerkesztett mondatokban: elérkezett a cselekvés ideje.

Néhány nap múlva megérkeztek az első egyiptomi csapatok, ziláltan, halálosan fáradtan és szomjúságtól gyötörve. A katonák szavaiból kivettük, hogy a sereg egy részének rendje teljesen felbomlott, csak Meremapet tábornok, a vezér közelében lévő csapatok őrizték meg méltóságukat és vonultak vissza zárt rendben, ahogyan kell. Jahmesz megdorgálta a folyamatosan érkező menekülőket, amiért cserbenhagyták parancsnokukat, de nem büntette meg őket, hanem étellel és itallal látta el valamennyit. Egész karaván érkezett Egyiptom szívéből felpakolva mindenféle élelmiszerrel, így a tábornok nyugodtan lehetett bőkezű.

A vereség hírére követő tizenötödik napon megérkezett Meremapet tábornok hadteste is, a tábornoknak azonban csak holttestét hozták magukkal, néhány nappal azelőtt ugyanis a görög szövetségben álló sivatagi népek egy lovascsapata támadt rá a visszavonulókra, s az egyik nyíl az agg katonát érte, aki nyomban belehalt a sérülésbe. Jahmesz azonnal harci szekérre rakatta Meremapet testét, és erős kísérettel a Birodalom belsejébe küldte, hogy a már bomlásnak indult tetem minél hamarabb megkaphassa a gondos, hozzáértő kezelést és megőrződjék az örökkévalóságnak. Még néhány napig az oázisban maradtunk, eközben a győzhetetlen tábornok menekülő csürréből újra erős sereggé szervezte a Küréné alól visszatérteteket, majd ezzel az immár hozzá kötődő haddal megindult nyugat felé. Mivel nem büntette, de kegyet gyakorolt a megfutamodók iránt, mivel megmentette őket az éhen- és szomjan pusztulástól, a kürénéi hadjárat túlélői áldották a nevét, és vakon engedelmeskedtek szavának. Jahmesz biztosra vette, hogy ezekkel a férfiakkal bármire képes, de aggodalom töltötte el szívét, mert sem Uászetből, sem Junuból nem kapott választ leveleire. Attól tartott, a papok megcsalják, és sorsára hagyják őt, esetleg még Uahibrénél is beárulják, hogy a kegyébe férközzenek, de ezeket a sötét gondolatokat senki mással nem osztotta meg, csak velem.

- Ha győzünk, és minden úgy történik, ahogyan elterveztem - mondta -, én leszek a fényes tekintetű arany Hórusz, Ré fia, Kemet egyedüli ura, s akkor senki nem tudhatja meg, hogy valaha is ismertem az olyan gyarló emberi érzéseket, mint a kétely vagy a szorongás. Ezért csak neked beszélek félelmeimről, s elvárom, hogy te magad senkinek ne említsd mindezt, mert az istent, aki leszek, nem húzhatják le ilyesfajta gondok a föld sarába!

Én meghajtottam előtte a hátam, és ő tudta, hogy bizalmát nyugodt lélekkel helyezheti belém.

De ha Jahmesz szorongott, hát én rettegettem. Ahogy egyre közelebb jutottunk a fekete földhöz, úgy nőtt bennem, úgy erősödött, izmosodott a rettegetés. Egészen pici gyermekkoromtól fogva a fáraó feltétlen tiszteletére és hűségére neveltek, s arra, hogy a fáraó isten, jóisten, aki nélkül országunk elpusztulna hitványan; akire ha valaki kezet emel, rútul, vinnyogva döglik meg, mint egy rühes kutya, és senki sem balzsamozza be a testét, nem helyezi sírba és nem végzi el a szokásos szertartásokat, hanem hulláját leköpi és levizelik, majd a vadaknak dobják eledelül, nevét pedig soha többé nem mondhatja ki senki, mintha nem is létezett volna soha, hiszen akinek neve nincsen, az nem létezik. S most, mit szépítsek rajta, kellős közepébe kerültem egy fáraó ellen irányuló lázadásnak, hitszegésnek, árulásnak! Hiába bizonygattam magamnak, hogy

Uahibré hamis fáraó, lelkem mélyén jól tudtam, nem erről van szó, nem ilyen egyszerű a világ. De már nem volt visszaút, illetve, ami kínálkozott, az nem volt más, mint egy másik árulás, hitszegés és hálátlanság. Leverten, kétségek közt gyötrődve nyeltem a port, mert nyugtalanságom nem engedte, hogy gyaloghintóba szálljak, hanem ott róttam az utat az egyszerű katonák között, uram hordszékéhez mindig közel maradva. A nyál megkeseredett a számban, fogaim alatt csikorgott a homok és gyenge, fehér bőrömet mindenütt feketére égette a Nap, ahol nem borította ruha. És minden korábbinál erősebben fájt Hotepheré hiánya, jobban, mint az első órákban, miután visszautasított, jobban, mint valaha. Szerettem volna fejemet az ölébe hajtani és szerettem volna elmondani neki, mi bánt, mi kínoz oly nagyon. Szerettem volna fogni a kezét és hallani a hangját, egyenletes lélegzését. Szerettem volna megérinteni a haját, a bőrét. De Hotepheré áthidalhatatlan messzeségben volt, egy másik, egy nyugalmasabb, tisztább, jobb életben, amiben nekem már sohasem lehet részem. Annyira elérzékenyültem, hogy kicsorduló könnyeim mély barázdákat szántottak az arcomra rakódott vastag porrétegbe. Jólestek ezek a könnyek; megnyugtattak, új erőt öntöttek belém. Róttam tovább a süppedő homokot Alsó-Egyiptom gyönyörű mezői és a bizonytalan jövő felé.

Phaophi hónapban jártunk már, amikor a sivatagból végre újra az áldott fekete földre léptünk, és amint megfelelő helyre értünk, rögvest letáboroztunk nem messze a kiváltságos várostól, Naukratisztól.

Alighogy felvertük sátrainkat és a katonák többsége pihenni tért, Gorasz érkezett nagy dérréldúrral a táborba, és ordítózva követelte, hogy vezessék azonnal Jahmesz elé. A katonák nyomban körülvették, és trágár szidalmazásába fogtak, mit sem törődve nagy hangú kiabálásával. Szerencséjére én éppen a közelben bókásztam, idejében észrevettem érkezését és szorult helyzetbe kerülését, s minden tekintélyemet latba vetve kimentettem a katonák gyűrűjéből. Oly nagy volt a gyűlölet a görögök iránt, hogy minden valószínűség szerint, ha nem vagyok ott, meglincselik a kövér kereskedőt. Gorasz azonban mivel sem mutatta ki háláját irántam, hanem továbbra is csak azt hajtogatta, mihamarabb vezessem a győzhetetlen tábornokhoz. Nem szálltam vitába vele, hanem engedtem követelésének, mert tudtam, hogy régóta bizalmas embere Jahmesznek, hozzá vezettem hát sebesen, s uram haladéktalanul fogadta is, engem pedig odaállított sátrának ajtajába két testőre mellé, hogy senkit ne eresszek be hozzá, míg Gorasszal tárgyal.

Még javában folyt benn a beszélgetés, amikor Kamósze érkezett ragyogó arccal, de a harci kocsitól összetört testtel, holtfáradtan, s én úgy döntöttem, megszegem Jahmesz utasítását, és Kamószéval együtt beléptem a sátorba. A tábornok nem dühödött meg, sokkal inkább megörült Kamószénak, s főként az üzeneteknek, híreknek, amiket hozott:

- Uram, fényes tekintetű Jahmesz! - kezdte Kamósze. - A Birodalom valamennyi egyiptomi katonája mögötted áll, mert mélységesen felháborítja őket az, amit Uahibré, a hamis fáraó tett és tervezett. Hős hadvezéred, Antef fegyverben áll a keleti határvidéken, s hívó szavadat várja. A kegyes Kagabu, a Felső-Egyiptomban állomásozó seregek főparancsnoka azt üzeni neked, hogy mindenütt meglepte és lefegyverezte az idegen zsoldosokat a déli királyság területén, és Ámon legfőbb papjának tanácsára bármikor hajlandó téged elismerni parancsolójának. A parasztok több helyütt betörték a fáraó hivatalnokaihoz, megverték, néhol meg is ölték őket, mondván, hogy hamis fáraót szolgálnak. Valójában máris te vagy Egyiptom tényleges ura, Jahmesz, Kemetnek csillaga, bátrak bátra, a csatában mindig győztes!

- Tehát a papok nem szegték meg szavukat - szögezte le elégedetten a tábornok. - Uahibré hamis fáraó.

- Így nyilatkoztak a halhatatlan istenek, fényességes! - erősítette meg szavait Kamósze. - A nézők legnagyobbikának gyorslábú futára bármely pillanatban itt lehet, s útból van Uászetből Ámon legfőbb papjának bizalmasa, Niai főpap, hogy biztosítson téged Ámon szent városának odaadó támogatásáról!

- És a görögök?

- Az Alsó-Egyiptomban állomásozó görögök és káriaiak Szau felé vonulnak. Parancsnokukká a hamis fáraó - és itt Kamósze szánakozó pillantást vetett rám - az athéni Traszibüloszt és a kár Iosszoszt nevezte ki. Mindketten halálra tartó hűséget esküdtek saját isteneik nevére. A kegyes Heti legyezőhordozó, Daphnai polgári előjárója családjával együtt Antefhez menekült, mert a görögök fel akarták koncolni, amiért a fáraó, úgy értem, a hamis fáraó ellen lázított.

- Az én nevem is elhangzott valahol nyilvánosan? - érdeklődött Jahmesz.

- Nem, kegyes uram, a te nevedet sehol nem keverték bele az eseményekbe, pontosan úgy, ahogyan kívántad. Éppen ezért a hamis fáraó futárt küldött hozzád, hogy siess Szauba és csatlakozz a görögökhöz, hogy aztán együttes erővel fékezzétek meg a lázadást. A futár azonban nem jutott el ideig, mert Naukratisz melletti előőrseid megölték éppen akkor, amikor én odaértem. Vezetőjük, Naht jó ismerősöm, és megkért, tolmácsoljam feléd őszinte sajnálatát és bocsánatkérését, de képtelen volt megfékezni az embereit.

- Azt akarod mondani, hogy Uahibré nem is sejtí, hogy megvert serege, amely az én csapatomhoz csatlakozott, éppúgy lázadozik, mint a többi katona szerte a Birodalomban? - kérdezte Jahmesz csodálkozva.

- Természetesen tisztában van ezzel, de biztos abban, hogy te magad hűséges vagy hozzá és lecsendesítéd az elégedetlenkedőket. A meggyilkolt futár egy meghatalmazást hozott neked, ami voltaképpen azt tartalmazza, hogy Uahibré téged tesz meg tjtívá, és példátlan hatalommal ruház fel addig, amíg a zendülést lecsillapítod. Legalábbis Naht egyik katonája, aki valamilyen módon megtanult egy kevésbé olvasni, ezt silabizálta ki belőle. Íme, itt a papirusz - nyújtotta át Kamósze nekem a feltört pecsétű tekercset, amibe én belepillantottam és bólintottam: valóban ez állt benne.

- Nem fogom elfelejteni neked, Kamósze barátom, hogy lóhalálában hoztad a nélkülözhetetlen híreket, s ezzel mindenkinél nagyobb szolgálatot tettél nekem, s nem feledkezem meg Hetiről sem, és senki másról, akiről nem szabad megfeledkeznem. Mikorra érhet ide a nézők legnagyobbikának követe és a kegyes Niai?

- Órák kérdése - válaszolt Kamósze -, legfeljebb egy nap.

- Amenemhát! - fordult felém Jahmesz. - Hívd a tisztjeimet, de azonnal, és gyűjtsétek össze a katonákat, beszélni kívánok hozzájuk!

Elrohantam, hogy sátrába hívjam magasabb rangú tisztjeit, bár az, amit Traszibüloszról hallottam, annyira elszomorított, hogy alig tudtam szóra nyitni a számat. Valahogy mégis sikerült az összes jelentős tiszttel beszélnem, akik utasították beosztottjaikat, hogy szólítsák gyűlésbe a katonákat, majd késlekedés nélkül Jahmesz sátrához futottak.

A sátor előtti kis téren csakhamar ott állt némán, hallgatagon mintegy negyven-ötven tiszt, s ez bennem felidézte az első találkozásomat a tábornokkal, midőn ugyanilyen mogorva harcosok között láttam meg leendő uramat, a győzhetetlent, a nagy hírnevűt. Az akkor ott látott tisztek közül számos most is jelen volt, mind harcedzett, kipróbált férfiak. Egyedül én nem viseltem kardot, sem pajzsot vagy parittyát, s egyedül az én vállamat nem ékesítette katonai gallér, csakúgy, mint három esztendővel korábban.

Jahmesz Kamósze és két másik főembere kíséretében lépett ki a sátrából, és intett nekem is, hogy álljak mögé. Finom ruhába öltözött, vállát aranyhímzéssel gazdagon díszített gallér borította, köpenyén szemet gyönyörködtető ábrák virultak, csuklóin és felkarján drágakövekkel ékesített karkötőket viselt, füleiben gyémánt ragyogott, és művészien fésült parókát illesztett a fejére. Egyetlen hangot sem szólt az összegyűlt tisztekhez, hanem méltóságteljesen továbblépett előttük abba az irányba, ahonnan a sereg tömegeinek hangját hallottam. Kamósze, egy Uba Aner nevű vén harckocsizó-tiszt és én lépkedtünk mögötte, a másik két férfi, aki vele együtt lépett ki a sátorból, lemaradt és fojtott hangon utasításokat adott bajtársainak. Lassan, megfontolt léptekkel vonultunk a had színe elé, ahol már felállítottak egy kisebb emelvényt, olyat, amilyenről győztes csata után szokta a hadvezér a foglyokat megszemlélni. Erre lépett föl Jahmesz és amint megállt, mélységes csönd telepedett a több ezer férfira.

- Katonák - kezdett beszélni erős hangon -, Uahibré, akit fáraónak tartottunk, futárt menesztett hozzám, reám bízta a tjati méltóságát, s csupán azt szabta feladatombul, hogy visszatérítselek benneteket hűségére, majd vonuljak Szau falaihoz és egyesülve az idegen zsoldosokkal, egyiptomiakat gyilkoljak! Ti azonban, mindezidáig nem lázadtatok a fáraó ellen nyíltan, nem törtetek hatalmára. Ezért nincs mit tennem, hűségetek megingathatatlan Uahibré iránt... - amint ide ért beszédében, a katonák, akik addig is egyre hangosabban morogtak, méltatlankodtak, zajongani kezdtek, szidták Uahibrét, majd egyikük elkiáltotta magát:

- Uahibré hamis fáraó!

Ezt a mondatot aztán átvette az egész tábor, s mindenhol ez hallatszott, mindenki ezt ordította, hogy a nyakán kidagadtak az erek:

- Uahibré hamis fáraó!

Hosszú percekig mást sem lehetett hallani, mint ezt az ütemes kiáltozást, aztán, mintha valami jelre történne, elcsendesedtek a rekedt torkok, és egyetlen, zengő, erős hang hasította ketté a levegőt. Az öreg Uba Aner hangja volt.

- Uahibré hamis fáraó! Az istenek elfordultak tőle! Legyen Jahmesz Kemet ura, legyen ő a fáraó, ahogyan az isteneknek is ez az akarata, hiszen felismerték benne a maguk közül valót!

Erre aztán elszabadult a pokol. A sereg egy emberként üvöltötte:

- Éljen Jahmesz fáraó! Éljen Egyiptom napja! Élet, Üdv, Egészség!

Egyszerre azt éreztem, hogy valaki szelíden meglök hátulról, s amint magam köré néztem, láttam, hogy a tisztek sorra térdre ereszkednek. Én is a földre vetettem magam, homlokommal megérintettem a talajt és megmerevedtem. Lassan elcsitult a zivaj, s tudtam, ha felemelném a tekintetemet, csak kuporgó, homlokát a földre fektető embereket látnék, egy kivételével, aki emberfeletti magasságokba emelkedve áll egy fatákolmányon, és drága ékszerein megcsillan a napfény.

Ekkor, mintha az istenek ezáltal küldtek volna jelet választottjuknak, a sziuphi Jahmesznek, ki, ím, a két ország ura lett, megérkezett szerény, de díszes kíséretével Niai főpap, Uászet egyik legjelesebb fia, s látva, hogy ezrek borulnak le egyetlen ember lábánál, azonnal megértette, mi történt, kiszállt hordszékéből, és kíséretével együtt arcra borult az élő isten eleven képmása előtt. És ekkor Jahmesz újra megszólalt:

- A halhatatlan istenek akarták, és ti akartátok, ám legyen! Legyek én a Birodalom ura. Ígérem, hogy ledöntöm a hamis fáraót trónusáról, és úgy uralkodom felettek, ahogyan az istenek rendelik!

És újra felzendült Uba Aner hangja:

- Esküdjetek hűséget! - s mi valamennyien, beleértve az uászeti Niai főpapot és kíséretét, fennhangon citálva a fogadalom szövegét, felesküdtünk az új fáraóra, élet és halál urára, aki megmenti a fekete földet a hamis fáraó rémuralmától és az istenek haragjától.

Mindvégig Jahmeszt figyeltem a szemem sarkából, mialatt az eskü szövegét szavaltam, de mégsem őt láttam. Akit láttam, az már egy isteni lény volt, s ez az isteni lény olyan beláthatatlan magasságban állt fölöttem, és valamennyi jelenlévő fölött, mint amilyen elérhetetlen magasságban áll mondjuk az isteni kilencség városának, Jununak főpapja, a nézők legnagyobbja egy tökéletes áldozati birka fölött; vagy amilyen magas, megmászhatatlan sziklaormon tengődöm én egy földben tekergőző, vak és csupasz, nyirkos gilisztához képest. Ám nem szomorodtam el emiatt. Éppen ellenkezőleg: ekkor nyugodtam meg. Továbbá a fojtogató kétség, elillant a gyötrelmes félelem, semmivé vált a kínzó, nyomorúságos, torokszorító bizonytalanság, amely addig a pillanatig hol sötéten lappangva, hol halántékomban lüktetve nyugtalanított egyfolytában. Úgy éreztem, ezután megváltozik, jóra fordul minden. És bevallom, arra is gondoltam, hogy ha győzelmünk után befolyásos úr leszek, a fáraó barátja (mint ahogy az is lettem), dicsőséggel térek meg szüleim házába, és feltétlenül meghódítom Hotepheré szívét (ebben súlyosan tévedtem). Évek óta először, ha csak néhány pillanatra is, de újra szépnek láttam a jövőt. Viszont álmodozni, beleringatni magam ebbe az érzésbe nem volt módom: az események magukkal ragadtak, és nem csupán sorsomat és cselekedeteimet, de még gondolataimat és képzeletemet sem tudtam magam irányítani az elkövetkező beláthatatlanul megsűrűsödő és mérhetetlenné feszülő napokban.

Miután befejeztük az esküt, Jahmesz engedélyt adott, hogy sört és bort osszanak szét a katonák között, és levágjanak annyi ökröt, amennyivel mindenki teletömheti a hasát. Utána visszavonult a sátrába Niai főpappal, és még engem sem hívott magával, úgyhogy Kamószéval tartottam.

- Mit tudsz Traszibüloszról, Kamósze? - kérdeztem, amikor sátramba értünk és Iput vízben hűtött sört meg ízletes gyümölcsöket tálalt élénk.

- Jóformán semmit, Amenemhát - felelt Kamósze teli szájjal. - Csak annyit, hogy Uahibré emberei magas jutalmat ígértek minden zsoldosnak, neki pedig egy csendes, jól jövedelmező birtokot, ahová a lázadás leverése után visszavonulhat. Ezek után felkereste Hetit, és elmondta neki, hogy gondolnia kell öreg napjaira, nemkülönben szeretett családjára, ezért elfogadja az ajánlatot. Azt is mondta, hogy üzeni neked, bízatsz a barátságában, ha Jahmesz is Uahibré ellen fordulna, és alulmaradna a csatamezőn, de ugyanerre számít tőled, amennyiben ő kerülne ki vesztesen az ütközetből. Heti szerint Traszibülosz tisztán látott mindent. Sejtette, hogy Jahmesz nem marad a fáraó, illetőleg a hamis fáraó hűségén, de azt is tudta, hogy a lázadó egyiptomi sereg nem fog közösködni idegenekkel, ezért az egyetlen lehetséges utat választotta. Kár, hogy meg kell halnia.

- Miért kellene meghalnia? - csodálkoztam.

- Jahmesz urunk győzelme után nem maradhat életben az az ember, aki a hamis fáraó seregeinek főparancsnoka volt.

Lehorgasztottam a fejem szavainak hallatán. Annyira ésszerű és magától értetődő volt, amit mondott, s mégis olyan borzalmas, hogy nem tudtam beletörődni, elfogadni, megemésztetni. Éreztem, hogy az, amit mások szerencsének vélték, s leginkább én is jó sorsomnak tartottam, vagyis, hogy ifjan és érdemtelenül a kegyes Jahmesz írnoka lettem, gyakran inkább teher, mint jótétemény, még akkor is, ha győzelmünket követően még magasabbra emelkedem. Nem is tettem fel több kérdést Kamószénak, aki különben is nagyon-nagyon fáradt volt, inkább csak hallgattam, amit evés közben néha mesélt, majd hagytam, had pihenje ki magát az ágyamban. S amikor már mélyen aludt, fűszeres borokat hozattam Iputtal, tüzes italt kevertem magamnak és lerészegedtem, hogy ugyanolyan mély álomba zuhanjak, mint a halálosan elcsigázott Kamósze.

Álmomban Szobek isten ba-lelkeivel, a bűsz, kegyetlen krokodilokkal viaskodtam, de mindegyiknek emberfeje volt, és görög szakállal övezett gonosz arcukból vicsorgatták felém fogaikat, amelyekkel hatalmas húscsapatokat haraptak ki a testemből. Csuumom vér voltam már, nem éreztem egyik karomat sem, a lábamért éppen két-három emberarcú szörnyeteg viaskodott, amikor sebbel-lobbal Traszibülosz érkezett valahonnan, erős markával megragadott, kiemelt a dúvadak közül, és hajmeresztően messzire elhajított, hogy hangos nyekkenéssel úgy csapódott a földbe, mint az égi fémet hordozó, titokzatos kövek, s csontjaim recsegéseropogása olyan éktelen lármát csapott, mint egy egész menekülő birkanyáj. Feltápáskodtam, bal kezemben csuklóból leszakadt jobb kezemet tartottam, s megpillantottam Hotepherét, alig néhány lépésnyire tőlem, s megpillantottam ajkán azt a jól ismert, bujkáló, gúnyos mosolyt, szemében pedig a sivatagot, amely fölött fejjel lefelé fordult városok úsztak szelíden szép, kövér felhőkön trónolva. A városokból fejükön álldogáló, csupa-ékszer, csupa-arany, csupa-ezüst, csupa-drágakő asszonyok és otromba, majompofájú férfiak lestek rám kíváncsian, szemük alattomos, parázsló tüze szinte égetett. Aztán csak álltam és álltam holtá meredten Hotepheré részvétlen szemének börtönében, amíg Iput fel nem ébresztett.

Hasogató fejjel, meg-megroggyanó térdekkel követtem Iputot, aki gyengéden Jahmesz, az új és igazi fáraó szállásához irányította bizonytalan lépteimet, belökött az örök között az ajtón, és magamra hagyott. Botorkáltam egy darabig össze-vissza a sátor előterében, aztán egyszerre ott találtam magam Egyiptom napja, az élő isten, az új fáraó színe előtt. A világ legrégebbi és leghatalmasabb országának isteni ura nagyon is emberekre jellemző módon, csontig hatóan részeg volt. Díszes ruháját hányásfoltok csúfították el, arca puffadt volt, tekintete zavaros. Egyedül ült szépen faragott karosszékeében, bambán bámult rám, s mikor nagy sokára felismert, szélesen elvigyorodott.

- Le ne borulj! - parancsolt rám. - Most nem vagyok isten - tette még hozzá mintegy magyarázatképpen, majd eltűnődve így folytatta:

- És úgy vélem, nem is leszek sűrűn isten, csak akkor, amikor nagyon muszáj. Fárasztó és haszontalan dolog mozdulatlan, érzéketlen szobrokat majmolni, miközben a hólyagod majd szét fakad, és elepedsz egy kis borért. Holnap, amikor újra láthat ez a sok tetves, retkes, imádnivaló naplopó, újra olyan leszek, mint a fényességes Ámon maga. Most azonban csak te látsz, Amenemhát, s te úgy is tudod, ki vagyok. Bár, lehet, hogy ha fejemre helyezik a két koronát, és kezembe veszem a szent jelvényeket, vagy amikor vállamra hullik a nemesz-kendő, megszűnnek emberi szükségleteim, noha ezt erősen kétlem. Azt gondolom, mindig is ember maradok inkább, mint isten, holott isteni származásomhoz, mi több, istenségemhez kétség sem férhet! De erről ne beszélj senkinek! Most pedig ülj le és olvass nekem valamit, hűséges, bolond, kedves Amenemhátom, mert nyugalomra vágyom, mielőtt vállaimra veszem az egész Birodalmat, és markomba szorítom, majd összeroppantom ellenségeimet, akik a galádság és az árulás útjára léptek!

Az árulás útjáról ugyan lehetett volna vitatkozni, mégis inkább magam alá húztam a lábaimat, térdeimre fektettem Amenemope tanulságos művét, és heves émelgyésemmel tusakodva hangos olvasásba fogtam. Nem sokkal később zajos hortyogás szakított félbe: a leghatalmasabb úr elszenderedett. Ám én nem is gondolhattam alvásra, jól tudtam, hogy amint elhallgatnék, Jahmesz menten felriadna, ezt pedig nem akartam. Inkább új részeket kerestem a mindentudó könyvben, és az ittasságról meg a hatalomról olvastam hajnalig.

Hajnalban Jahmesz kipihenten ébredt, mintha mi sem történt volna előző este és éjszaka. Ismertem már régen ezt a tulajdonságát, ezt a páratlan, példátlan életerőt, nem lepődtem hát meg ezúttal sem azon, hogy amint kipattant a szeme, tüstént papiruszért küldött, és levelet mondott tollba nekem Uahibréhez, a hamis fáraóhoz, amelyben felszólította, hogy adja át a trónt és a két ország irányítását neki, az istenek választotta új és egyedül törvényes uralkodónak. Az elkészült levélre aztán rányomta pecsétjét, és díszes bőrtokba rejtette, a bőrtokot Ibinek, legrégebbi futárának adta át, aki szélesebben eliramodott vele Szau irányába. Ekkor én is lepihenhettem kis időre a sátramban, ahol Kamósze még mindig ugyanabban a testhelyzetben aludt, amelyikben előző este elnyomta az álom.

De nem sokáig élvezhettem a pihenést, Iput rövidesen újra felébresztett, mert megérkezett végre a nézők legnagyobbikának követe is, és Jahmesz tanácsot hívott össze.

A nézők legnagyobbika, az isteni kilencség városának főpapja Uászet legfőbb papja után a második legjelentősebb felszentelt Kemet országában. Abban az időben ezt a tisztséget Merneptah töltötte be, aki Uahibré közeli rokona, nevezetesen a féltestvére volt. A királyi családhoz tartozott tehát, ereiben uralkodók vére csörgedezett - hogy a győzhetetlen Jahmesz mégis a maga oldalára tudta állítani, annak egyszerű a magyarázata: Merneptah II. Pszammetik fáraó - Élet, Üdv, Egészség! - legtekintélyesebb ágyasától született, így soha nem lehetett törvényes örökös, s ezért úgy gyűlölte Uahibrét, mint Széth gyűlöli Oziriszt. S amikor néhány évvel azelőtt az én uram küldöttei óvatosan megkeresték őt, amint megvilágosodott előtte Jahmesz terve, nyomban mellé állott, hogy féltestvérét letaszíthassa a trónról, ezzel véve elégtételt saját szerencsétlen születésén. Követe, egy sovány, rossz külsejű, Hori nevezetű férfiú, ennek megfelelően nagyon lelkesen és elégedett képpel vette tudomásul, hogy Jahmeszt fáraóvá kiáltották ki, és az új uralkodó első intézkedése az volt, hogy futárt menesztett Uahibréhez azzal az üzenettel, hogy hamis fáraónak és gazembernek tartja, aki romlásba és pusztulásba rántja az ősi földet.

A gyűlés, amelyre lóhalálában megérkeztem, meglepően rövid ideig tartott, és mindössze két határozatot hozott: egyrészt azt, hogy a szélrőzsa minden irányába megbízható férfiakat kell menesztetni, hogy mindenki értesüljön Jahmesz törvényes uralkodásának kezdetéről, másrészt azt, hogy a hadseregnek meg kell indulnia Szau felé, és parancsot kell küldeni Antefnek, hogy ő is indítsa el nélkülözhető csapatait a főváros irányába, hogy hátba támadja Traszibüloszt és Iosszoszt. Hori és Niai főpap ugyanakkor felajánlották, hogy a templomok között fennálló titokzatos, a leggyorsabb paripa vágójánál is százszor gyorsabb hírlánc segítségével valamennyi templommal tudatják a fejleményeket, és a papok mindenütt Jahmesz pártjára fognak állni.

Nem egészen egy napunk maradt a pihenésre, illetve annak maradt ennyi, aki szerencsés csillagzat alatt született. Én nem tartozom ezek közé. Egész álló nap a fáraó lábainál kuporogtam sátra legbenső rejtekén, és görög leveleket írtam, amelyeket aztán szürkületkor Gorasz csempészett ki a táborból, és vitt Naukratiszba. Rajtam kívül azt sem tudta senki, hogy Gorasz még a táborban van, azt meg aztán végképp nem, hogy üzeneteket visz a görögöknek. És magától értetődően arról sem lehetett tudomása senkinek, mit tartalmaznak ezek az üzenetek, mert ügyünk abban a pillanatban elbukott volna. Hiszen Jahmesz eme levelekben

nyugtatta meg a naukratiszi helléneket, hogy Uahibré legyőzése után nemhogy kurtítaná, de növeli majd kiváltságaik számát, és semmiféle intézkedést nem hoz ellenük. Cserébe azt kérte, fogadják el, hogy néhány zsoldost meg kell ölnie, néhányat pedig ki fog végeztetni, de, írta, a népnek meg kell tömni a gyomrát, ha éhes, hogy a világ rendje fel ne boruljon.

Másnap hajnalban felkerekedtünk Naukratisz melletti táborunkból, és kelet felé nyomultunk, a főváros, az én szeretett szülővárosom, Szau irányába. Seregünk már több mint tízezer emberre rúgott, ám szokatlanul nagy arányban képviselték magukat a harckocsizók: majdnem háromszáz, teljes fegyverzetű harci szekér állt Jahmesz rendelkezésére. Mintegy harminc ezek közül ötös csoportokban a főszereg előtt cirkált, állandóan felderítést végezve. Őket követte Uba Aner parancsnoksága alatt ezerötszáz gyalogos íjász és parittyás, majd a derékhad következett, amelynek közepén kürénéi hadifoglyok vitték az új király, a fényes tekintetű Jahmesz papi hordszékét. A hordszék mellett állig felfegyverkezett, kiválóbbnál kiválóbb harcosok lépkedtek, akik arra ügyeltek, nehogy orgyilkos férközzék uruk közelébe; vezetőjük Kamósze volt, s közöttük meneteltem én is, bronzkarddal az oldalamon, mintha bármi hasznomat is vették volna baj esetén. Utánunk Hori és Niai főpap meg a kísérete következett, végezetül ezer gyalogos védelmezte a hátunkat, élükön a félszemű Dzsefai-Hápi legyezőhordozóval, aki megjárta Jeruzsálemet és Kús országát is annak idején, és testét számtalan sebhely borította. Valahány falu mellett elvonultunk, a parasztok arcra borultak előttünk; valahány királyi munkás-telep került az utunkba, a csoport nagyja és a legidősebb munkások mindannyiszor földre vetették magukat az új uralkodó lábainál; valahány városhoz érkeztünk, a hati-a és a város legfontosabb tisztségviselői mindig meghajtották derekukat előttünk, és gazdag áldozatot mutattak be értünk templomaikban. Utunk a diadal útja volt, és az istenek orcája verőfényrel aranyozta be lépteink nyomát.

Két napja vonultunk, amikor az egyik harckocsizó-előőr jelentette Uba Anernek, hogy előkelő követ érkezik hozzánk Szauból, Uahibré udvarából, és Jahmesznek hoz üzenetet. Uba Aner maga sietett jelenteni ezt urunknak, aki nyomban megálljt parancsolt a seregnek, hordszékéből aranyozott harci szekereire szállt, és a had élére hajtatott. A lovak gyeplőit Kamósze tartotta kézben, s uram háta mögött ott álltam én is a szekéren, és nyakamban ott csüngött Jahmesz pecsételő gyűrűje.

A tisztek megparancsolták beosztottaiknak, hogy nyissanak utat az érkezőknek, akik hordszéket, harci szekeret Uba Aner katonáinál hagyva, gyalogosan léptek urunk színe elé. Tisztes távolságban megálltak előtte, nem hajtották meg jobban a derekukat annál, mint ami egy magas rangú előkelőnek kijár, majd egy idős, tiszteletet parancsoló külsejű férfiú, láthatólag a csoport vezetője, így kezdett beszélni:

- Én, Patarbémisz, az alsó-egyiptomi király pecsétőrzője az én mindenható uram, Ré fia, az arany Hórusz, az erős bika, a két úrnő, Alsó- és Felső-Egyiptom királya, aki étellel van megáldva mindörökre, Uahibré fáraó üdvözlét hozom Jahmesznek, a Birodalom tábornokának, a csatában győzhetetlennek, a sivatag oroszlánjának, a bátrak közt a legbátrabbnak, akinek élete fény és dicsőség!

- Én vagyok Jahmesz - vágott a szavába az újonnan megistenült. - De címeimet rosszul tudod, s rosszul beszéltél Uahibréről is. A Birodalom ura, az élő isten én vagyok! Uahibré az istenek szerint, akik ezt Uászetben, Junuban és számos más szent helyen kinyilatkoztatták, hamis fáraó. Rossz oldalon állsz, tiszteletreméltó agg!

- Midőn sok esztendővel ezelőtt megláttam a Napot, Uahibré fáraó (Élet, Üdv, Egészség!) ősei ültek Egyiptom trónján, így csakis őt tekinthetem Ré fiának és a két ország királyának. És azért jöttem hozzád, kegyes Jahmesz, hogy tolmácsoljam neked az ő parancsát. Halld hát a

parancsot, tábornok: az örök életű fáraó azt kívánja tőled, hogy tüstént gyere Szauba, a színe elé!

Jahmesz erre szóval mit sem felelt, viszont tett egy olyan trágár kézmozdulatot, ami pár pillanatra kibillentette az öreg Patarbémiszt a szerepéből, a katonák soraiban pedig a nevetés hullámaint indította el. Én nem írhatom le ezt a mozdulatot, sem a jelentését, mert Jahmeszt, a jóistent túlságosan mélyre húzná, bele a föld legmocskosabb sarába. Hogy mégis erre szánta el magát, annak csak az lehet a magyarázata, hogy ezzel is ki akarta mutatni megvetését Uahibré iránt. A nagyobb nyomaték kedvéért még azt is hozzátette:

- Ezt üzenem az uradnak, kegyes Patarbémisz, remélem hiánytalanul és pontosan átadod neki!

Patarbémisz lehorgasztotta a fejét, rövid ideig csendben álldogált, majd újra megszólalt:

- Újra kérlek, Jahmesz tábornok, gyere velem, vagy menj magad Szauba! Csak így számíthatok a fáraó kegyelmére! Urunk szíve jó és könyörületes, ha hős katonáiról van szó!

- Ne félj, kegyes öregember, éppen Szauba tartok, de másokat is viszek magammal, hogy urad még jobban örvendezzen! - felelte Jahmesz, s ezzel a maga részéről befejezettnek tekintette a beszélgetést.

Patarbémisz mellére ejtette a fejét, maga volt a testet öltött szomorúság. Mormogott valamit háborúról, vérről, istenekről, de fennhangon csak annyit mondott, hogy híven átadja az üzenetet, és kíséretével együtt visszaindult Szauba.

E rövid közjáték után seregünk továbbvonult, egészen Mómenfer városáig, ahol Jahmesz megfelelőnek ítélte a terepet egy csatához, hiszen tisztában volt azzal, hogy Uahibré hamarosan támadni fog, mivel nem tehet mást. A katonák és a környékbeli parasztok azon nyomban árokrendszer ásásába fogtak, amely segítségével törbe csalhatják a görög és kár harci szekereket. A többiek fegyvereiket élesítették, nyílvevesszőket faragtak és parittyához való köveket gyűjtöttek. Az egész sereg harci tűzben égett.

Megérkeztek az első pontos hírek is Uahibré seregéről. Kiderült, hogy Traszibülosz és Ioszosz harmincezer félelmetes, harcedzett zsoldossal rendelkezik, de csak kétszáz harci szekerek van. A mi seregünk időközben legalább negyvenezer emberre duzzadt, mert szüntelenül áramlottak hozzáuk a városi helyőrségek meg a határmenti líbiai hordák fegyverforgatói, és a csata előtti napon még érkezett Abuból is hétezer jól felszerelt harcos Penamon vezetésével. Őket Kagabu, Felső-Egyiptom katonai vezetője és Ámon főpapja küldte segítségünkre. Közöttük is volt ötven harcokcsi-egység. Bármelyik nap megjöhettek az Antef küldte csapattestek is a keleti határról, a csatát tehát egyáltalán nem rossz helyzetben vártuk. Támadhattunk is volna, de Jahmesz úgy gondolta, biztosra megy, ezért inkább bevárta Uahibré hadát. Sokáig kellett várnia. Úgy tűnik, a hamis fáraó nehezen szánta el magát a támadásra, pedig az idő ellene dolgozott. Egész Felső-Egyiptom, valamint Alsó-Egyiptom keleti és nyugati határvidéke elpártolt már tőle, és Jahmesz oldalára állt; csak Alsó-Egyiptom középső vidékét tartotta ellenőrzése alatt, s ez a terület is mind kisebbre és kisebbre zsugorodott.

Nem sok idő telt el, és bebizonyosodott, hogy érdemes volt várakozni. Patarbémisz követjárása után négy nappal több tucat magas rangú udvarbéli ember érkezett hozzáuk és szegődött mellénk. Tőlük tudtuk meg, mi lett az agg Patarbémisz sorsa, ami arra az elhatározásra juttatta őket, hogy el kell hagyniuk Uahibrét, mert valóban hamis fáraó, aki romlást hoz a fejükre. Elmesélték, hogy amint visszatért az udvarba a pecséthordozó, máris Uahibré elé vezették, ám az szóhoz sem engedte jutni, hanem magából kikelve üvöltött, mikor azt látta, hogy Jahmesz nem tért vissza Szauba, és görög testőreivel megcsonkította az öreget: levágatta velük az orrát

meg a füleit. Ezen minden egyiptomi felháborodott, és ki-ki, ahogy tudott, elszökött Szauból. Alig maradt Uahibré mellett más, mint a gyerekei, feleségei meg a görög és káriai kegyencek.

A menekültek között volt Kia és Rauszer is. Határtalan volt a boldogságom, mikor annyi év után viszontláthattam őket. Kia semmit sem változott ezek alatt az évek alatt, Rauszer azonban pocakot eresztett, ábrázata fénylett a jó, zsíros ételektől, egykori szépsége már csak nyomokban látszott meg rajta - de a szeme ugyanúgy csillogott, mint gyerekkorunkban. Mikor nagy nehezen megnyugodtak, elmondták, hogy Noferet és Szitamon, családjakkal és a szüleimmel együtt Szauban maradtak, de bezárkóztak házaikba, és markos legényeket fogadtak fel a kapuk védelmére. Nekik azért kellett menekülni, azért nem maradhattak velük, mert Rauszer nem állta meg szó nélkül a Patarbémisszel megesett csúfságot, ezért életük veszélyben forgott volna, ha Szauban maradnak. Jó szállást kerítettem nekik Mómenfer falai között, elláttam őket mindennel, amire szükségük lehetett, és minden szabadidőmet velük töltöttem. Néhány nap múlva csatlakozott hozzánk Amenmessze és Ipuki is, akik egy szál ruhában, éjnek idején szöktek ki a zsoldosokon keresztül a fővárosból, és egy ügyesen ellopott káriai harci szekéren menekültek hozzánk. Megérkezésükkor rögtön engem kerestek, mivel akkorra már az egész Birodalom ismerte hallomásból-hírből a nevemet, mint olyan ember nevét, aki az új fáraó, az isteni Jahmesz személyes barátja. Amenmessze és Ipuki rémtörténeteket meséltek a görög és káriai zsoldosok kegyetlenkedéseiről, s ezzel még jobban fölkorbácsolták a katonák gyűlöletét.

Újabb néhány nap elteltével ezer felfegyverzett katona csatlakozott hozzánk, akik szintén Szauból jöttek. A vezetőjük Innenna volt, régi háborús veterán, a király egyiptomi testőrségének parancsnoka, a katonák pedig Uahibré egyiptomi testőrei. Mint mondták, nem bírták tovább a görögök hatalmaskodásait, megalázó, lekezelő beszédüket, ezért úgy döntöttek, csatlakoznak az igazi fáraóhoz, aki megmenti az országot. Még aznap este felesküdték Jahmesz hűségére. Penamon és Uba Aner tanácsára azonban őket Jahmesz nem engedte magához, hanem az egész ezredet az első vonalban, régi, megbízható katonáinak a közelében helyezte el. Később Innenna és társai ennek ellenére elnyerték urunk bizalmát, és halálukig szolgálták őt hűségesen.

Közeledett az ütközet napja, s bennem minden nappal nőttön nőtt az izgalom. Megkértem a halhatatlan Jahmeszt, hogy a csata idején is a közelében maradhassak, még ha semmi hasznomat nem látja is, mert úgy éreztem, megbolondulok, ha a városban kell kivárnom a harc végét. A fáraó megengedte, hogy így legyen.

Már athür havának második felében jártunk, amikor egy reggelen a kiküldött előőrsök szélnél sebesebben tértek vissza mind a táborba, s jelentették, hogy a hamis fáraó hadai itt állnak előttünk. Jahmesz elégedetten bólintott, majd parancsot adott arra, hogy a csapatok foglalják el helyüket és készüljenek fel az összecsapásra. Ám mielőtt erre sor került volna, dolyfös, fennhéjázó követ kért bebocsátást urunk színe elé, és Uahibré nevében megadásra szólította fel. Parancsoló, sértő hangon beszélt, semmiféle tiszteletet nem adott meg senkinek, Jahmesz mégsem bántotta. Azt azonban nem tudta megakadályozni, hogy kifelé menet testőrei le ne vágják, s ha már így esett, testét a sakáloknak dobatta, fejét pedig parittyával átlövette Uahibré táborába. Ez a felfuvalkodott, pökhendi fickó egyébiránt Uahibré egyik közeli rokona, sokak szerint törvénytelen gyermeke volt, ezért halála csak a hamis fáraónak okozott fájdalmat, a mi táborunkban inkább lelkesítőleg hatott.

Erre a lelkesedésre pedig szükség is volt már a következő nap hajnalán, Uahibré zsoldosai ugyanis mindent elsöprő támadásba lendültek ellenünk. Traszibülosz vasfegyverzetű, súlyos páncélba öltözött, rendkívül jól küzdő, tapasztalt görögjei és Iosszosz fürge, majomügyességű káriai katonái az első órákban sikert sikerre halmoztak, jócskán hátravetették seregünk arcvonalát. Tisztán látszott, mennyivel kiválóbb, harcedzettebb katonák, mennyivel jobb

fegyverforgatók az idegen zsoldosok, mint az egyiptomi vitézek, vagy a fegyelmezetlen, bár rettenthetetlen líbiaiak. A görögök széles kardjai és nehéz lándzsái, a károk tollas nyílveszei, halálos biztonsággal célba találó gerelyei és könnyű törei némely helyen valóságos mészárlást, igazi vérfürdőt rendeztek az egyiptomiak között, s alighanem csúfos véget értünk volna valamennyien, ha a legválóságosabb pillanatban maga a győzhetetlen Jahmesz nem áll harci szekereinek élére, s nem zúdul megállíthatatlan vízárhoz hasonlatosan ellenfeleinkre. A nehéz harci szekerek irtóztos nyomásának aztán képtelenek voltak ellenállni a csodálatra méltóan harcoló zsoldosok sem, ahogy senki és semmi nem bírta volna feltartóztatni őket. Jahmesz halált hozó kocsijai először összetörték az ellenük felvonuló ellenséges kocsirajt, majd zavartalanul vértől iszamos, széles ösvényeket vágtak a görögök és káriaiak soraiba, megtörték lendületüket, a többi pedig elvégezte a túlerő.

Iszonyatos győzelem volt. Háromezer göröggel és kétezer káriaival szemben csaknem tízezer egyiptomi maradt holtan a csatatéren. Közel húszezer zsoldos megadta magát és fogságba esett, mondván, nincs értelme az istenek ellen harcolni, márpedig magát Árészt, a hadistenüket látták Jahmesz szekerén harcba száguldani.

Traszibülosz, az én drága barátom az elesettek között volt.

Jahmesz, a győztes hadvezér, Egyiptom immár megkérdőjelezhetetlen, vitathatatlan ura több mint száz harci szekeret, rengeteg fegyvert és páncélt zsákmányolt, számtalan foglyot ejtett, és ötezer levágott jobbot számolhatott össze azon az estén, a szíve mégis nehéz volt, mert hiszen maga kétszerannyi embert vesztett, és nem tudta elfogni a hamis fáraót, Uahibrét sem. Kamósze, Uba Aner és Penamon mindenesetre százötven harci kocsival Szauba vágatott, nehogy az elmenekülő trónbitorló oda vegye be magát, s a falak védelméből folytassa a küzdelmet. Igyekezetük nem volt hiábavaló: ellenállás nélkül elfoglalták a fővárost, ahol mindenki kitörő örömmel fogadta őket. Nem sokkal azután, hogy megszállták a várost, megérkeztek keletről Antef csapatai is, és csatlakoztak hozzájuk. Ily módon már igen jelentős erő tartotta ellenőrzése alatt Szaut, Uahibrénak semmi esélye nem lett volna, ha visszafoglalásával próbálkozik.

Én a csata ideje alatt végig egy kisebb dombon álltam, és szorongva figyeltem, mi történik a csatatéren. Leginkább nem értettem semmit, ami a szemem elé tárult, többnyire megrettentem és szorongtam, s a végén, a győzelemnek sem tudtam igazán örülni, annyira megviseltek az addig kiállt izgalmak. Mikor a diadal után újra beszélhettem Jahmesszel, arra kértem, adja ki nekem Traszibülosz testét, hogy hite szerint megadhassam neki a végtisztességet, de uram hallani sem akart erről, és komolyan megharagudott rám, amikor mégis erősködtem, mondván, hogy kisebb gondja is nagyobb annál, minthogy velem vesződjön, a lázadó pedig nem érdemel tiszteletet. Traszibülosz tetemén így éppúgy hiénák és sakálok osztoztak, mint Iosszoszén, akit Uba Aner terített le. Azt azonban néhány nap múlva sikerült elérnem, hogy Teje és gyermekei büntetlenséget kapjanak.

Az elkövetkező napokról alig tudok valamit mondani; annyira elfoglalt a rengeteg új rendelkezés, törvény és miegymás megfogalmazása, hogy csak jóval később tudatosultak bennem a mindenfelé bekövetkező kézzel fogható változások, s a mindenfelől érkező értesülések, hírek. Jahmesz diadala teljes volt. A Birodalom minden kerületében, valamennyi városában, összes falujában hálaáldozatokat mutattak be, állítólag új Ápisz és új Buhisz bika született, ami az istenek különös kegyelmét és elégedettségét jelentette (én azonban nem hiszem, hogy ez valóban megtörtént, s már akkor is a papok kezét éreztem az eseményben, a népet viszont, természetesen, megnyugtatta és elégedettséggel töltötte el). Nagy pompával vonultunk be Szauba, ahol Jahmesz fejére helyezték a vörös és a fehér koronát, mi újra arcra borultunk előtte, és mindenki egyfolytában ünnepelt. A húszezer fogságba esett zsoldos felesküdünt az új

fáraóra, aztán késelem nélkül Menferbe indultak, mert Jahmesz egyik első rendelkezése értelmében ezután csak ott állomásozhatnak idegen katonák, sehol másutt a két ország területén. Birodalomszerte a két ország számtalan településén élő görög kereskedőknek is össze kellett csomagolniuk minden vagyonukat, s ha ezzel elkészültek, vagy visszatértek a hazájukba, vagy Naukratiszban telepedtek le, amennyiben az ottaniak befogadták őket - mert ezt követően csak és kizárólag Naukratiszban élhettek görögök. A nép pedig megelégedett és boldog volt. Eltelt a vér szagával, úgy látta, kedvezően szolgáltattak igazságot ügyében, meg aztán az áradás is levonulóban volt, a földeket gyönyörűen megtermékenyítette a Hápi életet adó iszapja, gazdag, jó termésre lehetett számítani. A világ rendje helyreállt.

Egyedül az vegyített örömet az általános örömbé, hogy Uahibrénak valahogyan sikerült kijátszania üldözőit, s a Hápin ügyesen lehajózva, majd a tengeren keresztülvezve sikeresen elérte Küproszt, a csodálatos szigetet, ahol egy ideig menedéket talált. Rövidesen felvette a kapcsolatot régi ellenségével, Nabukudurriuszur királlyal, a babiloni uralkodóval, aki erős segítséget ígért neki ahhoz, hogy visszaszerezze a trónját, amelyről, ő úgy vélte, joggal letaszították. Uahibré ezzel a tettevel végképp és visszavonhatatlanul, megbocsáthatatlanul árulóvá lett, ha addig nem is, attól kezdve valóban hamis fáraó volt, aki romlásba dönti a Birodalmat.

Ezekben a napokban én újra a szüleim otthonában laktam, onnan jártam a fáraó arany házába. Apám és anyám ugyanúgy bántak velem, mint azelőtt, s én is ugyanúgy viselkedtem velük szemben, mint annak előtte, közöttünk semmin nem változtatott az, hogy a fáraó a barátjának nevezett, és felruházott az alsó-egyiptomi király pecsétörzője címmel. Ez lett ugyanis a méltóságom a királyi udvarnál - éppen az a méltóság, amit szegény, tiszteletre méltó Patarbémisz viselt, mielőtt belehalt rút sebeibe és a szégyenbe, amit meg kellett élnie. Esténként sokat beszélgettem erről, meg mindenféle dolgokról atyámmal, aki sok-sok hasznos tanáccsal látott el. Beszélgetéseink azonban sajnálatosan rövidre sikerültek mindig, mert soha nem tudtam sokáig összpontosítani arra, amit mond, s legtöbbször ültő helyemben elnyomott az álom. Már nem kaptam ezért szemrehányást, mint régen, gyermekkoromban, megértette, hogy fáradt vagyok. Ellenben dicséretet, jó szót sem kaptam soha. Minden kívánságomat teljesítették, gondoskodással és szeretettel vettek körül, de soha, egyetlen pillanatra sem mutatták, hogy elégedettek lennének velem, vagy büszkéek lennének arra, amire vittem. És igazuk volt, hiszen semminémű érdemem nem volt abban, hogy olyan magasra emelkedtem, mint senki előttem a családkból. A körülményeket nem én alakítottam, én pusztán annyit tettem, hogy tehetetlen fadarabként, akarattalan bábuként sodortattam magam az eseményekkel.

Az első dolog, amit a saját akaratomból vittem véghez, Teje és gyermekeinek ügye volt. Leküzdöttem a fáraó és környezetének ellenállását, és magamhoz vettem Traszibülosz családját, mert úgy éreztem, ennyivel mindenféleképpen tartozom annak a férfinak, akitől oly sokat tanultam meg a világról, s akinek barátságára olyan büszke voltam. Tejét és a gyerekeket kéréssemre Heti hozta Szauba, akit a fáraó az udvarba rendelt, hogy megjutalmazza hűségét. S azzal, hogy megtudtam, elhárult az utukból minden akadály, és Traszibülosz családja néhány napon belül Szauba érkezik, világossá vált előttem az is, hogy el kell költöznöm atyám és anyám házából, ahol nem fértek volna el pártfogoltjaim. Ezúttal körültekintő és előrelátó voltam: időben kinéztem magamnak egy szép, eladó házat, csak hogy mielőtt tárgyalásokba bocsátkozhattam volna a tulajdonossal az áráról, Jahmesz közölte velem, hogy a palota szomszédságában, a legmagasabb rangú hivatalnokok számára épült házak közül nekem ajándékoz egyet, egyrészt hogy mindig maga mellett tudhasson, másrészt, mert ez amúgy is együtt jár a rangommal. Az ellen sem volt kifogása (noha láttam az arcán, hogy bolondnak tart), hogy magammal vigyem oda Tejét a porontyaival, szám szerint négygyel. - Így költöztem be életem első (és egyben utolsó) saját házába. Személyzetre nem volt szükségem, Teje főzött

rám és a gondomat viselte, az idősebb fia, Szirenput és a lányai, Rudzsedet és Nofer segítettek neki a házimunkában, és Iputot is meg tudta dolgoztatni, amiért őszintén, tiszta szívemből csodáltam. A fiatalabb fiút, Baufrét, aki akkor töltötte be hetedik életévét, beíratam a palota iskolájába. Teje egyetlen szóval sem köszönte meg nekem soha, amit érte és imádozt gyermekeiért tettem, viszont a hosszú évek folyamán, amit egy fedél alatt töltöttünk, egyetlen egy alkalommal sem hánytorgatta fel a múltat, nem hibáztatott, amiért Traszibülosznak nemhogy az életét, de még a becsületét sem voltam képes megmenteni - s ez számomra többet ért, többet jelentett bármiféle hálálkodásnál, s tisztában vagyok vele, hogy ennél őszintébb és tisztább köszönetet nem is kaphattam volna.

Körülbelül így álltak a dolgok, amikor híre érkezett, hogy Uahibré erős babiloni sereg támogatására számíthat. Ekkor a fáraó nyomban értem küldött, és haza sem eresztett öt teljes napig, pedig akkor már csak néhány lépésnyire laktam tőle. Éjt nappallá téve hihetetlen mennyiségű levelet írtam meg a különféle görög városok türannoszaihoz, hogy a sorok között, vagy, ha kell, nyíltan tudassam velük: Jahmesz nem távolodik el elődje görög-barát politikájától, csak álcázott formában, ügyesebben folytatja azt. A fáraó mindenre hajlandónak bizonyult azért, hogy ne veszítse el a hellének barátságát, hiszen tökéletesen tisztában volt azzal, hogy Egyiptom nem lehet meg a hellének nélkül - de azt is nagyon jól tudta, hogy a hellének sem boldogulnak Egyiptom nélkül. Küpros királyának felajánlotta, hogy feleségül veszi legidősebb hajadon leányát, s ezzel felfoghatatlanul nagy megtiszteltetésben részesítette ennek a nem túl nagy, de igen jó fekvése miatt rendkívül fontos szigetnek az uralkodóját. Ugyanezt ígerte a tegnapi ádáz ellenség, Küréné türannoszának is, s ezzel nem csalta meg, hiszen egy fáraónak annyi felesége lehet, ahányat csak akar. De minden más számottevő (és kevésbé számottevő) görög városnak is biztosítékot adott szándékainak tisztaságáról. Ezzel elérte, hogy egyetlen görög állam sem támogatta Uahibrét, akinek el kellett hagynia Küpros szigetét, és Babilon uralma alatt álló területre kellett hajóznia. A görögök (elvégre okos és a politikában különösen jártas nép ez) hamar belátták, hogy Egyiptom ura immáron Jahmesz, és Uahibrénak nincs fikarcnyi esélye sem arra, hogy visszakerüljön a hatalomba; ugyanakkor tudták jól, mennyire szükségük van Egyiptomra, egyrészt a kereskedelem miatt, másrészt, mint természetes szövetségesre a keleti veszedelem, a babiloniak és a médek ellen. Uahibré tehát nem számíthatott görög támogatásra, mégsem csak ezért fordult Nabukudurriuszurhoz, hiszen már a vereséget követő napokban a babiloni királytól kért segítséget. Ezért valószínűnek tartottam, csakúgy, mint a fáraó, hogy elméjében megzavarodott (ez később be is bizonyosodott), s ez megmagyarázza azt is, a görög városok miért álltak olyan könnyedén, vonakodás nélkül Jahmesz oldalára, aki végső soron azért csak egy idegen-, ráadásul főként, elsősorban és mindenekelőtt görög-ellenes felkelés élén került Egyiptom trónjára.

Persze, egyáltalán nem biztos, hogy mindennek valóban az volt az oka, amit én most itt leírtam, sőt nagyon valószínű, hogy sok helyütt tévedek ebben is, mint annyi minden másban. Miként tudnám kiismerni magam a politika kiismerhetetlen labirintusában, ha a legegyszerűbb helyzetek között sem tudok eligazodni? Mindenesetre most így gondolom, ahogy leírtam; s csak azt írtam le, amit gondolok, de nem állítom, hogy ez az igazság. Talán csak egy keserű, magányos vénember hülye fecsegése mindez, talán több azért annál - nem állítom sem ezt, sem azt.

Újabb napok teltek el, sebes lábbal szaladt az idő. Minden nap ott kucorogtam egy keveset uram lábainál, hogy szívemet továbbra is megtartsam az alázatban, ám leginkább a népes íroksereget irányítottam, akik az arany házban dolgoztak, s akiket javarészt én szemeltem és választottam ki hivatalukra. Amenmessze és Ipuki is a palotában dolgozott, s a fáraó beleegyezésével fontos feladatokat bízam rájuk. Rauszer a fáraó könyvesházának lett az egyik legmagasabb rangú tisztviselője, s mikor az erről szóló kinevezést átnyújtottam neki, azt

hiszem, Kia először életében tekintett rám tisztelettel. Két idősebb nővérem, Szitamon és Noferet is felkerestek többször ebben az időben. Először még akkor, mikor a szüleinknél laktam, majd később új otthonomban is, és nem győztek elhalmozni kedveskedéseikkel, figyelmességükkel, tiszteletükkel. Természetesen (és nem azért, mert így cselekedtek, hanem mert a testvéreim voltak, anyám és apám gyerekei, mint jómagam) mindkettejük férjének jó állást, jövedelmező, jelentős hivatalt szereztem a fáraó közelében, a palota hivatalainak egyikében, bár tisztaban voltam szerény képességeikkel. Nővéreim elégedettek voltak velem, s bárhol jártak, bárkivel találkoztak, bárkivel beszéltek, nem felejtették el megemlíteni, hogy ők édestestvérei a kegyes Amenemhátnek, Montemhát fiának, az alsó-egyiptomi király pecsétörzójének, a nagy tekintélyű királyi kísézőnek, akit a fáraó a barátjának nevez - holott korábban, amikor még csak egyszerű írnok voltam, sehol sem beszéltek rólam, senkinek nem említették a nevemet, s azt hiszem, eszükbe se jutottam. Régi iskolatársaim is egymás után kerestek fel, mindegyik felidézte, milyen csodálatos, múlhatatlan barátság fűzött bennünket egymáshoz, s nem felejtette el egyik sem szóba hozni, hogy mostani hivatalával nincs teljes egészében megelégedve, mert vagy ez hiányzik belőle, vagy az nem kedvező, vagy amaz rossz - összességében mindenestre feltétlenül elmondható, hogy nem tökéletes hely, és ottani munkája messze képességei alatt marad. Én pedig mindenkit meghallgattam, mindenkinek juttattam valamit, mindenkin segítettam, mert ez a világ rendje, s ez ellen az isteneknek sincs semmiféle kifogásuk, ha jól tudom, s a papok nem csaptak be ezen a téren.

Mint ahogyan az is a világ istenektől való rendjéhez tartozik, hogy a tanítvány mindörökké tisztelje mesterét, soha ne feledje, amit neki köszönhet, és ha csak teheti, fejezze ki háláját, ahogyan tudja. Ezért Peteészt, agg tanítómat gazdagon megajándékoztam, és meg is látogattam, hogy meghajtsam előtte a hátam, és saját szememmel győződjek meg arról, hogy semmiben sem szenved hiányt. Peteésze megörült látogatásomnak, szeme könnybe lábadt, amikor megpillantott, mert öregember volt már, aki könnyen elérzékenyül. Mindvégig, amíg nála töltöttem az időmet, azt a régi beszélgetésünket emlegette, amit a Táborba indulásom előtt nem sokkal folytattunk, meg az ő akkori jövőmondó álmát, végül azt, hogy lám, az istenek nem hazudnak, s mindaz, amit megsejtetni engednek odaadó hívűknek, íme, kezd beteljesedni.

- Te jó fiú vagy, Amenemhát - mondta kezét a vállamra téve és rövidlátó szemeivel hunyorogva, amikor elbúcsúztam tőle -, de nagyon vigyázz! Elevenen fálnak fel a szörnyek, ha nem vigyázol! - (Mondom, nagyon megöregedett szegény az alatt a három év alatt, amíg nem láttam.) Nagy szeretettel és tisztelettel köszöntem el tőle, és megígértem, hogy ha csak tehetem, felkeresem. Jólesett, hogy nem kért tőlem semmit. Ő volt az egyetlen, aki nem akarta felhasználni a befolyásomat.

Azokban a napokban, amikor Peteészt meglátogattam, s mikor ismerőseim testi-lelki jó barátaimmá változott tömege egymásnak adta házam kapujának kilincsét, a tiszteletre méltó, kegyes Kagabut, Felső-Egyiptom katonai parancsnokát tjtativá nevezte ki a fáraó, helyére, Felső-Egyiptomba pedig régi barátját, kiváló tisztjét, Antefet küldte. Igen bölcs döntés volt ez, hiszen így hűséges, megbízható ember vigyázta a mindig kiszámíthatatlan uászeti Ámon-papság lépteit, Kagabu pedig elnyerte jutalmát, amiért a déli országrészt oly ügyesen és gyorsan Jahmesz mellé állította. Az új tjtati pedig azonnal összegyűjtötte seregeit, és elindult a keleti határ irányába, hogy megütközzék Uahibrével és babiloni hadaival. Menferből húszezer görög és ötezer káriai zsoldost is magával vitt, de egyiptomi parancsnokok vezetése alatt. A fáraó úgy döntött, néhány nap múlva indul a sereg után, mert személyesen szeretne volna a mérges kígyó méregfogát kitörni. Így hát én is útra készülődtem, Teje összecsomagolt mindent, amire szükségem lehet, Iput pedig egyfolytában nyavalygott, hogy megint a szörnyűséges sivatagba kell mennie, holott azt hitte, öreg napjait békésen és közmegbecsülésnek örvendővel élheti le.

Egészen addig panaszkodott, míg Teje egy husággal jól el nem agyabugyálta. Teje korlátlan ura volt házamnak, ellentmondást senkitől nem tűrt, beleértve engem is.

Közeledett az indulás napja, s ezért elmentem atyám és anyám házába, hogy elbúcsúzzam tőlük. Rauszert és Kiát is ott találtam náluk. Igen komor hangulat uralkodott rajtuk, mert erősen tartottak Uahibré határaink felé közelgő seregétől. Én nyugtatgattam őket, bár belém is akkor hasított a felismerés, hogy milyen ingatag is a helyzetem, s milyen bizonytalan még mindig a jövőnk. Hiszen, ha a babiloniak felülkerekednének rajtunk és Jahmeszt meggyilkolnák, akkor Kemet népe az egyetlen szóba jöhető ember, Uahibré hűségére térne, s mi, akik közel állunk az új fáraóhoz, elveszítenénk az életünket, és testünkön sakálok és hiénák híznának kövérre. Azt is megértettem azonnal, miért apadt el látogatóim folyama azon a napon, amikor Kagabu elindult abba az irányba, ahol Ré aranyos szekere megkezd minden napos útját az égbolton keresztül: számot vetettek Jahmesz esetleges vereségével, s úgy gondolták, okosabb, ha várnak. Lám, újra találkozhattam a föld sarával, s mit sem tehettem ellene. Kedélyem még inkább elsötétült, s nem próbálkoztam tovább a vigasztalással, bátorítással, hanem csendben maradtam és arcomat a tenyerembe rejtettem. Valahogy mégis sikerült elhessegetni a fenyegető lidérceket, már nem tudom, miként, de nyilván anyám oldotta meg a helyzetet, s mikor elváltunk, mosolyogtunk és nevettünk.

Esteledett, de nem volt kedvem hazamenni. Bászlet temploma felé vettem az irányt, hogy betérjek az ottani vendéglőbe, ahol tüzes, szívmengető küproszi borokat mértek. Amikor a templomhoz értem, egy hordszék haladt el mellettem, majd megállt, és egy fiatal női fej hajolt ki a szürkületbe, egy parázsló macska-szempár szegeződött rám, s egy ismerős hangot hallottam:

- Te vagy az, Amenemhát?

Megálltam és bambán bámultam a hordszékből kikászálódó jó alakú, bár kissé alacsony nőre, de fogalmam sem volt, ki lehet az.

- Üdvözöllek, Amenemhát! - lépett hozzám a nő. Ízléses, pompás paróka ékesítette a fejét, a szemöldökvonala is művészien volt kihúzva, másrészt viszont egyáltalán nem festette magát, ami szokatlan kifejezést kölcsönzött arcának. Finom anyagú, jó szabású ruhát viselt, ami tisztán kiemelte kíváncsú formáit. Karján és lábán hangosan csörögtek az arany ékszerek, fülében köves fülbevaló csüngött. - Nagyon kedves és az isteneknek tetsző dolog volt tőled, kegyes uram, hogy meglátogattad a nagyapámat - folytatta.

- Tentamon! - kiáltottam fel, mert végre felismertem: Peteésze unokája volt, az egyetlen lány az írkokiskolában annak idején. - Kérlek, ne hozz zavarba, és ne szólíts kegyes úrnak!

- De hiszen az vagy - nevetett, és kivillantak erős, talán kissé túlméretezett, de egészséges, fehér fogai.

- Neked mégsem kell így szólítanod, Tentamon - mondtam. - Boldog vagyok, hogy látlak!

- Én is örülök neked, Amenemhát. Sokat hallottam felőled mostanában. De hová baktat a sötét utcán egyedül az alsó-egyiptomi király pecsétjének őrzője?

- Hát, arra gondoltam - vallottam be szégyenkezve -, hogy betérek ide, a templom melletti vendéglőbe, és tüzes küproszi borral vidítom fel magam.

Tentamon felnevetett.

- S mit szól ehhez a feleséged? - kérdezte kihívóan.

- Nincs feleségem, Tentamon - válaszoltam szemlesütve.

- Pedig azt hallottam, valami nővel élsz együtt, akinek számos gyereke is van - mondta csodálkozó tekintettel.

- Való igaz, hogy a házamba fogadtam Tejét és gyermekeit, a rettenthetetlen Traszibülosz özvegyét és családját - feleltem -, ám nem mint nő, hanem mint elvesztett barátom segítségére szoruló társa lakik az otthonomban. Egy fedél alatt élünk, de eszünkbe sem jutna ágyunkat is megosztani egymással!

- Az istenekre! Minden igaz, amit rólad beszélnek! - kiáltott fel Tentamon.

- Miért, mit beszélnek rólam?

- Hogy gyenge és befolyásolható ember vagy, ráadásul annak ellenére, hogy magasra emelkedtél, még mindig nem nőttél fel, s úgy viselkedsz, mint egy gyerek.

- Igen, magam is hallottam már ezt többektől - ismertem be. - De kérlek, ne gúnyolódj rajtam.

- Eszemben sincs gúnyolódni, Amenemhát! Inkább arra kérnélek, tarts velem, szívesen beszélgetnék még veled, persze, csak ha te is így látod jónak, és nem vonlak el fontos teendőidtől.

- Nagyon szívesen veled tartok, Tentamon, mert szívem örvendezik látásodon. De hová tartasz?

- Tulajdonképpen hazafelé, a nagyapámhoz. Ugyanis Peteészénél lakom. De ha neked kellemetlen odamenni, akárhová máshová is mehetünk.

- Peteészét biztosan zavarnánk - szabadkoztam, de Tentamon félbeszakított:

- Ne gondold! Nagyapám ilyenkor már alszik, téged meg különben is nagyon kedvel, ezért ha ébren van, sem fog megorrolni. De azt beláthatod, hogy a házába nem mehetek, mert akkor oda a jó hírem.

Ezzel nem tudtam vitába szállni, beültem hát mellé a hordszékbe, és Peteésze házába vitettük magunkat. Mikor odaértünk, néhány főníciai rézpénzt adtam a hordszéket cipelő rabszolgáknak, majd Tentamon nyomában beléptem a házba. Mesterem valóban aludt már. Csak öregcske szolgálja volt ébren, s rögvést elmondta, hogy évek óta nem tud aludni, ezért parancsoljunk vele, legalább gyorsabban telik az ideje. Közben meggyújtott néhány szövétneket, és a szobában menten barátságos félhomály alakult ki. Tentamon bort kevertetett vele, sört hozatott és némi harapnivalót, aztán pihenni küldte, bármennyire is szeretett volna maradni még az öreg.

- Mióta laksz itt, Tentamon? - kérdeztem, miközben kényelembe helyeztem magam, és vízzel kevert borát kortyolgattam.

- Több, mint két esztendeje, mióta a férjem meghalt. Mielőtt azonban meghalt, elkockázta a házunkat és minden vagyonunkat. Nagyapa fogadott be, és szerény hivatali talált nekem Zesát templomában. Én vezetem az isten leltárkönyveit és egyéb ügyes-bajos dolgait. Nem túl megerőltető munka, bár nem is túl élvezetes.

- Mégsem jöttél el hozzám az arany ház melletti házamba - jegyeztem meg.

Tentamon elmosolyodott.

- Sok barátod lett hirtelen, kedves Amenemhát? - kérdezte különös hangsúllyal.

- Rengeteg - bólintottam. - Némelyikre nem is nagyon emlékszem.

- Nők is vannak közöttük?

- Egy-kettő akad.

- És te teljesíted a kívánságaikat.
- Többé-kevésbé igen.
- És nem kérsz cserébe semmit?
- Mit kérhetnék? Mindenem megvan; amiben pedig hiányt szenvedek, azt úgysem adhatnák meg nekem ezek az emberek.

Tentamon felkacagott, és a kezemre tette meleg, puha tenyerét.

- Eddig nem tudtam, hogy bolond vagy-e, vagy ügyes, számító gazember, vagy netán valóban éretlen gyerkőc, mint többen állítják. Most már azonban biztos vagyok benne, hogy nagyapának van igaza: élhetetlen, mulya, nagyra nőtt kisfiú vagy, Amenemhát! Kérlek, ne sértődj meg a szavaimon, mert ez még nem minden. Nagyapám úgy tartja, hogy ennek ellenére és emellett van benned valami. És most már én is tudom, hogy mindenben tökéletesen igaza van!

- Nem haragszom. De nem beszélhetnénk valami másról? - javasoltam, mert már elegendő volt abból, hogy állandóan én legyek a téma.

- Dehogynem - egyezett bele. - De be kell látnod, ezt tisztáznom kellett.

- Miért?

- Nem örülnék, ha egy szélhámossal, egy álságos törtetővel kellene beszélgetnem, s egy ilyen járna agg nagyapámhoz, hogy jó pontokat szerezzen az emberek szemében.

- S honnan tudod, hogy nem az vagyok?

- Lerí rólad. Nem is beszélve arról, ha megszólalsz! Mert akkor azonnal észrevenni, hogy semmit nem változtál az iskolai évek óta. Ez nekem elég. De inkább beszéljünk másról, igazad van.

Arra kértem, meséljen magáról, de ő nehezen állt kötélnek, s csak azután volt hajlandó elmondani, mi történt vele az elmúlt három esztendőben, miután én is beszámoltam neki ezekről az évekről. Megtudtam, hogy egy régi nemesi család sarjához ment feleségül, bár nem sok kedve volt hozzá, anyja kérésére mégis megtette. Minden rendben is volt, amíg a szülei, gyorsan, egymás után el nem haláloztak. Férje ezt követően egyáltalán nem törődött vele, s Tentamont már a válás gondolata foglalkoztatta, amikor Szenuszert (így hívták a férjét) meghalt. Csak halála után derült ki, hogy mindenüket elherdálta, s ha Peteésze nem siet a segítségére, Tentamon az utcára kerül. Hosszasan beszélgettünk, nagyon sok bort ittam, s ahogy haladt előre az éjszaka, úgy hatoltam mind mélyebbre a részegség birodalmába.

- Maholnap ismét útra kelek az én uram oldalán - mondtam. - Elmegyek a keleti sivatagba, hogy újabb véres ütközetet lássak, lássam a kiömlő, vörös vért és halljam a halálba menők kiáltásait. Félni fogok és vacogok majd a hőségben, nyelem a felkavart port, a szemeim vérbe borulnak, a lábam elgyengül. Ha a babiloniak legyőznek bennünket, találkozom a halállal, és többé nem térek vissza Szauba. Ezért köszönöm neked, Tentamon húgom, hogy veled tölthetem az időt, és fogod a kezemet. Utoljára Daphnaiban, a Táborban fogta így a kezem valaki, évekkel ezelőtt, de erre nem akarok emlékezni, mert az emlékezés fáj, és úgyis hamarosan minden bizonnyal meghalok. Csak a pillanatnak akarok most élni, érezni a bőröd melegét a kezemen, és kiváló boroddal hűsíteni tűzben égő bensőmet. Jól érzem magam, holott nem hittem, hogy valaha is jól fogom magam érezni egy nő társaságában, legalábbis a táncosnők és kurtizánok, meg az a néhány rabszolganő, akiket az utóbbi időben ágyamba hívtam, hogy

csillapítsák magányomat, semmiféle élvezetet nem nyújtottak számomra. Most azonban, Maat a tanúm, valóban jól érzem magam.

- Sok bort ittál, Amenemhát - állapította meg szomorúan Tentamon. - Ez lehet a magyarázata annak, hogy más nőkről beszélsz az én kezemet szorongatva, és eszedbe sem jut, mennyire rosszul esik ez nekem. Nem baj, jól tudom, hogy minden férfi önző és érzéketlen.

- Minden bizonnyal igazad van, Tentamon - hagytam rá. - Nehéz lehet engem elviselni.

Nem mondott semmit ezekre a szavakra, de úgy éreztem, megszorítja a kezemet. Hajnalig maradtam Peteésze házában, Tentamon keze a tenyerembe simult, és elképzelni sem tudtam, hogy nemsokára a port nyelem és testem különböző pontjait véresre dörzsöli a kosz és a homok.

Hajnalban hazamentem, de megígértem Tentamonnak, hogy csakhamar felkeresem. Otthon Teje lehordott mindennek, amit csak el lehet képzelni, friss kecsketejet diktált belém, aztán elzavart fürdeni, mert megérkezett a fáraó parancsa: még aznap indulunk a határvidékre. Engedelmeskedtem Tejének, megtisztálkodtam, felöltöztem és magamhoz vettem írókészletemet, s még arra is maradt időm, hogy mielőtt házam elé kanyarodtak volna az értem küldött harci szekerek, néhány sort írjak osztrakonra, és Baufréval elküldjem Peteésze házába, Tentamonnak. Alighogy elkészültem, Kamósze (immár a királyi testőrség parancsnoka) toppant elém, átölelt, és felsegített ezüstveretes szekerére, emberei feldobálták a holmimat, és egyikük maga mögé emelte a keservesen jajveszékítő Iputot. Azzal elviharzottunk a palota irányába, ahol aranyozott harci kocsin maga a fáraó csatlakozott hozzánk, hogy keletre induljon, Kagabu után, és serege élére állva szétzúzza Egyiptom ellenségeit.

Bár úgy-ahogy megszoktam már a harci kocsi borzalmait, most is nagyon megszenvedtem, amíg utolértük az elképesztő gyorsasággal haladó hadsereget, és kényelmes hordszékre szállhattam. Utazásom innen kezdve ugyanolyan volt, mint máskor, sőt, könnyebb is a legutóbbinál, a sivatagba ugyanis nem kellett kimennünk, mert a keleti határvidék parancsnokának, végső soron Jahmesz utódjának kinevezett Uba Aner okos taktikával kiürítette a sivatagi helyőrségeket, és a babiloniakat addig a pontig csalta, ahol a fekete föld kezdetét veszi. Közben persze, mint a halászó sas a folyó felszínén sütkérező kövér halakra, le-lecsapott a támadók elő- és oldalvédjeire, súlyos veszteségeket okozva ezzel nekik, és felmérve erejüket és elszántságukat. Jahmesz megdicsérte Uba Anert előrelátásáért és eszességéért, majd maga választotta ki a csata helyét, ahogyan Mómenfer mellett is tette. Uahibré megint hátrányos helyzetbe került, köszönhetően Uba Aner tapasztaltságának és Kagabu gyorsaságának, hiszen ismét jól kiépített védelmi vonalaknak kellett nekirontania.

Sokat nem tudok mesélni Jahmesz és Uahibré második összecsapásáról, amelyre peret, a sarjadás évszaka harmadik havának, phammenóth hónapnak utolsó napján került sor. A babiloniak erős harckocsi-támadását a görög és káriai zsoldosok halált megvető bátorsággal visszaverték, ezáltal szabaddá tették az utat a mi harci szekereink előtt. A görögök széles kardjaikkal felhasították a babiloni lovak szügyét, s a fájdalomtól megvadult állatok saját hajtóikat megtaposva menekültek, amerre láttak. A fáraó ekkor ismét maga állt élére harci szekereinek, és megállíthatatlan rohammal elsöpörte Uahibré hadait. Maga a fáraó olyan volt, mint Széth, a nagy erejű, vagy Ptah felesége, Szehmet, dühöngéseinek idején; jobbán a félelmetes Néith, balján maga a hatalmas Ámon harcolt, és százával hullottak körülötte a nyomorult babiloniak. A csata alig tartott három órán keresztül, és az elesett mintegy ezer zsoldoson kívül a mi oldalunkon szinte nem is veszítettünk embert, győzelmünk ellenben teljes volt. Uahibré, a hamis fáraó fogságba esett, mintegy tízezer babilonival és néhány száz göröggel és káriaival együtt, akik a kíséretét alkották. Jahmesz levelet íratott Nabukudurriuszur

királynak, és szabadon engedte valamennyi foglyát, csak Uahibrét és azt a néhány egyiptomi főembert nem, akik a mőmenferi vereség után vele tartottak idegen földre, valamint a görögöket, káriaiakat. A legyőzött babiloni katonák visszakapták fegyvereiket - Jahmesz csak a harci szekereket tartotta meg -, és hazaindultak.

Uahibré a visszafordíthatatlan, megváltoztathatatlan csatavesztést követően végleg összeomlott. Azt hajtogatta, hogy ő isten, és semmi módon nem veszítheti el a hatalmát, amely isteni eredetű és örök. Szánalmas látványt nyújtott. Mindannyian tudtuk, hogy meg kell halnia, de úgy gondoltuk, megváltás lesz számára a halál. Jahmesz nem akarta megalázni, ezért úgy döntött, meg kell fojtani, amilyen gyorsan csak lehet, ám testét gondosan be kell balzsamozni, és múmiáját ősei közelében kell díszes sírboltban elhelyezni. Megparancsolta, hogy a legpontosabb és legszebb Halottak Könyvét tegyék majd mellé, szarkofágját gazdagon aranyozzák, és semmiben ne legyenek szűkmarkúak temetésével kapcsolatban. Sokan nem értettek egyet ezekkel a rendelkezésekkel, de Merneptah, a nézők legnagyobbja kijelentette, hogy csak a leghatalmasabb uralkodók képesek gyakorolni a megbocsátás és kegyelem művészetét. Furcsa volt ezt éppen az ő szájából hallani, aki annyira engesztelhetetlen ellensége volt Uahibrénak, míg meg nem értettem, hogy az ősei és a saját maga iránti tisztelet megnyilvánulásaként értelmezte Jahmesz szavait, noha, szerintem, erről szó sem lehetett.

A csata másnapjának reggelén Uahibrét halva találták. Máig sem tudom, ki fojtotta meg. Az azonban bizonyos, hogy nagy szívességet tett neki, mert arcát a halál kisímította, vonásai békét és nyugalmat sugároztak. Testét Jahmesz azonnal a legközelebbi Halottak Házába küldte, hogy ott a fáraó költségén végezzék el rajta a legtartósabb, legjobb balzsamozást, hogy teste örökké szolgálhassa lelkeit.

Uahibré halálával Kemet országa, a gazdag fekete föld fölött egyetlen ember uralkodott, és semmi és senki nem kérdőjelezhette meg a hatalmát. A parasztok bőséges termést takarítottak be, a Birodalom egyetlen zugában sem ütötte fel fejét az éhség alattomos kígyója, rend, béke és nyugalom honolt a Hápi partjain. Nabukudurriuszur, Babilon királya békét kötött a fáraó követjeivel, és elismerte Egyiptom új urát. Az idegen zsoldosok Menferben épített hatalmas kaszárnyáikba vonultak, másutt a két országban sehol nem lehetett idegen országokban született hadfiakat látni. Naukratisz, a gazdag kereskedőváros új elöljárót választott, a hájas Gorasz személyében, és minden évben a szokásos adón fölül pazar ajándékokat küldött a fáraónak és legfőbb hivatalnokainak, közöttük nekem. Megérkezett Ladiké, a kürénéi türannosz leánya, és Jahmesz megtette első feleségévé. Néhány hónap elteltével feleségül vette Küprosz királyának leányát is, aki háremének legelső asszonya lett, természetes azonban, hogy rangban elmaradt Ladiké mögött, aki később örököst szült férjének. A nép nem vette zokon, hogy görög nőt emel maga mellé a fáraó. Az utcákon járva-kelve, az országban utazgatva nem találkoztak különös, érthetetlen nyelveket beszélő, másféle ruhába öltözött, furcsa szagú, szokatlan ábrázatú emberekkel, s ez nekik elég volt, úgy gondolták, Egyiptomban megszűnt az idegen befolyás. A népnek kevés elég az elégedettséghez. Legyen mit ennie, innia, ne zavarják mindenféle emberek a munkájában - s máris boldog. Azt hiszem, ez az istenek igazi rendje.

Én azonban nem éreztem magamat sem boldognak, sem elégedettnek. Újra megsirattam Traszibüloszt, és a háborúból hazafelé utazva felkerestem a Táborot, hogy Hotepherére találjak. Ám Hapu házában a kaput bezárva találtam, s a szomszédok mit sem tudtak róla, akit oly nagyon kerestem, sőt, magának Hapunak és családjának is nyoma veszett. Így anélkül tértem vissza Szauba, hogy Hotepherét viszontláttam volna. Később Noferu-Ré úrnőtől megtudtam, hogy Hapu és családja Uászetbe utazott, rokonaikhoz, és Hotepheré velük tartott. Elhatároztam, hogy elmegyek Uászetbe, de a dolgok másként alakultak, Szauban kellett maradnom, mert a fáraó úgy érezte, szüksége van rám.

Szau, a város, ahol születtem, ahol felnőttem, s ahová újfent visszatértem, nem nyújtott úgy vigaszt, ahogyan elképzeltem a sivatag porát nyelve, vagy az oázisok poshadt, langyos vizét szürcsölve, vagy a harci kocsi rázásától gyötörten. Ugyanolyan egyedül voltam itt is, mint bárhol máshol. Igaz, Teje gondomat viselte, Kia és Rauszer sűrűn meglátogattak, én nap mint nap felkerestem a szüleimet - a bensőmben terjeszkedő sivárságon azonban mindez semmit sem segített. Ezért egyre gyakrabban kerestem fel Tentamont, emlékezve az átbeszélgetett éjszakára, és amikor vele lehettem, olyan volt az, mint a hús szellő a forróság évszakában, mint a hideg sör a szomjazónak, a meleg kása az éhezőnek, mint a Hápi dús iszapja a halott fekete földnek...

Most, hogy idáig jutottam a mondandómban, végére értem ennek a tekercsnek is. A harmadik könyvet fejeztem be. Lepihenek kissé, mert fáradt vagyok az éjszakai munkától, és az idők kódén átsejlő múlt látványától; hasogat a fejem, és teljesen elgémberedtem. Holnap új könyvbe kezdek.

NEGYESEDIK KÖNYV

Tentamon

Anakreón dalait hallgattam ma órákon át. Egy Kleón nevezetű ifjú énekelte őket, akit Anakreón újabban mindenhová magával cipel. Azt hiszem, Anakreón kissé belehabarodott ebbe a szép fiatalemberbe, a görögöknél nem ritka az ilyesmi, igaz, úgy beszélnek, a réges-régen, talán hét-nyolcezer éve uralkodó, dicsőséges Pepi fáraó sem vetette meg a férfiszerelemet, és magam is ismertem jó családból való egyiptomiakat, akik a saját nemüket részesítették előnyben a szerelem terén. A görögöknél azonban veszedelmes méreteket ölt ez a furcsaság, szabályosan divattá, bevett szokássá vált az utóbbi időkben, s mindenki megpróbál legalább annyi azonos nemű szeretőt keríteni magának, ahányat a másik nem soraiból meghódított, nehogy szégyenben maradjon. Egyébiránt ennek a Kleónnak igen szép hangja van, és fülbemászóan, bágyasztóan énekel. Teljesen kipihentem magam, mialatt gondtalanul, semmire sem gondolva élveztem a zengő hangján szárnyaló verssorokat. Ré még nem fejezte be vándorútját, de az árnyékok már hosszúra és nevetségesre torzulnak, Anakreón, Kleón és néhány másik görög az imént hagyták el a házat, amelyben élek, s amely Athén türannoszainak tulajdona. Az áldott Átum, a nyugaton leáldozó Nap utolsó sugarait a papiruszra veti, amit magam elé terítettem. Még leáldoztában is fenséges tündöklése az elmúlás világossága, s én ennek a ragyogásnak a fényében folytatom életem történetét, ott, ahol abbahagytam: Szau városában, a fáraó arany háza mellett, sok-sok évvel ezelőtt.

Mint az alsó-egyiptomi király pecsétőre és a fáraó közeli barátja, nagy tisztelet övezett városszerte. Ez a tisztelet nem csupán, vagy inkább egyáltalán nem nekem szólt, de mindazoknak rajtam keresztül, akik az ezredévek folyamán viselték ezt a rangot, s akik közül csak egyet említek: az istenné lett Imhotepet, Dzsószernek, a hatalmas fáraónak, aki istenibb volt a testnél, aki maga Ré, a tündöklő, a jobb kezét. Én nem voltam soha a fáraó jobb keze, csak egy egyszerű írnok, aki véletlenül csöppent a hatalomba, mert beszéli a görögök nyelvét. Éppen ezért munkám sem volt túl sok a palotában, bár minden nap megjelentem a fáraó színe előtt, s gyakran írtam leveleket is mindenfelé a világba. Leginkább azonban továbbra is a beszélgetőtársa maradtam Jahmesznek, s a fáraó barátja cím nem pusztán üres megtiszteltetés volt az én esetemben, hanem nagyon is valós tartalommal bíró kifejezés, úgy hiszem.

A palotán kívül mindössze három helyre jártam, különböző gyakorisággal: atyám és anyám házába, Kia és Rauszer otthonába és Peteészéhez, jobban mondva inkább Tentamonhoz, s ide a legsűrűbben. Tentamon üdeséget, kedvességet és melegséget hozott abba a szeptet sivatagba, amelyet kiszakítottam Széth országából, és magammal vonszoltam Szauba, hogy benne éljek - de lehet, hogy csak az utóbbi napokban sokat bújt görög szövegek hatására fogalmazok így, s valójában egészen másról van szó. Talán úgy helyesebb, ha nem próbálom elmondani, miért jártam Tentamonhoz, mert igazából magam sem tudom. Így alakult, és öröömre szolgált, hogy így alakult.

Egyetlen kedvtelésemm volt ez: hogy Tentamonnal beszélgetek. Vagy talán inkább azt mondanám, hogy ez volt az egyedüli dolog, amiben kedvemet leltem. A palotában néha egész álló nap uram, a fáraó lábainál kuporogtam, amíg ő a Birodalom ügyeit intézte fáradhatatlanul, s gondosan jegyeztem a jegyeznivalókat. Nem kellett volna így cselekednem, elég lett volna mindössze jelen lennem, s figyelemmel kísérem az eseményeket, hiszen számos beosztottam éppen ezért tartózkodott a fáraó termeiben, mégis megtettem, bár az évek múltával egyre ritkábban és ritkábban. Én fogalmaztam az adományleveleket, amelyekben a fáraó Naukratisznak földterületeket ajándékozott, hogy azokon a görögök felépíthessék szentélyeiket,

amelyekben szakállas arcú isteneiknek hódolni kívántak; én vettem számba a naukratiszi adót, tudniillik minden száz Naukratiszba áramló pénz után tíz járt a harcias Néith templomának, azaz valójában a fáraónak; én írtam a szóvirágokkal telehintetett kísérőleveleket a görög szigetek templomaiba küldött gazdag fogadalmi ajándékok mellé; de az én kezem munkája nyomán szereztek tudomást például a menferi zsoldosok is arról, hogy új uruk harcba szólítja őket, s így egy kicsiny részem van abban, hogy Kamósze vezetésével elfoglalták Sziwát, a nagy nyugati oázist, és erős erődítményt emeltek ott, amely rendíthetetlenül védelmezi Egyiptom határait. Kezem nyomát, ujjaim ügyes vonásait magán viseli Kemet országa, s ezt nem dicsekvésképpen mondom, ugyanis mindez nem az én érdemem, ezt nem győzőm hangsúlyozni. - A hivatalos ügyek végeztével kezdődő, és általában, sőt, szinte minden alkalommal hajnalba nyúló dőre ivászatokról azonban többnyire elosontam, hogy felkeressem Tentamont, s a leghatalmasabb úr párját ritkító, mézédese bora és pazar söre helyett inkább az ő kesernyésebb sörét, nem oly páratlan, de zamatos borát kortyolgassam, és az élő isten tréfái helyett inkább az ő hangját halljam, s szelíd szemeibe merüljek mind mélyebbre.

Így csordogált életem patakja, csendesen, lágyan, lassacskán. Egybemosta napjaim, hónapjaim, éveim választóvonalait, s lassan arra lettem figyelmes, hogy legfőbb úrrá a megszokás vált rajtam.

Mesélnem kellene most már mindarról, amit Jahmesz, vagy ahogyan istenülésekor elnevezte magát (vagyis magára öltötte halhatatlan uralkodói nevét): Henemibré tett Egyiptomért, de ezek közismert dolgok, nem túl izgalmasak. Annyit mégis le kell írnom, hogy a két ország talán soha olyan boldog nem volt, mint az ő uralkodása idején. Jóléttel és nyugalommal találkozott az utazó, bármerre vezetett útja a birodalomban. A fáraó megparancsolta valamennyi alattvalójának, hogy minden esztendőben számoljon be és számoljon el a kerület előljárója és annak tudós hivatalnokai és adószedői előtt arról, hogy miből élt az adott évben, s ez a törvény áldásos volt és igazságos, mert megnehezítette a csalást, a parasztok mértéken felüli sanyargatását és egyéb istentelen cselekedeteket. Jahmesz bölcs, előrelátó és körültekintő kormányzásának köszönhetően kiválóak voltak kapcsolataink a görögökkel, mind azokkal, akik Egyiptomban éltek, mind azokkal, akik saját hazájukban. Különösen jó volt a viszonyunk a nemrég még ellenséges Kürénével, Ladiké szülővárosával, és Küpros szigetével, valamint Milétozzsal, aminek türannosza őszinte baráti érzelmeket táplált a fáraó iránt, s azzal áltatom magam, hogy engem is megkedvelt leveleimen keresztül. A Hápi-parti Naukratiszba folyamatosan érkeztek letelepedni vágyó görögök, és közös erővel, no meg hazai segítséggel felépítették legnagyobb szentélyüket, a Helléniont, amelynek építésében nem csak Milétosz vett részt, amely egykor alapította Naukratiszt, hanem Kiósz, Teósz, Phókaia, és Klazomenai ión városok, a dór Halikarnasszosz, Rhodosz, Phaszélisz és Knidósz, valamint az aiolok lakta Mütiléne. Ezen kívül Milétosz Apollónnak, Aigina Zeusznak, a szamosziak pedig Hérának emeltek templomot. Virágzott az élet mindenfelé Kemet országában, mind a nem katonáskodással foglalkozó hellének sokszor emlegetett egyetlen városában, ahol a nép szeme elől elzárva laktak, illetve az egyetlen elkerített menferi városrészben, ahol a gyér számú föníciai kereskedők házai állottak, mind a tágas menferi kaszárnyákban, ahol a katonáskodó görögök és káriaiak ütöttek tanyát; mind pedig a Birodalom más részeiben, ahol a fekete föld népe nyugodtan élhetett, szemét többé nem zavarta szakállas, szokatlan öltözetű, arannyal ékesített idegenek látványa. Fennmaradt a jó viszony Lüdiával is, Alüattész király gazdag északi birodalmával, amellyel még a nagy Pszammetik fáraó alakított ki baráti kapcsolatot egy emberöltővel azelőtt, mikor még Gügész volt az uralkodó. És helyreállt, mi több tartóssá lett a béke Egyiptom és Babilon között is, évezredes ellentétek simultak el, hogy, ha kell, együtt léphessen fel a két legyőzhetetlen hadsereg a médek ellen, akik állandó fenyegetést jelentettek, főleg mióta katonáik nagy részét a harcias perzsa nép fiai tették ki.

Ezek történetek nagy vonalakban Kemetnek földjén azokban az években, amikor Jahmesz megkezdte uralkodását a fáraók dúsán aranyozott trónján, amikor Jahmesz megkezdte uralkodását a fáraók dúsán aranyozott trónján, de én nem ezekről kívánok beszámolni. Amikor belefogtam vállalkozásomba, nem tagadom, úgy gondoltam, a fáraók viselt dolgait állítom majd elbeszélésem középpontjába, időközben azonban rá kellett döbbernem, hogy semmi egyébről nem tudok írni, mint saját magamról. Ezért a nagy, országra-világra szóló dolgok csak háttérét képezik nyomorúságos életemnek, s csak annyiban tudom lejegyezni őket szűkre szabott időmet és a drága papiruszt rájuk áldozva, amennyiben feltétlenül szükséges.

Ha pedig magamról akarok beszélni, elsősorban Tentamonról, másodsorban Tejéről és gyermekeiről, harmadsorban a szüleimről, testvéreimről és barátaimról kell szólnom, hiszen közöttük és a palota között oszlott meg az életem, s minden, ami velem történt, valamilyen formában velük kapcsolatos.

Tentamonnal minden alkalommal, amikor meglátogattam, egy kedves játékot játszottunk végig, mielőtt beszélgetni kezdtünk volna. Hivatalosan én mindig Peteészt kerestem fel, Tentamon pedig soha nem mulasztotta el, hogy figyelembe vegye ezt. Volt, amikor Peteészt még ébren találtam érkezésem idején, ilyenkor Tentamon bevezetett hozzám, s én egy keveset, pár szót csupán, beszélhettem vele; mindössze néhány szót, nehogy kifáraszsam, mert az évek súlya egyre nehezebben elviselhető teherként nyomta amúgy is keskeny, jóllehet igen hájas vállait. Csak ezután kért meg unokája arra, hogy maradjak még kis ideig a házban, és érjem be az ő társaságával. Más alkalmakkor, ha az idő elég későre járt már, amikor bekopogtattam házuk kapuján, az elém siető Tentamon sajnálkozását fejezte ki, amiért nagyapja már nyugovóra tért, s így nem tud fogadni engem, de ő, mármint Tentamon, nem venné a lelkére, hogy megbánt, inkább felajánlja, hogy maradjak azért kis ideig, ha már eljöttem, s így meg lesz az az elégtételelem, hogy nem fáradtam hiába - s az ilyen kis időkből rendszerint fél éjszakák lettek. Ezt követően helyet foglaltunk, és én elmeséltem, mi folyik a palotában, mit hallottam, mit tettem, mit gondolok. Ő végighallgatott, néha megfedett, néha megdicsért, majd néhány szóban ő is elmondta, amit legutóbbi találkozásunk óta végzett. A hátralévő időben különböző témákat vetettünk föl, többek között (leginkább) azt, hogy vajon miért nem viszek a rangomnak megfelelő háztartást, miért nem tartok saját hordszéket, háremet, miegymást. Én őszintén bevallottam, hogy nincs szükségem ezekre a dolgokra, Tentamon pedig örült, hogy ezt hallja, de mindig megjegyezte, hogy amennyiben szükségem lenne rájuk, akkor se mernék lépéseket tenni ilyen irányba, annyira félek Tejétől, aki valóságosan úgy uralkodik felettem, mintha a feleségem volna, vagy az anyám. Én ebben is igazat adtam neki, de siettem hozzátenni, hogy ez most nem érdekes, hiszen nem áll szándékomban fényűző életet élni, mire ő elmosolyodott, és hozatott a legfinomabb borából, mellé pedig ízletes édességeket tálatatott elém.

Aztán egy éjszaka, mikor kótyagos fejjel megérkeztem hozzám (aznap csak meglehetősen későn tudtam a fáraó termeiből szabadulni, így már erősen felöntöttem a garatra), csak nagy sokára jött ajtót nyitni, szótlán volt, és szemeim láttam, hogy sírt. Nem kérdeztem semmit, viselkedése, mozdulatai minden szónál pontosabban elárulták, hogy mi történt. Beléptem a kapun, nem szóltam senkihez, hanem egyenesen Peteésze szobájába mentem. Mesterem ott feküdt kiterítve az ágyán, szemei üvegesen, mereven bámultak a falak mögé, a Nyugatiak Honának, Amentetnek irányába. Bizonyos voltam benne, hogy Peteésze immáron ahhá lett, azaz megdicsőült, üdvözült, ezért nem zártam le a szemeit, hiszen csak boldogsággal töltheti el, amit lát. Bizonytalán látja Amentet istennőt, amint fogadja lelkét, látja Hentamentiut, aki maga Anubisz és maga Ozirisz, a Nyugatiak Élén Álló, és talán lát engem is, legalábbis ba-lelke bizonyosan figyel, hogy helyesen cselekszem-e teteme mellett. Ezért igyekeztem helyesen cselekedni, úgy, ahogyan ő tanított. Egyik szolgájának pénzt adtam és elküldtem Néith templomába, másiknak

egyik gyűrűmet nyomtam a kezébe, és Zesát templomába küldtem, a harmadikat a Halottak Házába zavartam, én pedig előkerestem a Halottak Könyvét, és felolvastam mindazt, amit fel kellett olvasnom. Kevés idő elteltével orromat förtelmes bűz csapta meg, s ebből tudtam, hogy megérkeztek a halottmosók, hogy elvigyék a testet a Halottak Házába, ahol felkészítik majd az örökkévalóságra. A nyakláncomat és két másik gyűrűt adtam nekik, s ők nagy gonddal emelték Peteésze élettelen, súlyos testét a kordéra, amelyet egy koromfekete számár vont. Ezután visszamentem a házba, meghallgattam az időközben hazaérkezett szolgák beszámolóját, s örömmel vettem tudomásul, hogy a papok bemutatják a szükséges áldozatokat, aztán a szobába mentem, ahol Tentamon feküdt összekuporodva a heverőn, és hajnalig olvastam fennhangon a Halottak Könyvét.

A hangom betöltötte a szobát, de én nem hallottam a hangomat. Azon gondolkoztam, mialatt hangom önálló életre kelve meghódította a körülöttünk sűrűsödő teret, hogy mit is keresek én most ebben a házban, ahová éveken keresztül jártam osztrakonnal a hónom alatt, hogy a bölcsesség mézén nevelkedjem, miközben hátamra fájó hurkákat rajzolt a suhogó nádpálca; majd hosszú esztendők múltával, melyek beláthatatlanná nyúltak, újabb hónapokig, mint éjszakai tolvaj, hogy egy kis békességet és nyugalmat lopjak magányos, keserű szívemnek. S miközben ezen tűnődtem, éreztem a magányom felé áradó magányt, amely minden kérdésemre választ adott, amely mindent magától értetődővé, egyértelművé tett, s amelynek forrása Tentamon volt, akit akkor szerettem volna húgomnak szólítani és megcsókolni az ajkát, de ez a csók, tudtam jól, csak megsokszorozta volna a szobát amúgy is majd szétfeszítő magányt, ezért nem tettem semmit, csak olvastam, és hagytam, hogy minden történjék úgy, ahogy történnie kell.

Reggel Iputért küldtem, és elhívtam Tejét is, mint az egyetlen embert, aki kezébe tudja venni az irányítást, és megteszi mindazt, ami helyes, de csak azt, ami az. Teje két lányával átvette Peteésze házának irányítását, így a szóltan Tentamonnak nem kellett kimozdulnia elhagyatottsága sötétlő odújából. Én a Halottak Házába siettem, hogy a legkiválóbb balzsamozóval beszéljek, s mivel alig bírtam elviselni a szagát, hamar megállapodtunk. Ezután hordszéket fogadtam, hogy felkeressem Peteésze sírját a Halottak Városában, és utánanézzek, mit kell még elvégezni rajta. A sír kiváló állapotban volt, majdnem teljesen elkészült. A falakat fenséges festmények borították, kövei pontosan illeszkedtek egymáshoz, bárki megirigyelhette volna szépségét. Visszamentem a városba, és megállapodtam egy kőművessel, hogy végezzon el minden munkát, ami szükséges, hogy Peteésze elfoglalhassa örök lakását. Felkerestem azt a kiváló szobrászt is, aki már évekkor ezelőtt kifaragta Peteésze halotti szobrát, s megkértem, tegye meg azt, amit még meg kell tennie. Elégedett voltam azzal, amit intéztem, és elmentem atyámhoz és anyámhoz, hogy beszámoljak nekik arról, ami történt. Innen Rauszer és Kia házába vitettem magam, ahol testvéremnek is elmondtam mindent, végül a fáraó arany házába mentem, elintéztem ügyes-bajos dolgaimat, majd visszatértem Tentamonhoz. Tentamon ugyanúgy feküdt, mint reggel, amikor elindultam. Meg sem próbáltam megszólítani, inkább Tejére hagytam mindent újra, én meg hazatértem, hogy kialudjam magam.

Tentamon három napig nem szólalt meg, nem mozdult és nem evett, nem ivott semmit. Én végig vele voltam, csak néha, és rövid időkre mentem el a palotába. A negyedik nap reggelén aztán Tentamon felkelt, arca újra olyan volt, mint régen, mozdulatai ugyan kicsit bizonytalanoknak tűntek, és a hangja is rekedten, tompán szólt, amikor vizet kért. Hosszan és sokat ivott, s mikor leemelte szájától a korsót, mélyet sóhajtott.

- Elintéztél mindent, Amenemhát? - kérdezte.

- Igen - feleltem.

- Köszönöm. Zesát templomában is mutattak be áldozatokat?

- Igen - válaszoltam. - Zesát és Néith templomában azonnal, a többi szent helyen azóta. Semmiről sem feledkeztem meg, Tentamon.

- Köszönöm. Minden kiadásodat megtérítem.

- Erre semmi szükség, Tentamon. Gazdagabb vagyok, mint számon tudnám tartani, s mint szeretném, bár egy lépést sem tettem a gazdagságért, s vagyonomat nem magamnak köszönhetem - mondtam. - Olyan birtokokról vannak jövedelmeim, amiket sohasem láttam, és azt sem tudom, merre fekszenek, de uram kegye folytán a sajátomnak tekinthetem őket. Nincs szükség arra, hogy megtérítsd kiadásaimat, nem kölcsönbe adtam neked ezt a pénzt.

- Nem vagyok az a hitvány, tisztességtelen nő, aki ezt elfogadhatja, Amenemhát! - keményedett meg Tentamon hangja, s az utolsó szavaimnál belépő Teje is szúrósan nézett rám és a fejét csóválta. - Nem vagy a rokonunk, így hát mindent baráti kölcsönnek tekintek, és visszafizetek, bármilyen gazdag vagy is, s bármennyire büszke is vagy erre!

- Olyan vagy, Amenemhát, mint akit gyerekkorában a fejére ejtettek - szólt közbe Teje. - Nem is értem, hogyan emelkedhetél ilyen magasra, amikor ostobább vagy egy vízilónál!

Megszégyenülten hallgattam, meg sem próbáltam vitába szállni velük, ők pedig kivonultak a szobából. Egyedül hagytak, hogy magamba szállhassak és elmerenghessek butaságomon és tapintatlanságomon. Én azonban nem tudtam semmin se merengni, úgy éreztem, nem én sértettem meg Tentamont, de ő engem, sarkon fordultam hát, és Kiához mentem, ahogyan régen, gyerekkoromban is tettem, ha megbántottak. Szerencsém volt, nővéremet otthon találtam. Elmeséltem neki mindent, ám ő egyáltalán nem érzett velem együtt, ellenkezőleg: Tentamon pártjára állt.

- Faragatlanul tudsz viselkedni, Amenemhát - oktatott -, és ez egyáltalán nem válik a becsületedre, nem is beszélve magas állásodról, amelyre az emberek felnéznek, s bizony, megdöbbennek, ha olyan magasságban ilyen otrombaságot tapasztalnak. Egyetlen mentséged lehet.

- És vajon micsoda? - nyögtem.

- Ha feleségül akarod venni Tentamont - világosított fel Kia.

Valóban, kézenfekvő volt, amit mondott. Egyedül voltam, s Tentamon is egyedül volt; jól éreztem magam vele, s ő is jól érezte magát velem, azt hiszem. Ámde ő szép volt, én pedig rút, érte versengtek volna a férfiak, ha nem zárkózik be előlük a falak közé, engem a nők, hiába mutatkoztam előttük, észre sem vettek, hacsak azért nem, mert olyan mulatságosnak találták a külsőm. Aztán meg eszemben sem volt, hogy én valaha is megházasodjam. Hotepheré elutasítása kitörölhetetlenül, elevenen élt még bennem, csak hogy az évek során természetessé, nyilvánvalóvá vált. Még mindig fájt, de már nagyon is észszerűnek tűnt, áttekinthetőnek, beláthatónak, magától értetődőnek: engem csak elutasítani lehet. Külsőm csúnyasága mellett ott volt gyerekes viselkedésem, élehetetlenségem, mélabúra hajlamos természetem - megannyi hátrányos tulajdonság, amelyek nem alkalmasak arra, hogy megszerettessenek egy férfit egy nővel. Mégis, mindennek ellenére kézenfekvőnek tűnt, amit Kia javasolt, vagy inkább: ahogy javasolta. Kia magabiztosan, szeretetteljesen ajánlotta ezt a lehetőséget, olyan hangsúllyal, mint aki tud valamit, aki ismeri a dolgok hátterét, igazi arcát. Ez bizonytalanított el, ezért hajlottam arra, hogy talán mégis...

Mégis hosszú napok teltek el anélkül, hogy bármit is megpróbáltam volna tenni. Sehogy sem tudtam dönteni. Kecsegtető volt a lehetőség, ugyanakkor erősen féltem, és Hotepheré is állandóan az eszemben járt. Szerettem volna Uászetbe menni, megkeresni, megtudni valamit róla. Kapóra jött, hogy a fáraó éppen Ámon főpapjával szeretett volna tudatni bizalmas híreket, és az abui zsidó kolóniát is ellenőrizni kívánta - magam ajánlkoztam a feladatra, s Jahmesz kapva kapott ajánlatomon, mert maradéktalanul megbízott bennem, és örült annak is, mint mondta, hogy végre kimozdulok száui elzárkózottságomból. Hivatalosan, csupán a kötelező udvariasságnak eleget téve vettem búcsút Tentamontól, s megígértem neki, hogy mire nagyapja múmiája elkészül, újra Szauban leszek. Tentamon sem mutatta ki érzelmeit, látszólag egyszerűen tudomásul vette, hogy el kell mennem, azt azonban nem tudnám megmondani, hogy valójában mit érzett. Azt gondolom, úgy érezte, cserbenhagyom. És azt hiszem, igaza volt.

Királyi testőrök kíséretében, pompás hajóval vágtam neki az útnak. Hajómat izmos evezős-rabszolgák röpitették felfelé a folyón, az egykori főváros, az északi ország központja, a száz kapujáról nevezetes Uászet irányába, amit a görögök Théba néven ismernek. Utam kellemes volt és élvezetes. A kerületi helytartók mindenütt nagy tisztelettel és gazdag lakomákkal vendégeltek meg, ahol partra szálltam. Hajóm kényelmesnek bizonyult, álmosítóan ringatott, és mindig találtam ízes küproszi bort a kezem ügyében. Jobb és bal oldalamon a fekete föld zöldellő mezői nyúltak a végtelenbe, egyik város után a másik bontakozott ki a parton, s az emberek virágokat szórtak a hajóorr elé, a parasztok pedig leborultak, mert azt hitték, maga a fáraó, Ré fia látogat el hozzájuk. Eleinte, amikor a Hápi még nyugodt tükörként terpeszkedett szét a tájon, gyakran szálltam könnyű nádcsónakba, hogy vadkacsára vadászam, mit sem törődve az ügyetlenségemen somolygó testőrökkel, később viszont, midőn a folyó medre szűkült, sodrása erősödött, csak heverésztem, vagy a felvetődő halakat, a parton szorgoskodó embereket, a fenséges épületeket figyeltem kedvtelve. Hotepheré és Tentamon alakja ilyenkor összemosódott képzeletemben, ez azonban egy cseppet sem zavart, s eltekintve valami mélyen ülő, meghatározhatatlan szorongástól és nyugtalanságtól, gondtalannak és könnyűnek éreztem magam. Olyan volt ez az utazás, mint valami jutalom. A folyó széles hátán az evezősök emberfeletti ereje tolta feljebb és feljebb a hajót, de nekem egyetlen dolgom az volt, hogy elmerüljek a mindenütt jelen lévő csodában: a Hápi és a fekete föld jól ismert vidékének látványában, illatainak beszippantásában, s arcomat fűrösszem a hús szélben. Árbócunkon néha madarak pihentek meg, a parton sütkérező hatalmas krokodilok olykor-olykor nagy csobbanással vetették magukat a vízbe, elképesztő sebességgel úsztak mellénk, kísérték egy rövid ideig, majd visszatértek a partra, hogy kítátott szájukban meredező éles-hegyes fogaikról apró madarakkal szedegettessék ki az ételmaradékot. - S mindez az enyém volt. Az én országom, az én népem. Még a krokodilok is a véremből valók. Hozzátartoztam a tájhoz, mint egy fa, vagy szikla. Mint a Szfinx. Kemet fekete földje és én egy és ugyanaz voltunk, ahol az egyikünk kezdődött, ott testesült meg a másik is, ahol az egyikünk véget ért, elfogyott a másik is.

Utazásom azonban nem tarthatott örökké. Egy napon megérkeztem Uászet városába, hogy a fáraó és az ország ügyeiben járjak el. Ámon főpapja kimérten, de a fáraó barátjának kijáró tiszteletet a végsőkéig megadva fogadott, meghallgatta mondandómat, közölte, amit tudatni kívánt a fáraóval, másnap pedig közösen áldozatot mutattunk be Ámon-Ré istennek. Maga Uászet városa csalódást okozott nekem. Hajdani nagyságából vajmi kevés maradt, fénye megkopott, épületei itt-ott megrogytak, egyik-másik dűledezni kezdett. Méretei és ájtatossága azonban még mindig párját ritkító volt. Viszont Hapunak és családjának, köztük Hotepherének, sehol nem akadtam a nyomára, s nem jártak sikerrel sem a fáraó testőrei, sem az itál-mérésekben szorgosan, fáradhatatlanul kutató Iput. Nem tudott segíteni a nemes Antef sem, Felső-Egyiptom nemrégiben kinevezett katonai parancsnoka, aki nagy szeretettel látott

vendégül, és egész köteg papirusztekercset adott át nekem, amit szorgalmas írnokaival a fáraó számára készített, s amit nekem különösen bizalmasan kellett kezelnem. Hanem, mint mondtam, Hotepheréről ő sem tudott sokat. Annyit csupán, hogy Hapu itt tartózkodott valameddig, de már egy ideje senki nem látta Uászetben. Ettől kezdve utam inkább volt teher, mint kellemes időtöltés, bár a mai napig sem tudom, mire számítottam, vagy mit vártam attól, ha netán találkozom Hotepherével. Az, hogy minden erőfeszítés ellenére nem bukkantam rá, mégis elkésérített. Elkedvetlenedtem, mogorva lettem, s kiadtam a parancsot, hogy késedelem nélkül induljunk tovább Abuba, a Hápiból kiemelkedő szigetre, Ta Szeti kerület székhelyére.

Abuban a helyőrségen szálltunk meg, egy koszos, rossz szagú kaszárnyaépületben, ahol hemzsegték a rondábbnál rondább férgek, pedig jöttünk hírére a hadfiak előző nap alaposan kitakarítottak - úgyhogy itt sem húztam-halasztottam a dolgomat, inkább igyekeztem minél gyorsabban túl lenni rajta. Mindjárt megérkezésünkkel elküldtem a testőrök parancsnokát a zsidó kolóniához, tudassa velük, hogy másnap felkeresem őket. Így aztán a zsidók öregjei és papjai, akiket rabbiknak neveznek, a következő napon legjobb ruháikat öltötték magukra, úgy várták érkezésemet. Egy Joakim nevű ősz szakállú férfi mondott köszöntésképpen beszédet zsidó és egyiptomi nyelven, amikor eléjük léptem, s a végén az ő egyetlen istenük áldását kérte rám és uramra, akinek ők, mondta, hívebb alattvalói bárki másnál. Ezután ez a Joakim a házába vezetett, leültetett egy szépen faragott, ébenfa székbe és roppant értékes ajándékokat halmozott elé.

- Mit óhajt tőlünk a fáraó, a fényességes, aki örökké él? - kérdezte végül nyájasan, majd így folytatta:

- Vajon több adót szeretne szedni tőlünk? Ó, ez borzalmas terheket róna ránk, hiszen így is alig tudjuk megtömni éhes porontyaink korgó gyomrát! De, természetesen, boldogan fizetnénk többet, ha ő, a magasságos ezt várja tőlünk! Vagy azt szeretné, hogy satnya és erőtlen fiaink az ő erőtől duzzadó katonái között szolgáljanak? Ha így van, csak egy szavába kerül, s valahány ifjú él közöttünk, mind fegyvert fog! Vagy Izráel hajadonjait szeretné háremében látni? Bár fájó szívvel, de nyomban útnak indítjuk Szauba valamennyit!

- Nem! - szakítottam félbe. - Semmi ilyet nem parancsol a fáraó - Élet, Üdv, Egészség! -, pusztán kíváncsi arra, hogyan éltek, van-e panaszotok, megvan-e mindenetek.

- Ó, kegyes uram, mi kevéssel beérjük, ezért mindenünk megvan - felelte Joakim, s mintha megkönnyebbült sóhajt véltem volna hallani a mögötte hajbókolók közül. - És hogyan panaszkodnánk? Mire, kire? A fáraó - Élet, Üdv, Egészség! - keze védelmez bennünket, s ki merne vele szembeszállni? Nem, nem, barát uram, nincs semmilyen panaszunk, mindennel elégedettek vagyunk.

Ilyenformán átestünk látogatásom hivatalos részén, és lakomázni kezdtünk. Észre kellett vennem, hogy vendéglátóim feszengenek társaságomban, bár ezt minden elképzelhető módon próbálják leplezni. Csakhamar rájöttem, hogy nem szívesen esznek együtt velem, mintha viszolyognának tőlem. Ezt sértőnek találtam, de nem akartam őket magamra haragítani, úgy tettem hát, mintha nem venném észre. Eszembe jutott, hogy atyám, de Jahmesz is intett, vigyázzak a zsidókkal, és ne ütközzem meg furcsa szokásaikon. Fennhéjázó, mindenkit lenéző nép ez, pedig a Két Ország szülötteihez képest tudatlanok és legfeljebb olyanok, mint kezdő írnoktanuló a nézők legnagyobbikának árnyékában, szóval nemigen lehet mire büszkélkedniük. Az meg igazán felettébb goromba szokásuk, hogy kerülik a más népek fiaival való közös étkezést. Mindezt azonban magamba fojtottam, s úgy tettem, mintha vak volnék és süket. Nagyon megkönnyebbültem, mikor elköszönhettem tőlük.

Még nem értem vissza a kaszárnnyába, amikor egy ismerősnek tűnő fiatalember került az utamba, földre vetette magát előttem, és mozdulatlanra dermedt. Testőreim nyomban körbefogták, és talán bele is rúgnak, ha nem szólal meg:

- Ábrahám istene áldjon meg téged, kegyes Amenemhát, a fáraó barátja!

Visszaintettem a katonákat, és így szóltam:

- Áldjon téged is. De miért hasalsz előttem, és mit akarsz tőlem?

- Dávid vagyok, uram, akivel évekkal ezelőtt találkoztál a kegyes Heti házában, Daphnai városában - felelte a földön kuporgó alak, és már nem csak a mozgása, de hangja is ismerősnek tetszett.

- Kelj fel, Dávid! - kiáltottam rá izgalomban. - És meséld el, mit keresel itt, a porban csúszva-mászva!

Dávid felemelkedett, de továbbra sem emelte rám a tekintetét, miközben beszélt.

- Uram, Heti visszaadta a szabadságomat, s én itt telepedtem le. Gyermekeim vannak és feleségem, jól élek, kegyes Amenemhát. Mikor meghallottam, hogy eljössz közénk, úgy véltem, köszöntenem kell téged. Ez az egyedüli oka annak, hogy ideérkeztem, és megzavartam nyugalmadat.

- Egyáltalán nem zavartál, Dávid, örülök, hogy látlak - nyugtattam meg, majd csendesen hozzátettem:

- Talán még segíthetsz is nekem. Nem tudsz valamit a daphnai Hapu úrról?

- Dehogynem - válaszolta késedelem nélkül. - Ha kegyességed parancsolja, mindent elmondok, amit tudok róla.

Erre aztán nem számítottam! Hirtelen duhaj kedvem támadt, s már az sem érdekelt, hogy ez a férfi csak egy felszabadított zsidó rabszolga, megöleltem, és nagy lelkesedésben meghívtam a kaszárnnyába, hogy egyen-igyon kedvére a társaságomban, és közben ossza meg velem az értesüléseit. Dávid megtisztelve érezte magát, s mivel hosszú évekig volt egyiptomi ember rabszolgája, a velem való étkezés gondolata sem zavarta különösképpen, örömmel tartott velem. Nem sajnáltam tőle semmit, bőségesen telitömhette a hasát, és amit evett, a legfinomabb sörrel öblíthette le. Cserébe megtudtam, hogy Hapu Gebtiu városába költözött, nem messze Uászettől, de sajnós azt is, hogy Hotepheré már nincs vele és családjával. Arra nézve, hogy Hotepheré merre lehet, Dávid semmiféle értesüléssel nem rendelkezett. Hiába volt hát minden, gondoltam, de nem akartam megsérteni Dávidot, aki semmiről sem tehetett, ezért egy aranyból készült szent bogarat és egy díszes gallért ajándékoztam neki, valamint, kérésére, leírtam egy papiruszra, hogy én, Amenemhát, az alsó-egyiptomi király pecsétőre, a fáraó barátja, nagy tekintélyű királyi kíséző barátomnak tekintem Dávidot, az egyszerű kereskedőt Abuból. Álmomban nem gondoltam volna, hogy ez az írás egyszer még az életemet menti meg, és lehetőséget ad arra, hogy megírjam ezeket az emlékeztetőket.

Egész éjszaka le sem hunytam a szemem, csak ültem, és a csillagokat néztem. Már semmihez sem volt kedvem, nagy tehernek éreztem azt is, hogy fel kell keresnem a kerület előljáróját, és nem tehetem meg, hogy rosszkedvűnek lásson. Éjjeletem mégis ez tette elviselhetővé: gyakoroltam, hogy méltóságteljes hivatalnokként jelenjek meg a fáraó hűséges szolgája előtt.

Tervem sikerült: Nemaret, Ta Szeti kerület ura semmit nem vett észre csalódottságomból, talán csupán annyit nehezményezett, hogy túlságosan hivatalosan bántam vele, amit bizonyára fennhéjázásnak vélt. De azt hiszem, örült, hogy hamar megszabadult tőlem. Egyetlen kerületi

király sem szereti, ha a fáraó közvetlen környezetébe tartozó emberek keresik fel - így volt ezzel Nemaret is. Átadta nekem a kért iratokat, én is átadtam neki az ajándékokat és a rendelkezések szövegét szent írással papiruszra festve, azzal el is köszöntünk egymástól, s ami engem illet, búcsút vettem egész Abutól, felszálltam a hajómra, és hazaindultam.

Mégsem tudtam megállni, hogy Uászetben újra partra ne szálljak, és néhány katonával Gebtiuba ne utazzam, hátha Hapu tud valamit mondani Hotepheré hollétéről. Megerőltető utam azonban teljesen fölösleges időpazarlásnak bizonyult, Hapu ugyanis már Gebtiut is a háta mögött hagyta, és visszaköltözött valahová Alsó-Egyiptomba, senki sem tudta megmondani, pontosan hová. Ezúttal nem szomorúságot, inkább megkönnyebbülést éreztem, ugyanakkor elhatároztam, hogy Szauban utána fogok nézni Hapunak, aki gyanúsán sűrűn változtatja a lakhelyét, mintha menekülne valaki vagy valami elől, vagy valamit nagyon titokban szeretne tartani. Ebből aztán nem lett semmi.

Az utazás újra megnyugtató. Hajónk sebesen száguldott a hatalmas Hápi széles hátán, és szívem egyre jobban vágyott Szauba, és szemeim egyre jobban éheztek Tentamon látását. Utam ötven napja alatt Peteésze múmiája minden bizonnyal már majdnem elkészült (összesen hetven napba telik egy múmia elkészítése, és Peteésze akkor már közel ennyi ideje halott volt), ezért sietnem kellett, hogy bemutassam érte a szükséges áldozatokat, s Tentamon mellett legyek, midőn testét a sírba helyezik. Eltökéltem, hogy felajánlom Tentamonnak: költözzön a házamba és legyen a feleségem, ha úgy gondolja, képes velem élni. A hajó farában hevertem, az égbolt kék mezején ringatózó felhők mozgását követtem tekintetemmel, s közben azon törtem a fejemet, milyen módon mondjam el mindezt Tentamonnak. Ahogy közeledtünk Szauhoz, úgy váltak mind sutábbá tervezett szavaim, s úgy nőtt bennem a szorongás, míg végül már azt sem tudtam, valóban annyira vágyódom-e Szau és Tentamon után, mint korábban gondoltam. Ismét bizonytalannak éreztem magam, de tudtam, hogy cselekednem kell.

Kora reggel volt, alig pirkadt, amikor hajónk lágyan a kikötőmóló mellé siklott. Gyönyörű hordszék várt rám, a fekete hordszékvivők bőre csak úgy csillogott az olajtól. Szau csendes volt, szinte kihalt. Rézveretű sarum kopogott a sziklából hasított sima lapokon, amivel a mólót kirakták, ahogy a gyaloghintó felé lépdelttem. A feketék leborultak előttem, de amint elhelyezkedtem a puha vánkosok között a hordszék belsejében, felkaptak, és futva vittek a palotába. Meztelen talpuk hangosan csattogott az utcák kövén. Olyan egyenletesen ringattak, hogy csaknem elaludtam.

A palotába érkezvén egyenesen a fáraó színe elé vezettek. Jahmesz egyetlen ágyékkötőben fogadott egyik belső szobájában, amelynek falait különös mintázatú szőnyegek borították, a méd király, Istuvegu ajándékai. A fáraó friss volt és jókedvű. Nem hagyta, hogy leboruljak, de magához ölelt, és leültetett egy székbe.

- Csakhogy itt vagy, Amenemhát - mosolygott rám. - Napok óta nem látok magam körül egy emberi arcot, csak csupa tisztviselőt, meg ilyesmit. Már több mint egy éve vagyok fáraó, de még nem tudtam megszokni őket. Ők se engem, az igaz, a hátam mögött lenéznek, tudom. Sebj, én vagyok Ré kedveltje, nem ők! A többi lóganajt se számít. Hogy utaztál?

- Csodálatosan, fenséges úr - feleltem. - A Hápi szépsége példa nélkül való, országaid gazdagsága mérhetetlen, és alattvalóid mind egy szálig elégedett emberek. Sehol nem tapasztaltam rosszindulatot, tiszteletlenséget, senki nem panaszkodott, az ökröket kövérnek láttam, a lovakat nemes vérből származónak, a városok falai állnak.

- Jó. De hogy utaztál? - tette fel újra a kérdést a fáraó.

- Kellemesen, uram - mondtam. - Mindenem megvolt, elmerülhettem a gondolataimba, nem zavart senki.

- Tehát nem is eshetett volna megfelelőbb személyre a választásom. Nem próbáltak megvesztegetni, lekenyerezni, ilyesmi? - érdeklődött.

- Nem, uram, hivatalnokaid becsületesebbek annál!

- Erről szó sincs, Amenemhát. Inkább az a magyarázata ennek a különös jelenségnek, hogy olyan híred van birodalom-szerte, mint aki senkitől el nem fogad semmit, mert olyannyira gazdag, hogy nincs az a kenőpénz, amiért kockáztatna. De ne vedd a szívedre! Valóban mérhetetlenül gazdag vagy, s ha nem az a nő, az a Teje vezetné a háztartásod, s az én parancsomra külön gazdasági írnok a birtokaid könyveit, már biztosan jól megkopasztottak volna.

- Nem hiszem, uram, hogy annyira gazdag lennék - ellenkeztem.

- Pedig nekem elhiheted, én tettelek azzá - intett le Jahmesz. - Nagy mamlasz vagy, de én gondoskodom rólad, mert valami furcsa szeszély folytán nagyon kedvellek.

- Csak ezért, uram? Hát semmi hasznomat nem látod? - kérdeztem kétségbeesve, és nagyon tiszteletlenül.

- Azt nem mondtam - nyugtatott meg. - Nagyon használható ember vagy, bár többnyire fogalmad sincs, mit csinálsz. Mégis jól csinálod. De ez lényegtelen. Nekem el kell mennem, hogy papi kötelezettségeimnek eleget tegyek. Előtte azonban áruld el, mit kerestél Gebtiuban?

- Haput, aki a Táborban Heti első írnoka volt. De nem találtam meg - vallottam be.

- Ezt tudom - jelentette ki Jahmesz. - Az érdekel, hogy valójában kit kerestél!

- Hotepherét, uram - mondtam szemlesütve. - Tudod, azt a lányt, aki Hapu házában élt annak idején, Daphnaiban.

- És minek?

- Magam sem tudom. Választ vártam tőle, illetve attól, hogy láthatom újra... Nem, uram, Néithre mondom, valójában fogalmam sincs, mit akartam tőle. Maat a megmondhatója, mennyire igaz, amit beszélek! - kiáltottam, megfélemlítve arról, hol vagyok, és kivel beszélek.

- Ebben nem is kételkedem, Amenemhát - csitított a fáraó. - De ezek szerint bevallottad magadnak is, s ennek örülök. Néhányan azonban nem felejtettek el figyelmeztetni, hogy nézzek a körmödre, mert mindenféle külön utakon járkálsz, nyilván, mert összeesküvést szősz ellenem. Én persze csak nevettem rajtuk, és gondoskodtam arról, hogy valami távoli, nyugalmas helyen, csendes, békés körülmények között mélázzanak el azon, kinek mi a feladata, ki miről és kiről nyilváníthat véleményt, ki kicsoda után kémkedhet az engedélyem nélkül.

- Megtisztelsz, uram - motyogtam, és valóban úgy éreztem, mintha az istenek érintenék meg halandó testemet.

- Megmondtam, Amenemhát: én nem felejttem el a barátaimat - emlékeztetett ő. - Most pedig menj haza, és dönts el, mit akarsz: egész életedben egy szeszélyes fruskán rágódni, vagy játszodozni a gyerekekkel, akik majd bearanyozzák öreg napjaidat, ahogy mondani szokás. Holnapig nem akarlak látni! - parancsolt rám végül, de hangjából inkább szeretetet, mint szigort hallottam ki. Meghajtottam a hátam, és kihátráltam a szobából.

Ezzel eldőlt minden. Jahmesznek igaza volt. Hotepherét talán sosem fogom újra látni, s ha látom is, mire megyek vele; ezzel szemben Tentamon talán elfogad engem, és a feleségem lesz, hiszen annyira egyedül van ő is, s ha más nem, hát a magány és a rossz tapasztalatok, fájdalmas emlékek összekötnek bennünket - igen, így gondoltam akkor, bár nagyon jól tudtam, hogy (ahogy az athéni görögök mondanák:) mindez igazából közhely. Ám ha az is volt, én mégis így

éreztem. S most, ahogy újra felidézem magamban akkori érzéseimet, nevetségesnek, szánalmasnak tűnök önmagam előtt - nem csoda, ha megmosolyog az is, aki olvassa ezeket a sorokat. Szíve joga. Nem is húzom tovább az időt efféle badar beszéddel, inkább arról írok, hogyan alakult a kapcsolatom Tentamonnal.

Amikor hazaértem, csak Iput és a kis Baufré tartózkodott otthon. Iput egy söröskancsóval hadonászott és az írás fontosságát ecsetelte a gyerekeknek, aki, mint később megtudtam, erősen elkeseredett az iskolában kapott fájó ütlegek miatt. Egyikük sem vette észre jöttömet, így Iput zavartalanul folytatta példabeszédét.

- Nincs a világon nagyszerűbb mesterség az írnokénál, kis Baufré, elhiheted nekem - magyarázott Iput elérzékenyülve. - Gondolj csak a mi szeretett urunkra, a bölcsesség forrására, Amenemhátra, aki valamennyiünknek kenyeret ad és sört, ruház bennünket és gondoskodik rólunk. Azért teheti meg ezt, mert kijárta az iskolát, keze bámulatos ügyességgel rajzolja a betűket, ismer mindent, ami van, és felszentelték papnak. Az írnok irányítja az emberek munkáját, de adót nem fizet, hiszen az írás által adózik, adója a kezével teleírt papiruszok tömege. Vésd jól a szívedbe, Baufré, az írás tudományát, hogy egykor előljáró lehess, és ne legyen gondod az életre! Nézd meg a parasztokat: egész nap görnyednek, halálosan elfáradnak, mégis csak szerény nádkunyhó az otthonuk, nézd meg a nádvágókat: majd leszakad a karjuk, véresre csípi testüket a szúnyogok! Vess egy pillantást a takácsra: térdét álláig felhúzza munkálkodik, s alig kap levegőt, s ha pihenni szeretne, meg kell vesztegetnie az ajtónállót, hogy megpillanthassa a Nap fényét. Figyeld meg a kereskedőt: ha karavánját rablók fosztják ki, kénytelen magát rabszolgának eladni, mint én, Iput, aki egykor kereskedő voltam! Vésd szívedbe, nem győzöm elégszer mondani, vésd szívedbe az írás tudományát, ha már urunk felfoghatatlan kegye folytán megteheted, mert ha szívedbe vésed ezt a tudományt, tiszteletre méltó előljáró leszel!

Meghatott Iput beszéde, s hogy ne hozzam kellemetlen helyzetbe, úgy tettem, mint aki éppen akkor érkezik, s nagy zajt csapva eléjük léptem.

- Te, Baufré, eredj, és foglalkozz a házi feladatoddal, te pedig, Iput máshol részegeskedj, ne ezelőtt a szépreményű gyerek előtt! - parancsoltam rájuk, hogy leplezzem megihatottságomat. Mindketten elkullogtak a szemem elől, s én újra egyedül maradtam szívem követelőző árnyaival.

Megfürödtem, megkentem testemet illatos olajokkal, gondosan kifestettem a szemeimet, kihúztam a szemöldököm, a legszebb parókámat és legfinomabb ruhámat vettem fel, aztán az Uászetben vásárolt csodálatos díszítésű aranykancsót a hónom alá csapva Peteésze házába mentem. Tentamon hűvösen fogadott, ám az ajándék láttán tüstént felderült az arca:

- Hát nem feledkeztél meg rólam, Amenemhát! - mosolyodott el olyan kedvesen, mint régen, amikor átnyújtottam neki a kancsót. - Pedig azt hittem, végleg magamra hagysz, amikor a legnagyobb szükségem lett volna rád! De most már látom, hogy Tejének volt igaza, és valóban a fáraó parancsa szólított el, nem pedig a saját akaratom. S tudom, hogy a fáraó parancsa nem lehet tekintettel rám.

Szavai nyomán kényelmetlenül éreztem magam, és elhatároztam, megemlítem Tejének, hogy ne hazudjon mindenféle sületlenségeket a nevemben, később azonban rájöttem, hogy ő csak jót akart, ezért inkább nem bolygattam a dolgot. Hiszen kellemetlen magyarázkodásoktól és idegőrlő mentegetőzésektől menekültem meg, ami bőven megért egy kevés lelki kényelmetlenséget, cseppnyi lelkifurdalást. Ilyenformán, ajándékom és Teje szemfüles bölcsessége megmentette a helyzetet, amibe uászeti utam kevert, Tentamon nem haragudott rám többé, és elnézte korábbi udvariatlanságomat is. Kiegyenesedett, ami korábban görbe volt.

Pár nappal később Peteésze tetemét tökéletes sírba helyeztük, dús, bőkezű ajándékokat és számos dolgos kezű usébtí-figurát tettünk mellé, hogy ne kelljen nélkülöznie, ne kelljen hiányt szenvednie semmiben a Nyugatiak Honában, és zavartalanul élvezhesse a pihenést. Eljött a sírhoz Rauszer, Kia, Amenmessze és Ipuki, ott volt atyám és anyám, számos magas állású tisztviselő, az elhunyt megannyi tanítványa és tisztelője. Mesterem ba-lelke éppúgy elégedett lehetett a szertartással, mint Tentamon, hiszen semmiféle hiba nem zavarta azt meg, és szépsége méltó volt Peteészéhez. Amikor Peteésze múmiáját örök nyughelyére fektettük, arccal dél felé, a pap megnyitotta a száját, hogy képes legyen táplálékot magához venni. Előzőleg ezt a gondos szobrász már elvégezte halotti szobrán, hogy az kisegíthesse őt az étkezés földi léthez kötődő, éppen ezért a halál könnyebbségében létezőnek már terhes tevékenységében. A szem-pap ezután mélységesen mély álomba merült, hogy felkutassa, s ha kell, segítse Peteésze lelkét, közben egy másik pap ősrégi kőkéssel feláldozott egy hibátlan kost, majd a szent bárdot mesterem arca elé emelte. A falakat szent feliratok borították, a sírban, a halott keze ügyében ott volt a Halottak Könyvének nagyszerű példánya, de azért a pap elmondta a szent áldozati imát is, majd felállította Hórusz négy fiának művészi szobormását, hogy őrizték Peteésze korszokba zárt belső részeit, végezetül a koporsó alsó részére emelte a felsőt. Miután ilyenféleképpen mindent elvégeztünk, egyetlen feladatunk az maradt, hogy elköltsük a fenséges lakomát a sírban, Peteésze társaságában. Ámon első énekesnője énekelt gyönyörű, szívhez szóló dalokat az élet mulandóságáról, s szólított fel valamennyiünket, hogy vigadjunk és mulatozzunk, amíg tehetjük, búsulni ráérünk később. Neki köszönhetően kifejezetten jó lett a hangulatunk, s azt hiszem, Peteésze boldog volt, hogy ismét nevezhetett és nevetni látott másokat is maga körül. Órákig lakomáztunk, mindent felfalva, az utolsó korszó sört és az utolsó csepp pálmabort is eltüntetve, s már bizony öreg éjszaka volt, mikor befejeztük a derekas lakmározást. Ekkor elhagytuk a sírt, bezártuk jól a kapuját, hogy illetéktelenek ne hatolhassanak be az éjszaka leple alatt. Az a pap, aki a szertartást vezette, a temető kapujában megígérte: szent imádságokkal és áldozatokkal ráveszi Ámont, a leghatalmasabbat, akinek oly sok minden áll a hatalmában, adjon parancsot az usébtí-figuráknak, hogy odaadón, fáradhatatlanul és ernyedetlen szorgalommal szolgálják az elhunytat, végezzék el pontosan és jól a kötelező munkákat - így teljesen nyugodtak lehetünk afelől, hogy Peteésze jól fogja érezni magát a túlvilágon.

Elhárult hát minden akadály, csak el kellett szánnom magam végre. Hanem ennél nagyobb akadályba nem is ütközhettem volna. Hiába biztatott Jahmesz, hiába bátorított szavak nélkül, ám annál hathatósabban Teje nap mint nap, képtelen voltam odaállni Tentamon elé, és elmondani neki, mit akarok.

Végül megint csak Teje segített. Rávette Tentamont, hogy keressen fel egy reggel a házamban, és hozza magával azt az összeget, amivel tartozik nekem, s amelynek kifizetésével, az én halogatásom és állandó kifogásaim, elterelő hadműveleteim miatt mindaddig késett. Így aztán egy napon arra ébredtem, hogy Tentamon vár rám a dolgozószobámban, s amint belépek, se szó, se beszéd, egy láthatólag súlyos ládikát tesz le elé.

- Jó reggelt, Tentamon - köszöntöttem. - Mi készítetett arra, hogy Rével versengve látogass el hozzám? És mi ez a ládikó?

- Az a pénz van benne, amivel tartozom neked - világosított fel Tentamon, mintha nem lett volna tisztában azzal, hogy kitálaltam, mi járatban van, csak húzom az időt.

- Szeretném - nyögtem -, ha nem aláznál meg ezzel...

- Ne kezd megint, Amenemhát! - szakított félbe határozott hangon. - Természetes, hogy megadom a tartozásomat, máskülönben mit gondolnának és mondanának rólam az emberek? Miért akarsz kitenni a sanda pillantásoknak, a sugdolózásnak, ha állítólag a barátom vagy?

- Ha - dadogtam -, ha a házamba költöznél, mint szeretett feleségem, nem érhetne semmi kellemetlenség, nem vehetne szájára senki...

Tentamon hallgatott, egy szót sem szólt, egy mozdulattal sem jelezte, hogy megértette szavaimat, szeme sem rebbent - így hát folytatnom kellett:

- Úgy értem, hogy boldog volnék, ha a feleségem lennél. Tudom, hogy nem vagyok vonzó külsejű, és nincs bennem semmi, ami miatt szívesen kötnéd hozzám az életedet, de...

- Jó, jó, Amenemhát - állított meg. - Nem kell tovább kínlódnod, hiszen úgyis tudod, mit gondolok erről.

- Már ugyan honnan tudhatnám? - fortyantam fel.

- Mert nem lehetsz annyira ostoba és vak, hogy még ezt se vedd észre! - felelte.

- Márpedig az vagyok! Fogalmam sincs, mit fogsz válaszolni! - közöltem. - De ha csakugyan kíváncsi vagy arra, mit tudok és mit nem, hát azt tudom: nemigen hiszem, hogy igent mondanál!

- Mert pontosan olyan buta vagy, amilyennek látszol! - mondta erre ő. - Természetesen igent mondok, Amenemhát, mert szeretek veled lenni, és nem köthetném jobb emberhez az életemet, mint hozzád.

- Ebben tévedsz - morogtam.

- Ne vitatkozzunk, kérlek, ilyen gyermeteg módon gyerekségekről! Sokkal fontosabb dolgokat kell megbeszelnünk!

Beláttam, hogy igaza van. És lassan kezdtem felfogni, hogy nem utasított el, nem mondott nemet, hanem beleegyezését adta ahhoz, amit kértem, bármilyen hihetetlen is ez. Tulajdonképpen az elkövetkező napokban végig ezen rágódtam, ezen morfondíroztam, így nem is emlékszem igazán, hogyan és mikor, milyen körülmények között írtuk alá a szerződést, milyen volt a lakoma, és egyáltalán mi történt velünk, mert mindez idő alatt mintegy félkábulatban, félálomban, bódultan lézengtem. Elképzelhetetlen volt új helyzetem, érthetetlen és felfoghatatlan, és, bármilyen hihetetlennek tűnik is, néhány évnek el kellett telnie, mire igazán beleszoktam, mire nem átmeneti, ideiglenes ajándéknak, de végleges, örökérvényű állapotnak tudtam tekinteni.

Ám mire beleszoktam, életem újra felbolydult, mint vigyázatlan ember rabló szándéka nyomán a méhkas, és megtalálni vélt nyugalmam ismét, ki tudja hányadszor, örökre szertefoszlott. Mégsem álltam annyira pőrén és kiszolgáltatottan az események színe előtt, mint korábban, hiszen Teje és Tentamon védelmezett jobb és bal oldalamon, mint gondos, harcias gepárdanya a kölykét. S ezzel be is fejezem ezt a könyvet, bár látom, kurtára sikerült, és nem is túl szerencsés kézzel írtam, amiről azonban eztán kívánok írni, új könyvet kíván.

ÖTÖDIK KÖNYV

Jahmesz

A szaui istenek kedvence, Alsó- és Felső-Egyiptom királya, a dicsőséges és örökéletű Jahmesz fáraó uralkodásának hatodik esztendejében, csaknem négy évvel Tentamonnal kötött házasságom után kezdődött első világjárásom. A fáraó, Jahmesz Henemibré, a világ ura, egyik este, miután erősen belefáradt a törvénykezésbe és az igazságszolgáltatásba, tüzes bort hozatott, megkönnyűvérű táncosnőket, ám, szokásától eltérően, nem várta be megérkezésüket, hanem karon fogott, és a palota egyik belső szobájába vezetett. Ott leültetett egy pamlagra, maga is mellém telepedett, majd beszélni kezdett. Nyomban a lényegre tért:

- Amenemhát, nem kertelek, megmondom rögtön, mi az akaratom: újra elküldelek, hogy ügyeimben okosan intézkedj, mint évekkkel ezelőtt, amikor homlokomat nem ékesítette még az Uadzset-kígyó. De most, nem úgy, mint akkor, előre beavatlak titkaimba, amelyek nem is igazán titkok, persze, hiszen nagyrészt tisztában vagy ezekkel az eseményekkel. Ezúttal azonban beavatlak szándékaimba is, hogy jól és körültekintően intézkedhess a rád bízott ügyekben.

- Tudnod kell - folytatta -, hogy az uralkodás fáradságos és nehéz munka az olyan egyszerű férfiú számára, amilyennek én istenségemben is megmaradtam. A belső ügyekkel még csak boldogulok, hiszen ismerem ezt a népet, ismerem szokásait és gondolkodását. Ezért köteleztem mindenkit, aki országaimban lakik, hogy számoljon el azzal, miből él, s azóta az adók pontosabban folynak be, és jóval gazdagabb az Ezüst Ház, jóval módosabbak a templomok. Támogatom a jámborságot, és nem hagyom, hogy túlságosan nagy birtokok fölött rendelkezzen egyetlen család, mert ez csak irigységet és becsvágyat szül. Jó néven veszem, ha a gyerekek a szülők mesterségét folytatják, mert ez így ésszerű, és az isteneknek is kedvére való. Ez mind, úgy vélem, bölcs és megfontolt rendelkezés, ezért mindenki elfogadja, és tehetségéhez mértelenül teljesíti. Ezzel nincs is semmi gond, Ámon elégedett lehet velem, s úgy vélem, az is. Hanem egyre fenyegetőbb és szorongatóbb a világ, amely körülvesz bennünket. Istuvegu király, a médek ura hatalmas hadsereget szerel fel éppen, mert hírért vette, hogy Nabukudurriuszur beteg, és bizonytalan, hogy ki követi majd őt Babilon trónján. Alüattész, Lüdia királya megírta nekem, hogy ő is összevonja erőit a Halys folyó partján, nehogy a médek, Babilon elleni támadásuk után, ismét betörjenek birodalmába, amint korábban több alkalommal tették. Alüattész beszámol arról is, hogy Istuvegu vérszomjas csapatainak jelentős része perzsa, akikről félelmetes történeteket mesélnek. Kiválóan harcoló, kulturált nép ez, amelyik hajlamos a kegyetlenségre és rettenetes nagyravágyás él benne, ezért maga Istuvegu is tart tőlük, bár adót fizetnek neki és követik a parancsait. Egy napon azonban talán felismerik, hogy nem kell így cselekedniük, hiszen erősebbek, mint azok, akik adóikból élnek, és azon a napon mindannyian nagy veszélybe kerülünk, talán nagyobbba, mint régen, az asszírok idején.

- Azt szeretném, Amenemhát - tért rá a lényegre végül -, ha elutaznál Naukratiszba, vendégeskednél egy kis ideig Gorasz házában, és megismernéd a kiváló Szolónt, aki Athén város vezetője volt harminc évvel ezelőtt, és az egyik legügyesebb politikus, akiről csak hallottam. Szerencsénkre jelenleg Naukratiszban időzik. Beszélgethetnél vele Athénról, a görögökről, a médekről, a lüdookról, mindenféle hasznos és haszontalan témáról. Aztán Gorasz hajóján felkereshetnéd Athént, hogy a saját szemeddel ellenőrizd, amit megtudtál. Athén most meglehetősen zavaros város, értesüléseim szerint legalábbis. Mint tudod, a görögök városainak egy részében már régen nem uralkodnak királyok, hanem vagy valamiféle király-utánczat egyeduralkodók, vagyis türannoszok, vagy mindenféle testületek és választott tisztviselők. Mire jó ez, nem tudom, de most nem is érdekes. Nos, Athénban most három társaság verseng a

hatalomért: Lükurgosz, Megaklész és Peiszisztratosz, a hadvezér csoportja. Szolón szerint Peiszisztratosz hamarosan megelőzi versenytársait, és egyeduralkodóvá teszi magát. Ezért szeretném, ha megismerkednél vele, és megnyernéd őt a számomra, mint leendő szövetségest. Zsoldosaim nagy része amúgy is Athénből való, mint azt nálad jobban senki nem tudja. Ezután ellátogatsz Spártába, amelynek királyai évtizedek óta küzdenek, hogy uralmuk alá hajtás az egész félszigetet, amelyen élnek. Ha nem jutsz be a városba, amely állítólag a legkülönösebb település a világon, akkor is próbálj mindent megtudni róla, amit csak lehet, de főként azt, érdemes-e velük szövetséget kötnöm. A spártaiak a legjobb katonák Görögföldön, legalábbis igen sokan egybehangzóan ezt állítják. Hogy ez igaz-e, annak feltétlenül járj utána! Ezt követően felkeresed Korinthoszban a várost vezető testület tagjait, az egykori nagy és bölcs Periandrosz utódjait, akik jó barátai Damaszenórnak, a milétoszi egyeduralkodónak, és nagy tisztelettel átadod nekik a leveleimet és ajándékaimat. Korinthoszból Számosz szigetére hajózol, amely egykor Korinthosz szövetségese volt, de az utóbbi időben eltávolodtak egymástól, talán éppen Milétosz miatt. Csak partra szállsz, kiszagolod a levegőben lengedező hangulatot, és már indulsz is tovább Milétoszbba, ahol találkozol a türannosszal. Neki számos levelet írtál már, s nem egy tőle érkezettet olvastál, szinte régi ismerősnek számítottok. Milétosz számunkra nagyon fontos, hiszen Naukratisz a mai napig ezt a várost tartja mértékadónak, ugyanis, mint azt te is nagyon jól tudod, egykor innen érkeztek azok a vállalkozó szellemű férfiak, akik megalapították, ezért különösen légy körültekintető és okos, amikor Damaszenór türannosszal beszélsz! Innen Lüdiába mész, Alüattész királlyal megerősíted a szövetségünket, és a nevemben megígéred, hogy haderővel is segítjük a médek ellenében, ha szükségét érzi. Hazafelé partra szállsz Küprosz szigetén, ahová szeretnék katonaságot küldeni, persze csak barátaink nagyobb biztonsága érdekében. Úgy utazol mindvégig, mint az én igaz barátom, de semmiképpen nem úgy, mint a megbízottam! Csak három követi meghatalmazásod lesz: Korinthosz urai, Damaszenór és Alüattész részére, mindhárom szigorúan titkos. A többi helyre azonban, bárki kérdez, csak a kíváncsiságod vezet, ne feledd! Ezt, persze senki sem fogja elhinni, de mivel rólad van szó, tartani sem fognak semmitől. Ha visszatérsz, felmenetelek az alsó-egyiptomi király pecsétörzője cím alól, amelyben amúgy sem leled örömdetet, és amely hivatal különben is egy, a politikában nálad jártasabb embert igényel, és azzá nevezlek ki, amivé a leginkább szeretnéd, egyetlen feltétellel: a közelemben kell maradnod továbbra is, mert szükségem van rád! Természetesen a hitvesedet is magaddal viheted az útra, hiszen távol áll tőlem, hogy elszakítsalak benneteket egymástól. Mivel nő, és nőiségének egyetlen mozzanata sem bujkálhat örökké a műveltség álarca mögött, bizonyosan örülni fog a rengeteg idegen holminak, amit megvásárolhat utazásotok során, hiszen minden nő imád vásárolni, még a szokásosnál fukarabb meg az átlagosnál tanultabb asszonyok is, csak ezek, különböző okokból ugyan, de kitűnően palástolják az örömet, amit a csecsebecsék, haszontalanságok, divatos bohócságok okoznak nekik.

- Ó, uram, erről nem vagyok teljesen meggyőződve - sóhajtottam fel. - Viszont nagy öröm napja lesz számomra az a nap, amikor megválhatok terhes tisztségemtől, melyet viselnem több mint öt hosszú évig engedni kegyeskedtél, hiszen cefetül unom a hosszú üléseket és törvénynapokat, alig győzöm elnyomni az ásitózásomat, és a szemem is minduntalan leragad. Ám, ha én olyannyira járatlan és ügyetlen vagyok a politikában, miért engem küldesz erre a hosszú és fáradtságos, ravasz politikai furfangot igénylő útra?

- Mert megbízom benned, Amenemhát; mert kiválóan beszélsz görögül; mert a görögök hírből már ismernek, és bizalommal vannak irántad; mert mindenki tudja rólad, hogy fikarcnyit sem értesz a politikához, ezért nem titkolóznak előtted; mert gyermekien őszinte vagy hozzám; és végül, mert olyasmit is észreveszel, ami államügyekben és csalárdtságokban gyakorlott ember szeme előtt rejtve marad - magyarázta Jahmesz.

- És mikor kell indulnom? - kérdeztem végül, tudomásul véve, hogy semmiképpen nem menekülhetek el a feladat elől.

- Néhány napon belül - válaszolt ő, s azzal le is zárta a beszélgetést. - Most pedig menjünk vissza, és igyunk bort, hogy elfelejtsük az aggasztó híreket és sötét kilátásokat!

Jahmesz fáraó, mint azt ez a beszélgetés is tanúsítja, amit az igazsághoz híven most leírtam frissen hasított nádtollammal a szép fényű papiruszra, s talán eddigi elbeszélésemből is kiderült már, nem sokat adott az udvari szertartásokra, kihallgatási rendekre, mindenféle nehézkes ceremóniákra. Ezért, mint már említettem, kezdetben sokan kinevették, és a háta mögött azt suttogták: lám, ugyanolyan műveletlen katona maradt, amilyen volt; ám amikor világossá vált mindenki előtt bölcsessége és rátermettsége, elnézték neki ezt a különbséget, hiszen egyébként többnyire tiszteletben tartotta a szent hagyományokat, mi több, ha nem saját magáról volt szó, szigorúan meg is követelte azokat. Istenfélő volt, pedig maga is az istenek sorába emelkedett. Soha egyetlen áldozatot sem mulasztott el bemutatni, ha a szükség vagy a jó szokás úgy kívánta. Igaz, gyakran képtelen volt a méltóságteljes mozdulatlanságra, amikor alattvalói előtt mutatkozott, sohasem tanulta meg úgy tartani a hatalom jelképeit, ahogyan azt jogosan elvárták tőle, és többnyire úgy viselkedett, mint bármelyik közönséges halandó. Én éppen ezt szerettem benne. Amikor gyermekkoromban nagy ritkán, ünnepek, felvonulások idején láttam a fáraót, sosem tudtam, nem szobrot látok-e, csakugyan az élő isten jelenik-e meg szemeim előtt, s ha igen, hát miért nem mozog? Elhessegettem ugyan magamtól az eretnek gondolatot, csak hogy ezzel nem oldódott meg semmi, kérdéseimre nem kaptam választ. Később Peteésze elmagyarázta, hogy a fáraó csak mint isten jelenhet meg a nép előtt, s ilyenkor úgy kell cselekednie, ahogyan az istenek cselekszenek, s nem úgy, ahogy az izgága, izgómozgó emberek. Hát, nem tudom. A birodalom érdeke ezt kívánja, nem tagadom, én mégis jobban szerettem Jahmeszt, amikor leült mellém beszélgetni, mint amikor magas trónján ülve, arany öltözékben fogadta az idegen országok követeit, vagy a körmenetekben megmutatta fényes orcáját Egyiptom lakóinak.

Tentamon, aki, miután a házamba költözött, nem folytatta tovább az írónoki mesterséget, hogy ne alacsonyítson le az emberek szemében, így aztán semmi nem kötötte Szauihoz igazán, s talán unta is a várost, meg az otthon ülést (legalábbis másra nem tudok gondolni), kitörő örömmel fogadta a hírt, hogy elutazunk. Nagy izgalom lett úrrá rajta, napokig pakolt, és Tejével pusmogott, hogy távollétünkben mi mindent intézzen el, mit hogyan csináljon, mire ügyeljen, és hogyan vezesse általában a házunkat. Meglepett a viselkedése - nem hittem volna, hogy ennyire nagy örömet szerez neki ez az utazás, viszont beláttam, hogy nagyban megkönnyíti a dolgomat.

Ismét búcsúzkodtam. Szívemen újra elhatalmasodott a vigasztalanság és a szorongás. Tentamon az utazás lázában égett, minél hamarabb indulni akart már, én azonban komótosan sorra felkerestem mindenkit, aki fontos volt számomra, s mindenütt időztem egy keveset. A legtöbbet a szüleimnél maradtam. Hosszan beszélgettem atyámmal és anyámmal, s újra gyermeknek éreztem magam, újra biztonságot és melegséget éreztem magam körül, és boldog voltam. Bár ezt azokban az órákban nem tudhattam, de akkor láttam őket utoljára, s emléküik máig úgy él bennem, ahogyan akkor láttam őket: öregecske, csendes embereknek, szemükben valami nagy-nagy nyugalom parazsa ég, s arcuk ráncainak kusza térképéből kiolvashatom az életüket, és a saját életemet, amely az övék által keletkezett az istenek jóindulatából. - Amikor a naukratiszi úton orromat megcsapta a friss mezei levegő, kicsordult a könny a szememből, annyira vágytam vissza hozzájuk, a városomba, a soktemplomú Szauba, kedves, meghitt, megszokott helyeimre, a kövezett utcákra, a magas kőfalak labirintusának mélyén álló házba, ahol felcseperedtem, ahol mindig vártak és vigyáztak rám. De mennem kellett, egyre messzebb

és messzebb Szautól, egyre messzebb és messzebb a sok-sok fontos, lényeges alkotórésztől, elemtől, amiből én magam felépültem az évek során. Mégis lassan, megmagyarázhatatlan módon, ahogy zsugorodott hátam mögött a város, úgy lett könnyebb és könnyebb a szívem, és úgy néztem mind nagyobb bizalommal az út elé.

Naukratisz városa igen közel fekszik Szauhoz, így utunk nem tartott sokáig. A hatalmas görög város kapui az első szóra feltárultak előttünk, és maga Gorasz fogadott bennünket testének minden kövérségével és összes széles, hamiskás mosolyának hatalmas hadseregével egyetemben. Poggyászsunkat rabszolgáival a házába küldte, minket pedig körbevezetett gazdag és pompázatos városában, ahol elképesztően sokan éltek. Megdöbbsentett a város jómódja és lakosainak iszonyú nagynak tűnő száma, elvarázsolta a Hellénion pazar csillogása, amely annyira különbözött a mi komor, méltóságteljes templomaink egyszerűségétől. Minden utcában kereskedőüzletek tucatjaiba térhettünk volna be, ha akarunk, a boltokban mindent lehetett kapni, amit csak ember megkívánhatott, úgyhogy Tentamon többször kísértésbe esett, én meg nem győztem ámulni Gorasz nagylelkűségén, amellyel elhalmozta mindenféle drága ajándékkal. Alaposan kifáradtunk, mire körbejártuk az egész roppant várost, és Gorasz házában végre kipihenhattuk magunkat, bőségesen fogyasztva asztalának ínycsiklandó gyümölcsseit.

Tizenhat napig maradtunk Gorasz vendégei. Ezalatt az idő alatt Tentamon Iputot az örületbe kergetve egyfolytában az utcákat járta, s szegény rabszolgám mindig roskadásig megpakolva tért meg ezekről a kirándulásokról. Mikor továbbindultunk, meg kellett állapodnom egy becsületes göröggel, hogy szállítsa új szerzeményeinket, helyesebben Tentamon új szerzeményeit szaui otthonunkba, mert málhánk a duplájára dagadt.

Én ki sem dugtam az orrom Gorasz házából. Reggeltől estig házigazdámmal és Szolónnal beszélgettem, néha másokkal is, akik csatlakoztak hozzánk.

- Amikor annak idején meghallottam, kegyes Amenemhát - mondta Gorasz -, hogy egy tanult és a bölcsességben jártas nőt vettél feleségül, azt hittem, már megbocsáss, hogy elment az eszed. Nálunk csak a hetérák képezik magukat. Csak ők bírnak magas műveltséggel, hogy ne csak az ágyban, de a beszélgetésben is szórakoztathassák vendégeiket, egyenrangúak legyenek a férfiakkal. De őket ezért fizetik, ebből élnek, egy feleségnek semmi szüksége ilyesmire. Sőt, én azt hiszem, nem is helyénvaló, ha túlságosan okos. Be kell azonban látnom, hogy te bölcsőbb vagy nálam, és jobban ismered a női lélek titkait, hisz, mint látható, a tanult, eszes asszony ugyanúgy viselkedik, mint bármelyik másik.

- Szó sincs arról, hogy jobban ismerném a nőket nálad, tapasztalt Gorasz! - feleltem. - Tentamont éppen amiatt szeretem, mert tanult és a bölcsesség mézén nevelkedett, mint jómagam. És, be kell vallanom neked, engem is meglep mostani esztelen viselkedése. Sőt, ha jobban belegondolok, már az is meglepett, hogy szíves-örömmel vállalkozott erre az útra, de azt mégis meg tudom magyarázni. Ez előtt a vásárlási szenvedély előtt ellenben értetlenül állok, széttárt karral, teljes tanácstalanságban.

Mindannyian udvariasan nevettek szavaimon, mintha tréfálnék. Pedig komolyan beszéltem.

Más alkalommal Szolón, ez az idős, lassú beszédű, nagy tekintélynek örvendő férfiú, aki bármilyen halk hangon szólalt meg, azon nyomban csend támadt, és mindenki feszülten figyelt beszédére, ez a szomorú tekintetű athéni így szólt hozzám:

- Furcsállom, kegyes Amenemhát, hogy ennyire fiatalon ilyen magas hivatalt viselhetsz, annak ellenére, hogy úgy hallottam, Egyiptomban is nagy tisztelet övezi az időseket.

- Jól hallottad, tisztelt Szolón - bólintottam. - Valamikor nagyon-nagyon régen, amikor az istenek közvetlenül uralkodtak az embereken, Ré, a napisten volt mindennek a királya, uralkodott embereken és isteneken egyaránt. De amikor megöregedett, és a csontjai ezüstté lettek, a teste arannyá, a haja pedig lazúrkövé, az emberek csúfolni és gúnyolni kezdték. A napisten, a magasság és a szélesség ura, Ré meghallotta, mit beszélnek, és haragra gerjedt. Magához rendelte Tefnutot, Sut, Gebet és Hathort, az oroszlán istennőt, az ő messze látó szemét, és az ősi isteneket mind, még magát az Ősvíz istenséget is, amiből minden keletkezett. Őt kérdezte meg, mit tegyen az emberekkel, s az Ősvíz istenség azt tanácsolta, fordítsa ellenük a szemét, Hathort, hogy hurcolja színe elé a tiszteletleneket. Hathor azonban nem ejtett foglyul senkit, hanem borzalmas pusztítást végzett az emberiség soraiban. Ré megszánta az embereket, de parancsát visszavonni mégsem akarta. Cselhez folyamodott hát: Abu szigetére küldte sebeslábú követeit, hogy temérdek vörös festéket hozzanak neki. Amikor megkapta a festéket, szolgálóleányaival megöröltette, és árpasörbe kevertette, hogy a sör olyanná vált, mint a kiontott, friss vér. Hétezer söröskorsót töltött meg ez a folyadék. Ré odavitette a söröskorsókat, ahol másnap Hathor folytatni szándékozta tombolását, és szétlocsoltatta a földön. A folyadék megduzzadt, és vastagon beborította a talajt, így amikor Hathor odaért, csodálkozva látta, mi történt a földekkel. A vörös folyadék tükrében megpillantotta rettegést keltő oroszlánarcát, ezért közelebb hajolt, hogy jobban szemügyre vehesse, s közben belenyalt a vörösre festett sörbe, és igen ízletesnek találta. Inni kezdett, s addig ivott, míg le nem részegedett. Így mentette meg a napisten az embereket a pusztulástól, és azóta Kemet földjén senki sem meri kicsúfolni az időseket, inkább mindenki megadja a nekik járó tiszteletet. Az, hogy én ilyen nevetnivaló fiatalon a Birodalom egyik legbefolyásosabb embere lehetek, sokak szemében kelt megütközést, nemes Szolón, de a fáraó mellett álltam a nehéz időkben, amikor még semmi sem dőlt el. És a fáraó nem felejtí el a barátait.

- Meggyőztél, kegyes uram - bókkolt Szolón. - Bölcsességed bármilyen ősz üstökkel felveszi a versenyt. Hanem azt hallottad-e, hogy van egy másik nép is, amelyik majdnem olyan nagyon tiszteli a Napot, mint ti, egyiptomiak?

- Megtisztelnél, ha beszélnél róluk! - kértem.

- Réges régen történt ez is - mesélte -, legalább öt-hatszáz esztendeje. Egy király, Athamasz elűzte feleségét, a bájos Felhő asszonyt, és egy másik asszonyt vett maga mellé: a csalárd Inót. Az elűzött asszony megátkozta ezért, és földjeire nem hullott több eső. Elküldte ekkor jó embereit a király Delphoiba, a szent Püthiához, Apollón jósnőjéhez, hogy kérjenek tanácsot. Ám a hazatérő küldöttséget az új feleség, a csalárd Inó megvesztegette, így azok azt mondták Athamasznak, hogy a Püthia egyetlen módot talált az istenek kiengesztelésére: ha első feleségétől való gyermekeit, a Phrixosz nevű fiút és a Hellé nevű kislányt feláldozza Zeuszt oltárán. A gyerekek éppen atyjuk nyáját őrizték, mert mostohájuk addig áskálódott, míg végül kitérte őket a palotából, s pásztorkodniuk kellett saját leendő örökségükben. Mégis ez lett a szerencsájük. Volt ugyanis a nyájban egy csodálatos aranygyapjas kos, s ez elárulta nekik, mire készül apjuk, a király, és felajánlotta, hogy széles hátán elmenekíti őket. Így is lett. A két gyerek a kos hátán kelet felé menekült, de a kis Hellé az abüdoszi révnél nem bírta tovább a kapaszkodást, és a tengerbe zuhant. Azt a helyet azóta is Hellészpontosznak nevezik, Hellé tengerének, mert a kis Hellé ott esett a vízbe, s fulladt meg. Bátyja, Phrixosz a repülő aranygyapjas kos hátán továbbutazott, és hosszú út után Kholkiszba érkezett, egy távoli, mocsaras országba, amely a hatalmas és félelmetes, sötét vizű Pontosz Euxeinosz legkeletibb partján fekszik. Itt a király, Aiétész, aki a Nap fiának vallotta magát, szívesen befogadta házába a menekültet, az pedig hálából feláldozta a koszt az ország isteneinek, és az aranygyapjút vendéglátójának ajándékozta. Ezt az aranygyapjút szerezték később vissza Iaszón és a hős argonauták, akiknek egyike volt a nagyerejű Zeusz-fiú, Héraklész.

- Persze, én nem hiszem - folytatta -, hogy ez valóban pontosan így történt, hiszen túlságosan öreg vagyok már, túl sokat láttam, és képtelen vagyok hinni repülő kosokban. Azt azonban hiszem, hogy Phrixosz egyszer valami nagyon fontos, nagyon szent tárgyat Kholkiszba vitt, s ezt a tárgyat szerezték vissza az argonauták. Hiszem azt is, hogy Kholkisz létezett, és királya a Nap fiának gondolta magát. Az argonauták szerint a kholkiszzi nemesek úgy vélték, Egyiptomból származnak. Mindig is kíváncsi voltam arra, lehetséges-e, hogy csakugyan innen, a Neilosz partjairól kerültek olyan messzire!

- Nem lehetetlen - mondtam én, amire Szolón arca felragyogott. - A hatalmas II. Nékó fáraó idején - Élet, Üdv, Egészség! - főníciaiak és egyiptomiak a Pa-Tumnál kezdődő csatornán elindulva délre hajóztak, majd nyugatra fordultak és keletről tértek vissza esztendőik múltán. Én beszéltem egy emberrel, aki részt vett az utazáson, és bár badarságokat fecsegett, mint például azt, hogy a messzi déli tengereken a Nap nyugaton kel fel és keleten nyugszik le, ami lehetetlen, hiszen az istenek rendje ellen való, de arról meggyőződtem, hogy utazásuk folyamán messzire jutottak, messzebbre, mint bárki korábban Egyiptom hajósai közül. Mért ne juthattak volna el hát más egyiptomiak Kholkisz országába? Nem tudom, milyen módon, az igaz, de azt tudom, hogy több fáraó idején is vándoroltak el elégedetlen, lázadó férfiak a két országból, s ezek közül valakik miért ne telepedhettek volna le éppen a mocsaras Kholkiszban? Azt hiszem, tiszteletre méltó Szolón, mindkettőnk története a maga nemében igaz, még ha szó szerint egyiket sem tekinthetjük annak.

- Bölcsen beszélsz, kegyes Amenemhát - helyeselt Szolón. - Élvezet veled társalogni.

Én is nagyon élveztem Szolón társaságát. Sokat tanultam tőle a görögökről, és még annál is többet, rengeteget Athén városáról. Így néhány hónap múltán, majd évtizedekkel később, a perzsák elől menekülve Athénba érkezve, a város ismerősként fogadott, mert én magam úgy léptem földjére, mint aki jól ismeri minden zegét-zugát, történetét és lakosait. Szolón elmondta, hogy archónsága idején Athén polgárait négy csoportba osztotta, annak megfelelően, milyen vagyonnal rendelkeznek, s aszerint adott nekik jogokat, oly módon, hogy a gazdagabbaknak több joguk lett, mint a szegényebbeknek. Beismerte, hogy jobb volna az embereket egyéb tulajdonságaik alapján csoportosítani, de úgy vélte, semmiféle más tulajdonság nem állapítható meg vitathatatlanul, csak a vagyoni helyzet, s még az sem minden esetben; és belátható, hogy feltétlenül igazságosabb ez a besorolás, mint a születés szerinti, amit Athénban azelőtt alkalmaztak, s amit számos helyen azóta is, és ezek után is alkalmazni fognak, mint a legősibbet és legkézenfekvőbbet. Arra is kitért, hogy véleménye szerint egy embert a rátermettsége határoz meg leginkább, ezért jogos és méltányos, ha a gazdagabbat több jog illeti meg, mint a szegényebbet. Én egyetértettem vele, bár megjegyeztem, hogy én a magam erejéből legfeljebb koldus lennék, ezek szerint tehát alantas ember vagyok, akit vajmi kevés jog illet meg; ám ő elengedte füle mellett a megjegyzésemet. Válasz helyett inkább elmagyarázta, hogy Athén törvényeit nem egy személy hozza, mint Egyiptomban, Lüdiában vagy Babilonban, hanem a Négyszázak Tanácsa fogalmazza meg, s csak akkor válik elfogadottá, ha a népgyűlés jóváhagyja. Az alapvető jogok és kötelességek, valamint a törvényesség fölött pedig az öregek testülete, az Areioszpagosz őrökdi. Azzal fejezte be, hogy ez jó és helyénvaló társadalmi berendezkedés, de már nem tartható sokáig, mert előbb-utóbb Athénnak is szüksége lesz egy türannoszra, ebben azonban ő már nem kíván részt venni, ezért hagyta el otthonát. De annyit elárulhat, hogy a fejét tenné arra, hogy Peiszisztratosz lesz az, aki magához ragadja az egyeduralkodói címet, s ezt ő bizony meg is mondta nyíltan és egyenesen a nevezett szemébe, és azt sem bánta, hogy emiatt összeveszett ezzel az egyébiránt minden kétséget kizáróan kiváló férfiúval. (Politikai éleslátását bizonyítja, hogy, ami Peiszisztratosz jövőjét illeti, igaza is lett.) Szolón nagy kedvvel és lelkesedéssel beszélt ezekről a dolgokról, én meg figyelmesen hallgattam, hogy eleget tegyek uram, a fáraó kérésének, és megtudjak mindent Athénról, amit

csak tudni lehet és érdemes; sőt, ügyesen forgatva a szót a Méd Birodalomról, Lüdiáról és sok másról is megtudtam számtalan hasznos hírt és gondolatot, holott egyáltalán nem érdekelt, amit meg kellett tudnom.

Így aztán, ilyen sok, általam haszontalannak gondolt újdonság birtokában, végre pihenni vágytam, ezért beszélgetésünket számomra izgalmasabb területekre tereltem. Javaslatomra Thálészről, az agyafúrt görögről beszélgettünk, aki megmérte Hufu nagy piramisát, de Szolóntól tudomást szereztem egyéb furfangos megoldásairól is, s megtudtam, milyen sokat foglalkozott a körrel, ezzel a legitimokzatosabb formával, ami létezik a világunkban. A híres Anaximandroszról, akiről annak idején Traszibülosztól hallottam először, és a görögök lakta tájakon nem kevésbé ismert Anaximenészről, erről a Milétoszban különösen nagy becsben tartott két bölcsről is sokat tudott mesélni; és gyakran emlegette a számoszi bölcset, Püthagoraszt, akiről addig még nem hallottam semmit, de gondolatai érdeklődést ébresztettek bennem, olyannyira, hogy elhatároztam, felkeresem, ha utam során Számosz szigetére érkezem.

Beszélgetésünk folyamán Szolón megerősítette néhai barátomtól, a görög Traszibülosztól hallott értesüléseimet, miszerint Anaximandrosz valóban egy apeiron nevezetű ősananyagból eredezteti a világot, a sokból az egyet, és úgy véli, minden visszatér abba, amiből keletkezett. Anaximandrosz szerint a világ nem egyszerre alakult ki, hanem fokozatosan kifejlődött, és a mostani, éppen létező világ előtt végtelen sok világ volt már, amelyek szintén az apeironból jöttek létre, s miután ez a mostani világunk elpusztul, még végtelenül sok fog keletkezni és létezni. Megtudtam, hogy a szintén sokat emlegetett Anaximenész Anaximandrosz tanítványa, s csak annyiban tér el mesterétől, hogy az apeiron helyett a levegőt tartja minden létező okának, értelmének és céljának, s véleménye szerint a levegő hozza létre a dolgokat. Amit Püthagoraszról hallottam, még ezeknél is érdekesebb: Szolón szerint ez a Püthagorasz azt hirdeti, hogy az emberek lelke nem csupán egy testhez kötött, de a test halála után egy másikban születhet újjá, s ezen másik test lehet állat vagy növény teste is akár. Püthagorasz szerint a test a lélek sírja, hiszen a lélek csupán büntetésből időzik ezen a földön, s csak úgy lehet megszabadulni a további büntetésektől, ha tartózkodunk minden jótól, bölcseledünk, tornázunk, zenét hallgatunk, meg matematikáról gondolkodunk éjjel-nappal. Szolón véleménye az volt, hogy Püthagorasz túl sokat olvasta a trák dalköltő, Orpheusz énekeit, aki egyébiránt az argonauták egyike volt. Én magam jól tudom, milyen badarság mindez, mégis nagyon felizgatott, amit hallottam, olyan különös, és olyan alaptalan volt a gondolatmenete.

De csakhamar ebbe is beleuntam, mert a görögöknek a mi tudásunkhoz képest sekélyes és olykor szánsalmas, bár kétségkívül érdekesítő felismerései és elképzelései nem tudták hosszú távon lekötni a figyelmemet. Azért találtunk más témákat. Gorasz szívesen beszélt naphosszat a kereskedelem nehézségeiről, a tenger kockázatáról, a főníciaiak és a zsidók csalárdságairól. Én megjegyeztem, hogy zsidókkal beszélgetve a görögökről pontosan ugyanazt hallottam, amit most ő mond a zsidókról. Szolón hangosan felnevetett ennek hallatán, Gorasz viszont ravaszán azt bizonygatta, hogy ez is csak a zsidók tisztességtelen, hazudozó mivoltát bizonyítja, de amikor észrevette, hogy nem tetszenek a szavai, gyorsan másról kezdett fecsegni. A görögök félelmetesen sokat jártatják a szájukat, annyira összekavarják az embert bőbeszédűségükkel, hogy a gyanútlan hallgató egy idő után már azt sem tudja, miről van szó. Viszont az ilyen összezavart ember nagyon szívesen vásárol, hogy leplezze zavarát. S bizony Gorasz még a görögök között is mestere volt a fölösleges szószaporításnak.

Azt hiszem, ekkor értettem és ismertem meg valóságosan, igazán a görögöket, vagy legalábbis ekkor teljesebben ki az ismereteim, s váltak olyan szélessé, ami már elégnek bizonyulhat egy tényleges, őszinte, önálló véleményalkotáshoz: igazi rokonszenvhöz vagy ellenérzéshez. Nem

állítom, hogy ezután pontosan tisztába jöttem velük, de még közelebb éreztem magamhoz őket, s ennek oka már nem csupán az atyám házában olvasott tekercsek hatása és Traszibülosz volt. Szolón, Gorasz, a naukratiszi előkelők mind nagyon különböző emberek voltak, de valahogy mindegyikükben megtaláltam azt a valamit, amitől görögök voltak, azaz meggletem a görögségüket, ha fogalmazhatok így, ilyen sután. Azt hiszem, bennem is megvan valami, valami meghatározhatatlan, nehezen fellelhető összetevő, ami az összes többi egyiptomiban is megtalálható, s ettől vagyunk mi egyiptomiak. Nem tudom, hogy ez velünk születik-e, de attól tartok, ennél jóval bonyolultabb a dolog. Ismertem egy férfit, aki lüd szülők gyermekeként került csecsemő korában Egyiptomba, s olyanná vált teljesen, mint bármelyik egyiptomi; de ismertem görögöt is, aki egészen apró gyermekként Lüdiába keveredve olyanná cseperedett, mint akármelyik lüd. Ezért úgy hiszem, nem születik együtt senkivel az a valami, ami csak és kizárólag a népére jellemző, s elhatárolja az összes többi néptől, inkább nevelkedése alatt, s mintegy annak következtében alakul ki. Lehet, hogy tévedek, ám csak azt írom le, amit láttam, aminek szemtanúja voltam, amiről biztosat tudok, s amit erről gondolok. Maat majd eldönti, mi az igaz és mi a hamis a szavaimban. És ha netán hamisságokkal sértettem meg az egyetemes, mindenütt jelen való Maatot, az istenek rendjének legfőbb tartóoszlopát, az istennő tudni fogja, hogy nem szánt szándékkal tettem, hanem tökéletlen értelmem tévedései folytán - s talán megbocsájt.

Az elmúlt napokban talán túlságosan sokat hallgattam Anakreón bölcselkedéseit az államról, a rendről, a helyes és helytelen államvezetésről, azt hiszem, ezért elmélkedem erről magam is. Meg aztán saját szememmel látom, mint válnak valóra Szolón jóslatai egymás után, s nem győzöm csodálni előrelátását. Hiszen Szolón annak idején, Naukratiszban nem csak azt jóslta meg, hogy Athénban egyszer majd türannosz fog uralkodni, de azt is, hogy a türannoszt néhány évtizeden belül el is fogja üzni a város népe, amely nehezen viseli, ha nincs beleszólása a dolgok menetébe. Mostanában pedig, ezt nekem, az idegennek is tapasztalnom kell, egyre nagyobb az elégedetlenség Hippiasszal és Hipparkhosszal, Peisisztratosz fiaival, az egyeduralmukkal szemben. Hová fog ez vezetni, nem tudhatom, de hajlok arra, hogy Szolónnak adjak igazat, s úgy gondoljam, nemsokára Athén népe elűzi a türannoszokat, és saját magát vezeti majd, valamilyen módon, amit ők demokráciának, a nép uralmának neveznek. Nem tudom, lehetséges lesz-e így kormányozni, nem tudom, nem vezet-e majd ez az uralmi forma káoszhoz és fejtelenséghez, de elismerem, hogy maga a gondolat, különössége ellenére, figyelemreméltó. Hogy megvalósítható-e, azt majd az istenek döntenek el. Ezt azonban én már nem fogom megérni.

Ezeknek az egyiptomi embertől olyannyira idegen elképzeléseknek a csírait pedig Naukratisz városában plántálták belém, ezért tudok bánni velük, ezért nem vetem el őket azonnal, ahogyan mások teszik, bár a mai napig sem látom át őket. Elfogadom jelentőségüket, és nem vitatom értelmességüket, amellet, hogy, természetesen, soha nem kételkedtem abban, hogy az örök egyiptomi államnál és berendezkedésénél jobbat nem lehet kitalálni. Naukratisz jelentősége, értelme ez az én számomra: megmutatta az emberek sokféleségét, a földi igazság ezerarcúságát, a különbséget és a hasonlóságot. Teljessé tette a világot.

De nem fecsegek tovább, hanem visszatérek Naukratiszba, jelesen életemnek abba a pillanatába, amikor egy korahajnali órán egy nagy ötvenevezős ión hajó fedélzetére léptem. Gorasznak öt ilyen vízi járműve volt - a másik négy a tengeren várt ránk, a part közelében, hogy keresztül a szeszélyes tengeren, Athénba repítsen bennünket. Tentamon szomorúan búcsúzott vendéglátóinktól, úgy érezte, tizedrészét sem látta annak, amit látnia lehetett volna, s még ezredrészét sem vásárolta meg a megvásárolható áruk tömegének, Iput azonban hálaimákat mormolt, miközben csomagjainkat a hajóra cipeltette Gorasz serény és segítőkész evezős-rabszolgáival. Én kíváncsisággal telt szívvel, de kicsit elkenődve intettem búcsút

Gorasznak és Szolónnak, s a mintegy tucatnyi tekintélyes férfiúnak, akik búcsúztatásunkra összegyűltek a naukratiszi mólóknál. Jól éreztem magam ezeknek az embereknek a társágában, s az agg Szolón személyében a letűnt korok egyik utolsó óriását ismerhettem meg, ezért nehéz volt az elválás. Addig álltam a hajó hatalmas farában, amíg Naukratisz végleg eltűnt a szemeim elől, hogy örök időkre a végtelenbe merüljön, és olyanná váljon, mintha nem is létezne, hiszen soha többé nem tértem ide vissza.

Huszonnyolc esztendő voltam, már nem ifjú, de még nem is érett férfikorú ember, s máris olyan beláthatatlan magasságokba jutottam, aminőkbe mások csak életük alkonyán emelkednek, ha kegyesek hozzájuk az istenek és evilági előjáróik. Annyi mindent láttam, ami mások előtt rejtve maradt, s annyi mindennek látványa várt rám, amit mások soha nem remélhettek megpillantani, s az egyik pillanatban mégsem éreztem semmit, csak űrt és bánatot, amiért el kell hagynom, ha mégoly rövid időre is, a fekete földet, a másik pillanatban viszont valami különös izgatottság lett úrrá rajtam, amiért az ismeretlenbe, vagy legalábbis az alig ismertbe tartok. Boldog voltam, amiért Naukratiszban mindazt megtapasztalhattam, amit elmeséltem, de, ahogy ott álltam a hajó farában, szívem egyszer húzódozott az újabb élményektől, másszor pedig felélénkülve várta az elkövetkezőket. Magam sem tudtam kiismerni a lelkeket háborgató erőket, így hát nem tehettem mást, mint Tentamonhoz mentem a fedélzet alá, hogy ölébe hajtsam a fejemet és elűzzek magamtól mindenféle érzést, hangulatot és gondolatot.

Szokatlanul csendes és nyugodt volt az utunk a félelmetesnek hitt tengeren keresztül, bár mindvégig erősen rettegtünk, mert az ég színe állandóan változott. Mindazonáltal Tentamonnal jól éreztük magunkat, a tengeri szél felfrissítette a városban elpuhult, elkényelmesedett testünket, bőrünk újra ruganyos lett, és mivel az étel csak olykor-olykor maradt meg gyomrunkban, a testünkre rakódott zsírtól is megszabadultunk. Mást azonban képtelen vagyok mondani erről az utazásról, annyira egyformán telt el minden egyes napja. Arról sem tudnék számot adni, vajon hány napot töltöttünk a végtelen vízen. Az bizonyos, hogy valamilyen istentelen hajnali órán értünk partot, és órákig várakoztunk egy nedves, hideg helyen, mire valamiféle koszos emberek gyaloghintóval és szamarakkal értünk jöttek, hogy Athénba vigyenek, amely nem közvetlenül a tengerparton, hanem attól távolabb fekszik. Gorasz hajóinak parancsnoka vitte el érkezésünk hírét, gazdája és Szolón ajánló leveleivel együtt Peiszisztratosznak, a hadvezérnek, akinél szállást reméltünk. Ő küldte elénk a mosdatlan férfiakat.

Athén akkoriban egészen jelentéktelen városnak tűnt a szememben, s azt hiszem, bizony az is volt a Hápi-parti irtatlan városokhoz képest. Mára sokat fejlődött, az igaz, de még mindig elmarad a tiszteletet parancsoló, roppant egyiptomi városok mögött, amelyekben az ember törpének érzi magát, s belátja, hogy nincsen nagyobb hatalom az istenek hatalmánál. Be kell ismernem azonban, hogy már annak idején is kulturált, civilizált helynek ismertem meg Athént, ahol mindenféle igényemet kielégíthettem. Lakói is kedvesek és udvariasak voltak, bár még a naukratisziaknál is hangosabbak - no de mi volt az a hangzavar a mostanihoz viszonyítva! Az összes istenekre mondom, odaadnám a fél karomat, ha Athén csak annyira zsibongana, zshivajogna, amennyire negyven esztendeje!

Peiszisztratosz, aki nyilvánvalóan tisztában volt azzal, ki vagyok, és sejtette azt is, mi járatban lehetek, nyájasan és nagy tisztességgel fogadott. Bármely kívánságunk parancs volt a számára, rabszolgái lesték minden szavunkat. Ő maga annyira barátságosan viselkedett velünk, hogy az már a negédesség határát súrolta. Az első napokban jóformán nem is tudtam vele arról beszélgetni, amiről kellett volna, hogy beszélgessek. Viszont vendéglátónk ízléses kertjeiben sétálgatva rengeteget tudtam meg szobrokról, szobrászokról, vázákról és azokról a híres, minden görög szemében szent versenyekről, amelyek idején a hellén városok mindenféle

torzsalkodást felfüggesztenek, s amelyeket évente megrendeznek Olümpiában. Tentamon nem tartott velünk, inkább Iputtal és Peiszisztratosz egy szolgájával már a megérkezésünket követő napon a városba ment, hogy szép festésű vázákat vásároljon, majd egy ideig továbbra is minden áldott nap ugyanezt tette.

Egyszer, sétánk közben így szóltam Peiszisztratoszhoz:

- Nagy teher az ember vállán a feleség. Nagy teher a barát is, gyakorta. Úgy tűnik, egyes esetekben az ellenségében jobban bízhat az ember, mint abban, aki mellette áll. Íme, te is, tisztelt uram, milyen nagy becsben tartasz engem, akit egyik ellenséged, Szolón ajánlott figyelmedbe.

- A magas bölcsesség beszél belőled, kegyes uram - bólogatott serényen Peiszisztratosz. - Szolón valóban nem kedvel engem, olyasmivel vádol, ami népszerűtlenné tesz az emberek szemében. Haragunk és ellenségeskedésünk azonban pusztán politikai jellegű, mint embert nagyra becsülöm Szolónt.

- Nem értem, hogy lehetséges ez, és ne is próbáld megmagyarázni. Beszéljünk inkább másról - javasoltam, és hirtelen ötlettől vezérelve Spártáról érdeklődtem, hátha végre munkálkodhatom uram javára is.

- Spárta, vagy ahogyan ők nevezik, Lakedaimón, a legkülönösebb állam a világon - felelt Peiszisztratosz. - Minden spártai férfi elsősorban és mindenekfölött katona. Az állam saját költségén neveli őket azzá, mégpedig oly módon, hogy a hét esztendő fiúkat elszakítja anyjuktól, és állami nevelők által közösen tanítja őket harcolni, nélkülözni, engedelmeskedni, valamint írni-olvasni. Így érnek férfivá. Valamennyi felnőtt spártainak ugyanakkora a vagyona, ugyanazok a jogai és kötelességei, ami véleményem szerint beteges dolog, csakúgy, mint a gyerekek embertelen oktatása, elvadítása. Egy Lükurgosz nevű királyuk rendelte mindezt így, több mint egy évszázada, s azóta is így élnek. A gyenge csecsemőket például nem táplálják, nem gondozzák, hanem a sorsukra hagyják, hadd haljanak meg. Az erősekből, életrevalókból kemény, edzett, kitartó, mindhalálig hűséges katonák lesznek, akik az országukban élő alantas bennszülöttekre, a helótákra vadászva kapnak rá a vér ízére. A spártaiak dőro, a legkésőbb érkeztek Hellászba a görögök törzsei közül, s most az a szándékuk, hogy uralmuk alá hajtsák az egész Peloponésszost. Városukba nem engednek be idegeneket, még a szövetségeseiket sem szívesen. Durva, vad emberek, híján bármiféle finomságnak, ízlésnek, de legyőzhetetlen harcosok, akik a legnagyobb dicsőségnek tartják, ha egy férfi a harctéren esik el. Két királyuk van, két nemzetségből, s mindkét nemzetség tagjai Héraklész leszármazottainak mondják magukat. Ha azért érdekel mindez, mert urad, a fáraó zsoldosai között szeretné látni őket, ki kell, hogy ábrándítsalak: zsoldba nagyon ritkán állnak, amit tesznek, a városukért teszik. Fanatikus emberek.

- Csak az érdekelt, valóban olyan furcsák-e, amilyenek a hírük hallatán elképzeltem őket - mondtam. - De látnom kell, hogy nem alaptalanok a róluk terjengő híresztelések. Lám, az istenek kegyesek hozzám: mióta útra keltem, rengeteg újat tudtam meg a világról.

- Ez boldoggá tesz engem, noha nem hiszem, hogy sok újat lehetne mondani a számodra. De hadd tegyek fel én is egy kérdést neked, kegyes Amenemhát, ha nem haragszol - s mielőtt bármit mondhattam volna, folytatta. - Igaz-e az, hogy urad, Amaszisz fáraó eleinte nem tudott férfiként közeledni a feleségéhez, a kürénéi Arkeszilaósz leányához, a szépséges Ladikéhez? Kürénében mutogatnak egy Aphrodité-szobrot, amelyet állítólag Ladiké küldött az istennőnek, s cserébe azt kérte, tegye őt kíváncsi a fáraó szemében, mert az nem képes teljesíteni vele szemben házastársi kötelességeit. Aphrodité meghallgatta kérését, a segítségére sietett, s így a fáraó a következő éjszakán a magáévá tette asszonyát.

- Mindez természetesen szemem szedett hazugság, amit a ravasz kürénéiek találtak ki, hogy városukba csábítsák szobrot nézni, és apró másolatokat vásárolni a hiszékenyeket. A fáraón semmiféle női praktika nem foghat - válaszoltam, és Peiszisztratosz elkenődött válaszom hallatán.

Ilyen hiábavalóságokról csevegtünk napokon keresztül, s csak néha terelődött a szó fontos ügyekre. Ilyenkor aztán kiderült, hogy Peiszisztratosz összehasonlíthatatlanul ügyesebb és csalafintább nálam: sokkal többet tudott meg tőlem Egyiptomról, mint amennyit én tőle Athénről, és még azt is megakadályozta, hogy ellenfeleivel, Lükurgossal és Megaklésszel találkozzam, pedig többször próbáltam megismerkedni velük, hogy teljesebb képet festhessek majd Jahmesznek az Athén városában uralkodó viszonyokról. Peiszisztratosz azonban mindannyiszor addig mesterkedett, míg meg nem hiúsította ilyen irányú szándékaimat.

Tentamon, mint említettem az első néhány napban folytatta naukratiszi vásárlás-örületét, aztán egyik napról a másikra lecsillapodott, és többé nem érdekelte a kereskedők gazdag kínálata, inkább a templomokat nézegette, görög szavakat tanulgatott, és kezdte fogához verni a garast. Nem értettem kedélyének ilyesféle változékonyságát, míg egy este, athéni tartózkodásunk kilencedik napján, el nem árulta, hogy gyermeket vár. Először kétségbe estem, a parókámat falhoz csaptam, és legszívesebben elpityeredtem volna, ha arra gondoltam, miként fogok én neki takaros szülőkunyhót építeni, s honnan kerítek hozzáértő bábaasszonyt. Tentamon viszont csak nevetett rajtam, s elárulta, hogy még hét hónap van hátra addig a napig, amelyen el kell vonulnia a szülőkunyhóba, s addigra minden számítás szerint hazaérünk, hiszen sehol sem szándékozunk hosszabb időt tölteni. Szavai nem nyugtattak meg teljesen, de megfékeztek a bennem feszülő, kitörni készülő hisztériát. Mindenesetre Gorasz egyik visszainduló hajójával levelet küldtem Rauszernek, arra kérve, bízsa meg a legkitűnőbb építész, hogy Teje útbaigazításával lásson neki egy minden szempontból tökéletes szülőkunyhó építésének kertem egy eldugott zugában. Szüleimnek is írtam, hogy ne csak Kiától halljanak először születendő gyermekemről, s ez volt az utolsó levél, amelyet írhattam nekik. Iputnak megparancsoltam, hogy mindig legyen Tentamon nyomában, különösen akkor, ha én nem lehetek mellette, és úgy vigyázzon rá, mint a szeme világra.

Athéni tartózkodásunk utolsó estéjén ismerkedtem meg a tetovált arcú trák Pittakossal, Peiszisztratosz odaadó hívével, Dionüszosz papjával. Dionüszosz tisztelete akkoriban még meglehetősen újdonságnak számított Athénban csakúgy, mint a legtöbb görög városban, talán kétszáz éve kezdett terjedni. Dionüszosz Trákia hegyeiből származó istenség volt, elsősorban a bor és a vigasság isteneként hódoltak előtte, tisztelete együtt járt a vidámsággal és a kicsapongással. Pittakosz azonban elárulta nekem, mint olyan férfiúnak, aki bizonyosan számtalan egyiptomi misztériumba nyert beavatást, hogy ez csak a felszín. Dionüszosz valódi útját, igazi lényegét Orpheusz, a dalnok ismerte fel, s az ő követői, az önmegtartóztatás keskeny ösvényén bolyongó felszenteltek birtokolják a valódi tudást. Amit mondott, egybecsengett azzal, amit Szolóntól hallottam Püthagorasszal kapcsolatosan. Orpheusz követői is azt hirdették, hogy a test a lélek büntetése. Azt is vallották, hogy mindenki a halála után, bírái előtt elszámol az életével, s aszerint alakul további sorsa, hogyan élt, vajon jót, vagy rosszat cselekedett többet élete során. Ennek hallatán biztos voltam benne, hogy Orpheusz járt Egyiptomban, s ott valahogyan elcsent néhány morzsát tudásunk gazdagon terített asztaláról - és sejtésem pillanatok alatt beigazolódtott. Kérdésemre Pittakosz gyanútlanul beismerte, hogy mestere a maga idejében valóban járt Kemetnek fekete földjén. Peiszisztratoszt azonban nem azért érdekelte a trák istenség, mert tisztelete furcsa volt és számos titokkal terhelt. Sokkal inkább azért támogatta, amiért Démétér, a földistennő kultuszát is: hogy ezáltal megnyerje a földművelő nép bizalmát. Politikája helyesnek bizonyult, s Athénban mind a mai napig szokatlanul nagy tiszteletnek örvend Dionüszosz és Démétér, mindkettőt gyakran emlegetik, és

sokat beszélnek szertartásaikról. A minap éppen Anakreón, aki, jóllehet húsz esztendővel fiatalabb nálam, mégsem nevezhető ifjoncnak, olyan hevesen vitatkozott egy Xanthipposz nevezetű pelyhedző állú gyerekkel Dionüszosz igazi arcáról, hogy abból világosan megérthettem, milyen mélyen érdeklődnek ez iránt a léhának tűnő, sokarcú istenség iránt a görögök. Persze, akkor, amikor először jártam Athénban, s Pittakosztól oly sokat hallottam róla, erről még semmit sem sejtettem, de nem is nagyon érdekelt. Mégis megragadt emlékezetemben a tetovált arcú trák pap és megmaradtak elragadtatott szavai. Talán szelíd, csendes, de magabiztos hangja miatt, talán azért, mert olyan szörnyen ejtette a görög szavakat, hogy az már szinte fájt. Mindegy is, hogy miért, a lényeg, hogy most eszembe jutott, és lejegyeztem találkozásunkat. Nem kell folyton okokat, magyarázó értelmet kutatni. A világ, bárhogya is bizonyígtattam eddig, vagy bizonygatnám ezután az ellenkezőjét, értelmetlen. Főlösképpen azon fáradoznom, hogy okokkal és célokkal zsúfoljam tele, amelyek segítségével bármit megmagyarázhatok, következésképp bármit alakíthatok vagy megsemmisíthetek - főlösképpen ezzel foglalkoznom már csak azért is, mert mások szívesen és nagy lelkesedéssel megteszik helyettem.

Athént egy kora reggeli órán hagytuk el, feltűnés nélkül, ahogyan érkeztünk. Egy tekintélyes kereskedő, Peiszisztratosz barátja vett fel hajója fedélzetére, hogy Korinthoszba, a dórok által néhány száz esztendeje meghódított roppant félsziget északi városába vigyen bennünket, ahonnan majd ismét Gorasz egyik hajójával mehetünk tovább, azzal, amelyik abban az időben, mikor elbúcsúztunk Athéntól, még Aiginában rakodott. Utunk ezúttal is sima volt, szinte zavartalan.

Korinthosz méretei akkoriban még meghaladták Athén nagyságát. Többen laktak benne, nagyobb és tetszetősebb házak szegélyezték széles utcáit, tereit; falai is erősebbek és magasabbak voltak. Korinthosz utolsó türannosza a híres-neves Periandrosz unokaöccse, Pszammetikosz volt, aki nevét a nagy Pszammetik fáraó tiszteletére kapta. Ez a Pszammetikosz csúnya véget ért, még a hatalmas fáraó neve sem volt képes megvédelmezni, megoltalmazni ellenségeitől, akik orvul, galád módon megölték, és testét a kutyák elé vetették lakomául. Ez nagyjából akkor történhetett, amikor tíz esztendő voltam. Attól fogva Korinthosz élén nem egyetlen ember áll, hanem nyolc tekintélyes férfiú, akiket prodikoszoknak neveznek. Ám az ő hatalmuk sem korlátlan, hiszen felelősséggel tartoznak egyrészt a nyolcvan tagot számláló tanács, másrészt az összes polgárjoggal bíró férfiból összetevődő népgyűlés, a holia felé. Minden rendelkezést ennek a holiának kell jóváhagynia ahhoz, hogy törvényerőre emelkedjék (ugyanúgy, mint Athénban Peiszisztratosz türannisza előtt). A törvényeket egyébiránt először nyolc fedhetetlen férfi fogalmazza meg, majd terjeszti a tanács elé. Ha a tanácsnak elnyeri tetszését a javaslat, megmutatja a prodikoszoknak, akik a népgyűlésben szavazásra bocsátják. Nehézkes és ostoba rendszer ez, valamiképpen mégis működik. A Korinthosz közvetlen szomszédságában fekvő másik két nagy kereskedőváros, Megara és Sziküön is hasonló berendezkedésű, s ezek is virágzanak. Hogy mi lehet a titkuk, fel nem foghatom.

Amikor Korinthoszba érkeztünk, az még nem kapcsolódott oly sok szállal Spártához, mint manapság, de a későbbi szövetség már jól kivehetően kezdett körvonalazódni, s ennek következtében erősen megnövekedett a korinthusziak önbizalma is. Ez mindvégig meghatározta ott tartózkodásunkat, pontosabban szólva a bánásmódot, amelyben részesültünk. Óvatosan, néha nagyon hidegen, de tulajdonképpen többnyire rendkívül udvariasan bántak velünk, noha távolról sem olyan nagy tisztelettel, mint Peiszisztratosz. Kapcsolatunk egyetlen percre sem lépte át a szigorúan előírt hivatalosság kereteit, egyetlen szemvillanásnyi időre sem vált barátiává, bensőségessé, vagy igazán, szívből eredően tiszteletteljessé, mi több: néha alatta maradt a szokásos elvárásoknak.

Miután átadtam megbízóleveleim, a prodikoszok hosszan elbeszélgettek velem. Hangsúlyozták, hogy Egyiptom érdekei nem ellenkeznek az ő érdekeikkel - azt sem hagyhatják azonban figyelmen kívül, hogy a Méd Birodalom messze van Korinthosztól, a perzsák pedig, ki tudja, mit tesznek majd és mit nem. Ugyan honnan tudhatná minden kétséget kizáróan bárki, hogy a perzsák csakugyan át akarják-e venni az uralmat a méd területek felett? S ha netán át is vennék, ugyan mi ösztönözné őket arra, hogy azt még bővítsék is, annak ellenére, hogy eléggé tekintélyes méretű az már most is? S ki tudná megmondani, hogy a perzsák valóban eléggé erősek-e ahhoz, hogy elbánjanak a médekkel? S ha el is bánnak velük, ki jósolhatná meg azt cáfolhatatlan bizonyossággal (talán még maga a Püthia sem), hogy friss birodalmuk birtokában a perzsák további hódításokra gondolnának? Különbösen is, úgy vélték, Lüdia egymagában is elég erős ahhoz, hogy elbánjon a médekkel, perzsákkal vagy perzsák nélkül egyaránt, amiképpen hús esztendeje tette; Egyiptom pedig olyan hatalmas és félelmetes, hogy senki sem meri megtámadni az elkövetkezendő ezer évben. Inkább az országaink közötti kereskedelem további bővebb lehetőségeiről beszélgettek, tárgyalgattak volna szívesen, erről azonban én gyakorlatilag semmit nem tudtam szólni. Így aztán nem is erőltettük tovább a meddő társalgást, nem raboltuk egymás idejét. Olyannyira, hogy nem is tartóztattak tovább, bármennyire is a fáraó követe voltam. Azért, mindenesetre meghívtak még egy sok-sok jóban bővelkedő lakomára - igaz, én azt gondolom, mindössze azért, hogy kiengeszteljenek, amiért előtte sajnálattal visszautasították túlságosan is udvarias, túlságosan is egyszerűen kérdés-ízű kívánságaimat, s közöttük azt a kérésemet, hogy jutassanak be a nevezetes, hírhedt Spártába. Erre az óhajomra azzal a - tiszteletet nem ismerő mivoltukról ékes példával szolgáló - otromba magyarázattal mondtak nemet, hogy a lakedaimóniak úgysem túrnának meg senkit a területükön, aki olyan kétes ügyekben jár, amilyenekben én. Erre nem tudtam mit válaszolni, inkább bölcsen hallgattam, hiszen ilyen fokú ízléstelenséggel és gorombasággal eladdig soha nem találkoztam. Ily módon viszont le kellett tennem Spártának, ennek a páratlan katonaállamnak a meglátogatásáról, és tétlenül várhattam Gorasz hajóját, hogy elhagyhassam a nem túl barátságos, bár amennyire szükséges, vendégszerető Korinthoszt.

És nem vártam hiába. Alig háromnapi vendégeskedés után, Gorasz Aiginából érkező hajóján hagytuk el Korinthoszt, a nagy, művelt görög várost, és Számosz szigete felé vettük az irányt. Számosz akkoriban kezdett egyre feljebb és feljebb emelkedni, bár híre-neve, és főleg manapság legendás híré hadereje meg sem közelítette még azt, ami a nagy Polükratész hatalomra kerülése után jellemezte. De már ebben az időben is évről évre egyre nagyobb és nagyobb hatalommal bírt, kereskedői mind nagyobb és nagyobb befolyást szereztek, pedig a tengereket később könnyedén meghódító hajóikat alig néhány évtizeddel korábban még korinthuszi segítséggel építették fel.

Számosz szigetén, uram parancsának megfelelően csupán néhány órát szándékoztam tölteni, ebből azonban két nap lett, ugyanis Tentamonban rövid időre ismét felülkerekedett a vásárlási szenvedély, s ezúttal bronzedényeket és kancsókat szeretett volna vásárolni. Nem mertem egyedül elengedni Számosz városának kikötőjében (a sziget központját ugyanis ugyanúgy hívják, mint a szigetet magát), így hát vele tartottam, hogy egy bronzáru-kereskedésre bukkanjunk. Egy egész napon keresztül válogattunk, míg egy este ráakadtunk a kiváló, ifjú Polükratész boltjára, ahol végre megfelelő árut találtunk - így ismerkedtem meg Számosz későbbi türannoszával. Nem tudom, mi volt az a néhány szó, amelyet váltottam vele, abban azonban bizonyos vagyok, hogy Korinthosz és Milétosz becsmélését éppúgy nem mulasztotta el, ahogyan egyetlen számoszi polgár sem tette volna. Abban az időben fiatal volt még, de arcának szembeötlően megrajzolt vonásai, amennyire én képes voltam ezt megítélni (és tartok tőle, nem túlságosan voltam képes ilyesmire, amint ma is hiányzik belőlem az effajta tehetség), már akkor is határozottságról, bátorságról és elszántságról árulkodtak. Tőle vásároltuk meg a

Tentamon szerint nélkülözhetetlen javakat, majd Tentamon és Iput visszatértek a hajóra, én pedig úgy döntöttem, megkeresem a különös Püthagorasz, ha már úgyis csak másnap tudunk továbbindulni a szigetről.

Egy készséges aranyműves igazított útba, pontosan elmagyarázva, merre találom Mnészarkosz fia Püthagorasz, ősei palotájában, a város szélén. Megtudtam azt is, hogy szerencsésnek mondhatom magam, amiért itthon találom, mert általában utazik, nem tud sokáig megülni a fenekén, mert kíváncsi természetű, izgága ember. Ennek ellenére mélyen erszényembe kellett nyúlnom, hogy bejussak hozzá: szigorú, mogorva ajtónálló alig akartak beengedni.

Püthagorasz egy arannyal-ezüsttel teli szoba mélyén ült, félhomályban, gyümölcsöt szemezgetett, és tekintete a semmibe révedt. Úgy néztem, alig tíz esztendővel idősebb nálam, tehát abban az időben még nem volt negyven éves sem, és Számosz szigetén kívül kevesen ismerték a nevét. Kivételesen szép férfi volt, talán még szebb, mint Rauszer; tetszetősebb, művészből nyírott szakállt, mint amilyen az ő arcát övezte, azóta sem láttam, az bizonyos. Miközben gondosan vizsgálgattam, rabszolgája bejelentett, elmondta, ki vagyok, honnan jöttem, s hogy semmi egyebet nem szeretnék, csupán néhány szót váltani vele. Szótlanul bólintott, a rabszolga beljebb tessékelt, leültetett. Nem tehettem mást, kacifántos beszédbe fogtam, bár úgy tűnt, semmi értelme erőfeszítéseimnek, Püthagorasz ügyet se vet rám. Egyszerre azonban hirtelen felélénkült, arcát felém fordította, és otrombán félbeszakított, közölve: nagyon megörvendeztettem azzal, hogy elárultam, a jeles Szolón keltette fel bennem a vágyat, amely házába hajtott. Hozzátette, hogy mennyire nagyra becsüli az öreget. Különös modora volt, akár tiszteletlennek is nevezhetném, de udvariatlannak mindenképp (manapság állítólag még sokkal elviselhetetlenebb - az lehet ennek a magyarázata, hogy senkit sem tartott magával egyenrangúnak már akkor sem, ma pedig különösen nem). Szinte kizárólag magáról beszélt, engem szóhoz sem hagyott jutni, és elejtett félmondataiból kikövetkeztettem, hogy halhatatlan istennek hiszi önnön magát. Nem akartam megsérteni, ezért nem mosolyogtam rajta, annak azonban nem tudtam ellenállni, hogy meg ne jegyezzem: Egyiptomban egyetlen emberi alakban élő isten van, a fáraó. Válaszul ő kifejtette, ez is csak azt bizonyítja, hogy a lelkek nem pusztán egyetlen testhez kötöttek.

- Minden fáraóban - érvelt - egy korábbi fáraó lelke testesül meg. Ez méltányos, ésszerű és könnyen belátható.

- Ne vedd sértésnek, uram - vágtam szavába -, de mi úgy hisszük, minden fáraó Ré fia, az élő születésű Arany Hórusz, és sokkal inkább isten, mint ember. Lelkei éppen ezért az isten lelkei, tehát nem köthetők ehhez a világhoz, még annyira sem, mint a mi lelkeink porhüvelyünk balzsamozása után.

- Nem vagy beavatott a legnagyobb, legszentebb titkokba, kegyes uram - felelt ő. - Ezért úgy veszem, mintha meg sem szólaltál volna. Magam is jártam már egy-két alkalommal Egyiptom országában, a Neilosz partján, s azt hiszem, még sokszor felkeresem majd ezt az országot, ahol a legősibb, legtökéletesebb bölcsességet őrzik. Belátom, hogy Egyiptom a hazád, s megszámlálhatatlan ottani dolog, ismeret, tudás van, amiről többet tudsz, mint én; ámde, ismételten felhívom a figyelmedet arra, hogy nem vagy beavatott! Ennek ellenére elárulom neked, hogy minden egyes lélek körforgásban él: az élet és a halál misztériumának örök körforgásában. Akadnak emberek, mint Orpheusz, vagy jómagam, akik emlékeznek korábbi életeikre. Orpheusz négyet-ötöt is meg tudott nevezni, én valamennyit ismerem, amin keresztülmentem, és sejtem azokat is, amelyek még várnak rám. S ne hidd, hogy ez bonyolult dolog, ha az ember rálel az ösvényre, már könnyen hatol be a rengetegbe. Igaz, még magam sem gondoltam át mindent, még nem jutottam el a bölcsesség legvégső hatáira, csak annyit mondhatok: a bölcsesség kedvelője vagyok, olyan ember, aki mindennek fölött és mindennek előtt gondolkodni

akar. És talán, úgy hiszem, azért több is ennél. Sokan szándékoztak már követni, de egyelőre nem engedtem a kísértésnek, hiszen még nem tiszta a víz korsóm legalján. Abban azonban bizonyos vagyok, s ezt akár el is árulhatom neked, hogy a világ két összetevője a végtelen apeiron, és a megfoghatatlan, csodálatos szám. Világunk nem más, Amenemhát uram, mint harmónia és szám! Ezt, persze, nem értheti meg akárki, bármennyire is világosnak, könnyen felfoghatónak látszik. Neked azért merem elmondani, mert művelt egyiptomi vagy, bízhatom bölcsességedben, még akkor is, ha a benned lakozó szokások erős falain nem képesek áttörni most még erőtlen szavaim. Ám ha majd úgy határozok, hogy nyílt tekintetű ifjakkal veszem körül magamat, s beavatom őket az igazságba, gondosan, alaposan meg fogom válogatni valamennyit. A buta, ostoba nép között nincs akár egy is, mert köztük egyszerűen nem lehet olyan ember, aki felérhetne hozzám; ezért csak jó származású, okos fiúkkal fogok foglalkozni, amilyen te is vagy, uram. De látom rajtad, hogy túlságosan erősen kötnek a hagyományok kötelékei, nem fárasztlak hát tovább. Meg aztán nehéz is beszélnem, elvégre nem találtam még meg a módját annak, miként mondjam el helyesen, tetszetősen, jól azt, amit felismertem. Ezért kérlek, bocsásd meg, ha nem folytatom.

Furcsa volt ez a dölyfös ember, amint recsegve-ropogva szerénykedni próbált, nem is értettem, miért teszi. Ma már azt gondolom, érezte, mennyire nem képes szavakba önteni mindazt, amiben oly erősen hisz, viszont tudta azt is, hogy hamarosan elérkezik az ő ideje - ez okozhatta kettős arculatát. Akár így volt, akár nem, mára egyike a legismertebb, legtekintélyesebb embereknek a világon, köszönhetően a nem egészen tíz éve, Számoszról való elmenekülését követően, az itáliai Krotón városában alapított igen magas színvonalú, és fölöttébb zárt iskolájának. Én azonban azóta nem találkoztam vele, hogy először léptem Számosz földjére, pedig az utána következő években ő többször is járt Egyiptomban. Valószínűleg egyáltalán nem emlékszik rám, ezért nem keresett soha. Így van ez rendjén. A kiemelkedő szellemóriások miért is őriznék meg emlékezetükben a sokaságból alig-alig érzékelhetően kiemelkedő törpéket?

Sötét este volt, amikor a számoszi utcákon visszabotorkáltam a kikötőbe. Percekig ordítóztam, mire végre felelt valaki a sok-sok egyforma hajó egyikéről, s így nagy nehezen megtaláltam a mi bárkánkat. Tentamon régóta az igazak álmát aludta, nekem viszont semmi kedvem nem volt mellé feküdni, és belesüppedni a bársonyos, puha, mélységesen mély éjszakába. Inkább kerestem egy nagy korsó, mézzel és fűszerekkel ízesített korinthoszi bort, magamhoz vettem egy pokrócot, és a hajó orrában leheveredtem a csillagos ég alá. Hallgattam az éjjeli tenger és tengerpart neszeit. A hajók oldalához csapódó, s ott szertefoszló, halálosan fáradt hullámok zaját; a kikötőben danolászó, hangoskodó, részeg tengerészek fülemhez érve már meghunyászkodó duhaj gajdolását; a hajótestek eresztékeinek kotyogását, recsegését, csikorgását; s közben végig a saját lélegzetemet és a szívem dobogását. Feküdtem, az éjszaka összeszűkült és megdermedt körülöttem, s tudtam, hogy ez a pillanat örök, ez a pillanat múlhatatlan - s mégsem fog sem megmaradni nekem, sem visszatérni hozzám ugyanígy. Óvatosan kortyoltam a borból. Többre nem emlékszem.

Másnap délelőttre, amikor hajónk olyan kézzel fogható, sűrű fájdalommal teli sóhajtások és nyögések közepette vált el a számoszi parttól, mint éhes kecskegida az anyja emlőjétől, éjszakai hangulatomnak nyoma sem maradt. A fejem fáj a nehéz bortól, és Tentamon kemény szidalmi csak rontottak amúgy sem túl rózsás állapotomon. Sírní lett volna kedvem, annyira vágyódtam a csillagos égbolt melegére, amely gondosan betakar, miközben bátran megfedkezhetem néhány röpke pillanatra kellemetlen küldetésem megannyi gondjáról és kényelmetlenségéről. Esélyem sem volt azonban arra, hogy vágyam beteljesüljön, hiszen hosszadalmas tengeri utazás végén Milétosz városa várt ránk, s egy Damasznónak szóló különleges tekercs

lapult a személyes holmijaim között, ami eleve lehetetlenné tette, hogy nyugodtan nézzek érkezésünk elé, mert arra kényszerített, hogy politikával és ügyeskedéssel foglalkozzak.

Aztán kellemes meglepetés ért. Milétoszi tartózkodásom távolról sem volt kellemetlen, sokkal inkább nagyon is kellemesnek mondanám. Damaszenór, ennek a minden képzeletet felülmúlóan hatalmas városnak egyeduralkodója olyan szeretettel bánt velem, mintha a testvére volnék. Mérhetetlen tisztelettel beszélt a fáraóról, Egyiptom népéről és mindarról, ami kedves az én szívemnek. Tentamont elhalmozta ajándékokkal, miután jobb keze, Artemisz tudós papja, Agathoklész egyetlen pillantást vetve rá kijelentette, hogy ez az asszony áldott állapotban van. (Ilyen képességekkel rajta kívül tudtommal csak egyiptomi és mezopotámiai papok rendelkeznek - úgy tűnik, a görögök mindenkinél tanulékonyabbak.) Engem is páratlan ajándékokkal lepett meg nap mint nap, s lassan már nem mertem semmi iránt lelkesedni, mert másnap megkaptam tőle lelkesedésem tárgyát, vagy valamit, ami hozzá kapcsolódott. De nem csak ezért éreztem jól magamat Milétoszban. Damaszenór kivételes műveltségű, tájékozott, széles látókörű férfi volt, aki tehernek érezte az uralkodást, s ha csak tehette, kerülte a politikai témákat. Sietve megújítottuk a két ország közötti barátsági egyezséget, átadtam Gorasz naukratiszi beszámolóját, s azzal le is zártuk látogatásom hivatalos részét. A következő tíz napban, amíg Damaszenór palotájában vendégeskedtem kicsiny családommal, egyetlen szó sem esett államügyekről, annál több művészetről, bölcsességről, költészetről. Tentamon újra lehiggadt, gyakran kapcsolódott be a társalgásba, s bizony többször elképesztette Damaszenórt és Agathoklészt. Legszívesebben Milétoszban maradtunk volna a következő hajózási idényig, azt azonban semmiképpen sem akartuk, hogy gyermekünk idegen országban jöjjön világra, arról nem is beszélve, hogy uram akarata is arra készítetett, ne késlekedjek olyan sokat, ezért úgy határoztunk, az eredeti elképzelések szerint indulunk tovább Lüdiába, hogy még időben tengerre tudjunk szállni, és a viharok beköszönte előtt hazatérhessünk. Az indulásig viszont minden percet kihasználtunk, hogy megismerjük a lenyűgöző, nyüzsgő várost, találkozunk kiváló emberekkel - csak a pillanatnak éltünk, ahogyan egyiptomi ember talán még sohasem.

A tíz nap elteltével aztán úgy döntöttem, hogy Tentamont nem teszem ki a szárazföldi utazás fáradalmainak, inkább Iput és néhány naukratiszi görög társaságában nélküle megyek a lüdök országába, őt pedig Damaszenór gondjaira bízom. Elég jól elboldogult már a görög nyelvvel, ezért nem kellett attól tartanom, hogy nem tudja majd megértetni magát, és úgy gondoltam, főleg, hogy a poros, forró országúton kínlódjon, gyötrődjön, s ettől netán ismét nyűgössé, kiszámíthatatlanná és kiállhatatlanná váljék. Meg egyébként is, bizonygattam magamnak, sokkal jobb helye lesz Milétoszban, Damaszenór baráti házában, mint a veszedelmes, kényelmetlen utazáson; elvégre a hajónk is itt vár ránk, hogy visszatértünk után (Küproszt érintve) mihamarabb hazaszállítson bennünket. Érveimmel sikerült meggyőznöm magát Tentamont is elgondolásom helyes voltáról (ez nem bizonyult túl nehéznek, mert - mint az hamar kiderült - nem lelkesedett túlzottan az útért). Így hát feleségem nélkül hagytam el Milétoszt, abban a megnyugtató tudatban, hogy jól döntöttem, és hamarosan viszontlátom. Életem egyik legostobább cselekedete volt ez.

Egy jelentős kereskedőkaravánnal indultunk Szardeiszbe, Lüdia fővárosába, Aliattész királyhoz. Damaszenór erős katonai kíséretet adott mellénk, mert Lüdia hegyei között vérszomjas rablók tanyáztak - ha így is volt, mi nem találkoztunk velük. Talán a jól felfegyverzett káriai zsoldosok riasztották el őket, talán más vidéken garázdálkodtak, talán nem is léteztek, mindenesetre utunk nyugodt volt, attól eltekintve, hogy miután magunk mögött hagytuk a Maiandrosz folyó zöldellő völgyét, több port nyeltünk, mintha az Egyiptomot övező sivatagban haladtunk volna. Aztán amikor elértük a Kaysztrosz folyót, amely Epheszosz városánál ömlik a tengerbe, a vidék ismét kizöldült, s Szardeiszig többé-kevésbé zöld maradt.

Szardeiszbe a károk nem léphettek be, karavánunk így kíséret nélkül vonult a falak közé. Aliüttész király már értesült érkezésemről, hatalmas, hivalkodó gyaloghintót küldött elé, és palotájába vitetett. A fogadtatás ellenére mégis ő volt az egyetlen, aki utam során semmiféle udvariasságot nem mutatott irányomban. Úgy kezelte, mintha a fáraó utolsó rabszolgája volnék, s egyetlen pillanatig sem titkolta el, hogy hallott pipogyaságomról, és hogy mélységesen megvet ezért. Csak akkor bánt velem másként, amikor uram meghatalmazását olvasták fel neki írnokai, hiszen az azt követő pillanatokban úgy szólhattam, mintha számon keresztül maga az én uram szólt volna. Amikor azonban véget ért hivatalos mondanivalóm, újból érezte velem, mennyire nem nyertem el a tetszését. Mindezek ellenére, magától értetődően, zokszó nélkül teljesítettem küldetésemet, bár nem tagadhatom, hogy végtelenül megkönnyebbültem, amikor megszabadultam ettől a nagyképű, vénségére köszvénytől gyötört, lehetetlen alaktól, aki annyira is alig méltatott, mint a saruja talpára tapadt számárganéjt. Mivel hivatalos követ voltam, azért érkezésem estéjén, a kihallgatás után adott egy lakomát a tiszteletemre, vagy inkább a rangom és a fáraó tiszteletére, többet azonban nem volt hajlandó foglalkozni velem. Nem is igényeltem, hogy megtegye. Inkább Iputtal a nyomomban bejártam Szardeiszt, megcsodáltam gazdagságát, elfintorítottam orromat, amint koszosságával és bűzösségével találkoztam, megfigyeltem sötét bőrű, pergő nyelvű lakóit, és rájöttem, hogy semmi keresnivalóm ezen a vidéken.

Alig kétnapi tartózkodás után elhagytam Lüdía fővárosát, és visszaindultam Milétoszba. Aliüttésznek, úgy tűnik, még egyszer eszébe jutott, kinek a nevében és értékes barátságával jöttem, mert katonai kíséretet adott mellém birodalma határáig. De azt hiszem, máris többet beszéltem erről az útról, mint szerettem volna.

Ez az út azon túl, hogy megalázott, mindent el is vett tőlem, ami kedves volt számomra. Amikor visszatértem Milétoszba, Damaszenór mentegetőzve és a kezét tördelve kérte elnézésemet és bocsánatomat. Nem értettem, miért beszél így velem, mi bánthatja, amikor mindig olyan kedves és segítőkész volt irányomban, soha nem tett semmit ellenem, soha meg nem sértett, míg végtére kibökte, hogy négy napja sehol sem leli a feleségemet, Tentamont. Elmondta, hogy Tentamon négy nappal korábban a palotából a városba ment, hogy bevásároljon néhány életbevágóan fontos csecsebecsét, s ő, magától értetődően és rangjának megfelelően komoly kíséretet adott mellé. Feleségem ennek ellenére valahogy mégis elveszett, s hiába kutatnak emberei nagy erővel utána éjjel-nappal, nem találják se égen, se földön. A hír lesújtott. Elképzelni sem tudtam, mi történhetett. Hiába kerestem az okát a történeteknek; fogalmam sem volt, ki akarhatott ártani szegény Tentamonnak, de azt sem tudtam elképzelni, esetleg mi készíthette őt arra, hogy elszökjék. Tanácstalanul róttam Milétosz utcáit, minden üzletbe, minden műhelybe, minden kocsmába, minden fogadóba, minden kapualjba benéztem, s minden alkalommal csalódnom kellett. Hét nap és hét éjszaka jártam fáradhatatlanul a milétoszi utcákat, kérdezgettem az embereket, bőkezűen szórtam a pénzt és az ajándékot - hasztalan. Iput kétségbeesetten, mogorván loholt az oldalamon, gyatra görögséggel alkudozott mindenféle söpredékkal az ivók sötét szegleteiben, hátha megtud valamit, az utcákon sör- és bor edzette hangján egyfolytában Tentamon nevét kiabálta, és minden este és minden reggel sírva fakadt.

A nyolcadik nap reggelén visszatértem a palotába, megfürödtem, illatos olajokkal kenettem meg a testem, kifestettem a szememet és legpazarabb aranyláncomat akasztottam vézna nyakamba. Így felöltözve Damaszenór elé járultam, meghajtottam előtte a hátam, és elbúcsúztam tőle. Nem tölthettem el több időt Milétoszban, Gorasz hajója várt, és a viharok beállta előtt még Küproszt érintve haza kellett térnem. Mindazonáltal arra kértem barátomat, Milétosz türannoszát, hogy ne feledkezzen meg rólam és eltűnt hitvesemről, s ha netán fellelné őt és gyermekemet, aki hamarosan meglátja a napvilágot, amint lehet, küldje haza mindkettőjüket,

Szauba, a Hápi partjára. Damaszenór megígérte, hogy így lesz, soha nem hagy fel a kereséssel, azzal utamra bocsátott.

Keserves utazás volt. Négy esztendő alatt, amíg Tentamon velem élt, felfogtam és hozzászoktam, hogy nem vagyok egyedül, legalábbis nem úgy, ahogy annak előtte. Ez az érzés ott, a tengeren, Miléosztól Küprosz szigete felé hajózva, végérvényesen és visszahozhatatlanul eltűnt. Tegnap még örültem Tentamonnak, örültem a gyerekemnek, mára mindkettő (hirtelen és érthetetlenül) semmivé lett. Egyik pillanatról a másikra. Mintha soha nem is léteztek volna, mintha csak a képzeletem játékaik lettek volna. Néha úgy érzem, nem is lehettek mások. Olykor az az érzésem támad, hogy csak illúzió volt Tentamon, csak kitaláltam őt, hogy ne legyek annyira egyedül. Így hát nem is eshetett teherbe, és nem is tűnhetett el megmagyarázhatatlanul a hasában növekvő magzattal együtt. Hiszen éppúgy elképzelhetetlen, hogy az istenek pont egy magamfajta férfi magjából csíráztassanak új életet, mint ahogy elképzelhetetlen az is, hogy egy nő olyan emberhez kösse az életét, amilyen én vagyok. Ehhez az élet túlságosan nagy, túlságosan komoly, megismételhetetlen és szent dolog.

Ilyen nagy az én nyomorúságom.

Nem tudom, ezek után mit mesélhetnék Küproszról. Szép tájak és múltjukra büszke akhájok fogadtak ezen a szigeten, tisztelettel teljes félelemmel bántak velem, mint mindennel és mindenkivel, ami, vagy aki Egyiptomból származik. A görögök között a legostobábbak ők, akikkel valaha találkoztam, ám barátságosak, jó szándékúak és végtelenül kedvesek. Mindazt, amit uram reám bízott, könnyedén elvégeztem közöttük, s még (valójában csak névleges hatalommal bíró) királyuk is boldog volt, amikor arról beszéltem, milyen szívesen vigyáznák egyiptomi csapatok Küprosz biztonságát.

Mégis mesélnem kell egy kicsit, bár legszívesebben abbahagynám az egészet. Hamarosan úgyis meghalok. De nem hagyhatom említetlenül találkozásomat Joakházzal, a zsidóval.

Joakház Jeruzsálemből menekült Küproszra, amikor otthonát a babiloniak feldúlták és kifosztották. Ez nem sokkal azután történt, hogy atyám elhagyta Jeruzsálemet, Uahibré babiloniakkal vívott háborújának a végén. Nabukudurriuszur emberei a város eleste után, a folytonos lázadások miatt elhurcolták a zsidókat Mezopotámiába, hogy a rabszolgájukká tegyék valamennyit. Joakház ekkor szökött Küprosz szigetére, ahol üzleti érdekeltségei és csordultig teli raktárházai voltak. Üzletfelei befogadták és ellátták a legszükségesebb dolgokkal, de előtte alaposan, módszeresen kiforgatták mindenéből, amije maradt. Mégsem esett kétségbe. Kölcsönt vett fel a küproszai zsidó kereskedőktől, ebből kocsmát nyitott, és dolgozott reggeltől estig egyfolytában, kivéve minden hetedik napot, amikor, zsidó szokás szerint, bezárkózott a házába, és semmivel nem volt hajlandó törődni, ami a világgal kapcsolatos. A zsidók ugyanis úgy tartják, hogy egy hónap nem háromszor tíz, hanem négyszer hét napra tagolható, s a hetedik nap, azaz a szombat pihenőnap, amikor nem dolgozhatnak, de még csak el sem hagyhatják a házukat. Egyetlen Istenük parancsolja ezt nekik. Hogy miként tettek szert erre az egyetlen istenre, már említettem, ezúttal nem bonyolodom bele a kérdésbe, már csak azért sem, mert nem biztos, hogy ismerem a teljes igazságot, de, még ha ismerem is, nem valószínű, hogy torzítások nélkül el tudom mondani. Korábban sem kellett volna ilyesmiről fecsegnem. Elmesélem viszont a szombat rövidke történetét, ahogyan Joakháztól hallottam: Állítólag miután az Isten (akit ő általában csak az Úrként emlegetett), megteremtette az időt, s az időben a hét napból álló hetet, minden napnak párt is adott, kivéve az utolsónak, a szombatnak. A szombat addig-addig szomorkodott ezen, mígnem az Isten megszánta, és párjául a zsidókat rendelte. Azóta a zsidók a hetedik napon csak és kizárólag Istennel foglalkoznak, és szeretett menyasszonyukkal, a szombattal.

Joakházzal egyébiránt a saját kocsmájában ismerkedtem meg, ahová bánatomat orvosolni tértem be küproszai teendőim végeztével. Nagy becsben tartotta ő is az egyiptomiakat, mint a sziget valamennyi lakója, ezért tüstént mellém telepedett, és hajnalig beszélgettünk. Azt hiszem, az istenek azért vezették lépteimet éppen az ő ivójába, hogy ismét tapasztaljam, mennyire nincs lényegi különbség ember és ember között. Joakháznál becsületesebb, bölcsőbb és együtt érzőbb emberrel sohasem találkoztam, s az az éjszaka, amit a kocsmaszobánál ülve, tüzes, zamatos bor mellett végigbeszélgettünk, életem egyik legszebb éjszakája volt. Görögül beszélgettünk, pedig egyikünknek sem volt anyanyelve a görög. Az életünkről beszélgettünk, pedig oly távol álltunk egymástól, mint krokodil az íbisztől. Akkor láttam őt először és utoljára, de azóta is hiányzik, s azelőtt csak azért nem hiányoltam a társaságát és bölcsességét, mert nem tudtam arról, hogy létezik. Joakház bölcsessége még mindig fiatal népének öreges, megszívlelendő bölcsessége volt, s ez a nép oly sokat szenvedett, mint talán egyetlen másik nép sem a világon, s mindezen szenvedések ellenére mégis talpon maradt. Joakház úgy vélte, a hagyományok ereje tartja életben a népet, köztük nem utolsósorban a szombat. Azt tanácsolta nekem is, hogy éljek úgy, ahogyan a szüleimtől láttam, éljek úgy, ahogy a vallásom kívánja, s ha így teszek, úrrá lehetek a fájdalomakon, s maradhatok az, ami vagyok, s ami mindig is voltam.

- Ha azt gondolnád - fejtegette aztán elrévedve -, mint sokan teszik, hogy a szombat megtartása ostobaság, amely mindössze a pusztító henyélést szolgálja; hogy semmi egyéb, mint a lustaság melegágya, akkor azt kellene mondanom, súlyosan tévedsz. Isten határtalan bölcsessége nyilvánul meg a szombatban is. Szombaton a zsidó és családtagjai leülnek asztaluk mellé, beszélgetnek egymással, beszélgetés közben érzik, hogy összetartoznak, hogy mindennél szorosabban együvé tartoznak. Meghallgatják egymás szavát, egymás bajait, egymás örömeit, s ezáltal semmi egyebet nem cselekszenek, mint teljesítik a vallási parancsot: az Istennel foglalkoznak. Hiszen szeretteinkkel lenni, szeretteinkre figyelni annyi, mint az Istenre figyelni. Istenünk legfontosabb, legszentebb parancsa a szeretet. Sok idegen ugyan nem hiszi ezt el, mert csak a felszín látja, s a felszín ezúttal is csalóka képet mutat. A felszín szerint bosszúálló és kegyetlen isten a miénk. Ám aki mélyebbre hatol hitünk rejtelseiben, ráébred, hogy ez egyáltalán nem így van. Az Úr mondta: semmit ne tégy a te felebarátodnak, amit magadnak nem tennél! Mondd, Amenemhát uram, van-e ennél emberségesebb és szebb gondolat a világon? Ugye, nincs?

Be kellett ismernem, hogy igaza van. Sokáig beszélgettünk még, s ebből a szelíd, okos emberből egyszerű, csendes nyugalom áradt hatalmas, zaklatott nyugtalanságomba, mély szomorúságomba. Nem tévedek túl nagyot, ha úgy vélem, keserű kétségbeesésemben az istenek különleges kegye nyilvánult meg irányomban azáltal, hogy utamba vezérelték ezt a férfit.

Nem tudok többet beszélni Küproszról (ha mindez egyáltalán Küproszról szólt, máris többet mondtam el, mint szerettem és tudtam volna). Joakházról sem. Ennyit azonban feltétlenül el kellett mondanom róla. Mert ha róla nem beszélek, akár csak ilyen hazugul is, ennyire pusztán említés-szinten, akkor valami egészen lényegeset, valami egészen alapvető fontosságút hagyok ki elbeszélésemből. Mondjuk azt, amiért egyáltalán elbeszélem az életem dolgait. Éppen ezért semmiképpen nem hagyhatom ki, legalábbis meg kell említenem. Ám éppen ezért nem tudok többet mesélni róla. Ő ok. A többiek többnyire következmények, események, történetek, jelek, olvasatok, készen kapott, készen vett termékek. Ő viszont eredeti. Mint (elsősorban és mindenek felett) Hotepheré. Mint (talán) Tentamon. Mint Iput. Mint anyám és apám. Mint Kia és Rauszer. Mint azok, akiket igazán sohasem ismerhettem meg. - És itt zavarodtam bele újra...

Gorasz hajóján Küproszról Egyiptomig, minden bánatomnak ellentmondva csodálatos volt az utazás. Csak és kizárólag olyan történt, amit annak idején Uszerkaf mesélt a nagy Nékó-kalandról: csupa kellemesen izgalmas esemény. Annyiban kellemesek és annyiban izgalmasak, amennyiben Uszerkaf mesélt róluk, de még soha addig nem volt hozzájuk szerencsém: a víz például hatalmas, magasba tornyosuló, hatalmas hullámokat vetett. Pontosan olyanokat, amilyeneket valójában sosem láttam azelőtt, de amilyeneknek (és épp ilyeneknek) elgondoltam őket. A hajótest pedig vesztettül táncolt ezeken a hullámokon - Uszerkaf mindenesetre egykor így mesélte, s amit éreztem, úgy hiszem, azzal lehetett azonos, amit a meséjéből sejtettem. Miért nem éreztem ezt már akkor, amikor elhagytam Kemet földjét nem kevésbé lehetetlen, lélekvesztő hajó fedélzetén? Talán mert nyugodtabb utam volt, talán mert nem figyeltem. Talán másra figyeltem. Maga a kérdés butaság. - Nem tudom, nem emlékszem. Egyre kevésbé emlékszem.

Amikor többhónapnyi távollét után újra Kemet földjére léptem, a királyi testőrök alsóbb rangú parancsnoki nyakláncát viselő Szirenput, Teje idősebb fia fogadott. Én intéztem el annak idején, elindulásom előtt, hogy a fáraó testőrségének tisztje legyen, hiszen anyja révén született, teljes jogú egyiptominak számított. Tőle értesültem szüleim két hónappal azelőtti haláláról. Ez a hír éppoly váratlanul ért, mint Milétoszban Tentamon eltűnése, s éppen olyan megrendítő volt, mint az. Szirenput és Iput támogattak a hordszékbe, amelyet uram és parancsolóm, Egyiptom Napja, a dicsőséges Jahmesz fáraó küldött elé. Hosszú napokig tartott az utunk a szárazföldön Szauig, de semmire sem emlékszem belőle. Nem emlékszem Teje arcára, nem emlékszem Kiára és Rauszerre, akik házamban vártak rám, nem emlékszem a fáraóra, milyen volt, amikor fogadott legbelsőbb szobájában. Csak arra emlékszem, hogy visszaadtam neki az alsó-egyiptomi királyi pecsétet, és azt kértem, biztosítson számomra szerény írnoki állást levéltárában, mert úgy érzem, egyedül a tekercsek illata képes életben tartani hátralévő éveim során. Jahmesz teljesítette kérésemet, kinevezett a királyi levéltár írnokainak előjárójává, de megparancsolta, hogy tolmácsként továbbra is álljak a rendelkezésére éjjel-nappal. Megdicsért utamon tanúsított ügyességemért, és elmondta, hogy jogos örökségemet, atyám házáat testőreivel őriztette, hogy visszatértemig senki ne hatolhasson be oda. Én megköszöntem irántam való nagylelkűségét, és kértem, hogy a nagy csarnok írnokai közül a legtudósabbat bocsássa rendelkezésemre, hogy lemondjak atyai és anyai örökségemről a húgom, Kia és a családja számára. Jahmesz beleegyezett kérésembe, és megkérdezte, hogy mit szólnék ahhoz, ha sógoromat, Rauszert, akinek munkájával mindenki igen elégedett, s akit ő maga is megkedvelt, kinevezné a nagy csarnok írnokainak előjárójává. Megköszöntem neki ezt is, aztán visszavonultam a házamba, lefeküdtem az ágyamra, és fejemre húztam a takarót.

Öt napig feküdtem moccanatlanul, s az ötödik napon is csak azért keltem fel, mert két idősebb nővérem, Noferet és Szitamón rontott be hozzám, nekem támadtak, pipogya, önző fráternek neveztek, és pocskondiáztak pergő nyelvvel sokáig. Lassan rájöttem, mi a bajuk: nem tetszik nekik, hogy Kiának akarom adni atyám és anyám házáat, sem az, hogy Rauszerből a nagy csarnok írnokainak előjárója lett, míg az ő férjeik nem léptek előrébb a hivatali ranglétrán. Túlságosan gyenge voltam ahhoz, hogy válaszoljak nekik, csak a kezemmel intettem, hogy hagyjanak békén, amit ők persze figyelembe sem vettek. Végül Teje és Szirenput dobta ki őket, ám még az utcáról is behallatszott rettentő visítozásuk és panaszaik.

- Fel kell kelned, Amenemhát - közölte velem Teje szigorúan, amikor újra szobámba lépett. - Meg kell íratnod a papiruszt a házad sorsáról a törvényben legjáratasabb tiszteletre méltó palotai írnokkal, meg kell hallgatnod a kis Baufrét, hogy mennyit tanult a te kedvedért, amíg távol voltál, és be kell menned a hivatalodba, hogy bebizonyítsd, nem vagy a legutolsó, alávaló, gyenge férfi! Ha viszont továbbra sem teszel semmit, Íziszre és szeretett férjem, a te kiváló, nálad ezerszer különb barátod emlékére mondom, faképnél hagylak én is, ahogy Tentamon

úrnő tette! Meg kell mondanom még azt is, ahogy így elnézem azt a bárgyú képedet, bizony erősen megértem, miért tette azt, amit tett!

És ismét csak be kellett ismernem, hogy igaza van. Összeszedtem hát magamat, és úgy tettem, amint javasolta. Szüleim háza Kia és Rauszer tulajdona lett, amit két idősebb nővérem soha nem bocsátott meg nekem. Haragjukban mindenféle pletykákat terjesztettek rólam, többek között azt, hogy nem saját kérésemre kerültem oda, ahová kerültem, hanem azért, mert elvesztettem uram kegyét ostobaságom és romlottságom miatt. Azt is híresztelték, hogy feleségem egyáltalán nem hagyott el, hanem fősvénységemben jó pénzért eladtam Damasznónak. Teje ugyan lépten-nyomon védelmezett ellenük, úgy kardoskodott mellettem, mintha a tulajdon fia volnék, és Kia is megszakított mindenféle kapcsolatot velük - mindez mit sem ért: tekintélyem rohamosan fogyott.

Persze, nem csak nővéreim miatt vesztettem el a köztiszteletet, hanem azért is, mert a levéltár előljárójaként nem számítottam túlságosan fontos beosztású férfiúnak, noha a bennfentesek tisztaiban vannak azzal, mennyire jelentős beosztás ez. Mindenesetre ezen a poszton már nem tartoztam a szűk hatalomhoz, nem számítottam a fáraó jobb kezének, ahogyan addig sokan gondolták (jóllehet ez sohasem volt igaz). Kikerültem Jahmesz közvetlen politikai környezetéből, egyrészt azért, mert a fáraó jól látta, mennyire alkalmatlan vagyok a napi feladatok megoldására, másrészt, mert helyzete megszilárdult, már senki nem tekintette törvénytelen uralkodónak, ezért nem volt szüksége arra, hogy kipróbált hűségű emberekkel vegye körül magát, még akkor is, ha azok rossz államférfiak. Továbbra is viselhettem a királyi barát címét, bármikor bemehettem hozzá, ő is gyakran küldött értem, én maradtam első számú tolmácsa - de minderről az egyszerű embereknek fogalma sem lehetett, hiszen ők csak a felszínt látták, véleményüket a felszín formálta. Ezért attól fogva nem köszönt mindenki előre az utcán, nem hajlongtak előttem a legrégibb nemesi családok sarjai is, és néha bizony azt vettem észre, hogy ferde szemmel tekintenek rám. Mindez nem zavart különösképpen. Ezzel szemben bizonyos, hogy szótlán lettem és mogorva, a hajam fél év alatt kihullott, fogaim elromlottak, és semmi másban nem leltem örömet, mint a régi tekercekből és a jóféle borokban.

HATODIK KÖNYV

Pszammetik

Közel negyven évig álltam a királyi levéltár élén. Nap mint nap tiszteletemet tettem uramnál, számos alkalommal tolmácsoltam a külföldi követeknek, írtam görög nyelvű leveleket. Uram bizalommal és szeretettel viseltetett irántam, s ezt a szeretet és bizalmat azzal fejezte ki, hogy évek múltán, örököse születésekor megbízott a herceg nevelésével. De soha többé nem emelkedtem olyan közvetlen hatalommal járó állásba, amelyet Jahmesz uralkodásának első hat esztendejében töltöttem be. Nem is vágytam erre. Békésen, csendesén éltem, jóllehet a világ, az Egyiptomon túli világ megörült és megbolondult körülöttem.

Két évvel azután, hogy hazatértem első világjárásomról, meghalt a régóta betegeskedő Nabukudurriuszur, Babilon királya, és halála után irdatlan birodalmában hét évig dült a polgárháború, de a médek nem avatkoztak közbe. Újabb két év elteltével Peiszisztratosz magához ragadta a hatalmat Athén városában, és barátsága jeléül gazdag ajándékokat küldött Egyiptomba. Még ugyanabban az esztendőben elhunyt a barátságtalan Alüattész király, s a trónon fia, a kéjenc, de politikai bölcsességgel megáldott Kroiszosz követte. Kroiszosz is szövetséget ajánlott Jahmesznek, s a polgárháború elültével Babilon immár egyedüli urának, Nabunáidnak; később szövetségre lépett Athénnal és Spártával. Egyiptom ekkoriban szintén megkötötte a barátsági és segítségnyújtási szerződést Athén és Lüdia után Spártával és Nabunáiddal is, majd Jahmesz, ügyességének köszönhetően, megszerezte magának Küprosz királyságát. Aztán, Jahmesz fáraó uralkodásának huszadik évében, abban az esztendőben, amikor Pszammetik herceg, a trónörökös világra jött, a perzsák királya, Kürosz letette a trónról Istuvegu méd királyt, és egész birodalmát a maga hűségére kényszerítette. Lüdia ura ekkor úgy gondolta, hogy erős szövetségeseivel a háta mögött haladéktalanul szembeszáll a perzsákkal, és először is (mintegy nyitány gyanánt) elfoglalta, majd országához csatolta Epheszosz kincsekkel teli városát, amire sokaknak fájt már régóta a foga. - Alig telt bele azonban néhány év, s Kürosz seregei bevették Szardeiszt, Lüdia székvárosát, és Kroiszosz, a gögös, bátor uralkodó országa és alattvalói hitvány pusztulása láttán, máglyán égette el magát.

Egyiptomban azonban senki sem félt, hallván eme híreket, senki sem rettegett, látván, hogy a világ kifordul a sarkaiból. Csak urunk, az öregség súlya alatt lassan meggörnyedő Jahmesz fáraó tartott mindattól, ami elkövetkezik. Onnan tudom ezt, hogy az évek előrehaladtával egyre gyakoribb vendége lettem, mint az egyik utolsó azok közül a férfiak közül, akik nem valamely országrész uraiként szolgálták tovább, de Szauban maradtak, s igazán barátainak számítottak.

A fáraóval szemben ügyet sem vetett a veszélyekre Néith főpapjának, az agg Pefnefdinéithnek fia, Udzsahorresznet, aki akkoriban már néhány esztendeje viselte az alsó-egyiptomi király pecsétőre, a király hadihajóinak főparancsnoka, az egyetlen barát és a palota vezetője címetet, s ezáltal a leghatalmasabb volt Kemet földjének előkelői közül. Udzsahorresznet egyébiránt ügyes, körültekintető, de túlságosan magabiztos politikus volt, akit Jahmesz nem kedvelt túlságosan. Viszont be kellett látnia, hogy egyszerűen nélkülözhetetlen az állami vezetésben. (Ez a férfi amúgy nem sokkal azután került az udvarhoz, hogy én megkezdtem munkámat a levéltárban. Engem mindig lenézett, a hátam mögött kicsúfolt, de szemtől szemben nagyon kedvesen viselkedett velem.)

Most pedig még többet kellene írnom Udzsahorresznetről, hisz oly sok minden szól róla Egyiptom utolsó éveiben - de nem vagyok rá képes. Mindaz, amit tett, önmagáért beszél, s egyébként is oly sok dicsőítő mű született róla, elég azokat elolvasni. Én amúgy sem tudnék azok szellemében írni - holott nem vagyok biztos abban, hogy a hamisság talaján sarjadtak, majd növekedtek sudár, dús lombú fává...

De Udzsahorresznet elárulta törvényes, az istenekkel egyenrangú urát, Egyiptom Napját, a csodálatos istent, Pszammetiket, az én szeretett gyermekemet...!!! Azt állítják többen, szükséges volt ez a tette, hiszen Egyiptom nem állhatott ellen a perzsák mindent elsöprő erejű seregeinek. Ám én azt mondom: az embernek legalább egy dologhoz hűségesebbnek kell maradnia abban az egyetlen életében, ami az istenek megmagyarázhatatlan kegyéből adatott neki. - Miért? Tudom én? Magamat akarom talán igazolni. Én, a legutolsó, a nevetség tárgya, az értelmetlenek közt a legértelmetlenebb meghaltam volna mindazért, ami az én uram volt. Tudom, elárultam egyszer egy fáraót. De abban a hitben tettem (s ma is így hiszem), hogy hamis fáraót árultam el, s ezért az istenek megbocsájtanak ostoba fejemnek. - Hanem mindjárt újra belezavarodom. Magamat akarom védeni, s csak azt érem el, hogy mindenki szeme elé tárom a gyöngeségemet, sötét vakságomat, ostoba, mély ragaszkodásomat, képtelen önállóságomat! Annyira félek...

Mindenesetre Jahmesz huszadik évétől ott lebegett fejünk fölött a rém, Perzsia réme. A fáraó mindent megtett, hogy elriassza Egyiptom határaitól ezt a fenyegető szörnyeteget: erős szövetségi rendszerét még jobban megerősítette, seregeit feltöltötte, és újabb zsoldosokat fogadott szolgálatába, s ez látszólag meg is tette a hatását. Valójában azonban, mint később kiderült, az istenek akarataival ő sem szegülhetett szembe.

Mint említettem, éppen akkor született (számos lány után) törvényes fia, amikor Kürosz magához ragadta a hatalmat. Ez megkétszerezte erejét.

A fiú, a trón örököse a Pszammetik nevet kapta. Apja ezzel is hangsúlyozni kívánta, hogy ahhoz a dinasztiahoz tartozik, amelyet a nagy Pszammetik fáraó alapított, miután kiűzte az asszírokat, több mint egy évszázaddal korábban. Amikor a herceg betöltötte ötödik évét, engem ért a megtsiszteltetés, hogy bevezessem őt a bölcsesség birodalmába. Attól kezdve napom egy részét a palota zárt kertjében töltöttem, az írás művészetére oktattam Pszammetiket, és sok örömöm telt benne. Úgy éreztem, mintha a saját gyermekem lett volna, jóllehet tudom, micsoda istenkáromlás ez. Éles eszű, kíváncsi gyermek volt a későbbi fáraó, könnyen tanult és nehezen felejtett, csak jót mondhatok róla. Ugyanolyan érdeklődő volt, mint az apja, szemei ugyanúgy csillogtak, s anyjától sem a görög izgágaságot, hanem a mindent megfejteni-vágyó értelmet örökölte. Igazán könnyű dolgom volt, midőn a bölcsesség mézét csorgattam folyton újra, folyton tudásra éhes szájába. Mogorvaságom mindig megenyhült, ha vele lehettem.

A Pszammetik tanításában fellelt örömen kívül azonban nem sok jó történt velem. Ami kevés mégis, azt gyorsan ellensúlyozta valami nagy szerencsétlenség, valami nagy-nagy bánat, valami erős, hosszú fájdalom. Az jó volt, hogy Kia és Rauszer sokszor meglátogattak, és sosem unták meg vég nélküli szószaporításomat. Jó volt az is, hogy a kis Baufré felcseperedett, kiváló írnokká érett, s én jól jövedelmező állást jártam ki számára, és még kicsiny házat is vettem neki, nem messze az enyémtől. Az is jó volt, hogy Rudzsedet és Nofer, Traszibülosz lányai, Baufré nővérei, akik akkor már évek óta férjnél voltak, számos gyermekükkel gyakran kerestek fel, hogy megédesítsék magányomat. Még az is jónak mondható, hogy így tettek azután is, hogy édesanyjuk, Teje megtért őseihez, semu, a forróság évszakában, Jahmesz huszonkilencedik esztendejében. Teje halála azonban már semmiképpen nem nevezhető másnak, mint borzalmas tragédiának, iszonyú veszteségnek. Ráadásul még ugyanabban az évben elvesztettem Iputot, kedves rabszolgámat is, akinek ugyan megváltás volt már a halál, hiszen a

mértéktelen sörfogyasztástól egész teste felpuffadt, és nehezen szedte a levegőt, nekem mégis nagyon nehéz volt megválnom tőle, aki oly sok esztendeig szolgált hűségesen. Mindkettejüket igen megsirattam, és testüket gondosan bebalzsamoztatva díszes sírban helyeztem el.

Ekkor ajándékozott nekem Szirenput egy Kús földjéről származó, fekete bőrű rabszolganőt, hogy gondomat viselje. Ugyanakkor felkeresett egy megtört, rettegő férfi, és arra kért, vegyem meg őt és családját házkörüli szolgálatra, mert különben hitelezői megölik, felesége és gyermekei pedig nyomorultul éhen vesznek. Én visszautasítottam kérését, s inkább kifizettem tartozásait, amin annyira elcsodálkozott, hogy megköszönni is elfelejtette. Nem azért cselekedtem így, mert nagylelkű vagyok, hanem mert nem tartottam igényt férfi rabszolgára, s különösen nem egy egész családra - Titaka, a kúsi lány mindenben tökéletesen jártas volt, mindent el tudott végezni szerény háztartásomban.

Így teltek a napjaim. Reggel a levéltárba, majd legfontosabb teendőim végeztével a palota zárt kertjébe mentem, ahol Pszammetik várt rám; onnan hazafelé vettem az irányt, hogy meg ebédeljek, végül vissza a levéltárba, esetleg a fáraó színe elé, de másfelé soha. Egyszerűen, unalmasan éltem.

Nem sokkal Teje és Iput halálát követően határoztam el, hogy még egyszer megpróbálom felkutatni Hotepherét. Abban az időben már idős férfiúnak számítottam, hiszen betöltöttem ötvenegyedik életévemet, s egyre többet merengtem hajdanvolt ifjúságomon. Tizenkilenc esztendősen ismertem meg és vesztettem el Hotepherét, huszonnyolc éves voltam, mikor Tentamon is elment mellőlem. Kilenc év telt el a két esemény között, s a kilenc év alatt oly sok minden történt! Ám azóta, a királyi levéltár élén megállt az idő. Öregedtem, csordogáltak az órák, a napok; a világban nagy és aggodalmat keltő változások folytak, való igaz - velem viszont nem történt semmi. Huszonhárom éven át minden egyes napom pontosan egyforma, éppen ugyanolyan volt. Csak Pszammetik herceg nevelése hozott új szint hétköznapijaimba, és Teje meg Iput halála tudott kicibálni egykedvűségem sötét labirintusából. Minden másról fogalmam sincs, mikor, hogyan esett meg velem ezalatt az idő alatt, mert mindig mindent pontosan ugyanolyannak éreztem, semmiben nem különbözött egyik nap a másiktól. - Talán ezért vágytam annyira arra, hogy megtaláljam Hotepherét.

Kutatásom azonban, noha minden követ megmozgattam, és (hála Jahmesz Henemibré fáraó csodálatos, isteni bölcsességének) Egyiptom lakosainak nyilvántartása is tökéletesedett legutolsó próbálkozásom óta, ezúttal is eredménytelen maradt. Milétoszba is hiába küldözgettem leveleimet, mit sem tudtak mondani nekem Tentamonról, akit szintén újra keresni kezdtem. Kudarcot vallottam hát megint, s visszasüppedtem az unott, közönyös homályba, ahonnan a kutatás, életem szép napjainak keresése segítségével próbáltam kiráncigálni magam.

És ismét telt napra nap, évre év. Pszammetik herceg nagyon szépen haladt tanulmányaiban, sokkal gyorsabban az átlagnál. Egyiptom népe békében, jólétben élt, biztonságban érezte magát, s nagyon kevesen tartottak a mind fenyegetőbb perzsa veszedelemtől. Mindenki úgy hitte, Egyiptom erős, végeredményben legyőzhetetlen, s egyfolytában tovább s tovább erősödik. Hiszen az is csak növelte biztonságát, hogy Számosz szigetén, ahol annak idején Püthagorasszal találkoztam, Polükratész, a hajdani bronzáru-kereskedő lett a türannosz, és menten felajánlotta szövetségét a fáraónak. Számosz pedig akkorra a legerősebb tengeri flotta urának mondhatta magát, így barátságát mindenki igen becsesnek tartotta. Ám ezt a jelentős nyereséget hamarosan, mindössze néhány kurta esztendő múltán, sokkal meghatározóbb veszteség tette jelentéktelenné: a perzsák könnyűszerrel legyőzték a birodalmának legtekintélyesebb férfiáival, Marduk isten papjaival viszálykodó, nem a hadvezetésben tanúsított tehetségéről, de műveltségéről és bölcsességéről messze földön csodált Nabunáid babiloni király seregeit. Ezután játszi könnyedséggel bevették Babilont, majd nem sokkal később Ninivét, az

egykori asszír székvárost, ahová a megvert király megmaradt csapataival menekült, hogy folytassa a küzdelmet. Ninive, a hírek szerint, amelyeket később a hosszú babiloni fogságból szabaduló zsidók hoztak, porig égett a perzsák bőszejtőgatásai nyomán, mert a hódítók így akarták megbosszulni Nabunáidon azt, hogy bátran, a végsőig ellenállt, s nem hajtott fejet előttük, miután elvesztette fővárosát, a csodák földjét, Babilont. Évekkel később Udza-horresznet erre az eseményre hivatkozva árulta el III. Pszammetik fáraót, s lelkiismeretét mind a mai napig azzal nyugtatgatja (ha kell egyáltalán nyugtatni valamit, ami nem létezik, s talán nem is létezett soha), hogy neki köszönhető, hogy a fekete föld városai nem jutottak Ninive sorsára.

Én, hallván Babilon elestéről, s arról, hogy Ninive ebek harmincadjára jutott, páratlan könyvtárával, gazdag levéltárával, nagyszabású templomaival és erős, vastag, áthághatatlanak hitt falaival együtt, úgy éreztem, közeleg a világ vége. De a Hápi újra bőségesen áradt, áldott vize ismét termékennyé tette a zsíros, ragacos, fekete földet, ami minden kétséget kizáróan azt jelezte, az istenek nem hagyják el Kemet országát, nem hagyják magára Egyiptom népét. Én pedig bezárkóztam legbenső szobámba, elővettem azt az ősi tekercset, amelyet az örök életbe távozott atyám hagyományozott rám, és elolvastam egymás után tízszer a szent írással papiruszra rótt *Paraszt panaszeit*, hogy világosságot gyűjtsak lelkemben, s akaratlanul is összehasonlítsam az egykori, sötét nyomorúságot a mostani, fényes bőséggel. Hanem a szívem tovább háborgott, és a rettegés eget verő, elpusztíthatatlan fészket rakott bennem.

Nehezen tudom folytatni. Olyan keveset akarok mondani, pedig olyan sokat kellene még mesélnem, írnom. Most értem meg igazán, teljes egészében, hogy mennyire csak az ifjúságom tűnt fontosnak, mikor belefogtam ebbe az elbeszélésbe, mennyire csak azt szerettem volna elmesélni, ami fiatalságom éveiben történt velem, s mennyire nem változott ez a mai napig sem. Hiszen ami utána következett, nem is érdekel - mert nem is létezett számomra úgy, ahogyan az azt megelőző évek. Most, persze, bajban vagyok. Hiszen el kell mondanom még néhány dolgot. Már csak azért is, mert anélkül nem lenne értelme annak sem, amit eddig mondtam.

Újabb tíz semmilyen év múlt el az életemből, tíz esztendő Babilon bukását követően, s úgy tűnt, nincs mitől tartani. Kúrosz, a hódítók hódítója meghalt, és birodalmát fiára, Kambü-szészre hagyta, akiről már közvetlen trónra lépése után olyan hírek kezdtek terjedni, melyek szerint az új uralkodó egy vérszomjas, világuralomra áhítozó örült. Ám Egyiptom és görög szövetségesei még mindig bíztak erejükben. Mi, Kemet szülöttei már csak azért is, mert megrendíthetetlen bizonyossággal tudtuk, hogy egyiptomi és líbiai csapatokkal támogatott görög zsoldosaink élő falán és Széth isten birodalmán, a félelmetes sivatagon, valamint a bevehetetlen oázis-erődökön nem hatolhatnak át a perzsa seregek, Számosz pedig, a szövetségeseink, Polükratész türannosz uralma alatt legyőzhetetlen tengeri erővé emelkedett, így biztosította partjainkat a tenger irányából érkező támadások ellen. - Aztán ez az utóbbi reménység egyszerre semmivé foszlott...

Egy délelőtt éppen a palota kertjében beszélgettem a számoszi görögökről az immár ifjúvá érett Pszammetik herceggel. A különös bölcs, Püthagorasz került szóba, akiről azokban a napokban hallottuk, hogy elhagyta szülőföldjét, és a nyugati görög gyarmatokra távozott. Én ezt úgy értékeltem, Püthagoraszt elűzte a türannosz, s mint a bölcsesség barátja, nehezményeztem ezt, sőt, a rosszállásomat fejeztem ki. Pszammetik nem értett velem egyet.

- Azt mondtad valamikor, Amenemhát - emlékeztetett egy korábbi elmélkedésemre -, hogy Püthagorasz egyszer még akár veszélyes is lehet Polükratészre. Akkor nem ésszerű-e, hogy el kellett hagynia a szigetet?

- Nem mondom, hogy nem - hagytam rá. - De amikor Püthagorasz veszélyéről beszéltem neked, alighanem eltúloztam a dolgot. Meg aztán egy uralkodónak mindenféleképpen érdemes olykor nemes lelkűnek mutatkozni, ezzel erejét is bizonyítja, a rokonszenv is nő irányában.

Aztán meg Püthagorasz, be kell vallanunk, túlságosan homályos és bosszantóan fennhéjázó ember, akit a nép sosem fog a lelkébe zárni, amint ő sem szereti meg a népet soha. Ezért nem is hathat a népre, így valójában nem jelent fenyegetést Polükratésznek, akit kedvelnek alattvalói, mert nem felejtetik el, amíg élnek, hogy gazdaggá és hatalmassá tette őket. Azt hiszem, Püthagorasz talán nem is azért kellett mennie, mert politikai veszélyt jelent a személye, hanem egyszerűen csak megsértette Polükratészt, mégpedig úgy, gondolom, hogy érezte vele, mennyire lenézi kereskedő-származása miatt. Ezt nem tudja megbocsájtani egy türannosz. Nem is bocsájthatja meg, ez nyilvánvaló és érthető. Nem állítom, persze, hogy így történt, valahogy mégis erre gyanakszom.

- Esetleg arra - morfondíroztam tovább -, hogy éppen fordítva lehetett, azaz Polükratész sértette meg Püthagoraszt valami módon. Történetesen így is megeshetett.

- Lehet azonban - döntöttem végre -, hogy mégiscsak úgy volt minden, ahogyan először gondoltam, vagyis, hogy Polükratész egyszerűen elűzte Püthagoraszt. Az uralkodók, hatalmukat féltve, gyakran cselekszenek botor módon. Jusson csak eszedbe Hufu fáraó, aki, midőn a varázsló Dzsedí megjósolta, hogy Ré isten egyik papjának felesége magától Rétől vár három fiúgyermeket, akik egykor, a fiai fiainak halálát követően Egyiptom urai lesznek, nyomban el akarta pusztítani a csecsemőket. Micsoda szégyent hozott volna a fejére, ha Dzsedí nem lát át rajta, és nem titkolja el a gyermekek hollétét! És, gondold végig, mit ért volna el azzal, ha megöleti őket? Semmi egyebet, mint hogy saját fejére vonja az istenek haragját! Polükratész sem ért el semmi egyebet Püthagorasz elűzésével, pusztán a bölcsességet nagyra becsülő istenek rosszallását. Nem túl nagy ár ez? Már ha egyáltalán ő űzte el Püthagoraszt, és nem más okból távozott a szigetről. Ám végül is mindegy, hogyan történt, és neked, uram, nem is kell ezzel foglalkoznod. Inkább azzal törődj, hogy jól az eszedbe vésd mindazt, amit a tudós papoktól hallasz a templomok szentélyeiben, hogy számot tudj majd adni a tudásodról, s ne hozz szégyent sem atyádra, sem az én ostoba, vén fejemre!

Tovább azonban nem folytathattam a mondanivalómat, mert a fáraó egyik ajtóállója lépett hozzánk, megkért, hogy búcsúzzam el a hercegtől, és azonnal Jahmesz elé kísért.

- Elégedett vagy a fiammal, Amenemhát? - kérdezte a fáraó, amint magas színe elé léptem.

- Teljes mértékben, uram - feleltem. - Thot isten nagy tehetséggel áldotta meg a herceget, és a tudós papok csodálkozni fognak, mennyire éles eszű fiatalember, amikor szent titkainkról faggatják majd.

- Hála legyen Ámonnak és az összes isteneknek! - sóhajtott fel Jahmesz. - Tudod, úgy érzem, nagy szüksége lesz a tudományára, hamarosan. Én már nagyon fáradt vagyok, úgy vélem, lassan át kell vennie a helyemet. Már csak az tudja felvidítani a szívemet, ha hibátlan testű táncoslányok kigyózó táncot lejtenek előttem, ez pedig elég szomorú a birodalomra nézve. Éppen ezért nem hiszem, hogy sokáig óhajtom viselni még az uralkodás terheit. Nyugodt lehetnék hát, elvégre megszabadulok a gondoktól, ahogy megszabadulok a föld sarától, mégis nyugtalan vagyok. Néha úgy érzem, talán maradnom kellene még, talán többet tehetnék én, mint Pszammetik. De azt hiszem, akárhogy hanyom-vetem magamban ezt a dolgot, akármint szeretném, hogy legyen, végül a fiamnak kell szembenéznie a veszélyekkel. És így a jó, mert ez az istenek akarata, hiszen én már túlságosan öreg, túlságosan gyenge és túlságosan kimerült vagyok.

- De mielőtt elmegyek, elő kell mindent készítenem - folytatta. - S ebben újra a te segítségedhez folyamodom, mint többször hosszúra nyúlt uralkodásom folyamán. Mint régebben, ezúttal is hosszú, nehéz útra küldelek, barátom, még hozzá Számoszra, teljes jogú követi felhatalmazással, hiszen az a szándékom, hogy szádon keresztül az én akaratom szólaljon meg!

- Ahogyan parancsolod, uram! Úgy teszek, ahogyan akarod! De mi szükség van erre? Az új perzsa király talán máris határainkat fenyegeti?

- Még nem, Amenemhát, még nem, de az az idő sincs már messze. Viszont fülembe jutott, hogy Polükratész küldöttei oly gyakori vendégek a perzsák királyánál, mint a szent íbiszek a mocsárban. Ez aggodalommal tölt el.

- És ugyan ki mer ilyet állítani barátodról és szövetségésedről, kegyes uram? - kérdeztem felháborodva.

- Hűséges hívem, Udzsahorresznet kémei jelentették mindezt, s hozzátették azt is: Polükratész már nem igaz barátunk.

- Uram, Udzsahorresznet veszedelmes ember! Jól vigyázz azzal, amit mond!

- Ne oktass ki, Amenemhát! - fortyant fel Jahmesz szavaim hallatán. - Úgy látszik, túlságosan lágyszívű voltam veled, amiért lehetetlen és szerencsétlen férfiú vagy! De be kell látnom, hogy nem tettem helyesen, mert egészen elkanászodtál! Természetesen saját kémeimmel többször ellenőriztettem Udzsahorresznet állításait, és el kell ismernem, hogy az utolsó szög igazak! Ha nem így lenne, nem hívattalak volna!

- Bocsáss meg, uram! - kérleltem. - Valóban tiszteletlen voltam, de, kérlek, ne haragudj meg rám. Azért beszélek még a szokásosnál is nagyobb oktalanságokat, mert félek, reszketek a jövőtől! Ráadásul megöregedtem...

- De meg nem okosodtál! Hanem most nem erről van szó. Mint mondtam, Számoszra kell utaznod, hogy felbontsd a katonai szerződést Polükratésszel, anélkül, hogy ellenségeskedést szítanál! Jobb, ha a háború elérkeztekor nem számítunk a számoszi hajóhadra, s így nem fog meglepetésként érni bennünket, ha a hátunkba támad.

- Ilyen súlyos a helyzet, uram? - csodálkoztam.

- Talán még súlyosabb - bólintott. - Ezért két nap múlva útra kelsz, pazar ajándékokkal telerakott, pompás hajókkal. Ha Számoszra érkezel, a türannosznek azt kell mondanod, én és minden tudományokban jártas papjaim figyelmeztetni szeretnék mint jó barátot, akinek sorsát szívünkön viseljük, hogy vigyázzon, mert nem jó előjel, ha valaki olyan szerencsés, mint ő! Alig ötven emberrel magához ragadta a hatalmat a szigeten, s azóta minden vállalkozása óriási, elképesztő szerencséje segítségével sikeres volt, minden, amibe belefogott, jól végződött! Úgy véljük, azért, mert egyelőre a szerencse legfőbb kegyeltje ő. Ez elbizakodottá teszi, holott inkább óvatosságra kellene, hogy intse. Mert ne feledje sohasem, lebegjen minden pillanatban a szeme előtt: a szerencse éppoly könnyen továbbáll, amilyen könnyedén mellé szegődött! Mert a szerencse olyan, mint a rossz vérű nő, aki minden reggel más és más férfiú ágyában ébred! Ilyesféleképpen beszélsz majd. Ő válaszul, persze, tiltakozni fog, kiválasztott mivoltát bizonygatja majd, és esze ágában sem lesz megfogadni a tanácsot, csak nevet rajta. Te pedig akkor közlöd vele, hogy ebben az esetben, vallásunk szent parancsára mi felbontjuk vele a barátságot, nem kívánjuk többé, hogy hadaival segítségünkre siessen a bajban, s mi sem igyekszünk rajta segíteni, ha elpártol tőle hihetetlen, mesés szerencséje. Amikor pedig ezt mondod, megerőlteted magad, és határozott leszel, ellentmondást nem tűrsz! De azért még hozzátészed, hogy Számosz kereskedőit továbbra is szívesen látjuk, és az egyiptomi kereskedők sem szeretnék elkerülni ezután a számoszi vizeket. Ha mindent ilyenénképpen jól, okosan, körültekintően és hasznosan elrendeztél, azonnal hazatérsz, ám ügyelsz arra, nehogy megsértsd a türannoszt! Polükratész véletlenül se érezze úgy, hogy haraggal válsz el tőle! Értesz, Amenemhát?

- Így lesz, uram! Ámonra, mindent ügyesen elrendezek!

- Nem engedhetjük meg magunknak, Amenemhát, hogy a ravasz perzsák barátaink köntösébe bújva, csalárdul megleljenek bennünket. Ez az oka annak, amit teszek.

- Bölcsességedet maga Thot is megirigyelhetné! - kiáltottam lelkesen.

- Most inkább Thot erejére és furfangjára van szükségünk, barátom - legyintett, majd szokása szerint, a hivatalos ügyeket ily módon befejezettnek tekintve, egészen más hangon valami kellemesebb témára terelte a szót, és hosszasan elbeszélgetett velem.

Néhány nap múltán a tenger sós levegőjén, lábaim alatt az imbolygó hajóval, első utazásomon tűnődtem, midőn Tentamonnal és Iputtal az oldalamon nekivágtam a világnak. Most sem Tentamon, sem Iput nem volt velem, ami mély szomorúsággal töltött el. Talán sírtam is, és lehet, hogy a tengeri szél arcomra szárította maró, sós könnyeimet. Nem tudom, így volt-e, nem voltam igazán magamnál. Csak arra tértem újra eszméltre, hogy ezüsttel pótolts fogsorom hangosan, fülsértően csikorog kiszáradt számban. Ekkor egy pillanatig arra gondoltam, legjobb volna a tengerbe vetni magamat, hiszen a világ úgyis értelmetlen, és minden valószerűség szerint a végét járja. S talán meg is teszem, ha nincsenek a hajón Amenmessze és Ipuki, gyermekkori barátaim. De ott voltak, s amint ez eszembe jutott, lehiggadtam, abbahagytam az önsajnálást, sarkon fordultam, és hozzájuk siettem, mert arcuk látása felderítette hangulatomat. Örültem, hogy a fenséges Jahmesz rám bízta kíséretem összeállítását, így magammal hozhattam őket, katonai kíséretem parancsnokává pedig Szirenputot tehettem meg. Szerettem volna, ha Rauszer is velünk tart, ám hasogató dereka miatt nem vállalta a hosszú utazást; arról nem is beszélve, hogy rettegett a hajózástól, és különben is a nyugdíjba vonulását fontolgatta, semmi egyébbe nem tudott összpontosítani.

Utunk, csakúgy, mint az a régi utazás, nyugodtan, békésen telt. Kalózoaktól nem kellett tartanunk, hiszen a számosziak és saját hajóhadunk messzire riasztotta őket a tengernek azoktól a vidékeitől, amelyeket átszeltünk. Annál gyakrabban akadtunk össze gazdag áruk súlyos terhe alatt roskadozó kereskedőhajókkal: az immáron perzsa uralom alá került türosziak, szidóniak, Búbloszból valók mellett Epheszoszból, Kürénéből, a görög szigetekről, olykor a messzi Itália városaiból útra kelt evezősök keresztettk utunkat. Első állomásunkon, Küproszon, Paphosz kikötőjében számtalan árboc meredezett az ég felé, s miután elhagytuk Küprosz, hogy Kréta irányában folytassuk utazásunkat, alig telt el nap, hogy ne köszönthettük volna a tenger valamely vándorát. Kréta szigetén a hajdan hatalmas Knosszosz városának kikötőjében vetettünk horgonyt, majd feltöltve készleteinket, Kaszosz felé vitorláztunk. Karpathosz, Rhodosz, Kósz és Kalümnosz jelentékeny szigetei, valamint több tucat jelentéktelen földdarab mellett elhaladva értük el Ikariát, majd Számoszt, ahol, természetesen, már mindenki tudott jöttünkéről.

Maga Polükratész fogadott bennünket, és engem saját gyaloghintójába ültetett, úgy vitt kacsaringós, ámulatba ejtő utakon a palotájába. Egyik meglepetés ért a másik után, alig ismertem Számoszra - a gazdagság, a bőség annyira megváltoztatta legutóbbi látogatásom óta. Az egykori szegényes, sötét város most tágas volt, levegős, rendezett. A régi házak helyén pompás paloták emelkedtek, szökőkutak álltak egyik-másik téren. A lakosság szép ruhákban járt, mindenfelé rengeteg rabszolgát láttunk. A türannosz büszkén mutatta nekünk a félkészén is lélegzetelállító Héraiont, a Héra istennő tiszteletére épülő szentélyt, és azt a vízvezeték, amely egy hegy gyomrán keresztül, a sziklán át törve utat magának vezet messzi földről a vizet a számosziak házaiba, márvány medencéibe, aranyos keverőedényeibe. El kellett ismernem, hogy Polükratész hatalma és gazdagsága az istenekével vetekszik. Ez megkönnyítette a dolgomat.

Este, a lakomán újabb meglepetések vártak ránk. A világ legkülönbözőbb tájairól származó különlegességek, díszes arany- és ezüstedények, ismeretlen, bódító italok, édesebbénél édesebb gyümölcsök kerültek elénk az asztalra. De vendéglátónk nem csak így próbált elkápráztatni

bennünket. Tudta, hogy egyiptomiak lévén nagy barátai és tisztelői vagyunk a tudománynak és a művészeteknek, ezért bemutatta orvosát, az Athénból udvarába csábított tudós knidoszi Démokedészt, aki a neves krotóni Alkmaión tanítványa volt, s akinek híre Egyiptomba is eljutott; megismertetett Ibükosszal, a költővel, aki különösen a bordalok szerzése terén árult el nagy jártasságot és tehetséget; végül itt találkoztam először Anakreónnal, a legnagyobb görög verselővel is. Mikor ezeket a kiváló férfiakat társaságában láttam, ártatlanul feltettem neki egy kérdést:

- Látom, nemes Polükratész, bőkezűen bánsz a bölcsesség és a művészet szolgáljaival. Ezért nem értem, miért nem látom udvarodban Püthagorasz, akivel ifjúkoromban találkoztam Számoszon, s aki bölcsesség tekintetében alig felülmúlható.

- Püthagorasz elhagyta Számosz szigetét, kegyes Amenemhát, és őszintén szólva csodálkozom, hogy még nem hallottad hírét - felelt hidegen a türannosz. - És azt is meg kell mondanom neked, nagyrabecsült uram, hogy egy pillanatig sem bántódtam utána, mert bölcsessége híg és értelmetlen, viselkedése pedig veszélyes az államra nézve! Kérlek, ne is hozd őt szóba többé!

- Mindem bizonynyal igazad van, uram, és elnézésedet kérem, amiért fölöslegesen előhozkodtam olyan dologgal, ami kellemetlenül érint - szabadkoztam.

- Szó sincs arról, hogy kellemetlenül érintene - sietett a válasszal ő. - Pusztán csak annyit akartam mondani, hogy kár erre a szót vesztegetni!

Nem is említette többé senki Püthagorasz nevét. Annál több szó esett a számoszi kereskedőflottáról, amely temérdek kincset halmoz fel minden hónapban, meg a győzhetetlen hadihajókról, amelyek messzire riasztják a sziget partjaitól az irigy ellenségeket. Úgy éreztem, máris belekezdhetek küldetésem megvalósításába.

- Nem gondolod, uram - érdeklődtem -, hogy különleges isteni adomány birtokosa vagy? Mióta te vagy Számosz első embere, minden, amibe belefogsz, busás haszonnal zárul. Nem tartasz attól, hogy egyszer majd elpártol tőled a szerencse?

- Nem, kegyes Amenemhát - ingatta a fejét Polükratész. - Nem hiszem, hogy ilyesmitől tartanom kellene. Szerencsém, mint magad is említetted, az istenek kegye, s én mindent megteszek, hogy ne veszítsem el ezt a magas kegyet. Ezért emeltem csodálatos templomot Hérának, ezért áldozok minden nap Poszeidón tiszteletére tíz ökröt, ezer korsó sört és száz korsó küproszi bort, ezért halmozom el ajándékokkal Zeust és Árészt, ezért nem fukarkodom soha Hermésszel és Artemisszel, Héphaisztosszal és Démétérrel sem, és egyetlen isten nincs, aki neheztelne rám, mert senkitől annyit nem remélhet, mint tőlem!

- Mindez elgondolkodtató - ismertem be. - És talán valóban nincs mitől tartanod. Tudnod kell azonban, hogy az én uram, Jahmesz Henemibré fáraó - Élet, Üdv, Egészség neki! - aggódik érted, mert tudós papjai baljóslatú jeleket véltek felfedezni a távoli csillagokban, melyekben ők úgy olvasnak, mint a legtanultabb írnok a szent tekercsek sorai között. Junu, vagy ahogyan ti nevezitek, Héliopolisz városának tanult papjai úgy vélik, s nézetüket osztja maga a halhatatlan fáraó is, hogy a túlzott szerencse rossz előjel. Éppen azért küldött engem hozzád, hogy figyelmeztesselek erre. Azt mondta, kérjelek meg az ő nevében, hogy légy olyan az istenek iránt, mint rabszolga az urához, ne bízd el magad sose, bármekkora sikereket érnél is el, és ne higgy a szerencsének egyetlen szemvillanásnyi időre sem! Mert tudnod kell, nemes Polükratész, hogy a szerencse, ha mégoly mézédés szerető is, amilyennek te most nyilvánvalóan érzed, bármikor, akár a következő pillanatban is cudar ringyóvá változhat!

Polükratész beszédem hallatán láthatólag elgondolkodott. Nem tudom, szavaim hatottak-e rá, vagy agyafúrt, minden hájjal megkent görög lévén megsejtette, miben sántikálok. Alighanem ez utóbbi történhetett, mert egészen másként válaszolt, mint vártam, és ügyesen lezárta vitánkat:

- Mindazt, amit most szádból hallottam, igen sokra értékelem, és boldoggá tesz, hogy urad, az örökéletű fáraó ennyit törődik velem. Hogy lásd, mennyire sokat jelent ez nekem, fogom legkedvesebb kincsemet, atyámtól örökölt drágaköves gyűrűmet, és szemed láttára a tenger habjai közé vetem, hogy ezzel fejezzem ki alázatomat az istenek iránt!

Úgy is tett. Felemelkedett, megkért, hogy kövessem, és a palota egyik erkélyéről széles ívben a végtelen tengerbe hajította gyűrűjét, amelyet addig soha nem vett le az ujjáról. Ennek láttán úgy kellett tennem, mint aki megnyugodott, pedig igazából csak most kezdtem idegeskedni. Elképzelésem sem volt arról, hogy ezek után miként teljesítem uram kívánságát, s ha mindennek ellenére teljesítem, miként kerülhetem el Polükratész haragját. Valahogy mégis sikerült magamba fojtanom keserűségemet, és, azt hiszem, nem árultam el belőle semmit a lakoma hátralévő részében. Azért nem lehetett ez nehéz dolog még az én számomra sem, mert, miután az apró feszültséget okozó vita köztem és vendéglátónk között elült, Ibükosz emelkedett fel, valahonnan egy lantot szedett elő, és erős, zengő hangon saját költeményének dalolásába fogott, holott erre senki sem kérte. Dala Trójáról, a görögök nagy háborújáról zengett terjengősen, cifrán, de voltaképpen semmi egyebet nem tűzött ki céljául, mint egekig magasztalni az egykor ott küzdő hősöket. Végül ekképpen fejezte be hosszúra nyúlt énekét, hogy Polükratésznek kedvében járjon, ugyanakkor saját magát is megfürössze az örökkévaló fényes dicsőség óceánjában:

*Köztük nyered el te a szépség
fényét, Polükratész, az örök diadalmat,
mit dalom által
nyerek el magam.³*

Amint elhallgatott, és az utolsó akkord is elhalt lantja húrjain, mindenfelől ujjongó, elragadtatott kiáltások és hatalmas tapsvihar hangzottak fel, ami minket, egyiptomiakat igencsak meglepett (bár Amenmesszét és Ipukit inkább megijesztette, mint meglepte, hiszen egy árva szót sem értettek az egészből), mivel sem ízlésesnek, sem tetszetősnek nem találtuk Ibükosz dalát. Ám alig csendesedett el a lakomázók serege, Anakreón állott fel kerevetéről, kivette Ibükosz kezéből a lantot, és így énekelt:

*Gyere, gyermek, add a korsót,
hadd iszom ki egyhuzamban,
bele tíz pohár vizet tölts,
bele ötpohárnyi bort önts,
hogy az illemet ne sértsem,
csak örömmel iddogáljak.
Nosza, rajta! Mégse zúgva,
dübörögve és dadogva,
sívitozva, mint a szittyá,
csak igyunk mi móddal-okkal,
vigadozva szép dalokkal.⁴*

Ezt aztán már én is megtapsoltam! Sőt, meg is éljeneztem Anakreónt, és fennhangon bálványoztam bölcsességét (hogy aztán mit se törődjek versbe szedett intelmeivel). Akkor ragadott magával először Anakreón különös, káprázatos, idegen s mégis oly ismerősnek tetsző művészete, amely még az efféle léha, semmirevaló témát is olyan mesterien szólaltatja meg,

³ Ibükosz: *Polükratészhez*, részlet. Kálnoky László fordítása.

⁴ Anakreón: *Bordal*. Devecseri Gábor fordítása.

hogy nem lehet nem örvendezni és álmélnodni és ámuldozni hallatán! Még több dalt kívántam hallani tőle, sokakkal együtt, ám megint Ibükoszra került a sor, hogy új énekbe kezdjen, ezúttal az áldott, szépséges tavaszról (így nevezik a görögök a sarjadás évszakát). És bizony ez a költeménye sokkal szebbnek tűnt, sokkal kellemesebb volt, mint az az előbbi, amelyet csupán azért írt, és azért adott elő, hogy a régi hősokeket dicsérve, mintegy a régi héroszok palástja alá bújva Polükratészt, a türannoszt, és önmagát, a költőt, velük egyenrangúvá tegye, velük egy magasságba emelje. Második versét én is megtapsoltam, már csak azért is, mert ismét Anakreón ragadhatott lantot, és ezzel újabb élvezetet szerzett nekem, s mindannyiunknak. Őt egyre újabb és újabb dalnokok követték, s bizony, egyre magasabbra és magasabbra hágott a hangulat a részegítő italok és a mámorító énekek közepette. Magam is bőségesen felöntöttem a garatra, és ősz fejemre sötét szégyent hozva, hajnaltájt Anakreónnal összeborulva bömböltem hamis hangomon legfrissebb dalát, amely valahogy így hangzott:

*Vizet adj, de bort is, ifjú,
hamar adj pazar-virágú
koszorút: ma még Erósszal
megyek én ököltusára.⁵*

Következő emlékem az, hogy összehányt takarók közt, egy leány ölében fetrengve próbálom túlélni a napsugarak gyilkos támadásait...

De nem folytathattam túl sokáig a küzdelmet, magamhoz kellett térnem, mert Ipuki az ajtómon dörömbölve követelte, hogy azonnal menjek a türannoszhoz. Sebtében magamra kapkodtam a ruháimat, az ijedt tekintetű lánynak odaadtam két arany karperecemet, amitől sikoltozni kezdett és a nyakamba borult. Alig bírtam szabadulni tőle, úgy kellett kituszkolnom a szobából. Az ajtó előtt Ipuki várt rám. Idegesítően vigyorgott (éppen úgy, mint azon a réges régi napon, amikor Rauszerrel visszavittük Amenmessze egyik ruháját, az után az éjszaka után, amelyen Ipuki elvitt egy bordélyházba), és belém csimpaszkodott rögvest.

- Gyere gyorsan, Amenemhát, nagy dolgok történtek ma reggel! - mondta, és húzott maga után folyosóról folyosóra, Polükratész szobái felé. Szinte szaladtunk, és azt hiszem, aki látott bennünket, méltán gondolhatta, hogy még mindig ittasak vagyunk. Ipuki, azt hiszem, az is volt, én azonban minden lépéssel közelebb kerültem a józansághoz, s mire elértük célunkat, zsi bongó, sajgó, hasogató, de tiszta fejfel köszönhettem Polükratészt, aki ugyanabban a pillanatban lépett fogadótermébe, amikor mi, és láthatóan nagyon másnapos és nagyon dühös volt. Meglepődött, hogy bennünket is ott lát, de nem zavartatta magát, és erősen ordítózott ajtónállóival, amiért felébresztették. Azok megilletődtek ugyan, de határozottan állították, hogy nem tehettek másként, és előretoltak egy napbarnította, csupa-izom, csupa-szőr embert, aki mélyen meghajolt a türannosz előtt, és mit sem törődve annak nem sok jót ígérő ábrázatával, ekképpen beszélt:

- Bocsáss meg, ó, nagyhatalmú uram, de, Zeuszra mondom, mihelyt meghallod az én történetemet, és meglátod, mit hoztam a számodra, menten megenyhülsz irányomban, és ezekre a becsületes, istenfélő férfiakra sem fogsz orrolni, úgy hiszem! Engem, nagyhatalmú uram, Szaniasznak hívnak, mesterségemre nézve pedig halász vagyok, nem is akármilyen, Poszeidón a tanúm! Minden hajnalban, még mielőtt Hélios isten felbukkana a keleti tengerből, felszerelem a bárkámat, aztán a sógorommal, meg a fiaimmal kievezek a tengerre, hogy gazdag zsákmánnyal térjek haza - és, Poszeidonnak hála, általában roskadásig meg-rakodva hajózom vissza a partra. Így tettem ma is, hiszen, mint mondtam, így cselekszem

⁵ Anakreón: *Szerelmi párviadal*. Franyó Zoltán fordítása.

minden áldott reggelen. Az istenek, elsősorban Thétisz istennő kegyelméből már a harmadik teli hálót húztuk be a hajóba, amikor az egyik fiam, a nagyobbik, valami csillogó tárgyat vett észre a halak között. Olyan a szeme annak a gyerekek, mint a halászó sasnak, nagyhatalmú uram! Elvégre a halak ezüstös háta is úgy csillog, mint a színezüst, ez a kölyök mégis kiszúrta, hogy valami másként fénylik ott a tömegben. Óvatosan öntöttük a fedélzetre a halakat, és nagy lett a mi örömünk, mert meglettük a sok síkos testű jószág között ezt a gyűrűt - és ekkor a halász diadalittasan felmutatta azt az ékszert, amelyet Polükratész előző éjjel vetett a habok közé.

- Rögtön felismertük benne a te gyűrűdet - folytatta Szaniasz -, és azonnal partra eveztünk, nem kímélve tenyerünkön a bőrt, s én, ahogy szárazföldet éreztem a lábam alatt, máris rohantam hozzád, hogy örömet szerezzek neked, ó, Polükratész, mert bizonynal forró könnyeket ejtettél már kedvelt gyűrűd elvesztése végett!

Polükratész bárgyún meredt a halász nyitott tenyerében heverő csillogó tárgyra, s talán fel sem fogta hirtelen, micsoda hihetetlen szerencse érte megint, én azonban abban a pillanatban tudtam, hogy itt a soha vissza nem térő alkalom. Gyorsan, hevenyészve lefordítottam Ipukinak Szaniasz meséjét, és megkértem, hogy kapjon a fejéhez menten, és fogjon éktelen jajveszékelésbe. Ipukinak sem kellett kétszer mondanom, tüstént siránkozni kezdett, olyan élethűen és hitelesen, hogy a halász és az ajtónállók teljesen összezavarodtak, mivel nem értették, mi történhetett egyik pillanatról a másikra az idegennel. Ugyanakkor én is elkomorodtam, lehajtottam a fejemet, és Polükratész elé léptem. Átöleltem, majd, mikor láttam, hogy tekintete még mindig üresen csillog, bátran belefogtam mondandómba:

- Újabb elképesztő szerencse ért, barátom, kiváló Polükratész! - jelentettem ki síri hangon. - Bocsáss meg, ha mi mégis inkább sírunk, mint örvendezünk. Tudod, mi, egyiptomiak, babonás nép vagyunk. Azt valljuk, s erre tízezer éves tapasztalat tanított bennünket, hogy bizonyos előjeleket komolyan nem venni, súlyos következményekkel jár. Van, amikor az emberi értelem felmondja a szolgálatot, magyarázatot nem talál, ám az istenek ilyenkor jelekkel segítik tájékozódásunkat, nehogy végérvényesen elveszünk az elénk táruló útvesztőkben. Ilyen jel adatott nekünk ma is. Ez a derék halászember hozta a jelet, jóllehet nem tudhatta, mit cselekszik, nem tudhatta, hogy játékszer csupán a halhatatlan istenek kezében. Így van ez rendjén. Így kellett lennie.

- Akit ilyen mértékben segít a szerencse, nemes Polükratész - folytattam -, azzal mi, bármennyire is nehéz és akaratunkkal ellentétes is, nem tarthatjuk fenn a vendégbarátságot, azaz nem segíthetjük meg a bajban, és nem várhatunk tőle segítséget, ha magunk kerülünk nehéz helyzetbe. Ezért, nemes uram, kérlek, fogadd úgy, amit most hallasz, mintha maga a fényességes, istenekkel egyenrangú Jahmesz Henemibré fáraó - Élet, Üdv, Egészség neki! -, akit ti Amaszisznak neveztek, mintha ő maga, Egyiptom istenekkel egyenrangú ura, az arany Hórusz, a Nap fia mondaná: fel kell bontanunk veled a vendégbarátságot, anélkül, hogy kereskedelmi kapcsolataink és baráti érzelmeink megváltoznának! Kérlek, ne nehezítsd meg a dolgunkat, ne ellenkezz, ne bősülj fel, és ne légy meggondolatlan! Most pedig visszavonulok a szobámba, hogy méltó öltözetben és megtisztulva várhassam válaszod. Bízom abban, hogy hamarosan értem küldesz. Az istenek vezéreljenek!

Azzal meghajtottam a fejem, intettem Ipukinak, és méltóságteljesen (már amennyire tőlem tellett) kivonultam a teremből. Szobámba siettem, sarkamban Ipukival, akinek megígértem, hogy, amennyiben jól sikerül a tervem, a fáraó nem lesz hálátlan felbecsülhetetlen szolgálataiért, azaz nem feled el, milyen hasznos szemfülességgel fedezte fel a halász érkezését, s érkezésének jelentőségét.

- De honnan tudtad, mi van nála? - kérdeztem csodálkozva.

- Láttam, amikor kiszállt a hajóból - válaszolta -, ugyanis éppen a kikötőre néz az ablakom. Láttam, hogy fejvesztetten rohan a palota felé. Az örök beengedték mindjárt, amint megmutatott nekik valamit. Kíváncsi lettem, mi lehet az, elészaladtam, és, mintha véletlenül tenném, meglöktem kicsit. Elejtette azt a valamit, amit a markában szorongatott, én pedig nyomban megismertem, hogy Polükratész gyűrűje az, még hozzá pontosan ugyanaz, amit tegnap este hajított vízbe. Nem tudtam ugyan, mennyire fontos ez, azért sejtettem, hogy nem lehet érdektelen dolog, és igyekeztem hozzád, ahogy a lábam bírta.

- És milyen jól tetted, Ipuki! - dicsértem újra. - De most menj, ébreszd fel Amenmesszét és Szirenputot! Szirenput álljon készenlétben az embereivel, te meg Amenmessze pedig gyertek a szobámba!

- Úgy lesz, Amenemhát - bólintott Ipuki és elviharzott.

Én is szaporán szedtem a lábaimat, szobámba érve hamarjában megmosakodtam, megkentem magam illatos olajokkal, kifestettem a szemem, drága gyolcsruhát öltöttem és gyöngyökből fűzött gallért. Lábamra aranyos sarut, fejemre szolid parókát húztam. Éppen elkészültem, amikor megérkezett Amenmessze és Ipuki, szinte egyszerre Polükratész pálcával felszerelt hírnökével. (A görögöknél a hírnökök nagy becsben tartott férfiak, akik mesterségük jelvényeként pálcát hordoznak.) A hírnök hosszadalmas, unalmas, negédes beszédet intézett hozzánk, majd a fogadóterembe vezetett.

Polükratész sápadtan, leverten ült magas széknél. Szomorú tekintettel kínált helyet bennünket is, bort hozatott, és kényszeredetten elmosolyodott. Már felfogta mindazt, ami történt.

- Nagylelkű házigazda vagy, nemes Polükratész - bókoltam. - Remélem, nem sértettelek meg iménti szavaimmal, s nem keserítettem meg túlságosan az örömet. Be kell viszont látnod, hogy nem tehettem mást, mint amit tettem.

- Nem, kegyes Amenemhát - felelt -, nem várom el tőled, hogy hazád szokásai és vallásod parancsai ellen cselekedj. Értelmes ember tudja, hogy egyetlen nép egyetlen fia sem cselekedhet vallásának parancsai ellen. Legyen az írnok, legyen az fáraó. Nem nehezítem meg a dolgodat. Nem tartok haragot, nem érzem magamat sértve. Ennek, már látom, így kellett lennie. Csak egyre kérek, uram.

- Bármire, nemes Polükratész!

- Hajóimat ne sújtsátok nagyobb vámokkal, mint ez idáig. Legyen béke kereskedőim és kereskedőitek között. Én a magam részéről ígérem, hogy Egyiptom hajói ugyanolyan elbírálás alá esnek ezt követően is, mint eddig. Hajlandó vagyok erre meg is esküdni, és az eskü szövege alá odaírni a nevemet, ha te is hajlandó vagy ugyanerre, és rendelkezél olyan érvényes felhatalmazással, ami bizonyítja, hogy minden, amit teszel, az olyan, mintha maga a fáraó, Amaszisz tette volna.

- Természetesen rendelkezem ilyennel - bólintottam, és elővettem, majd átnyújtottam neki a papirusztekercset, amelyet a fáraó pecsétje hitelesített -, és kész vagyok mindarra, amit cselekedni jónak látsz, és nem sérti Egyiptom érdekeit.

Ezzel tulajdonképpen az ügy el volt rendezve, noha még tíz napot vett igénybe, amíg a megállapodást megszövegeztük. Amenmessze és Ipuki nagy segítségemre voltak ezalatt, többször megmentettek attól, hogy Polükratész agyafúrt, csavaros eszű hivatalnokai becsapjanak. Nem tudom, hogy ha Jahmesz előre látja a bonyodalmakat, amelyekkel meg kellett birkóznom, akkor is engem választott volna erre a küldetésre, vagy inkább egy ügyesebb, fondorlatosabb

férfit küld Számoszra, de azt gondolom, nem én lettem volna, akire ilyen feladatot rá mer bízni, ha nem tartja könnyűnek, egyszerűnek és az eredményt kiszámíthatónak. Éppen ezért úgy vélem, azért esett rám a választás, mert a fáraó és kémei túlzottan biztosra mentek, és tökéletesnek hitt tervük végrehajtására én, a hírhedten nagy mamlasz voltam a legtökéletesebb, legmegfelelőbb ember. Bizonyosak voltak abban, miként fogják Polükratészt érinteni intelmeim, és nem hitték, hogy másféle választ is adhat szavaimra, mint amit ők elképzeltek. Nem számoltak azzal, hogy Polükratész nem csak hiú, ellentmondást nem tűrő férfiú, hanem vérbeli politikus, és főként: igazi ión, igazi görög! Tulajdonképpen csak a vakszerencse segített meg, annak (és, természetesen, Ipuki kíváncsiságának és remek ösztönének) köszönhetem sikeremet. Ez pedig, minden bizonnyal, az istenek fintora, hiszen éppen ezt hánytam Polükratész szemére, éppen ez volt az a kitalált ok, amire hivatkoznom kellett.

A gyűrű megtalálását követő tizenegyedik napon ünnepélyes keretek között aláírtuk azt a szerződést, amely Egyiptom és Számosz kapcsolatait újraszabályozta. A kereskedelem terén minden maradt a régiben, katonai szövetségünk azonban végérvényesen megszűnt. Azt hiszem, okos és előrelátó lépés volt ez az örökéletű Jahmesz fáraó részéről, még ha nem is mentette meg Egyiptomot a pusztulástól. A szerződést Ibükosz és Anakreón is versben örököltette meg, s példájukat számos dalnok követte. Ám egyik költemény sem sikerült túlságosan, egyik sem mondható remekműnek, s egyiknek sem emlékszem akár csak egyetlen egy sorára is.

Most, miközben ezeket az oly közeli eseményeket írom nádtollal a finom papiruszra, és az események közben Anakreón barátomról mesélek, a szívem nehéz, a kezem reszket. Mennyire más volt néhány évvel ezelőtt, Számosz szigetén barátom verseit hallgatni, okos szavaira figyelni, mint mostanában! Akkor még ő is tele volt reménnyel, lelkesedéssel; nem tudhatta, hogy hamarosan el kell hagynia Számoszt, mert lelkiismerete nem engedi, hogy a perzsák barátjának, a iónok százezreit leigázók szövetségésének kenyerét egye. Akkor, amikor elbúcsúztunk egymástól a számoszi kikötőben, még azt terveztük, Anakreón ellátogat Kemet országába, hogy megcsodálja a piramisokat, gyönyörködje a Hápi vizében, és betekintést nyerjen mérhetetlen bölcsességünk kimeríthetetlen tárházaiba. Azóta minden megváltozott, már semmi nem olyan, mint ott, a kikötőben volt. Mennyire mást jelentett ott még minden mozdulat, minden szó, minden gondolat, minden tekintet, minden lélegzetvétel, és minden, minden, mint manapság! Még létezett Egyiptom, még álltak Szau falai. - Ma is van egy Egyiptom, de palotáiban árulók és idegenek híznak kövérre a parasztoktól beszédett könnyörtelen adókon. Mire várnak vajon az istenek, a fekete föld hatalmas istenei?

Mindenesetre Számoszról hazafelé jó szél segítette erőskezü evezőseinket, így gyorsan megtettük az utat a Hápi torkolatáig, ahonnan megfeszített munkával nemsokára Szauba érkezünk. A fáraó elégedett volt velünk, és bőkezűen megjutalmazott mindannyiunkat. Amennesse és Ipuki két-két szobor jóvedelmét kapta, mivel mindketten nyugdíjba vonultak, én pedig három teljesen felszerelt, nagyszerű hajót. Szirenpot is előrelépett a katonai ranglétrán, legyezőhordozó lett a tjati mellett. Rauszer, bár nem volt részese a küldetésnek, szintén magas jóvedelemmel vonulhatott vissza hivatalától, és helyét a nagy csarnok írnokainak élén Udzsahorresznet foglalta el, aki egyébként szintén nagyon megdicsért ügyességemért, és ezúttal semmilyen gúnyt nem véltem kihallani a hangjából.

Mindez a dicsőséges Jahmesz Henemibré fáraó uralkodásának negyvenegyedik esztendejében történt, három évvel a fáraó halála előtt.

A fent leírt eseményeket követően, Jahmesz fáraó halálának napjáig mindennapos vendég voltam a palotában. Pszammetik herceg és Udzsahorresznet mellett én lettem a harmadik, aki a fáraó jobbján ülve végighallgatta a jelentéseket a birodalom megannyi területéről színe elé járulók szájából. Én vigasztaltam a fáraót, ha kellett, és én sírtam vele, ha nem tehettem mást -

úgy, mint egykor régen, a sivatagban, az Uahibré ellen vívott háború idején. Halála közeledtével Jahmesz emberebbé vált az embernél, és telve volt rettegéssel, népe és országa sorsa iránti aggodalommal. Még megérte azt a hírt, hogy a perzsák sereget gyűjtenek Egyiptom ellen, de a hadüzenet idején már fia, az én kedves gyermekem, Pszammetik ült Egyiptom trónján.

Jahmesz Henemibré, a két úrnő, a fényes tekintetű arany Hórusz, Ré fia, az erős bika, Alsó- és Felső-Egyiptom királya békésen halt meg: egyik reggelen öltöztető rabszolgái holtan találták arannyal futtatott ágyában. Mindössze két héttel élte túl fia mennyegzőjét Anhneszneferibrével, az uászeti Ámon-főpap leányával. Utolsó politikai tette volt ez a házasság, amely a közelgő háború előtt a birodalom egységét hivatott biztosítani azáltal, hogy a mindig veszélyes, fondorkodó, lázadásra hajlamos uászeti Ámon-papságot a királyi családhoz kötötte: úgy, ahogyan annak idején a nagy Pszammetik, az asszírok legyőzője cselekedte. Anhneszneferibré a trónörökös hitvese lett, s mikor Pszammetik fejére helyezték a vörös és a fehér koronát, ő lett Ámon isteni felesége. Ez a bölcs lépés tette lehetővé azt, hogy a Birodalom egységes egészként fogadja Kambüszész támadását. Jahmesz nem tudhatta, hogy ez sem lesz elég.

Jahmesz fáraó temetése soha nem látott pompával zajlott. Negyven napon keresztül folyamatosan áldozatokat mutattak be minden templomban, a parasztok arcra borulva vonaglottak fájdalmukban, az előkelők tömjént, mirhát, aranyat és ezüstöt ajándékoztak az isteneknek, akik között immár elfoglalta helyét Jahmesz Henemibré, Kemet földjének leghatalmasabb uralkodója is. A temetési szertartáson tízezrek kísérték bebalzsamozott testét, papok ezrei énekeltek a menetben, s a halottas kocsi mögött ott lépkedett az ifjú herceg, akit három nap múltán, a perzsa hadüzenettel egy időben, felékesítettek a két ország koronájával, s homlokára illesztették az Uadzset-kígyót.

Én magam a herceg mögött haladtam a temetési menetben, könnyeimmel küzdöttem, és, mint annyiszor életemben, nem tudtam, mi történik körülöttem. A lakomára is csak vonakodva mentem el, s hamar távoztam, mert képtelen voltam fájdalmamon uralkodni. Most is csak nehezen bírom megfékezni kezem remegését, miközben keserű könnyeim elmaszatolják a festéket a papiruszon, ezért inkább arról mesélek, ami az örökéletű úr, Jahmesz Henemibré fáraó - Élet, Üdv, Dicsőség! - halála után történt Kemet országában. Nem mintha az kevésbé volna fájdalmas és lesújtó.

III. Pszammetik, uralkodói nevén Anhkaré fáraó, trónra lépése után, hogy a gyilkos belviszályt elkerülje, minden magas méltóságú hivatalnokot megerősített hivatalában. Ám ezzel nem elégedett meg, s mint aki jól végezte dolgát, nem tétlenkedett, hanem azonnal kiadta a parancsot Udzsahorreszetnek, hadihajói főparancsnokának, hogy szálljon tengerre, és ne habozzon harcba bocsátkozni a perzsa hajóhaddal, ha szükséges. Ugyanakkor parancsot küldött Menferbe is, a halikarnasszoszi Phanésznak és az athéni Timónnak, valamint a kár Meandrosznak, hogy zsoldosaikkal azonnal induljanak a keleti sivatagba, és vágják el Kambüszész hadainak útját. A spártai Doxosz, a negyedik legnagyobb hatalmú zsoldosvezér pedig arra kapott utasítást, hogy két ezredével a Hápi vonalán álljon fel, Szaual szemben. Maga a fáraó líbiai és egyiptomi serege élén indult kelet felé, csak néhány ezredet hagyott hátra, hogy távollétében vigyázzanak a rendre. Én, bár öreg voltam és törődött, addig könyörögtem uramnak, míg magával vitt erre a veszélyes, megerőltető útra.

Hetekig vonultunk a sivatagban, testem felpuffadt és minden mozdulat nagy fájdalmakat okozott, de nem fordultam vissza, bármennyire csábító volt is a lehetőség. Aztán, amikor a katonai felderítők híreinek érkezésével útvonalunkon változtatni kellett, s újra visszatértünk a fekete földre, különös módon (talán hajlott korom miatt) még betegebb lettem, és Pszammetik ellentmondást nem tűrve hazazavart. Így már Szauban kaptam meg a hírt, hogy Udzsahorresz-

net, ahelyett, hogy megtámadta volna az ellene küldött perzsa-föníciai hajókat, megadta magát nekik, és az egész egyiptomi hajóhaddal (amelyen többnyire föníciaiak szolgáltak) átállt az ellenséghez. Az is Szauban, lázasan heverve jutott a tudomásomra, hogy Kúpros ellenállás nélkül megadta magát a perzsáknak, élelemmel és friss vízzel halmozta el a hajóikat, és nem akadt senki, aki megpróbált volna fegyvert ragadni, védekezni. A perzsák így is felkoncoltak több száz Kúproszon élő egyiptomit, hivatalnokokat, katonákat, kereskedőket.

A fáraó ekkor már Peluszion városa mellett állt, ott várta a sivatagból elcsigázottan felbukkanó perzsa sereget. Két hónapig állt és várt, s amikor valóban megpillantotta a perzsákat, alig akart hinni a szemének: Kambüszész serege cseppet sem látszott elgyötörtnek, éppen ellenkezőleg, életerősen, harci tűzben égve hagyta el a sivatag poklát. Nemrégien megtudtam, hogy ősi ellenségeink, a sivatagi beduinok látták el őket vízzel és friss élelemmel vonulásuk idején, s ők vezették át a pusztítókat a homoktengeren.

Ami ezután történt, arról nincs mit írnom. Sokan, sok helyen elmesélték már Egyiptom vesztét. Mindenki tudja, hogy a halikarnasszoszi Phanész káriai és görög zsoldosseregével a csata előtti éjjelen átszökött a perzsa táborba, felajánlotta kardját Kambüszésznek, és mindent elmondott az egyiptomi seregről. Így a fáraónak semmi esélye nem lehetett a győzelemre. Miután felvirradt az ütközet napja, Timón athéni ezredei és Meandrosz káriai katonái becsülettel végigküzdöttek ugyan a csata nagy részét az egyiptomiak és a líbiaiak oldalán, ám amikor látták, hogy végképp semmi reményük a győzelemre, letették a fegyvert, többé nem tanúsítottak ellenállást. A fáraónak mégis sikerült elmenekülnie, de a perzsa előőrsök Menfer alatt elfogták, így nem maradt ember, aki megállítsa Kambüszészt. Hetek alatt elesett Menfer, és elestek sorban a városok. Végül elesett Szau. A hős Doxosz utolsó csepp véréig harcolt a fővárosért, csakúgy, mint a fáraó testőrsége, de Szaut ez sem menthette meg. Szirenput is ezekben a harcokban kapott halálos sebet. - Nem telt el egy év Jahmesz fáraó halála után, és a perzsa katonák Szau utcáin garázdálkodtak, részegen fetrengtek a kövezeten, levizelték a házak falát, megerőszakolták a nőket, és szórakozásból bárkit meggyilkoltak, aki az útjukba akadt.

Ezekben a borzalmas hetekben én a házamba zárkoztam Rauszerrel és Kiával, akiknek a hódítók az első napokban felgyújtották az otthonát. Azt gondoltuk, itt a vég. Ám Kambüszész hamarosan gátat vetett katonái randalírozásának, megfékezte őket, és helyreállította a rendet. A fáraót nem fosztotta meg trónjától, de az egész birodalmat telerakta katonáival. Azt beszéltek, Küréné ellen tervez hadjáratot, de ebből aztán nem lett semmi, mert a görög város - éppúgy, mint a líbiaiak - ellenállás nélkül megadta magát.

Küréné gazdag polgárai így beszéltek:

- Ha Egyiptom, a hatalmas, a győzhetetlen, a rettenthetetlen, az öröktől fogva létező nem tudott ellenállni Kambüszésznek, miként állhatnánk ellent neki mi, gyenge, háborúban járatlan emberek? Mi értelme volna leromboltatni szép házainkat, feldúlni gyönyörűségeink kertjeinket, veszélynek tenni ki lányaink és asszonyaink tisztességét és a saját életünket, amikor ezt a helyzetet ésszerűen is meg lehet oldani, méltányos összegű adó fizetésével?

A líbiaiak nem így gondolkodtak. Ők úgy érezték, eljött az idejük, és Kambüszész zsoldjában valóra válthatják régi álmukat: végigrabolhatják az egész világot.

Tévedtek. A perzsa seregek megindultak ugyan Kús országa felé, soraikban líbiai segédcsapatokkal, de a katonák jelentős része éhen veszett a sivatagban. Ostrom alá vették az állítólagos sivatagi királyságokat is, amelyekről annak idején, az Uahibré ellen viselt háborúban legendákat hallottam, de ott sem jártak sikerrel. Számos olyan oázis is ellenállt telhetetlen étvágyuknak, ahol egyiptomi helyőrség harcolt - mint például Sziwa oázisa. Más rabolni, dúlni, fosztogatni

tartó seregeket a tomboló homokviharok semmisítették meg. Karthágó, a mérhetetlen gazdagságáról híres nagy nyugati város felé pedig, bármennyire is fájt rá a foguk, el sem indultak a perzsák, mert a seregben lévő nagy számú föníciai katona és kereskedő kijelentette, hogy nem harcol édestestvérei ellen, Karthágó ugyanis föníciai gyarmatvárosból nőtt jelentős tengeri hatalommá.

De megint előreszaladok az eseményekben. Mindez csak mostanában történt, azóta, hogy itt élek Athénban, uram, Pszammetik fáraó halála után. Nem is lényegesek ezek a dolgok, semmi értelme ilyesmire pazarolni a drága festéket. Bármennyi perzsa sereg elveszhet Széth kietlen királyságában, marad éppen elég; bármennyi perzsa katonát megölhetnek, mit sem ér; hiába örült meg Kambüszész, hiába ölet halomra mindenkit maga körül, a birodalom, amelyet atyja és ő teremtetek, áll rendíthetetlenül, erősen, újabb hódításokra készen.

Azért belekezek még egy könyvbe. Papiruszom is, mondanivalóm is fogytán, így hát, azt hiszem, rövid könyv lesz. De még le kell írnom, miként halt meg az ifjú Pszammetik fáraó - Élet, Üdv, Egészség neki! - s miként hagytam el Kemet országát örökre.

HETEDIK KÖNYV

Fekete föld

A perzsa katonák rémuralmának heteiben ki sem mozdultam a házamból. Szerencsésnek mondhatom magam, amiért Kia és Rauszer mellettem voltak, hiszen így volt kivel megosztani félelmeimet, gondolataimat (Titaka, kúsi rabszolgám, noha jó szándékú és ragaszkodó lány volt, erre alkalmatlan lett volna). Ott is maradtak nálam, leégett házuk felépítésére esélyük sem volt. Nem keseredtek el ezen, csak gyermekeikért aggódtak állandóan. Később kiderült, hogy nem esett bántódása egyik gyermeküknek sem, s azt hiszem, ma is élnek. Bízom abban is, hogy Kia és Rauszer a házamban laknak még, és nem a sír mélyén pihen bebalzsamozott testük.

Hetekig éltünk tehát bezárkózva, rettegésben. Aztán eljött a nap, amikor Kambüszész visszaültette a trónra a fáraót, szívünk reménységét, s engem annak a napnak estéjén az égi útjára készülődő Jah isten, a fényes arcú Hold már a trónteremben talált. A fáradt, megtört Pszammetik mellett Anhnészneferibré ült a trónon, állát magasra emelte, arca merev volt a sok festék alatt, a szeme sötéten izzott. Határozottabbnak, elszántabbnak tűnt az elgyötört arkifejezésű fáraónál, s ő volt az, aki először megszólított:

- A felséges úr és én örülünk, hogy látunk, Amenemhát. Kérlek, holnaptól foglald el újra hivatalodat a levéltárban, természetesen, csak ha a háború borzalmas első napjaiban szerzett betegséged teljesen elmúlt már, és maradéktalanul meggyógyultál.

- Örömmel dolgozom újra, kegyes úrnőm! - hajoltam meg mélyen előtte, mindazonáltal mindaddig nem emelkedtem fel, amíg a fáraó meg nem szólított.

- Délben aztán gyere át a palotába - szólalt meg végül ő is, hosszú hallgatás után. - Most menj, pihend ki magad!

Másnap korán reggel a királyi levéltárban voltam, ahol a perzsák nem végeztek különösebb pusztítást. Összeszedtem azt a néhány írnokot, akit találtam, és meghagytam nekik, hogy minden egyes tekercset vizsgáljanak át, vessenek össze a katalógussal, amelyet, hála az isteneknek, épen, sértetlenül találtam meg az erre a célra készített, erős, bronzsal kivert ládában. Magam is segítettem az írnokoknak, amíg tehettem. Délben azonban az arany házba mentem, ahogyan a fenséges Pszammetik kívánta.

Ezúttal egyedül fogadott, Anhnészneferibré nem volt vele. Maga mellé ültetett egy hosszú kerevetre, és így szólt:

- Amenemhát, emlékszel még, amikor Püthagoraszról beszélgettünk?

- Emlékszem, fényességes uram.

- Gyakran jár az eszemben az az ember. Polükratész is sűrűn eszembe jut. Azt hittem, különbek vagyunk náluk, de tévedtem. Polükratész elárult bennünket, s csak atyám és a te bölcs előrelátásod mentett meg attól, hogy hátba támadjon. Árulóvá lett Phanész is. Megértem. Hiszen görögök, érdekből, pénzért csatlakoztak hozzánk, mikor nem láttak több hasznot, odébbálltak. De Udzsahorresznet? - vont fel a szemöldökét, ám érezhetően nem várt választ.

- Nem is ezt akartam mondani - folytatta elmélázva. - Püthagoraszról beszéltem. A görögök nem szeretik, ha valaki más véleményen van, mint ők. Ez lett a bölcs számoszi veszte is, ugye? Még a vallásuk is olyan különös, azt hiszem azért, mert olyan nagyon egyszerű. Egyiptomban a junui pap egészen mást mond, mint a hmunui, az uászeti mást, mint a száui, mégis mind igazat beszél. A görögök szerint viszont csak egy igazság létezik. Jól van ez így, Amenemhát? S ha

csak egy az igazság, mond, honnan tudhatnánk meg, melyik az a számtalan sok közül? Udzsahorresznet az igazság, vagy én? Kambüszész vagy Polükratész? Püthagorasz vagy Peiszisztratosz fiai? Az ám, Peiszisztratosz fiai, Hippiasz és Hipparkhosz! Ők legalább nem hagytak el. Atyám, emlékszem, két esztendeje mennyire megsiratta az apjukat, és te is elég szomorú voltál, barátom! Hát, a két fiú méltó az apjához, ez tagadhatatlan. Igaz, Athén messze van, távol a perzsáktól, könnyű onnan vitézkedni. De akkor is küldtek segítséget, ha nem is sokat. Tegnapelőtt tudtam meg, hogy küldtek. Csak nem ért ide, mert a számoszi hajóhad elfogta a csapatokat szállító hajókat. Görög a görögöt. De nem kell ahhoz olyan bölcsnek lennem, mint ösömnek, a nagy tekintélyű Nekhepszó királynak, hogy megjósoljam: ők sem kerülhetik el a gyilkos perzsa nyilakat!

Ilyen zavarosan, néha határozottan összefüggéstelenül beszélt még sokáig, egyszer-mászor alig-alig tudtam kihámozni szavaiból azt, amit mondani akart. Bort hozattam. A terem ajtajában perzsa katonák álltak, a szolgálószemélyzet sem egyiptomi volt. Inkább fogolyként, mint uralkodóként bántak Egyiptom Napjával. De bort zokszó nélkül hoztak, tüzes küprosz bor.

- Küréné is meghódolt, Küprosz is meghódolt, a líbiaiak is - siránkozott Pszammetik az első kupa bor után, amelyet félelmetes gyorsasággal öntött le a torkán. - Talán övék az igazság? Talán bölcssek és okosak ők? Talán az a helyes út, amelyet választottak? Én azt mondom, Amenemhát, nem lehet az a helyes út! Nem lehet övék az igazság! Ezért úgy döntöttem, nem adom fel.

Suttogóra fogta a hangját, arcvonásai rendezettebbek, szebbek lettek, mint korábban, hangjából eltökéltséget hallottam:

- Nem adom fel, Amenemhát! Leveleket kell írunk titkos írással Uászetbe, Junuba, Hmunuba, Pebe, mindenhová! Te leszel a kezem, Amenemhát! Holnap este gyere el hozzám, tégy úgy, mintha be lennél rúgva! Ez neked nem hiszem, hogy gondot okozna. Hozz magaddal jóféle papiruszt és piros festéket! A többi az én dolgom.

Nem kételkedtem abban, hogy komolyan gondolja, amit mond. Nem is kételkedhettem egy isten szavában. Úgy tettem mindent, ahogy parancsolta. Környezete azt hitte, beleőrült a vere-ségbe, ezért nem vigyáztak rá olyan éberen, mint eleinte gondoltam. Különösebb nehézségek nélkül meg tudtuk írni a leveleket, amelyeket, máig sem tudom, milyen módon, Ámon isteni felesége, Anhneszneferibré csempészett ki a palotából. Gyanítom, hogy a templomok titkos föld alatti járatait és a papok jól kiépített hírhálózatát használta, mindenesetre sok helyre eljutottak a parányi papirusztekercsek.

Egy hónapig úgy tűnt, sikerül összeesküvést szőnünk Kambüszész ellen. A nagy méltóságú papok éppúgy gyűlöltek őt, és éppen annyira visszakívánták a trónra ténylegesen is Pszammetiket, mint az alsóbb papság, a parasztok vagy a kereskedők, akik máris látták, máris érezték, hogy a perzsa adók alatt sokkal jobban fog görnyedni a hátuk, mint a fáraó adói alatt görnyedt. A naukratiszi görögök is szívesebben látták volna Kambüszészt és seregeit a Birodalom határain kívül, mint belül. Szépen haladtak ügyeink.

Aztán egy este, amikor megérkeztem a palotába, uram nem várt engem. De várt helyette egy hatalmas perzsa tiszt, aki késedelem nélkül megragadott, földhöz csapott, és a palota egyik sötét, föld alatti odújába dugott. Napokig, de lehet, hogy hetekig kucorogtam ott, rettegve és mit sem értve, annál többet sejtve. Az állandó nedvességben elgémbereedtem, a kevés élelem folytán legyengültem, lebetegedtem. Senki nem szólt hozzám, nem nézett felém. Nem törődtek velem. Meg se vertek, nem is próbáltak vallatni. Rám se nyitották az ajtót, csak egy lyukon löktek be naponta egy kis kenyeret, meg egy kicsinyke korsó, híg árpasört. Időtlen időkig nem

történt semmi. Míg egy napon végre kinyílt az ajtó, egy szövétnek reszketeg fénye vakította el a szememet, és két férfiú lépett mellém: egy hozzám hasonló vénember és egy nyurga ifjanc.

- Üdvözöllek, Amenemhát - köszöntött az öreg. - Ábrahám, Izsák és Jákob istene áldjon meg téged!

- Köszöntelek én is, Izráel gyermeke - feleltem. Aztán kis szünetet tartva, mialatt tájékozódni próbáltam a valójában halvány, ám a hosszú sötétség után számomra túlságosan erős fényben, hozzátettem:

- Nem árulnád el a neved?

- Dávid vagyok, uram - válaszolt készséggel az idegen -, egyszerű abui kereskedő, kit egykor barátodnak nevezteél, s ezáltal nagy vagyonhoz juttattál. Azért jöttem, hogy lerójam a tartozásom.

- Dávid? Heti legyezőhordozó egykori szolgája? - csodálkoztam.

- Igen, uram, s jelenleg Kambüszész fáraó-király legfőbb adószedője.

- Kambüszész fáraó? - kérdeztem meglepetten, s bár tisztában voltam az egyetlen lehetséges válasszal, azért még hozzátettem:

- És Pszammetik?

- Ő már nem él, uram - világosított fel Dávid. Pontosan azt felelte, amitől féltem.

- Kambüszész, miután rájött, miben mesterkedik, megölette. Téged holnap akarnak megfojtani, de már nem találnak itt rád.

- És te mit akarsz tenni velem?

- Elviszlek innen. A napokban megvásároltam hajóidat, amelyek most megrakva várnak rád Pe kikötőjében. Oda visznek, ahová kívánod. Vagyonos ember vagy, és sok barátod van a görögök között. Van hova menned.

- Nem akarok elmenni, Dávid - ellenkeztem. - Nincs miért élnem.

- Az életet bármikor eldobhatod magadtól, Amenemhát uram - vetett véget a vitának a fiatal férfi, akinek neve titokban maradt előttem, de úgy hiszem, nem lehetett zsidó. - Most inkább gyere velünk, nincs időnk a huzavonára!

Tehetetlenül hagytam, tegyenek velem, amit akarnak. Ők pedig kivezettek aprócska odúmból, karon ragadtak, és végigbotorkáltak velem egy hosszú, sötét folyosón, amelynek vége egy jelentéktelen kis kertbe torkollott. Itt be kellett szállnom egy dísztelen gyaloghintóba, ahol a finom, puha vánkosok között azonnal elaludtam.

Amikor felébredtem, rögtön éreztem, hogy hajón vagyok. Láttam, hogy a rakodótérben fekszem, kipárnázott ládán, vagy valami más efféle alkalmatosságon. Minden tagom sajgott. Gyengének és elesettnek éreztem magam. Hamarosan Dávid lépett hozzám, arcát annyi év múltán is nyomban felismertem a félhomályban, nem úgy, mint a szövétnek törékeny világánál. Levest hozott, amit mohón szürcsöltem fel, az illendőséggel mit sem törődve.

- Jól vagy? - kérdezte.

- Nem mondhatnám - feleltem. - Miért tetted ezt velem?

- Rendkívül vagyonos ember vagyok, Amenemhát, talán a legvagyonosabb Egyiptom földjén. S ezt, mint mondtam, tudtoddon kívül is neked köszönhetem. A fáraó barátjának a barátjában mindenki bízik, még akkor is, ha zsidó. Tartozom neked. S mint becsületes kereskedő, kiegyenlítem a tartozásomat.

- Becsületes kereskedő nem szegődik a perzsák szolgálatába - jegyeztem meg epésen.

- Ne ítélj elhamarkodottan, uram! - csitított Dávid. - Tudod hány egyiptomival találkoztam én, aki nem utált, nem nézett le, nem vetett meg azért, mert zsidó vagyok? Kettővel! A kegyes Hetivel és veled, Amenemhát uram. Pedig elég öreg vagyok már, elég sok évet éltem, tudhatod. El tudod képzelni vajon, milyen életünk van Abu szigetén? A néped gyűlöl bennünket...

- Mert a kosfejű Hnum isten szent szigetén kosokat áldoztok! - vágtam a szavába.

- És mert ügyesen kereskedünk, mert gazdagok vagyunk, mert szót értünk a görögökkel és a föníciaiakkal, és egyáltalán, mert nem olyanok vagyunk, mint ti, nem úgy beszélünk, nem úgy gondolkodunk, nem csupasz az arcunk, és így tovább! Gögösök vagytok, s minket tartotok gögösnek! Pedig ne hidd, hogy annyira fenn hordjuk az orrunkat, mint azt ti hiszitek! Lejjebb eresztettük, sajnos, mint kellene, én mondom. Vannak köztünk olyanok, akik már nem csak az egyetlen Istent imádják, hanem holmi Bethelt, Heremet, Banitot, meg föníciai, egyiptomi és babiloni istenségeket! Gyenge a hitünk, uram, s ezért ti is okolhatók vagytok! De legfőképpen mi vagyunk a hibásak, az az igazság; leginkább csak magunkat okolhatjuk. Ezért álltam Kambüszész szolgálatába. Mert ezután majd nem nyomják el a zsidókat, nem nézik le őket, de tisztelettel és jótékony félelemmel tekintenek rájuk, és én vissza fogom vezetni népemet az igaz útra! Visszavezetem őket Izráel és Ábrahám istenének hűségére!

Dávid elhallgatott, mély lélegzetet vett, és így folytatta:

- De ez az én harcom. Neked ehhez nincs közöd, uram. Ha minden egyiptomi úgy bánt volna velünk, mint te, az első sorokban küzdöttünk volna, és véreztünk volna el a fáraóért! És most nem zavarlak tovább. Aludj! Sokat kell aludnod! Izráel istene legyen hozzád irgalmas!

- Dávid - szóltam utána csendesesen, mert már menni készült. - Mielőtt elmennél, áruld el, mi van Kiával, a testvéremmel, aki a házamban lakott?

- A nővéred és a férje a házadban marad. Erről gondoskodom. Öreg, magatehetetlen emberek, nem ártanak senkinek. Ezt Kambüszész is be fogja látni.

- És velem hogy számolsz el? - kérdeztem még.

- A perzsák megkapnak egy testet. Érték be vele - mondta, és magamra hagyott.

A hajó rakterében feküdtem. Elgyötört, összetört testem puha párnák közé süppedt, a párnák alatt a hajó szikár bordái húzódtak végig, alattuk, tudtam, ott ringanak a Hápi lány hullámai. Zsongó-zsibongó fejem fölött, a deszkákon túl bizonynal Egyiptom kék ege ragyog. Egyedül voltam. Olyan egyedül, mint még soha életemben. A Hápi széles hátán siklottam lefelé, sebesen, mint a vándorló gólya, hogy Pe városában egy rám várakozó másik hajóra szálljak, és keresztülvágjak a végeláthatatlan tengeren. A köztiszteletben álló Dávid, királyi legfőbb adószedő kereskedőflottájával szeltem át a tengert, de a hajók voltaképpen az én javaim voltak, a rakomány tulajdonképpen az én érdemtelenül szerzett, évtizedekig irigyelt, egyik napról a másikra elveszett gazdagságom megmaradt töredéke.

Éltem még, bár inkább meghaltam volna. Az istenek akarata talán? Enyém az igazság? Vagy a hamisság, amely kiváltotta életemet a perzsák hóhéri karmai közül, azonos magával az életemmel, s így végső soron azonos velem? Kell, hogy legyen valami, ami igaz, s valami, ami nem, vagy akármi lehet igaz, s lehet ugyanakkor hamis? Félek, sosem tudom meg a választ.

Túlságosan öreg és túlságosan ostoba vagyok ahhoz, hogy végére járjak mindennek. Inkább hiszem, hogy Egyiptom örök, s hiszem, hogy ez akkor is lehet igaz, ha igaz az ellenkezője is. Egyiptomi vagyok, nem tehetek mást, mint egyiptomiként gondolkodom, egyiptomiként érzek, egyiptomiként hiszek.

Így vélekedtem, amikor Athén városába érkeztem, s így vélekszem most is. Hippiasz és Hipparkhosz vendégeként eltöltött első napjaim azonban minden képzeletet felülmúlóan (és minden igyekezetem ellenére) iszonyatosak voltak. Úgy éreztem magam, mint aki sötét kútba zuhant, reményvesztett voltam és letört. Csüggedtségemből végül különös esemény rázott föl: talán tíz nappal Athénba érkezésem után, miközben minden időmet azzal töltöttem, hogy sikertelenül próbáltam beilleszkedni, berendezkedni az új életemre, Anakreón látogatott meg egy töpörödött, föníciai, görög és egyiptomi ruhadarabokból álló öltözetet viselő öreg-asszonnyal az oldalán.

- Üdvözöllek, Amenemhát! - köszöntött barátom. - Örvendezzen a te szíved, mert most újra anyanyelveden szólhatsz, mégsem találsz süket fülekre, és nem merednek rád értelmetlen tekintetek!

E szavak kíséretében elém tolt a hozzám hasonlatosan aszott vénséget, aki zavartan, nem túl mélyen meghajolt előttem, és bizonytalanul, tiszta egyiptomi nyelven így szólt:

- Ozirisz áldjon meg, Amenemhát!

- Téged is, asszony - viszonztam szavait. - Ismerlek talán? Vagy te ismersz engem? - érdek-lődtem.

- Meret vagyok, Uszerkaf leánya - közölte ő színtelen, fakó hangon.

E nevek hallatán egyik pillanatról a másikra megbénultam, ahogy mondani szokták, leesett az állam, és még levegőt venni is elfelejtettem, úgyhogy erős köhögési roham vett erőt rajtam.

- Ne csodálkozz azon, hogy itt látsz - folytatta Meret magabiztosabban, miután abbahagytam a köhögést. - Az utóbbi tíz évben Küproszon éltem a férjemmel, a nemes Paheré írnnokkal, aki a fáraó küproszai magtárainak volt előljárója. Mikor a perzsák megszállták Küproszot, a hellászi Megara városába menekültünk, ahol férjemnek üzleti érdekeltségei vannak. Tegnap ide, Athénbe is üzleti ügyekben érkeztünk, ám én, midőn meghallottam, hogy te is itt vagy, elhatároztam, hogy felkereslek. Ez a kedves ember sietett segítségemre. Így kerültem a házádba, már ha ez a ház egyáltalán a tiéd.

- Ó, Meret! - sóhajtottam fel, mert eszembe jutott üde lánysága, s végre néhány vonását is sikerült azonosítanom. - Ahogy nézlek és hallgatlak, elszorul a szívem! Mondd, hová tűnt a Tábor, és hová tűnt a fiatalságunk? Hová tűnt bőröd hamvassága?

- És hová tűnt az egyiptomi jólneveltség? - csattant fel Meret. - Ha nem tetszem, ne nézz! Egyébként te már fiatalon sem nyújtottál valami kellemes látványt!

- Bocsáss meg - hebegtem. - Nyelved éppoly éles, mint valaha.

- Ez az egyetlen fegyverem - felelte, majd hozzátette:

- Te meg pontosan olyan tökkelütött vagy, amilyen voltál. Nem értem, hogyan emelkedhetél olyan magas hivatalokba, amilyenekbe emelkedtél. Azonban, ha arra gondolok, miféle állásokat töltöttél be, meg kell értenem, hogy Kemet országának nem lehetett esélye Perziával szemben, rútul el kellett buknia! - és fecsegett megállíthatatlanul, érthetetlenül, vég nélkül. Képtelenség volt követni csapongásait, egyáltalán kibírni is nehezen lehetett, noha Anakreón, láthatólag, remekül szórakozott. Persze, könnyű dolga volt, hiszen nem értett egyiptomi nyelven.

- És apádnak mi lett a sorsa? - akasztottam meg egy alkalmas helyen a szóáradatot, amely kis híján magával sodort.

- Jahmesz hatalomra kerülése után nyugdíjba vonult - világosított fel Meret -, Heti úr gazdagon megjutalmazta. Peben telepedett le, és sokaknak mesélte el Nékó fáraó idején megtett nagy tengeri utazását. Jólétben és közmegebecsülésnek örvendő hunyt el sok-sok évvel ezelőtt.

- És Hapu úrról mit tudsz? - puhatolóztam tovább.

- Hitelezői elől Felső-Egyiptomba menekült - válaszolt készséggel erre a kérdésemre is Meret.

- Később onnan is odébbállt, míg végül nyoma veszett.

- És Hotepheré? - kérdeztem remegő hangon.

- Ha jól tudom, feleségül ment egy pa-tumi kereskedőhöz, valamikor Jahmesz fáraó első évei körül. Hamar özvegységre jutott, és egy föníciaihoz ment másodszor nőül, valami búbloszihoz, akivel aztán Karthágóban telepedtek le. Néhány évvel ezelőtt Küproszon karthágói kereskedőktől hallottam, hogy igen nagy tisztelet övezi abban a távoli városban. Nem tudom, él-e még, de alighanem meghalt már, hiszen nálad is, nálam is öregebb volt.

- Egykor minden vágyam volt, hogy hozzám jöjjön feleségül - motyogtam.

- Szerencsére volt annyi esze, hogy elutasítson! Őszintén szólva, azt sem értem, egyáltalán mi köze lehetett hozzád! Ostoba voltál, miként most, és csúf: alig kevésbé, mint manapság, ráadásul akkoriban még szegény is! Úgy hittük, nem túl fényes jövő áll előtted, habár ebben, kivételesen, tévedtünk, ezt azonban abban az időben nem sejthettük, hiszen csak évek múlva derült ki. Mindennek tetejébe pogány, műveletlen, otromba görögökkel cimboráltál! Nem tudom, mivel csábítottad el Hotepherét, de ez már legyen a te titkod. Azt sem értem, hogy tettél szert később feleségre, akit aztán, amint hallom, eladtál Milétoszban.

- Ez nem igaz! - szakítottam félbe. - Maatra mondom, ez szemenszedett hazugság!

- Minden bizonnyal - hagyta rám Meret. - Azt hiszem, te még ahhoz is túlságosan mulya vagy.

És megint folytatta az átláthatatlan, értelmetlen, senkit nem érdeklő szócséplést. Már azt hittem, sose lesz vége, amikor hirtelen, mintegy feleszmélve, abbahagyta, karon ragadta Anakreónt, kurtán elbúcsúzott tőlem, és faképnél hagyott.

Így tudtam meg Hotepheré életéről, sorsáról azt a keveset, amit tudok. Különös, hogy itt, a távoli, idegen világban, véletlenszerűen akadtam nyomára, mikor már teljesen feladtam a reményt. Bár az is lehet, hogy semmi különös nincs ebben, épp ellenkezőleg, nyilván így természetes. Mindenesetre, amit megtudtam, az nem töltött el örömmel. Hotepheré, mint az sejthető volt, jól boldogult nélkülem. Valahol mindig tisztában voltam ezzel, s azt hiszem, ezért törődtem bele olyan könnyen, hogy hiába próbálkoztam, nem bukkanok a nyomára, hogy semmit sem sikerül megtudnom felőle. Most beigazolódott a lappangó sejtelem: Hotepheré nem is emlékszik már rám, vagy ha emlékszik is, semmi esetre sem bánja régi döntését, s ha véletlenül olykor eszébe jutok, legfeljebb gúnyosan mosolyog. Mégis, be kell látnom, hogy ez nem változtat a világ arculatán, ez így természetes, így van rendjén, így helyes. Voltaképpen jobb is így. Meg aztán, ugyan ki igazolhatná Meret történetét? Ki tudná bizonyosan állítani, hogy nem hazudott ez a pletykás vénasszony, aki soha nem szívelhetett engem? Nem, nem állíthatok semmi biztosat. Azon kívül semmit, hogy Hotepheré a számomra nem változott, bennem ugyanolyan, ugyanaz maradt. És ez legyen elég.

Lassan a végére érek. Elmondtam mindent, amit tudtam. Nem állítom, hogy nem mondhattam volna többet, de be kell ismernem, hogy képtelen lettem volna. Amit leírtam, azt hiszem, úgy

történt, ahogyan papiruszra vetettem, s amit nem írtam le, most már megtartom magamnak örökre.

Szeretném még elmesélni, mi lett Kia és Rauszer sorsa, de magam sem tudom. Két éve, mióta itt élek, Athén városában, nem hallottam felőlük, csakúgy, ahogy Amenmesszéről és Ipukiról sem. Nem tudom, él-e Teje és Traszibülosz két leánya, sem azt, mi lehet Baufré fiukkal, az írnokkal. Csak azt tudom, hogy Szirenput úgy halt meg, ahogyan az apja: bátran, csalárdság nélkül, amiként élt. (Bárcsak én is így éltem s így haltam volna!) Kamószeről, első parancsnokomról, aki később, a nehéz időkben a barátommá vált, mindössze annyit mondhatok, hogy még a perzsák támadása előtt meghalt Uászetben, ahová Jahmesz fáraó, uralkodásának utolsó éveiben katonai előljáróvá nevezte ki; de hogy merre van a sírja, hol élnek utódai, arról mit sem tudok. Ahogyan nem tudok számot adni saját feleségemről, Tentamonról sem, aki Milétoszban elhagyott engem, vagy elrabolták rossz szándékú emberek, mindenesetre azóta soha nem hallottam felőle. Még azzal sem tudok elszámolni, merre jár a gyermekem, mi a neve, fiú-e, avagy lány, s él-e, létezik-e egyáltalán! Hotepheré felől sem sikerült kitudnom semmi bizonyosat, csak azt, amit egy rosszindulatú, fecsegő öregasszonytól hallottam. Ilyen nyomorult vagyok. Ilyen elhagyatott, ilyen tudatlan, ilyen végtelenül magámaradott. Remélem, az istenek elnézik majd ezt nekem. Bízom Maat mérlegében is, bár félelmeim, haszontalan életem miatt, igen nagyok és rettentő erősek. Nemsokára azonban minden eldől. Ami homályos volt, világosságba borul, ami pedig világos volt, sűrű homályba burkolózik.

Addig Anakreón dalaiból merítek némi erőt, azok nyújtanak még kevéske vigaszt, ha vigasz az egyáltalán, amit érzek, miközben hallgatom szobám sarkába húzódva a lelkes verselőket. Erős hangú, képzett ifjak éneklnek Anakreón költeményeit, avatottan, szívet gyönyörködtetően. A minap azonban újra lantot ragadott ő maga is, és egy hosszú dalt dúdolt el nekem. Különösen magragadott ez a vers, olyan jellemzőnek találom rá, és a görögökre általában, hogy néhány sorát eszembe véstem arra a rövid időre, amit még itt töltök ebben a földi világban. Ezek így hangzanak:

*A halánték deres már, a haj őszül koponyámon,
fiatalságom elillant, feketéllnek fogaim már,
oda van multam, az édes, rövid és csúf, ami jön még.
Remegek már a haláltól, hisz a Hádészban a szöglet,
ami vár reám, hideg és szűk, a lejárat is ijesztő,
s aki egyszer lemegy, az már soha fel nem jön a fényre...*⁶

Amikor különösen elkeseredek egyik-másik éjjelen, ezeket a sorokat idézem emlékezetembe, és örvendezek, amiért egyiptominak születtem, és nem kell olyan nyomorult, borzalmas végtől tartanom, mint a görögöknek. Ilyenkor nagy nyugalom ereszkedik rám, minden elcsendesedik bennem, és végtelen könnyűnek tűnik mindaz, ami még hátra van. Hálás vagyok az isteneknek, amiért oda születhettem, ahová születtem, s azért is, mert oly sokat adtak, oly sokat ajándékoztak nekem, holott oly keveset érdemeltem. Oly keveset érdemlek. Néha olyan érzésem támad, hogy tulajdonképpen boldognak kellene lennem...

Ennek ellenére többnyire kínban, lassan, nehezen telnek a napjaim, az éjszakák még keservebben, álmodások órái nem láttam. Érzem, közel a halál, és várom, hogy Ozirisz mezein végre megtaláljam mindazt, amit keresek. Ozirisz mezein megtudom a válaszokat mezítelen kérdéseimre. Talán az is lehet, hogy egyszer, valamikor még visszatérek, amint Püthagorasz tanította, bár ezt kevésbé hiszem, és nem is szeretném, ha így alakulna, hiszen az egyben azt is

⁶ Anakreón: *Töredék a halálról*, Radnóti Miklós fordítása.

jelentené, hogy mindaz, amiben egész életemben hittem, tévedés volt. Sokkal inkább vágyom a Nyugatiak Honába, mint az életre. Szeretném végre látni Hentamentiu isteni ábrázatát, az övét, aki a Nyugatiak Élén Áll, s szeretnék elvonulni mellette, hogy soha többé ne lépjek ki birodalmából.

De Ré aranyos szekere minden reggel felkúszik a ragyogó keleti égboltozatra, s minden este behanyatlik a nyugati világ ismeretlenségébe. Én ezen a földön már csak hanyatló pályáját követhetem, mégis, most, midőn egyszer s mindenkorra bevégezem az írást, évezredes szent énekkel a születését köszöntöm, áhítattal, rajongva, fennhangon:

*Üdvözlégy, te nagyszerű, pompás,
Atum, Harahti.
Amikor feltűnsz az ég horizontján,
minden embernek dicséretre nyílik a szája⁷*

És énekelem tovább a szent éneket, mely rövidesen sírboltom falát ékesíti; énekelem tovább, hogy szüntelenül erősítsem magam a rám váró hosszú-hosszú, veszélyekkel teli út előtt, és dicsérjem Őt, mert Ő Ré, Ő a Nap, Ő az, aki Örök, Ő a Mindenség Ura, s benne rejlik a kegyelem, a szeretet és a jószág, amely által újra fogékonnyá lesz, és bőséges termést hozva megőrzi a rajta élőket a Fekete Föld.

⁷ Részlet a *Halottak Könyvéből*. Kákosy László nyersfordítását felhasználva fordította Molnár Imre.

FÜGGELÉKEK

Eddig tart az egyiptomi Amenemhát saját kezével írott története, amelynek görög nyelvű változata, melyet nagy műgonddal saját maga ültetett át a hellének nyelvére, mind a legutóbbi időkig fennmaradt Athénban. Sem a rómaiak, sem a keresztények nem pusztították el ezt a jelentősnek nem igazán nevezhető memoárt, amely hosszú évszázadokkal élte túl alkotóját, hogy végül kacskaringós utakon hozzám kerüljön. A szöveg itt-ott hibás volt, ezen hibákat legjobb tudásom szerint, és a történeti forrás iránti alázattal kijavítottam. Remélem nem ártottam ezzel a leírtak hitelének.

Mindazonáltal nem én vagyok az egyetlen, aki elolvasta Amenemhát könyveit. Bizonyítékkal szolgálnak erre a tekercsekkel egy bőrtokban fennmaradt, s a tekercsekhez toldott, „függesztett” papirusz- és papír fecnik, amiken a későbbi olvasók tettek rövid megjegyzéseket a hosszú emlékezéshez. Úgy hiszem, az első ilyen toldalék inspirálhatta a másodikat, s így tovább, végső soron az összes többit is, bár érdemben csak az első tud hozzátenni valami keveset Amenemhát elbeszéléséhez.

Azt gondoltam, érdekességképpen idemásolom ezeket a függelékeket is. Íme:

Elsőként egy ismeretlen, történész hajlamú athéni polgár sorai csúnya, elnagyolt kézírással:

A hóbortos vénember, az egyiptomi Szaiszból származó Amenemhát békésen halt meg, tíz évvel azelőtt, hogy Hippiasz türannosz a perzsák nagykirályához menekült. Halála után Anakreón valóban bebalzsamoztatta a testét egy Keosz szigetén élő egyiptomi Ízisz-pappal, ahogyan megígérte, de visszaszállítatni a Neilosz partjaira már nem tudta, így szerény sírhelyet emelt neki Athén határában, a falakon még éppen belül, persze, az Amenemháltól örökölt pénzen, helyesebben annak egy részén. Anakreón hat év múlva, Hipparkhosz meggyilkolását követően elhagyta Athént. Amikor aztán Kleomenész spártai király négy esztendővel később elűzte a zsarnok Hippiaszt Athénból, a nép betört az egyiptomi sírjába, gondolván, hogy nagy kincsekre talál ott. Néhány szegényes értéktárgyon kívül azonban semmi nem volt benne, ezt magam is tanúsíthatom, mert másnap jártam a feldúlt sírban. Dühükben a csalódott emberek kicibálták az utcára Amenemhát tetemét, s eközben feje elvált a testétől, mert a balzsamozást silány módon végezték el, s a hulla a golycsok alatt összeszáradt, bomlásnak indult, és bűzt árasztott. A leszakadt fejet többen rugdosták és dobálták a város utcáin, néhány fiúgyermek pedig le is vizelte. Az egyiptomi földi maradványait végül irgalmas asszonyok elégették, így hite szerint megsemmisült ez a különös, bolond férfiú, akin Anakreónnál annyit mulattam.

Többet nem ír a névtelen athéni, de talán neki köszönhető, hogy Amenemhát irományai gondosan becsomagolva vízhatlan marhabőrtokba, a viszontagságok ellen felvértezve várhatták a következő évszázadokat. Persze, az is lehet, hogy ez az ember nem is olvasta Amenemhát élettörténetét, s ebben az esetben még különösebb a gondosság, amivel kezelte ezeket, feltéve, hogy csakugyan ő kezelte.

A következő függelék néhány évtizeddel az első után keletkezhetett, s talán a névtelen fiától, esetleg unokájától származik. Ez így hangzik:

Atyám hagyatékában találtam ezeket a különös iratokat, melyek közül az egyik előttem ismeretlen, mint utóbb kiderült, egyiptomi nyelven íródott. Itt-ott beleolvastam a görög szövegbe, de unalmasnak és ostobának találtam. Az egyiptomi nem tudom, miről szól. Most mindezt, Menész, neked ajándékozom, mert tudom, hogy élvezetedet leled a régi dolgok tanulmányozásában. Szerintem értéktelen holmi, de neked talán örömet szerez

a te Ankaioszod.

Ankaiosz nem nagy figyelemmel olvashatott bele a tekercsekbe, hiszen még azt sem vette észre, hogy a görög szöveg az egyiptomi fordítása. Barátja, Menész már jobban elmélyedt Amenemhát élettörténetében, s ezeket a gondolatokat fűzte hozzá az elolvasottakhoz:

A perzsák gajsága, lám, mindig is szembeötlő volt, már akkor is, azokban a végeláthatatlan pillanatokban, amikor a vad Kúrosz, majd az örült Kambüszész vezetésével feltűntek a világ színpadán, hogy gonosz szándékú isteneik parancsára tűzben emésszenek el mindent, ami az útjukba kerül, s rabláncra fűzzék az összes népet, amelyik ellenáll, majd behódol nekik. E még csak barbárnak sem nevezhető hódítók lángokkal jelezték jöttüket, s hamut hagytak maguk mögött, s mégis - mára jól berendezkedtek azon a hatalmas, termékeny és kietlen, hegyes és völgyes, kiszáradt és folyókkal tagolt földdarabon, amit vérrel és kegyetlenséggel szereztek...

Ó, Athéné, páncélosan állj mellénk, óvj bennünket, nehogy Athén és Hellász is a szegény Amenemhát Egyiptoma sorsára jusson! Hallgasd meg szolgád és híved, Menész könyörgéseit, kérlek, bölcsesség úrnője, háborúban félelmetes harcos, ha létezel csakugyan, segítsd meg gyermekeid!

Menész panaszai után egy latin szöveget találtam, erősen rongált állapotban, amit Marcus Trippa tribunus, Hadrianus császár vezérkari tisztje írt, legalábbis a pecsét, amellyel a kis papiruszdarabka a börtökhöz volt erősítve, erre enged következtetni. Az írást nagyon nehezen és hiányosan tudtam csak kisilabizálni.

Jó szórakozás volt ez a, Athénban manapság úgyse történik semmi.... Persze, neveltséges, ahogy dicsőíti Egyiptomot, s öröknek vallja, holott egyetlen van, ami örök, s az Róma, a Város, a világ közepe..... Értelmetlenség ilyesmiket olvasni, de sehol se történik semmi. Talán érthető, hogy az egyiptomiak Alexandroszt istenként fogadták, értem már Caesart és Antoniust is..... Csak történne már valami, Mars nevére..... Unalmamban hülyeségeket írok egy régen halott ember szavaihoz....

Marcus Trippa tribunus után sokáig heverhetett paragon Amenemhát műve. Egészen Görögország török hódoltságba alázásáig csupán egyetlen függelék: egy tulajdonjegyet találtam, a bizánci császári könyvtár jelével, eszerint tehát oda kerültek a tekercsek, s talán ott készülhetett róluk az a kódex-másolat is, amelynek néhány lapját szintén megtaláltam. Minden valószínűség szerint ekkoriban semmisülhetett meg az eredeti egyiptomi szöveg oroszlánrész, olyannyira, hogy ebből mára alig néhány töredék maradt fenn, gyanítom, hogy a marhabörtök belső oldalához tapadva.

A középkor során senki nem fűzött hozzá akár egyetlen mondatot is az egyiptomi könyveihez. Erre (körülbelül) a XVII. századig kellett várni, mikor is egy ismeretlen keresztény rabszolga, egy Bálint keresztnevű, bizonyosan erdélyi származású magyar diák anyanyelvén ezeket a sorokat róttá silány minőségű, de tartósnak bizonyuló papírra:

Mily érthetetlen és kifürkészhetetlen is a magasságos, mennybéli Atyának az ő erős kívánsága és legyőzhetetlen akarata, s mily hatalmas az ő kegyelme és szeretete azok iránt, kik igaz szívökkel vallják őt! Ím, én, Bálint, a deák, Transsylvániából a Német Birodalomba vándoroltam, hogy jártasságot szerezzek a magam emberségéből mind a Szent Bibliának könyveiben, mind pedig a könyvnyomtatásnak szépségesen szép mesterségében, végezetül kedég a görög nyelvben, s ím, e mellékesen, s egészen más célból és szándoknak okául megszerzett legutóbbi tudásomat balsorsomban az Istenben való bizodalom mellett lelkem legnagyobb vigaszává kovácsolhatám, midőn ráleltem gazdám, a pogány mivoltának ellenére nemes, kegyes és könyörületes szívű Abdullah effendi könyvei közepette emez tekercsekre! Elolvasám ezeket, s szívem viharai csitultanak, midőn látám, hogy nem vagyok egyedül szerencsétlen ezen a világon, a siralomnak eme völgyében, s előttem sok más sanyarú sorsú férfiú között ilyen mesébe illő és érthetlenségében is jól érthető férfiú szenvedett és kínlódott, viaskodott lelkének kísérteteivel ezen a táján a Földnek, ki tudja, mennyire sok száz, netán ezer esztendővel ezelőtt. S bár rút pogányságban tobzódott emez Amenemhát, Istenem plántálta keblembé a kíváncsiságot, mellyel közeledtem kezének és szellemének munkájához, s úgy hiszem, az én Uramnak kedves dolgot cselekedtem, miközben olvastam és okultam, s fogok olvasni és okulni talán eztán is belőle szomorú fogságom és megnyomorításom esztendeinek közepette.

A diák után ismét álomba merült a kézirat, hosszú, mély álomba, melyből három alkalommal riadt fel még. Először, amikor Köprülü Ahmed nagyvezír egyik fia megvásárolta az athéni Szinán kereskedő házát a könyvtárával együtt, s minden könyvre, így Amenemhát hagyatékára is ráeszkábáltatta saját pecsétjével ellátott tulajdonjegyét, mely csupán azt tartalmazta, kinek a tulajdonát képezi az adott könyv, s hogy muzulmán, avagy keresztény szerző tollából származik-e. Amenemhátot kereszténnyé tették, ami arra enged következtetni, hogy bele sem olvastak a kéziratba, csupán a görög betűk alapján döntöttek. Másodszor akkor ébredt fel szenderegéséből az évezredes hagyaték, amikor a múlt század végén egy görög szerzetes átlapozta, majd e szavakat biggyesztette hozzá:

Érdekes, de értéktelen művecske az Ókorból. A kolostor javát nem szolgálja. Eladható.

Végül, harmadszor az én kezem nyomán kelt életre, s egy kevés ideig talán marad is életben ezután.

Ez hát a könyv története, röviden. Nem tudom, jól tettem-e, hogy elmondtam. Nem tudom azt sem, helyesen tettem-e, hogy magát a könyvet egyáltalán közreadtam; nem tudom, érdemes-e elolvasni. Lehet, meg kellett volna tartanom magamnak. Most már mindegy. De Amenemhát, ebben bizonyos vagyok, így szerette volna.

-&-